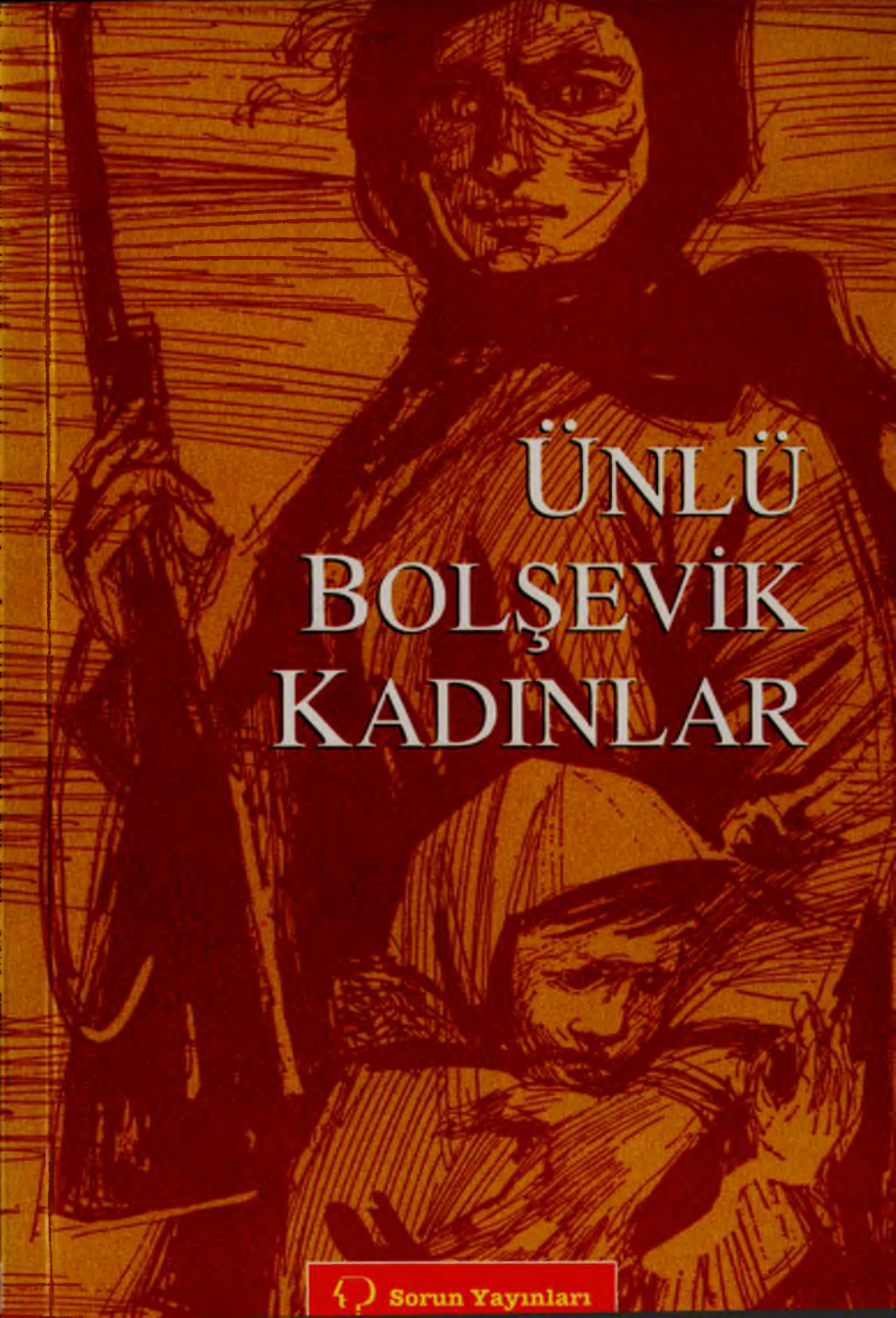

ÜNLÜ BOLŞEVİK KADINLAR

Sorun Yayınları

YAYINA HAZIRLAYANLAR:
E. D. STASOVOY
TS. S. BOBROVSKAYA (ZELIKSON)
A. M. İTKINOY

❑

ÜNLÜ BOLŞEVİK KADINLAR

Sorun Yayınları
Ü.B.K/1

Sorun Yayınları
❑
Bilimsel İnceleme-Araştırma (Tercüme) Dizisi: 26
Birinci Baskı: Ekim 2011

Gasudersvennoye İzdadelstvo Politiçeskoy Literatury Yayınevinin 1958 Rusça baskısından tercüme edilmiştir.
Kapak Resmi: Kitabın (1958) Orjinal Kapağı

Kültür Bakanlığı Sertifika No: 10632
Matbaa Sertifika No: 18569
© Yayın Hakkı: Sorun Yayınları
Baskı: Mutlu Basın Yayın
Güven San. Sit. C Blok No:264 Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 577 72 08
ISBN: 978-975-431-183-9

YAYINA HAZIRLAYANLAR:
E. D. STASOVOY
TS. S. BOBROVSKAYA (ZELIKSON)
A. M. İTKINOY

ÜNLÜ BOLŞEVİK KADINLAR

Rusça'dan Tercüme: Rauf Aksungur

Redaksiyon: Sorun Yayınları Kolektifi

Sorun Yayınları

İletişim: Akbıyık Değirmeni Sk. No: 33/B
34122 Sultanahmet-Eminönü-İstanbul
Telefon: (0212) 638 81 82 Fax: (0212) 638 81 72
sorunkolektif@gmail.com
www.sorunyayinlari.net

☆

İÇİNDEKİLER

☆

Kitap Üzerine	7
Yayınevinin 1958 Rusça Baskısındaki Önsöz	13
Elena Stasova: Ulyanovlar Ailesinin Kadınları	17
P. Posvyanski: Anna İlyiniçna Ulyanova-Elizarova	25
N. K. Krupskaya: Vladimir İlyiç'in Kız Kardeşi	33
Z. Bobrovskaya (Zelikson): Nadejda Konstantinovna Krupskaya	39
A. İtkina: Clara Zetkin	57
İnna Armand: Inessa Armand	79
M. Bagayev: Olga AfanasyevnaVarenzova	95
M. Barsukov: Vera Mihaylovna Veliçkina	111
E. Galubyeva: Mariya Petrovna Galubyeva	125
A. Razumova ve S. Arina: Rosaliya Samoylovna Zemlyaçka	137
İrina Brazul: Klavdiya İvanovna Kirsanovna	159
N. K. Krupskaya: Lidiya Mihaylovna Knipoviç	177
D. Utkes: Aleksandra Mihaylovna Kollontay	195
M. Essen: Praskovya Franzevna Kudelli	215
L. Karasyeva: Klavdiya İvanovna Nikolayeva	231
N. Putilovskaya: Konkordiya Nikolayevna Samoylovna	247
S. İ. Petrikovski: Vera Sluzkaya	263
L. Kreçet: Sofya Nikolayevna Smidoviç	275
L. Bogutskaya: Ludmila Nikolaveyna Stal	293
S. Berdiçevskaya: Mariya Moiseyevna Essen	305-328

KİTAP ÜZERİNE

"*Ünlü Bolşevik Kadınlar*" isimli kitabımızın günümüzde yayımlanmasını neden uygun bulduğumuzu gerekçeleriyle açıklamalıyız: Sovyetler Birliği deneyiminin çözülmesiyle Sosyalist Devrime, Sosyalist Sisteme, Sosyalist Kuruculuğa ilişkin teori ve pratikler bütünlüğü çok büyük yaralar aldı.

Bilim, akıl-mantık dışı tez ve tahlilleriyle bir yandan uluslarötesi tekelci sermayenin KİRALIK KALEMLERİ, "Komünizm öldü... Elveda proletarya... Tarihin sonu... vb." diye bir koro halinde saldırıya geçti. Diğer yandan *"Marksizm'in yorumu, pratikte yeniden üretimi"* yönteminden habersiz, Bilimsel-Komünizm yerine sekter, inkârcı, fanatik ve aslında hiç de yabancısı olmadığımız sözde yeni moda teoriler türetildi.

Devrimci ve Marksist sınıfsal bakış açısından sağlı "sol"lu burjuva ideolojileriyle revizyonizmin bu türden yaylım atışlarının tamamının tek tek doyurucu cevapları vardır. Bu cevaplar verilmiştir/verilmektedir.

Dürüst, ilkeli, namuslu insanlarımız, her şeye ve aleyhimizdeki pek çok faktöre rağmen, burjuvazinin fideliğinde yetiştirilen tez ve tahlillere ayrıntılı ve bütünlüklü cevaplar gecikmeden vermiştir.

Emperyalist-kapitalist sistem, doğallıkla ve ideolojik ve sınıfsal çıkarlarının gereği olarak bir daha Büyük Ekim Sosyalist Devrimi gibi bir hayaletin üzerlerinde dolaşmasını istemiyordu.

Onlar, taşıdıkları "büyük" tarih ve sınıf bilinciyle Proletarya diye söze başlayanlara düşmandı. Gene onlar burjuva diktatörlüğünün proletarya diktatörlüğü yöntemi ile yer değiştirmesine karşı Devrimcilere ve Komünistlere çok büyük sınıfsal kin duyuyordu. Oysa Sovyet deneyiminin, Sosyalist Sistemin çözülmesi ve yenilgisi geçici bir durumdur.

Diyalektik tarihsel materyalist yöntemi doğru kullanıp/okuyanlar: Sınıf mücadelesinden, Bilimsel-Komünizmden haberli olanlar sağlı "sol"lu burjuva ideolojisi ile revizyonizmin saldırılarından etkilenmezler. Etkilenmek bir yana, daha da bilenir ve kapitalizmin evrensel ölçekte kökünün kurutulması mücadelesine dört elle sarılırlar. Bu yoldaki ideolojik, teorik, politik ve örgütsel güvencelerini hızla geliştirip yenilerler.

Dünya genelinde de, Bölgemizde de ve yaşadığımız coğrafyada da emperyalist-kapitalizm istediği kadar tahkimatını yapadursun, istediği kadar emekçi halkları bin bir düzenbazlıkla birbirine karşı kışkırtıp konuşlandırmak istesin, sonunun geldiğinin farkındadır.

Sosyalist Sistemin geçici çözülmesini ve yenilgisini karşıdevrim olarak değil de "sosyalizmden kapitalizme geçiş" olarak yorumlamaya çalışanlar Bilimsel-Komünizmi, Marksizm-Leninizm'i anlayamamış, hazmedememiş ve de tahrifi işine soyunmuş gerici unsurlardır.

Emperyalist-kapitalist sistemin yaşadığı krizin yapısal olduğu, "düşük yoğunluklu savaş" strateji ve doktrinlerinin bu yapısal krizi aşmaya yetmediği insanın ve insanlığın çok büyük acı ve kayıplarıyla doğrulanmıştır.

Hegemonlar bir yandan korkmakta, diğer yandan bu kez I. ve II. Dünya Paylaşım Savaşlarından çıkardıkları çok yönlü ders ve sonuçlarla III. Dünya Savaşının çıkarılmasının hazırlıkları içindedir.

Emperyalistler arası bu türden haksız ve kirli savaşların Birincisi; Ekim Devrimini, İkincisi; Çin Devrimini hazırlamış-tetiklemiştir. Hegemonların düşünü kurduğu Üçüncüsü ise; emperyalist-kapitalizmin devamını sağlamaya yetmeyecektir. Dünya Komünist hareketinin toparlanıp derlenmesine, enternasyonal ölçekteki örgütlenmesine bağlı olarak kapitalist sistemin kökü de kazanmış olacaktır.

Bu öngörü; Bilimsel-Komünizmden esinlenen Kadroların ham hayali değildir. "Devrimci romantizm" ise hiç değildir. Yalnızca; Somut şartların somut tahlilinin göstergesinin doğru olarak okunmasıdır. Yaşadığımız coğrafyada da, dünya genelinde de

Proletarya nicelik ve nitelik olarak değişime/dönüşüme uğruyor. Sınıfsız topluma geçişin maddî zemini daha da genişliyor. Emekçi halklar talepleriyle ayaklanıyor.

Proletaryanın sınıf mücadelesinde "Politikada ben de varım!" demesi önemlidir. Sosyal sınıf ve sosyolojik emekçi halk gerçekliğini reddeden hâkim gerici sınıflar istedikleri kadar kara gerici, ırkçı, milliyetçi duyguları gıdıklayarak, liberal, tasfiyeci, sarı ve kirli "sol"lara trenin makasını açarak politika yapadursun, kapitalizmin bu çirkin politik yüzü mutlaka devrimci proletarya sınıfının Komünistlerle birleşerek oluşturacakları ***Sınıf Partisi***'nin siyasal gücü ile değiştirilip dönüştürülecek ve aşılacaktır.

Onların idealist-metafizik bütün kurguları Bilim-Politika-Sanat-Kültür-Estetik-Etik bütünselliğini gözeten donanımlı Komünist Kadrolar tarafından yerle bir edilecektir; edilmektedir.

Emperyalist-kapitalizmin devrimci yol ve yöntemlerle aşılması günümüzde daha bir gündemdedir. Sınıfsız, sömürüsüz, sınırsız, eşitlikçi, özgürlükçü bir dünyayı üretmek bizim elimizdedir. Sınıf mücadelesinde ve emekçi halkların kütlesel çıkışlarında Yeni Ekimlerin güncelleşmesinin pek çok işaretleri alınmaktadır. Yeter ki kütlesel çıkışların içinde rol üstlenen devrimci nüvelerin çalışmalarına özen gösterelim, yeter ki, gecikmeden birleşik, ciddî, güçlü, güvenilir ve donanımlı ***Kurum*** ve ***Araç***'larımızı işbaşı yaptırmak için davranalım.

Anılan kurum ve araçlarımızın en anlamlısı elbette ***Sınıf Partisi***'nin oluşturulmasıdır.

Sınıf Partisi'nin oluşturulması şartına bağlı olarak sosyal muhalefet dinamiklerinin tamamının taleplerinin bir basamak sıçrama göstereceği açıktır.

Sınıf Partisi'nin oluşturulması ***Komünistlerin Birliği*** sorunsalını gündemde sıcak tutarak, sosyal pratikte devrimci işler yaparak, yerel, ulusal, sosyal, sınıfsal ve enternasyonal diyalektik birlik ilkeselliğinin geliştirilip güçlenmesiyle gerçekleşecektir.

Elimizdeki *Ünlü Bolşevik Kadınlar* adlı çalışma neyi gündeme taşımaktadır? Ana fikri ve vurgusu nedir? Nasıl işlevsel olacaktır? sorusunun en yalın cevabı şöyledir:

- Sınıf mücadelesinin önem ve anlamını;
- Sosyalist Devrimin tarihsel, sosyal haklılığını, oluşumunu ve zorunluluğunu;
- Dünyanın en sömürücü, en gaddar, en alçak ve en ahlaksız sistemlerinden birisi olan çarlık otokrasisinin devrimci yoldan nasıl yıkıdığını;
- RSDİP ve Bolşevik Partisi'nin (BP) gelişimini;
- Marksist-Leninist ilke, kural, yöntem ve normlarıyla çelik gibi bir Parti'nin inşasını;
- V. İ. Lenin gibi bir dehanın kurmaylığındaki BP'nin Kadro anlayışını;
- İktidara yürüyen BP'nin stratejik amacını besleyen çok zengin ve devrimci esneklikteki taktiklerini;
- Mücadelenin bütün biçimlerine aday ***Sınıf Partisi***'nin gecikmeden işbaşı yapmasının önemini;
- BP'deki insan malzemesinin kalitesini ve önemini;
- Siyasal ve sosyal devrimlerin asla bir istek, niyet, merak, tatmin ve macera işi olmadığını;
- Devrimci Kadınlarımızın emeği, özverisi, çalışkanlığı, militanlığı ve katılımı olmadan siyasal-sosyal devrimlerin başarılı olamayacağını;
- Emekçi Kadınların kurtuluşunun kapitalist sistemde değil, sosyalizmde ancak mümkün olacağını;
- Ekim Devrimi'nin hazırlanmasında emeği geçen, yaşamını yoğa sayan Bolşevik Kadınlarımızın destansı kahramanlığı ve militanlığını;

Bu kitap olay ve olgularıyla, tarihselden-güncele bir ders kitabı gibi aktarmaktadır, yukarıda sıralanan ana fikri.

Ünlü Bolşevik Kadınlar'ın kısa hikâyelerini okuyunca onlara hayranlık duymamak, onlarla gururlanmamak, ayrıca hüzünlenmemek mümkün değildir.

Hâkim gerici sınıflar tarafından asırlardır sömürülen emekçi kadınların 1880'lerden 1945'lere kadar süren; mücadele, devrim, kuruculuk ve Anayurt Savunması sürecinde Devrimin ateşi ile çelikleşen iradeleri önünde şapkalarımızı çıkarmak durumundayız.

Ünlü Bolşevik Kadınlar, günümüzdeki gericilik döneminde, anılmamak ve "ünsüz meçhullere" dönüştürülmek istenmektedir! Kapitalist anarşide ve günümüzde, "ünlenme sırası" sosyetik, medyatik, oligarşik, mafyatik, şov, sansasyon ve magazin malzemesi burjuva kadınlarına gelmiştir!..

Tutarlı bir tarih ve sınıf bilinci taşımayan, Marksist maskeli ve Sovyetler Birliği düşmanlığına endeksli değerlendirmelerin tamamı "Nehrin Karşı Yakasına Düşer." Düşmüştür. Stalin'i Hitler ile özdeşleştiren bütün sözüm ona SSCB eleştirileri kapitalizme hizmet amaçlıdır.

Elimizdeki Kitap sosyalizmin yeminli düşmanları olan sağlı "sol"lu bütün eloğullarının bilinçli tahrifatlarına vurulmuş bir şamardır aynı zamanda. "SSCB deneyiminde hiçbir olumlu iş yapılmamıştır." diye destursuz sosyalizme saldıranlar hiç utanmadan şu olguyu görememekte ve tahrif etmektedir. SSCB halkları sosyalist kuruculuktaki pek çok eksiğine ve zaafına rağmen, hiç olmazsa 73 yıl artı-değer sömürüsü dışında, imtiyazsız, patronsuz, sermayedarsız yaşamış ve halkları birbirini boğazlamadan yaşatmayı başarmıştır. Aynı durum; Halk Demokrasilerinin 45 yıllık deneyimleri için de söz konusu edilebilir. Sosyalist Sistemin Marksist açıdan eleştirisi ve aşılması mücadelesinde ise, bu görev, ancak Ekim Devrimi'nden daha görkemlisini, daha donanımlısını yapmaya aday Komünist Kadroların işidir.

Ünlü Bolşevik Kadınlar kitabımızı emperyalist-kapitalizmin çağımızda kabaca sömürüp yabancılaştırdığı ve hatta düşkün hale getirdiği kadın cinsinin çok yönlü dram ve trajedilerinin yaşandığı bir ortamda yayımlıyoruz. Ekim Devrimi sürecinde insanın ve insanlığın sosyal ve enternasyonal kurtuluş mücadelesinde çok büyük roller ve sorumluluklar üstlenen *Bolşevik Kadınlarımızın* devrimci anıları, özveri ve direngenlikleri tarihsel, sosyal ve sınıfsal bir hatırlatma olacaktır.

Ünlü Bolşevik Kadınlar yaşadığımız coğrafyada da kapitalist batıdan devşirilen, erkek düşmanlığına endeksli, kullanılan, bin bir tür burjuva feminist akımların karşısına konulacak/dikilecek insan malzemesinin niteliklerini de belirlemektedir.

Ünlü Bolşevik Kadınlar'ın çektiği çileler, katlandığı eziyet ve zorluklar, kazandıkları *Partili olma direnci sayesinde aşılmıştır.* İnsanın ve insanlığın sosyal kurtuluşu gibi yüce bir kaygı taşıyanların yaptıkları elbette boşuna değildir.

Yaşadığımız coğrafyada da anılmaya değer yiğit kadınlarımız yaşamış ve onurlu anılarıyla hepimizi etkilemiştir.

Pek çok olumsuz örneklerinin yanı sıra Anadolu emekçi halklarımızın Ana Kadın, Ata Kadın, Kızılbaş Kadın geleneklerinin üzerine, sınıf mücadelesinin öne çıkardığı Emekçi Kadın, Devrimci Kadın, Gerilla Kadın geleneklerimiz gelişip güçlenmektedir.

Ünlü Bolşevik Kadınlarımız yalnızca SSCB topraklarında değil, günümüzde ve bütün dünyada, emekçi halkların kütlesel çıkışlarında da öne çıkmaktadır.

Onlara ebedî saygı, sevgi ve minnet borçluyuz...

Anılarını diri ve temiz tutacağız...

Mücadelelerini rehber alacağız...

Unutmayacak ve unutturmayacağız...

Sorun Yayınları Kolektifi

☆

YAYINEVİNİN 1958 RUSÇA BASKISINDAKİ ÖNSÖZ

☆

"*Ünlü Bolşevik Kadınlar*" adlı bu kitap, ülkemiz komünist hareketindeki en eski militanların, devrimci kadınların gözde bir kuşağının aziz anısına adanmıştır.

Onları devrimci mücadeleye, zorbalık ve sömürü dünyasına karşı duydukları kin, adil bir sosyal düzene giden yolu bulma çabası sevk etti.

Onlar, Rusya'da Marksist devrimci partinin temellerinin henüz atılmaya başlandığı bir zamanda, devrimci mücadeleye giriştiler ve Lenin Usta'nın yönetimi altında Parti'nin yaratılışına aktif olarak katıldılar.

Onları, devrimci kahramanlık, halka sınırsız sadakat, komünizm fikrine candan bağlılık birleştiriyordu.

Bu seçkin Bolşevik kadınların fedakârlıkları sınırsızdı. Ne hapishane, ne sürgün, ne Vatan'dan uzaklarda uzun göçmenlik yılları, yakınlarından ayrı düşmeler, onların mücadeleye yönelik iradelerini kıramadı.

Bu kitaptakilerden biri, yeni hayatın şafağını henüz görmüştü ki, katıldığı savaşta hayatını kaybetti, diğerleri önde gelen parti ve devlet adamları, komünist toplumun aktif kurucuları oldular.

Ülkemizin bu ünlü kız evlatlarının hayat yolu, halka fedakârca hizmetin örneğidir. Bu örneği bütün emekçilerin, özellikle de

komünist toplumu inşa etmekte olan genç kuşağımızın bilmesi-tanıması gerekiyor.

Bu kitap, en eski komünist kadınları yakından tanıyan yoldaşlarca ve bazen, kimi yakınlarının da iştiraki ile yazılmış olan münferit biyografilerin derlemesidir.

Derleme keza, uzun süre Rusya'da yaşayan, Sovyetler Birliği'ni ikinci vatanı olarak kabul eden ve gelişip kalkınması için çok uğraş veren Clara Zetkin'in de biyografisini içermektedir.

Derlemelerden hiç biri tam olmak iddiasında değildir. Onların her birinde bu değerli devrimci kadınların yaşam ve faaliyetlerinin sadece temel evreleri yansımaktadır.

Elinizdeki derlemede, seçkin Bolşevik kadınların sadece pek azına dair biyografiler bulunmakta. Emekçilerin mutluluğu için hayatlarını mücadeleye adayan, daha pek çok kadın devrimciler oldu, onlara dair anılar da halkın asil yüreğinde ışıldamaktadır.

Bu biyografileri derleyenler: E. D. Stasovoy, Ts. S. Bobrovskaya (Zelikson) ve A. M. İtkinoy.

ULYANOV AİLESİ

(1879 yılına ait bir fotoğraf)

Anne: Mariya Aleksandrovna, Baba: İlya Nikolayeviç. Çocuklar (soldan sağa doğru ayakta duranlar): Olga, Aleksandr, Anna. Oturanlar: Mariya (annesinin dizinde), Dimitriy, Vladimir.

☆

ELENA STASOVA

☆

ULYANOV AİLESİNİN KADINLARI

☆

Ulyanovlar ailesi, Vladimir İlyiç'in erkek ve kız kardeşleri devrimci idiler. Onların hepsi sürekli hapishanelere, sürgünlere uğratılıyor, polisin göz hapsinde tutuluyorlardı. Anneleri Mariya Aleksandrovna Ulyanova kötü bir kadere yazgılı idi, fakat O, aynı zamanda olağanüstü bir güç, irade ve tahammülün kadınıydı.

1 Mart 1887 tarihinde Çar III. Aleksandr'a suikast olayından kardeşi Aleksandr ile aynı zamanda tutuklanmış olan Anna İlyiniçna Ulyanova, annesinin görüşe gelişini şöyle anlatır: "*Annemin direnci ve metaneti kucakladı beni... Sarsılmış ve hüzünlü de olsa Onu, tamamen kendine hâkim görünce, tutukluluğun son günlerinde olup biteni, düzeltilemez bir şeyler olduğunu aklıma bile getiremedim... Kardeşimin idamını yolda dağıtılan bildirilerden öğrenmişti ama öylesine metindi ki, benim yanıma, görüşe yalnız başına geldi, olup bitenden beni haberdar etmemelerini gardiyanlardan rica ederek, beni dinçleştirmeye çalıştı, sağlığımı korumam konusunda ısrar etti ve kendisi hakkında beni sakinleştirdi...*"

Mariya Aleksandrovna Ulyanova, kızlık adı Blank. 6 Mart 1835'de doğdu, çocukluğu köyde geçti. Doktor olan babası ileri görüşlü bir insandı. Erken yaşlarda karısını kaybedince, Mariya Alesandravna'nın teyzesi ile birlikte çocukların eğitimiyle ilgilendi. Altı çocuktular, Sparta eğitimiyle (sert eğitimle) yetiştirildiler. Bu onları fiziken ve ahlaken sağlamlaştırdı.

Ailenin geçim araçları sınırlı idi, Mariya Alesandravna çalışmayı erken öğrendi. Ev öğrenimi vardı, teyzesinin yönetimi altında yabancı diller ve piyano çalmayı öğrenmişti. İlkokul öğretmenliği sınavlarına kendi kendine hazırlandı ve verdi.

Yirmi sekiz yaşında Mariya Aleksandrovna, kendinden dört yaş daha büyük olan İlya Nikoloviç Ulyanov ile evlendi. Onların da keza altı çocuğu oldu: Aleksandr, Anna, Vladimir, Olga, Dimitriy ve Mariya. Anne ve babaları büyük bir arkadaşlık ve mutluluk içinde yaşıyorlardı. Aralarında herhangi bir anlaşmazlık çıktığı zaman, baş başa yargılayıp çözümlüyorlar ve çocukların karşısına daima "tek cephe" olarak çıkıyorlardı.

Mariya Alesandravna'nın büyük bir pedagojik yeteneğe sahip olduğuna şüphe yoktu ve o yeteneği sayesinde çocukları için mükemmel bir eğitmen oldu. Onlar için ilginç oyunlar keşfediyordu. Örneğin, büyük oğul öndeki sandalyeye oturuyor ve arabacı rolünü oynuyor, anne ise küçük çocuklarıyla arkada oturuyor ve onlara güya geçmekte oldukları yerleri ve yolda karşılaştıkları tanışları anlatıyordu.

Güzel bir kadındı. Güler yüzlü neşeli karakteri, büyük ahlakı ve tahammül gücü yüzüne yansıyordu. Sesini hiçbir zaman yükseltmiyor, çocuklara uyarılarını bile sakince, gülümseyerek yapıyor, çocuklar da annelerini hararetle seviyorlar ve söylediklerine büyük önem veriyorlardı.

Çocuklara okuma yazmayı (hemen hepsi beş yaşından itibaren okumayı biliyorlardı), yabancı dillerin başlangıç bilgilerini Mariya Aleksandrava öğretti ve kendisi müzik düşkünü olduğundan, onlara müzik zevkini de aşıladı ve Anna İlyiniçna'nın deyişiyle "müziği, yüce duygular aktarır gibi" verirdi.

Mariya Aleksandrovna, bütün hayatını çocuklarına adadı. Onların peşi sıra sürgün yerlerine gitti, hapislik zamanlarında destek oldu, devrimci çabalarının her türünde yardım etti. Çocuklar, onu daima kendi davaları, fikirleri, teşebbüsleri yönünde buldular. Vladimir İlyiç, politik planlarını mektuplarında annesi ile paylaştı, çalışmaları hakkında bilgi verdi. M. B. Smirnov'un yazdığı anılarındaki karakteristik bir olay, onun çocuklarına bakışını dile getirmekte.

Mariya Aleksandıravna, tutuklu Vladimir İlyiç'e destek için, polis şubesi müdürü Zvolyanskiy'in kabul odasındadır. Zvolyanskiy bürosundan çıkar ve tüm odayı dolduran yüksek bir sesle Vladimir İlyiç'ın annesine hitap ederek şöyle der:

- Çocuklarınla gurur duyabilirsin: birini astılar, diğerinin başına da aynısı gelebilir ve ipte ağlayabilir.

Mariya Aleksandrovna ayağa kalkar ve cevabı tam bir vakarla yankılanır:

- Evet, ben çocuklarımla gurur duyuyorum!

Mariya Aleksandrovna, 1916 yılında seksen bir yaşında, Petrograd'da öldü.

☆

Vladimir İlyiç'in ondokuz yaşında ölen kız kardeşi Olga hakkında diğerlerinden daha az bilgiye sahibiz. Olga'mn, Vladimir İlyiç'le sıkı dost olduğu ve Petersburg Üniversitesi imtihanlarını 1891 yılında dışardan verirken İlyiç'e yardım ettiği bilinmekte. O, aynı zamanda (Bestujevskiy) Yüksek Kadın Kurslarının dinleyicisi idi. Yetenekli bir kız olduğuna şüphe yok, korunmuş olan, ona ait, K. Marx'ın "*Kapital*" kitabının birinci cildi, ilgi alanın genişliğine tanıklık etmekte.

☆

Vladimir İlyiç'in büyük kız kardeşi Anna İlyiniçna çocukluğunda aşırı hastalıklı bir ufaklıktı. Marinskiy Gimnazi'sinde (Lisesinde) öğrenim gördü, bitirince de ilkokul öğretmenliği yaptı.

Henüz Gimnaz öğrencisi iken bütün Rus klasiklerini okudu. D. İ. Pisaryev'in, o zamanlarda yasaklanmış eserlerinden büyük ölçüde etkilendi. Ateşli bir tabiatı vardı, gençliğinde, hayatta neye girişeceğini bilmeden sağa sola atılıyordu. Yazar olmayı hayal ederek, serbest zamanını Bestujeviskiy kurslarında şiire ya da roman denemelerine veriyordu. Keza, Henrich Heine'yi çevirmeyi de o zamanlar denedi. Alman, Fransız, İngiliz ve İtalyan dillerini iyi bildiğinden, sonraları da çeviri yapmakla uğraştı. Birkaç baskısı yapılmış olan, E. De Amicis'in "*Okul Arkadaşları*" adlı eserinin çevirisi ona aittir.

1895 yılında Vladimir İlyiç'i tutukladıkları zaman, Anna İlyiniçna hapishaneye görüşe gidiyor ve kardeşini ilgilendiği her konudan haberdar etmenin çaresini buluyordu. Bu konuda yazdıkları şöyle: "Onunla görüşmeler son derece içerikli ve ilginç idi. Görüşmelerde parmaklıklar ardından birçok şeyi konuşmak mümkün-

dü." "Grev", "bildiri" gibi uygun düşmeyen kelimeleri yabancı dillerdeki adlarıyla karıştırarak imalarla konuşuyorduk.

Anna İlyiniçna'nın, Vladimir İlyiç'e uğraşlarında çok büyük yardımı oldu. Bu yardımlar, önce, hapishane ve sürgün yerine literatür ve "*Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi*" kitabı için her tür materyalin sağlanması idi, sonraki çabaları da o zamanlar kolay bir mesele olmayan, bu ve ardından gelen eserlerin yayınlanması idi. Anna İlyiniçna yayınevlerine koşturuyor, kitabın sayfa düzeni ve puntoları hakkında sözleşiyor, ardından tashih işlerini üstlenerek, asıl metni gözlemliyordu. Ciddî bir hastalık geçiren annesi onun eline baktığı için, İlyiç'e yardımları bazen son derece zor oluyordu. Tashih işinde yalnız teknik beceri değil, sansürden geçebilmek için, sık sık cümlenin formüle ediliş biçimini uygun ifadeler bularak değiştirmek gerektiğinden, derin politik bilgi de gerekli idi.

Anna İlyiniçna'ya mektuplarda, Vladimir İlyiç'in onunla düşüncelerini, şüphelerini paylaşmış olması, politik faaliyetlerle ilgili sorunların bir kısmında Anna İlyiçna'nın sıkı ilişkisini göstermektedir.

Anna İlyiniçna, Vladimir İlyiç'le sadece açık yazışma değil, kimyasal mürekkep kullanarak gizli yazışma da gerçekleştirir. Jandarmanın dikkatini çekmeyen kitap ve katalogların satırları arasına mektuplar yazar.

Çeşitli parti görevlerini gerçekleştirmek üzere defalarca yurt dışına gider.

Ağabeyi Aleksandr İlyiç'e, Vladimir İlyiç'e ve annesine babasına dair yazdığı anılarında edebi yeteneği belirgindir.

1913 yılında Anna İlyiniçna, Petersburg'a taşındı ve orada Parti'nin dergisi, "Prosveşeniye"nin (Aydınlanma-Aydınlık) sekreter ve yazı kurulu üyesi olarak çalıştı, "*Rabotnitsa*" (Kadın-İşçi) dergisinin ise kuruluşundan itibaren uzun süre aslında tek yazarı idi. Derginin birinci sayısının hazırlığı esnasında yazı kurulunun diğer üyeleri tutuklanmıştı. Anna İlyiniçna'nın kendisi de çarlık iktidarınca birçok kez hapis ve sürgüne çarptırıldı. İlk kez ağabeyi Aleksandr'ın davası ile ilgili olarak, son kez de 1917 Şubat Devrimi günlerinde tutuklandı.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nden sonra Anna İlyiniçna "*Proletarskaya Revolitsiya*" (Proleterya Devrimi) dergisinin yazı kurulunda idi ve genellikle de Komünist Parti Tarihi üzerine çalışmalarda bulundu. 1935 yılında öldü ve Leningrad'ın Volkov mezarlığında, annesi, kız kardeşi Olga ve kocası Mark Timofeyeviç Elizarovıy'ın yanında toprağa verildi.

☆

Mariya İlyiniçna, Ulyanovlar ailesinin en gencidir. Lise yıllarında iken ciddî bir hastalık geçirir, Vladimir İlyiç ona mektuplarında sık sık sağlığını koruması, derslere daha az çalışması, notların düşük olmasından çekinmemesi gerektiğini hatırlatıyor, o da: "Bir şey yapılacaksa, iyisi yapılmalı", diye yanıtlıyordu. Bu söz onun tüm yaşam ve davranışının sloganıydı.

Mariya İlyiniçna Vladimir İlyiç'i candan bağlılıkla seviyordu, "*Pravda*" (Gerçek) gazetesi çalışanlarından birine de, "O benim en çok sevdiğim kardeşimdi" diye yazmıştı. İlk yıllarından itibaren Vladimir'in dostu ve sadık bir mücadele arkadaşı idi. 1895 yılında Vladimir İlyiç'in özgürlüğüne kavuşmasına gayret etmek için annesiyle birlikte Petersburg'a geldi. O günlerde Nadejda Konstantinovna Krupskaya ile tanıştı ve o andan itibaren sımsıkı bir dostluk kurdu.

Mariya İlyiniçna Moskova Yüksek Kadın Kursu'na devam etti, ancak kurslar kendisine tatmin edici gelmediği için bitirmedi. 1898 yılında Belçika'ya-Brüksel'e gitti ve ciddî bir şekilde Fransızca öğrenmeye girişti. Ancak, bir yıl sonra Moskova'ya dönmesi üzerine tutuklanıp, Nijniy Novograd'a sürgün edildiğinden öğrenimini kesmek zorunda kaldı. Mariya İlyiniçna için bu tutuklanma ve sürgün, polis takibatının sadece başlangıcı idi. Bilahare Moskova'da, Kiev'de, Saratov'da da hapse atıldı.

Mariya İlyiniçna, Fransızca öğrenimi için tüm olanakları kullandı ve Fransızca öğretmenliği sınavını verdiği Paris'de eğitimini tamamladı. Fransızcadan başka Almanca ve İngilizce'ye de hâkimdi ve sürgündeyken çeviriyle meşgul oldu.

Mariya İlyiniçna, Vladimir İlyiç ile sımsıkı bağlantılı idi. Hapsedildiği ve sürgüne gönderildiği zamanlarda ona gerekli olan kitapları sağlıyor, ilgilendiği tüm konularda bilgi veriyor ve yurt

dışında yayınlanan politik ve ekonomik literatüre dair kaynakları toparlıyordu.

Mariya İlyiniçna kadın hareketi alanında büyük çabalar sarfetti. Kadın ve çocuklarla ilgili her şeyi gönülden benimsedi. Nadejda Konstantinovna Krupskaya ile birlikte, Perm'de çocuk yuvasını ziyaret esnasında söyledikleri, bu benimseyişe ait özgün sözlerdi:

"Nasıl olur da böylesi çocuklar sevilmez! Bunlar bizim çocuklarımız değil mi? Onları gerçek Sovyet vatandaşları olarak eğitmek ancak sevgiyle mümkündür."

1917 Mart'ından, 1929 baharına dek, Mariya İlyiniçna, gazete "*Pravda*" gazetesinin sürekli sekreterliğini yaptı ve en büyük dikkatini işçi muhabirler yetiştirmeye ayırdı. 1933 yılında Marya İlyiniçna'ya, *Lenin Nişanı* verildi.

Daha sonra Mariya İlyiniçna, Merkezi Kontrol Komisyonunun ve İşçi-Köylü Denetçiliğinin Şikâyet Bürosunu yönetti. Olağanüstü duyarlılığı büroda her an kendini belli ediyordu.

Ve daha sonra Sovyet Kontrol Komisyonu'nda olduğu zaman da, kelimenin tam anlamı ile işle tutuşuyordu.

Onunla son karşılaşmamızı hatırlıyorum. Üçümüz de, Mariya İlyiniçna, Nadejda Konstantinovna ve ben 1937 yılında Parti'nin Moskova teşkilatının konferansına katılmıştık. Mariya İlyiniçna acil bir görevi yerine getirmek için toplantıdan ayrılmak zorunda kalmıştı. O, Nadejda Konstantinovna'ya karşı daima özenliydi, gözleri de iyi görmediği için eve kadar eşlik etmemi rica etmişti. Kendi bürosuna geçerken, baygınlığına neden olacak denli şiddetli bir baş ağrısına tutuldu. Krizi atlattı ancak çok geçmeden yeniden nüksetti. Bu beyin kanaması idi ve Mariya İlyiniçna Ulyanovna bürosunda hayata gözlerini yumdu.

Mariya İlyiniçna'nın ardı sıra, az sayıda fakat büyük bir ilgi ve dikkate değer edebi çalışma kaldı. Vladimir İlyiç'e dair anılarını kardeşi Dimitri ile birlikte, babası hakkında bir kitabı ise kendisi yazdı.

☆

Ulyanov ailesinin mükemmel kadınlarıyla karşılaşmalarımı hatırlayarak, geçmişe göz atarken, üzüldüğüm nokta: Günlük tutmadığım için, yüreğimde daima duyarlılığın, zekânın, kadıncıl şefkatin güzel, sıcak duygularını bırakmış olan görüşmelerin hepsini anlatamayışımdır.

ANNA İLYİNİÇNA ULYANOVA - ELİZAROVA

☆

P. POSVYANSKİ

☆

ANNA İLYİNİÇNA ULYANOVA - ELİZAROVA

(KOMÜNİST BİR GENÇ KIZIN ANILARI)

☆

Vladimir İlyiç Lenin'in ablası Anna İlyiniçna Ulyanova-Elizarova'ya dair anılardan derlenen bu satırlar, hiçbir şekilde onun biyografisi değildir. Bu satırlar, onun hayatının sadece son on yılına, birlikte çalışma fırsatımın olduğu yıllara (1924 den 1935 e kadar) ilişkindir.

Anna İlyiniçna ile tanışmamızın tarihçesi şöyle:

1924 yılında, Vladimir İlyiç'in ölümünden kısa bir zaman sonra Mossovyet'in ve Komsomol'un Moskova komitesinin yayını ("*Yeni Moskova*") da, "*Eski Bolşeviklerin Anıları Üzerine*" kitap serisi organize etme fikri belirdi.

Serinin ana amacı, yaşlı Bolşevik militanların tecrübelerinin genç kuşağa aktarılması idi.

Her şeyden önce de serinin yazı kurulu ve yönetimini seçmek gerekiyordu. O günlerde "*Proletarya Devrimi*" dergisinde çalışmakta olan Anna İlyiniçna Elizarovna'ya başvurmaya karar verdik.

Anna İlyiniçna ile görüşmek için mutabakat sağlandı ve nihayet onun Merkez Komitesi binasındaki bürosunda idik.

Bizi soru yağmuruna tuttu; amacımızın ne olduğunu, hareket tarzımızın nasıl olacağını ve hangi okur kitlesini göz önüne aldığımızı ayrıntılı bir şekilde tespit etti.

Kabulün sıkılığı ve sertliğinden biraz mahcup olup, şaşalamıştık ki, başlangıçta sorulara yeterince net cevaplar veremedik.

Mahcubiyetimizi fark edince, Anna İlyiniçna gülümsemeye, zeki gözleri neşeli kıvılcımlar saçmaya, şakalaşmaya başladı ve anında rahat, serbest dostça bir sohbet hararetlendi. Düşündüklerimizin Anna İlyiniçna'nın yüreğinde yer bulduğunu anladık. Ve gerçekten de ertesi gün serinin yayın hazırlığına onayını aldık.

O andan itibaren de, hemen hemen ölümüne dek tam on yıl sürecek olan, Anna İlyiniçna ile birlikte çalışmamız başlamış oldu.

Anna İlyiniçna, saptanan görevi ta en baştan itibaren, orijinal bilgisi ve olağanüstü bir ciddîyetle sahiplendi. Başlangıçta "Proletarya Devrimi"nde ve Lenin Enstitüsü'nde yoğun bir çalışma içinde olmasına, bilahare ağır bir hastalıkla yatağa düşmesine rağmen, yorucu edebi çalışma için daima vakit buluyordu.

Seride 70 kitap yayınlandı, onların pek çoğunun üç-dört baskısı yapıldı. Ve bu büyük ölçüde Anna İlyiniçna'mn üstün çabalarının sonucu idi.

Serinin broşürleri, zor yazarlık sanatında yeterince tecrübeli olmayan yoldaşlar tarafından yazılıyordu. Onlar Anna İlyiniçna'nın eline geçince, yeniden oluşuyor, her şeyden önce de okur kitlesi için anlaşılır olacak bir şekilde, yenileniyordu.

Sade ve canlı yazım tarzının, şiirselliği diyebileceğim sıcaklık ve samimiyeti, ince gözlemciliği, "İlyiçe dair Anılar" ve "A. İ. Ulyanov'a dair Anılar" daki mükemmel satırları yaratmasını sağladı.

Vladimir İlyiç'e dair anılarını 1923-1925 arasında kısım kısım yazdı. Ayrı ayrı başlıklar halinde "*Genç Bolşevik*" dergisinde basıldı. 1926 yılında da "Yeni Moskova" yayınevince, bizim serinin broşürü olarak yayınlandı.

Bu broşürün yayınlanışında Anna İlyiniçna büyük bir titizlik ve katı kuralcılık gösterdi, fotoğrafları devrim müzesinden bizzat seçti, tashihini özenle yaptı.

22 Eylül 1925 tarihli mektubunda şöyle yazıyordu: "Aralıklarla yazılan makalelerde bazı tekrarların olması, gerekli ara bağlantıların gözden kaçması vb. olasılıklar söz konusu, ayrıca paragraf başları az gibime geldiği için, kitabın tashihini kendim gözden geçirmek isterdim. Yapmış olduğum düzeltmeler kitaba dâhil edildi mi?"

Bilahare yapılan baskılarda Anna İlyiniçna bazı ekleme ve çıkarmalarda bulundu. Onun şöyle dediğini hatırlıyorum: "Vladimir İlyiç'in bana nasıl Latince öğrettiğine dair ufak bir pasajı yeni baskıya dâhil etmek isterdim," dediğini hatırlıyorum. Aynı anda "Böylesine önemsiz bir şeyle Vladimir İlyiç'in karakterize edilmesine, kitapta yer verilmesine ne dersin?" diyerek benimle anısını paylaşmıştı.

Anna İlyiniçna, İlyiçe dair anıların yalnızca sürgünden döndüğü döneme kadar olan süreyi kapsayan birinci kısmını yazabilmişti. Hararetle arzu etmesine rağmen, ikinci kısmını ufak iki pasajın dışında yazmak nasip olmadı.

Aleksandr İlyiç'e dair anılarını ortaya koymak, hararetle sevdiği ağabeyinin parlak ve güzel tipini canlandırmak Anna İlyiniçna'nın yüreğinde tuttuğu bir hayal idi. Ve arşiv bilgilerini toparlıyor, Aleksandr İlyiç'i şahsen tanıyan çeşitli kişilerle mektuplaşıyordu.

Gerekli materyalleri toplayıp, Aleksandr İlyiç'e dair anılarını yazdı.

"*Aleksandr İlyiç Ulyanov'a dair Hatıralar*" gün yüzüne çıktığında, kitabın fiyatını çok yüksek bulduğundan, Anna İlyiniçna olağanüstü hoşnutsuzdu. Onun ricası üzerine yayınevi kitabın fiyatını indirmeye razı oldu.

Defalarca, Anna İlyiçna'nın evinde bulundum. Hayatını proletarya devriminin yüce davasına adayan Anna İlyiniçna, annesinin ölümünden sonra hayret edilecek derecede dostlukla birbirine bağlı ve kaynaşık bu ailenin yönetim dizginlerini eline aldı ve aile geleneklerinin koruyucusu oldu.

Birbirlerine karşı sevgi ve saygı, ilişkilerde yumuşaklık ve samimiyet, ailede hiç eksilmeyen mizah dolu canlı sohbet, her konuya tükenmeyen bir ilgi, misafirperverlik, bu mükemmel aileyle yüz yüze gelen herkesin yüreğini cezbediyordu.

Anna İlyiniçna mükemmel bir sohbet arkadaşı ve öykücü idi, renkli ve canlı konuşma tarzına, şakalar, espriler, bildiği pek çok sayıdaki halk deyişleri serpilirdi.

Şakaları yumuşak ve sıcaktı, samimiyetle gülmeyi severdi, insanları iyi tanırdı, bir çizgi ile insanı keskince ve parlakça karakterize etmeyi bilirdi.

Anna İlyiniçna, Kremlin ve Aleksandrovski parkının karşı tarafındaki Neglinnoy (şimdiki adıyla Manejnoy) sokağında, Borovitskaya kapıları yakınlarında oturuyordu. Dairesi ikinci katta idi. Küçük bir girişten sonra, kapı yemek odasına, sol yanda da yatak odasına açılıyordu.

Sağ taraftaki Anna İlyiniçna'ın bürosunda asıl yeri, ikili ayak üzerinde kocaman eski bir yazı masası tutuyordu. Ben o masayı, Anna İlyiniçna'yı güldüren, Çehov dili bir şakayla "Sayın Masa" diye adlandırıyordum. Masa gerçekten de her türden saygıyı hak ediyordu. Masanın çok sayıdaki gözlerinde aileden kalma her çeşithatıralar, fotoğraflar, mektuplar, el yazmaları vb. korunuyordu.

Anna İlyiniçna ile ortak çalışmamızın ilk yıllarında, onun dairesinde birileri ile karşılaşmam seyrek bir olaydı: çalışma saatleri genellikle sabahları ve akşamları idi. Anna İlyiniçna'ın azıcık keyifsizleşmesi, Mariya İlyiniçna'nın daima ortaya çıkmasına ve bütün işleri kararlı bir şekilde kendi eline almasına yetiyordu. Kısa, enerjik el sıkışı, biraz sertçe yan bakışı, kelimelerindeki pintilik beni şaşırtıyor, ben de yavaşça geri çekilip sıvışmaya çalışıyordum; ancak Anna İlyiniçna daima: "Manyaşa, bizi rahatsız etme, tashih ve dizginin beklemeyi sevmediğini, redaktör milletinin sert olduğunu bilirsin. İşe gelince canım, en güzel ilaçtır o." diyordu. Buz çatlıyor, Mariya İlyiniçna'nm yüzünde sevimli bir gülümseme beliriyordu.

Anna İlyiniçna'nın hastalığı ağırlaştığı ve yaylada yaşamaya başladığı zaman, sıkça çalan telefonda Mariya İlyiniçna'nın, "işlerinizi bırakın da yaylaya gidelim", diyen kısa enerjik emri duyuluyordu.

Sütunları ve parka bakan genişçe bir taraçası olan, artık herkesin bildiği yayladaki o ünlü evde Vladimir İlyiç'in ailesi yerleşikti.

Güneşli, güzel havalarda Anna İlyiniçna tekerlekli koltukta bahçeye çıkıyordu. Örme yazlık koltuğa geçip oturuyor, biz de

onunla uzun bir sohbeti sürdürüyor, daha çok yayın işlerini çözümlüyorduk.

Anna İlyiniçna'nın işe karşı tutkunluğu çılgınca, yaşama, gençliğe ve eğitimine karşı ilgisi canlı idi.

Sağlık durumu, artık sistematik çalışmayı sürdürmeye izin vermediği için, "*Eski Bolşeviklerin Anıları*" ile ilgili, gençlik için bir kitap serisi yaratılması ve yayına hazırlanması esas itibari ile Anna İlyiniçna'nın son çalışması idi.

Onu, hayata, gençliğe, Komsomola bağlayan bu ipliğin kıymetini biliyordu.

Anna İlyiniçna insanlara karşı büyük bir içtenlik ve özenle davranırdı. 1931 yılında tifoya yakalandım ve evde yatıyordum. Anna İlyiniçna hasta olmasına rağmen, eve kadar geldi, bana gerekli şeylerin sağlanıp sağlanmadığı, doktorların ziyaret edip etmediği ve bir şeye ihtiyacımın olup olmadığı ile ilgilendi.

Sağlığıma kavuşup, Anna İlyiniçna'nın yanına vardığım zaman, kız kardeşi Olga İlyiniçna tifodan öldüğü için, o hastalığın kendine daima kız kardeşini hatırlattığını söyledi.

Kendisinin ağır ve yıpratıcı hastalığına karşı Anna İlyiniçna, kaygısızca şakaya vurarak kendi kendisiyle dalga geçerdi. Büyük sosyalist inşaya doğrudan katılmaya yönelik sönmez arzusu, kendi hastalığı ile uğraşma gereksinimi ile uyuşmuyordu. Çalışmaya can atıyor, her gün gazetelerin, yeni kitapların vb. kendisine okunmasını talep ediyordu. Aslında, Anna İlyiniçna son günlerine dek çalışmayı sürdürdü. Anılarını yazıyor, makaleleri redakte ediyor, kendi makalelerinin derlenip yayınlanmasına katılıyordu...

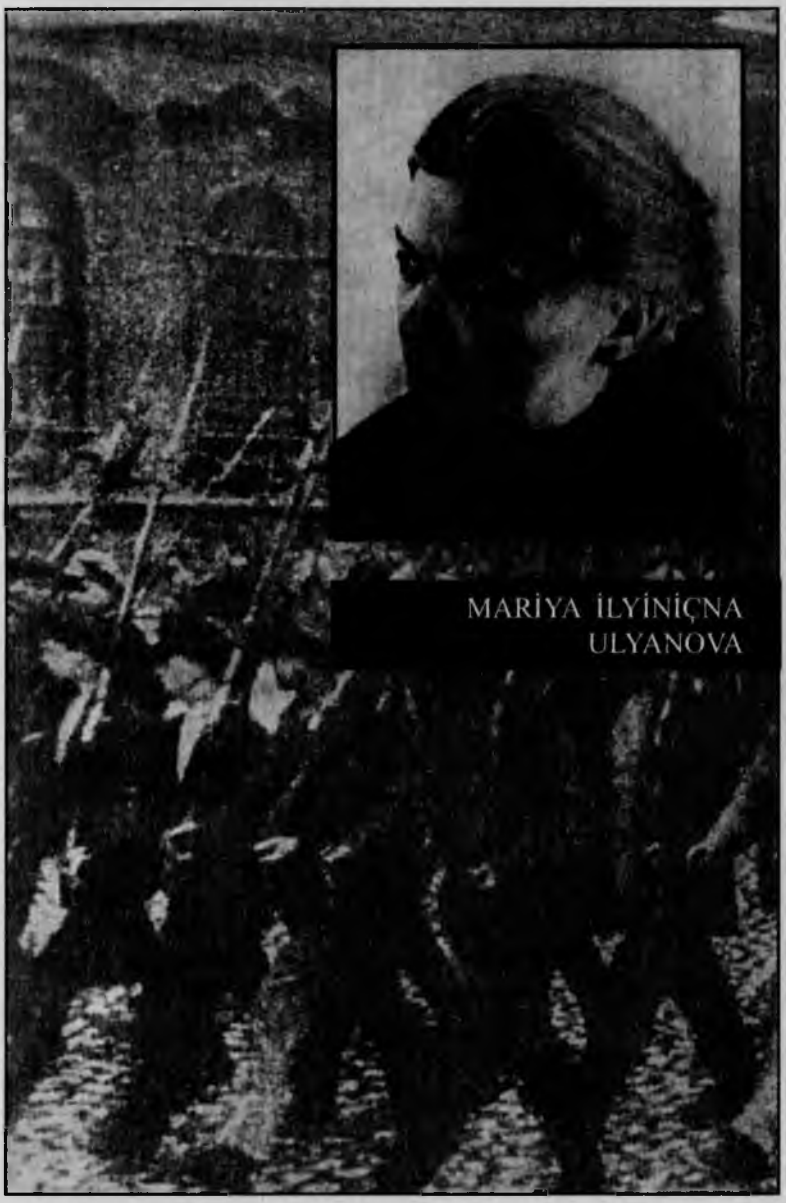
Anna İlyiniçna, Rusça ve yabancı dillerdeki edebi klasikleri hem çok seviyor, hem de çok iyi biliyordu. Rus klasiklerinden özellikle Puşkin ve Nekrasov'u seviyordu. Mariya İlyiniçna, ölümünün bir gün öncesine kadar Anna İlyiniçna'nın en büyük şairlerden biri saydığı Heine'nin şiirlerini ezbere aslından okuduğunu anlattı bana.

Anna İlyiniçna son derecede hassas ve dikkatli bir insandı. Sade insanların yüreğine ulaşmayı ve güvenlerini kazanmayı biliyordu.

Yeni yetişen kuşakların bolşevikçe eğitimi sorununa çok büyük önem veriyordu. Komünist gençliğin öğrenimi, işçi gençliğin yüksekokullardaki ve üretim içindeki başarıları onu her zaman yakından ilgilendiriyor ve gençliğin neyi okuduğu, zamanını nasıl geçirdiği ile ilgileniyordu. Gençlerimizin sergilediği kahramanlık, özveri, parti ve sosyalist vatana bağlılıkları ile gurur ve sevinç duyuyor, gençliğin enternasyonalist bir ruhla eğitimine özel bir önem veriyordu. "İşçi neden enternasyonalist olmalı" adıyla özel bir broşür tasarlıyordu, ancak o çalışmayı maalesef sonuçlandıramadı.

"Kapitalizmin boyunduruğundan kendini kurtarmış olmak, bize, Sovyetler Birliği proletaryasına diğer halklardan daha önce nasip olduğu için, bu mücadelede bütün diğer halklara, tüm insanlığa yardım etmek gibi yüce bir görevimiz var" diye yazıyordu bu broşürde Anna İlyiniçna.

Son soluğuna dek Anna İlyiniçna tutkulu bir bolşevik ve Marx'ın-Lenin'in büyük davasına sonuna dek bağlı idi.

MARİYA İLYİNİÇNA
ULYANOVA

☆

N. K. KRUPSKAYA

☆

VLADİMİR İLYİÇ'İN KIZ KARDEŞİ[1]

☆

Mariya İlyiniçna Ulyanova, 12 Haziran 1937 yılında, 59 yaşında beyin kanaması sonucunda öldü. Onun tüm hayatı kopmaz bir şekilde İlyiç'in işi ile bağlantılı idi. Mariya İlyiniçna Simbirsk'de (şimdi adıyla Ulyanovsk'da) doğdu, babası eğitim cephesinde yorulmadan çalışan bir altmışlı[2] idi. Çok kültürlü bir aile idiler ve zamanının öncü aydınlarının duyarlılığına haiz olarak yaşıyorlardı. Erkek ve kız kardeşler sıkı bir dostluk içindeydiler. İlyiç, özellikle küçük kız kardeşi Mariya İlyiniçna'ya ve kardeşi Dimitri'ye ilk çocukluk yıllarından itibaren sıcak ve özenli idi ve onların yanında büyük bir otoriteye sahipti. On yaşındaki Mariya, büyük ağabeyi Alaksandr'ın idamına (8 Mayıs 1887 tarihinde), annesi, ablası Anna, İlyiç, kız kardeşi Olga ile birlikte katlandı. Rusya'da işçi hareketinin henüz doğmaya başladığı bir sırada, tüm toplumsal düzenin yeniden inşası yolunu coşku ile arayan büyük ağabeylerinin ölüm haberi geldiği zaman, İlyiç'in söylemiş olduğu sözleri tüm hayatı boyunca hatırladı. Aleksandr İlyiç, sınırsız keyfilik ve zulme karşı mücadelede, eski yolu yalnız adamlar yolunu izledi. "Başka bir yol izlemek gerekiyor", demişti İlyiç, Mariya İlyiniçna da, diğer yolu-Leninist yolu izledi.

Mariya 17 yaşında olduğu 1895 yılında, İlyiç Petersburg'da tutuklanınca, annesi ve ablası ile beraber kardeşinin görüşüne Piter'e geldi, bundan böyle yönü 1896 yılı ülke çapında yaygınlaşmaya başlayan işçi hareketine dönüktü. O zamanlar başlamış 1889 yılında Moskova'da tutukladılar ve Nijiy'e sürdüler Mariya İlyiniçna'yı. Moskova'ya dönünce daha sıkı sarıldı işe. Parti'nin

1 Bu makale 1937 yılı Haziran'ında yazıldı.

2 Altmışlı: 1860'lı yıllarda Rusya'da edebiyat düşünce ve sanatta ilericilik akımı.

Moskova örgütünün davasından, 1901 yılı mart başlarında ablasının kocası Mark Timofyebiç Elizorovıy ile aynı anda tutuklandı, hapiste yattı ve Samara'ya sürgün edildi.

Yurt çapındaki illegal, sosyal demokrat "*Iskra*" (Kıvılcım) gazetesi, o zaman yurt dışında, Lenin'in çabalarıyla organize edilmişti. "*Iskra*"nın sloganı, "Bir kıvılcımdan alev çıkar" idi. Alevden ise devrim yangını tutuşurdu. Tutuşurdu çünkü Rusya'da sağlam bir örgüt vardı ve insanların örgüt bağlarının sağlamlaşması için bıkmadan yorulmadan çalışıyordu. Kitleler arasındaki propaganda ve ajitasyon gittikçe yaygınlaşıyordu. Bizler Mariya İlyiniçna'ya, kendinden emin bir azimle karışık, gençliğine özge bir çeşit mahcubiyetinden dolayı "ayı yavrusu" adını vermiştik. Onun insanlara yönelik özenini herkes kendinde hissederdi ve o özen en ufak ayrıntıda bile daima kendini belli ederdi. "Ayı yavrusunu" sevmemek mümkün değildi.

Samara'da, Mariya İlyiniçna "*Iskra*" adı verilen grup içinde Parti'nin II. Kongresini hazırlamış olan Krijijanovskiy, Lengnik, Krasikov ve diğer yoldaşlarla birlikte çalıştı. 1903 yılında II. Kongrede bölünme meydana gelince Mariya İlyiniçna derhal bolşeviklerden yana oldu. İş alabildiğine yaygınlaştı. 1905 yılı yaklaşıyordu. 1904 yılı Ocak ayında Mariya İlyiniçna'yı Dimitri İlyiç ve karısı, kız kardeşi Anna İlyiniçna, Zinaida Pavlovna Krjijanobaskaya, R. Obraztsova ve diğerleriyle birlikte tutukladılar. Mariya İlyiniçna'yı 1904 Haziranında serbest bırakıldı. Sürekli takip altında idi, çalışmak imkânsız hale geldi. O da 1904 yılı sonunda o zamanlar Lenin'in yaşamakta olduğu Cenevre'ye geldi ve o günlerin göçmenlik hayatının keskin atmosferine daldı. 1905 yılında Piter'e döndü ve işçiler arasında önemli bir çalışmayı sürdürdü. 1907 yılında gericilik gelip çatıp da çalışmanın boyutu daraltıldığında, Mariya İlyiniçna, İlyiç'in yönetimi altında "*Marx'tan Kugalman'a Mektuplar*" ve "*Zorga'ya Mektuplar*"ın çevirisini üstlendi.

1908 yılı kışını Mariya İlyiniçna Cenevre ve Paris'de yurt dışında geçirdi, Sorbon'da okudu (o zamana kadar Fransızcayı iyice öğrenmişti).

Mariya İlyiniçna, Vladimir İlyiç'in otzovistlerle ve uzlaşıcılarla sürdürdüğü mücadelede metanetli idi ve ona işinde yardımcı oldu. 1910 yılında yerleştiği Saratov ilinde, 1911 yılı Saratov örgütü davasından tutuklanıp, üç yıl süreyle Vologodskaya iline sürgüne gönderildi. Orada faaliyetlerine demiryolcular arasında devam etti, para topladı, Bolşevik Parti'nin sağlamlaşması için her çeşit yardımda bulundu. Mariya İlyiçina, Vladimir İlyiç'i özel bir itina ile kuşatıyor ve gündelik hayatın ayrıntılarını düşünmesine gerek kalmaması için, onun giyimine, beslenmesine, rahatlığına özen gösteriyordu.

1917 Mart'ından 1929 baharına dek Mariya İlyiniçna, "*Pravda*" (Gerçek) gazetesinde sekreter olarak, sonrasında da yazı kurulu üyesi olarak çalıştı. İlk yıllarında İlyiç'in yönetimi altında çalıştı. Kitleler içinde geniş çalışma tecrübesi, kitlelerin sesine kulak veren Leninist alışkanlığı, onu işçi muhabirler hareketinin aktif organizatörü yaptı. Pek çok kişi Mariya İlyiniçna'yı tanıyordu fakat O'da yığınla insan tanıyor, aralarında bir zamanlar faaliyette bulunduğu işçileri hatırlıyor, işçi muhabirleri unutmuyordu.

İlyiç'e yapılan suikast sonrasında ağır bir şekilde hastalanması ve ölmesi, Mariya İlyiniçna'yı çok sarstı. İlyiç'i hararetle seviyor, İlyiç de onu hararetle seviyordu. 8 Mart 1933 tarihinde *Lenin Nişanı* ile mükâfatlandırıldı. Parti'nin XIV. Kongresinde Merkez Komitesi üyeliğine seçildi, sonra Merkez Komitesi başkanlık heyetine girdi. Her türlü ayrıntıya nüfuz ederek, parti çizgisinin tahrifatına karşı mücadele etti. Parti'nin XVII. Kongresinden itibaren Sovyet Kontrol Komisyonu'nun ve Sovyet Kontrol Komisyon Bürosu'nun üyesi, Şikâyet Bürosu'nun yöneticisidir. Var gücüyle parti çizgisi için mücadele ederek, Sovyetlerin düzenli çalışmasına engel olan, her türlü yanlışlığa ve tahrifata beceriyle son vererek özellikle bu işte kendini gösterdi. Sosyalist inşaya canlı katkı olan bu iş ona hoşnutluk veriyordu. Sabahtan, gecenin üçlerine dörtlerine kadar dinlenmeden, ara vermeden çalışırken kendi canına acımıyordu. Moskova kenti ve bölgesi mahalli konferansının çalışmalarına hasta iken bile aktif olarak katılıyordu. Konferans işine geldiğinde rahatsızlandı ve yattı, artık bir daha kalkmadı.

NADEJDA KONSTANTİNOVNA
KRUPSKAYA

☆

Z. Bobrovskaya (Zelikson)

☆

Nadejda Konstantinovna Krupskaya

☆

Büyük Lenin'in en yakın dostu, mücadele arkadaşı, eski bolşevik militanların mükemmel temsilcisi, Sovyet Ülkesi kültür cephesinin seçkin savaşçısı Nadejda Konstantinovna Krupskaya, yoksullaşan asilzade bir ailede, 26 Şubat 1869 tarihinde Petersburg'da dünyaya geldi.

Nadejda Konstantinovna'nın babası, Konstantin İgnatyeviç Krupskiy eski bir subay ve eski bir çocuk eğitmeni olan annesi Elizaveta Vasilyevna Krupskaya, kendi zamanlarının ilerici görüşlerini desteklediklerı için, çarlık rejiminin sistematik olarak izlemesi altında idiler.

Nadejda Konstantinovna'ın anne ve babası iş aramak için, geçimlerini sağlamak için, kentten kente, bir yerden başka bir yere taşınmak zorunda kalıyorlardı.

Maddî zarureti erkenden öğrendi Nadejda Konstantinovna, çalışma hayatına da erkenden başladı. Babasının ölümünden sonra 14 yaşındaki gimnaz (lise) öğrencisi, annesinin kıt bütçesine az da olsa katkı yapmak için, üç beş kuruşluk derslere koşuşturuyordu. Henüz ilk gençlik yıllarında iken, illegal öğrenci çevrelerinde tanıştığı Marx'ın teorisi, eylem kılavuzu olarak Nadejda Konstantinovna'nın bilincine işledi. *"Tüm emekçilerin kurtuluş davasında işçinin oynayacak olduğu rol gözlerim önünde canlanır canlanmaz beni karşı konulmaz bir şekilde işçi çevresine, işçiler arasında çalışmaya çekti."* diye yazdı sonraları N. K. Krupskaya.

Genç propagandist, Nevskaya grevi için Petersburg'un işçi semtine yönelir, işçilerle doğrudan doğruya ilişki kuracağı Pazar akşam okuluna, öğretmen olarak girer. Bu ilişkiler gittikçe kuvvetlenir ve tüm hayatı boyunca sürecek olan kopmaz bağlar haline gelir.

1893 yılında Petersburg'a gelen Lenin, Rusya'da geleceğin proleter partisini yaratmak için kadrolar araştırmaya başladığı zaman, pazar gece okulu öğretmeni N. K. Krupskaya ilk yardımcılarından biri olur. Sonraları 1895 yılında Vladimir İlyiç tarafından kurulan, "*İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele*" adlı Petersburg birliğinin iskeletini oluşturan, en seçkin işçilerden (örneğin Babuşkin ve diğerleri gibi...) bir grupla Krupskaya önceden tanışık durumdaydı. N. K. Krupskaya'nın aktif olarak katıldığı, Petersburg'da Marksizm propagandası yapmanın önünde muazzam güçlükler vardı. İşin karmaşıklığı, sadece işçi dinleyicilere giden yolu açmak için polis engellerinin aşılması zarureti değil, fakat o zamanlarda gerek ileri işçiler arasında, gerekse devrimci eğilimleri olan aydınlar arasında hâlâ yaygın olan narodnik görüşlerle ideolojik mücadeleyi sürdürmek zarureti idi de.

Unutmamak gerekirki, o zamanlar, Rusya'da sanayi işçilerinin varlığı önemsiz olduğu için, geri kalmış tarım-"köylü" ülkesinde Marksizm'in uygulanamazlığına dair narodniklerin kanaatleri hâlâ geniş bir şekilde geçer akçe idi. Propagandadan ajitasyona geçiş döneminde, işçi yığınının gündelik gereksinimleri zemininde, proletaryanın görevlerini açıklayan illegal, yaygın bir literatür çıkarılmasına ihtiyaç olgunlaştı. N. K. Krupskaya, gerek somut belgelerin toparlanmasını, gerekse bildirilerin basımı ve yeniden yazılıp çoğaltılmasını organize ederek, büyük bir aktivite sergiledi.

N. K. Krupskaya, 1896 bahar ve yazında Petersburg'un bir dizi işletmelerini kaplayan geniş grev dalgası (V. İ. Lenin'in başkent proletaryasının sanayi savaşı diye adlandırdığı ünlü yaz grevleri) ile bağlantılı büyük bir propaganda ve örgütlenme çalışması sürdürdü. Bu çalışma 12 Ağustos 1896'da tutuklanması ile kesintiye uğradı.

Kendini Petersburg tutukevinin tek kişilik hücresinde bulan, N. K. Krupskaya, 1895 yılı Aralık'ından beri orada bulunan

Lenin'le illegal yazışmayı çabucak öğrenir ki, onun mektupları Krupskaya ve diğer tutuklu yoldaşları ilerdeki mücadeleye çağıran direnç soluğudur.

Yedi ay geçirdi N. K. Krupskaya tek kişilik hücrede. Bütün bu zamanı ciddî teorik çalışmalar için kullandı. N. K. Krupskaya mücadele birliğine katılmakla suçlanıyordu, fakat ajan ifadelerinden başka jandarmaların hiçbir maddî delili yoktu. Ancak, eğer Petropavlovskaya kalesinde bulunan Kuriskaya Vetrova'nın lambanın gaz yağını üzerine dökerek kendini yaktığı trajik olay olmasa idi, onları çabucak serbest bırakmazlardı.

Bu olay büyük bir gürültüye sebep oldu, genel bir kalkışmadan çekinen jandarma teşkilatı, haklarında maddî delil olmayan politik tutuklu kadınları serbest bırakmakta gecikmedi. Serbest kalanlar arasında N. K. Krupskaya da vardı.

Ön tutukluluktan serbest bırakıldıktan sonra, üç yıl süreyle Ufimskaya vilayetine sürgüne gönderilmesine karar çıktı. Ancak bu karardan önce Vladimir İlyiç ve Nadejda Konstantinovna evlenmeye karar verdikleri için, sürgün yerinin Ufimskaya'dan, Lenin'in bulunduğu yere, Sibirya'daki Şuşenskoye köyüne değiştirilmesini rica etti.

Vladimir İlyiç'le birlikte Şuşenskoye'deki yaşamlarını Nadejda Konstantinovna şöyle tasvir etmekte:

"O günlerin ilkel yekpareliği ve yaşam sevinci gözlerimin önünde capcanlı durmakta. Her şey öylesine bakirdi ki; doğa, kuzukulağı, mantarlar, av, kayak, sıkı-yakın yoldaşlık çevresi, bütün bunlar otuz yıl önce idi, Minusinsk'e bayramlaşmaya giderdik, sımsıkı yoldaşlık-arkadaşlık çevresi, ortak geziler, şarkı-türkü söylemeler, saf, neşeli, ortaklaşa şeyler. Anne, evlerde ilkel, yarı-natürel ev ekonomisi, yaşamımız ortak çalışma ve gericilikten duyulan aynı ıstırap üzerine kurulu. Berntein'a karşı başkaldırıyoruz, hiddetleniyoruz vb. Şimdi bana öyle gelmekte ki, öyle bir hayat artık mümkün değil. Durum artık çok karmaşıklaştı. Otuz yıl içinde neler olup bitmedi ki, neleri omuzlamadık ki".[3]

3 İnessa Armand'ın kızı, İnna Aleksandrovna Armand'a N. K. Krupskaya'nın mektubu.

Şuşenskoye köyünde iken, Nadejda Konstantinovna, çalışmalarında Lenin'e sürekli yardımcı olmanın yanı sıra, Sablina takma adı altında "*Kadın İşçi*" broşürünü yazdı. El yazması büyük bir güçlükle yurt dışına gönderilip, "*Iskra*" yayınlarında basılan broşür, illegal olarak Rusya'ya sokuldu ve çoğunlukla kadınların çalıştıkları fabrikalarda dağıtıldı. Bu broşür, emekçi kadınların haksız-hukuksuz yoksulluğa karşı aktif mücadele içine çekilmelerinde etkili oldu.

1900 Ocak'ında Lenin'in sürgünlük süresi sona erdi. Vladimir İlyiç'in annesine mektuplarından birinde bunu büyük bir sevinçle anlatır Nadejda Konstaninovna.

"*Artık bizim konuşmalarımız sadece yol üzerine. Kitapları kutulara yerleştirdik ve tarttık 15 pund*[1] *geldi. Kitapları ve eşyaların bir kısmını vasıtayla göndereceğiz, gene bizimle kalacak eşyalar ise pek fazla olmayacak gibi. Soğuklar için kazak kürkü sipariş vermek istiyorduk fakat kente gitmek yasak. Burada ise aradığımız tipte sipariş verebilmemiz şüpheli, Açinsk'e kadar gitmek de olacak şey değil. Kışlık elbisemiz çok, şansımız da yaver giderse üşümeyiz. Volodya ile ayaza rağmen her gün dışarı çıkıyoruz ve havaya alıştık ancak yolculuğumuz nasıl geçer bilmiyorum. Ayın 29'una kadar vaktin çok daha hızlı geçmesini ve gitmek sadece gitmek isterdik. Yola çıkmanın artık çok yakın olduğunu düşünüyoruz ve bugün yol için gözleme hazırlayacaktım. Yol için sadece gözleme almamız öğütleniyor, geri kalan her şey donarmış. Onun için annem, yağsız ve soğansız bir sürü kocakarı ilacı hazırlıyor.*

Daha az okunuyor şimdi. Volodya [Vladimir'in kısa ve sempatik söylenişi] gene Skvortsov'a cevap yazıyor. Nihayet bugün göndereceğiz, Veba öylesine bıktırdı ki."

29 Ocak 1900 günü V. İ. Lenin artık Şuşenskoye'u terk edebilirdi. Nadejda Konstantinovna'nın sürgünlük süresi ise bir yıl sonra sona erecekti. Geri kalan bu sürenin Ufimska vilayetinde geçirilmesi gerekiyordu. Bu durumda Şuşenskoye'yı birlikte terk edip Ufa'da da birbirlerinden ayrılmaları gerekiyordu.

1 Pund: Eskiden Ruslar'da 16,38 kg.lık ağırlık birimi.

Burada, Nadejda Konstantinovna işçilerle bağlantı kurmakta ve onların arasında propagandayı yaygınlaştırmakta gecikmedi. Ufa onun tarafından, Sibirya'dan ülkenin merkezine giden yol üzerindeki bir kent niteliğinde, yaygın bir biçimde kullanıldı. Sibirya'ya sürgüne gönderilen Sosyal-Demokratlar, sürgün sürelerinin sona ermesi üzerine Ufa'dan geçiyorlardı. Bu yoldaşlara, yurt dışında merkezi bir gazete, "*Iskra*"nın yaratılmasına dair, Leninist planı ayrıntılı bir biçimde tanıtıyor, Leninist planların bir an önce gerçekleşmesi için onları aktif mücadele içine çekiyordu. Ve nihayet 1901 yılında sürgünlük süresi sona erince yurt dışına, Lenin'in yaşadığı ve 1900 Aralık'ından bu yana "*Iskra*"nın yayınlandığı yere doğru yola çıktı.

1901 Nisan ortasında Münih'e ulaşan ve güçlükle Lenin'i arayıp bulan Nadejda Konstantinovna vakit kaybetmeden işe, çalışmalara katılır ve kısa bir süre sonra "*Iskra*"nın sekreteri olur. Yerel parti görevlilerinin dikkatini, Lenin'in ortaya koyduğu genel parti görevlerine çekerek, parti merkezi niteliğindeki "*Iskra*"nın, Rusya kentlerinin bir kısmıyla geniş kapsamlı gizli yazışmasını düzenler.

Yurt dışında iken, Nadejda Konstantinovna'yı Rusya'ya mektuplar yazmak için, saatlerce yazı masasında otururken görmüşlüğüm olurdu. Rusya'nın az çok büyük tüm merkezlerinin kaydedildiği defterler önünde dururdu. Şu ya da bu kentin adını söyleyerek, "burada bağlantılarımız var" derdi.

Bazen bu "bağlantılar" sadece bir tek kişiden ibarettir, fakat onun kanalından söz konusu yörenin ileri gelen işçileriyle bağlantı kurmak ve onların "*Iskra*"ya yazmalarını, "*Iskra*" bildirilerinin işletmelerde, köylerde, askeri alanlarda dağıtılmasını sağlamak mümkün oluyordu. Bu nedenle de Nadejda Konstantinovna bu ilişkiyi korumak için elden geldiğince çaba sarf ediyordu.

Canına acımadan bütün gün, sabahtan gece yarılarına kadar yazıyor, şifreler düzenliyor, mektuplarına canlı yankılar alıyordu.

Bu işlerden başka, Nadejda Konstantinovna "*Iskra*" ve yayınlarının Rusya'ya nakliyesini organize ediyordu. Sonraları, "*Iskra*"nın çevresinde gönüllüler ağı serpilip geliştiği zaman,

onların V. İ. Lenin ile sürekli ilişkisinin sağlanmasında Nadejda Konstantinovna'nın rolü istisnai derecede büyüktü.

Cenevre'den, Rusya'ya illegal parti görevi için yola çıkmadan önceki vedalaşma sohbetinde Lenin, şu ya da bu görevliye genellikle, laf olsun diye: "Ayrıntıları Nadejda Konstantinovna ile konuşun" demezdi. Yerel parti görevlilerinin kayıtlarını çok sıkı tuttuğu ve şu ya da bu yerel parti görevlisinin partiye neyi verebileceğini, neyi veremeyeceğini çok iyi bildiği için, herhangi bir yere gönderilecek yoldaşın gideceği yörenin çalışma şartlarını yeterince bilirdi. Uçsuz bucaksız Rusya'ya serpilmiş, gruplarla, grupçuklarla ve tek başına kalmış Leninistlerle en sıkı bağlantıyı Nadejda Konstantinovna sürdürürdü. Parti görevlisinin bir yandan, karşısında daima daha iyi olmayı arzu ettiği, öbür yandan ise ister toplumsal yaşamı, ister özel yaşamı ilgilendirsin aksaklıkları gizlemediği bir yakın akraba gibi idi, O. Partinin II. Kongresinin ardından, özellikle Partinin III. Kongresinin çağrılmasına ilişkin, bolşeviklerle menşevikler arasındaki mücadele alevlendiği zaman, Rusya'nın çeşitli yerlerinde çalışmış bolşeviklerle, N. K. Krupskaya'nın yazışması büyük ölçülere ulaşır. Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nün arşivinde korunan mektuplar ve cevaplarının olduğu bir yığın dosyayı gözden geçirirken, onun bütün bunlarla nasıl başa çıktığına şaşıp kalıyor insan.

1905 yılında tüm ülkeyi kaplayan, yaygınlaşan devrimci olaylar, 1905 yılı sonbaharında V. İ. Lenin ve N. K. Krupskaya'nın Rusya'ya dönmesine olanak sağladı. Çarlık iktidarının cihazları dağılmış, bozulmuş da olsa gene de faal olduğu için tehlikelerle yol almak gerekti.

Petersburg'a ulaşılınca Nadejda Konstantinovna gizlilik amacıyla, Praskovya Yevgenyevna Onyegina adlı kimliği ile V. İ. Lenin'den ayrı bir yere yerleşir. İlk günlerden itibaren, bir zamanlar devrimci faaliyetine başlamış olduğu yerdeki Nevskaya grevi için yola çıkar.

Akşam Pazar Okulundaki eski öğrencilerinden birçoğunun aktif bolşevik devrimci olduklarını burada kendi gözleri sevinç ve gururla görür. Kendi bölgesiyle sürekli ilişkiyi sürdürürken, Nadejda Konstantinovna aynı zamanda Partinin Merkez Komitesi

Sekreterliği görevini yerine getirerek, büyük bir örgütlenme işini başarır.

1905 yılının son aylarında parti, legal olanakları kullanarak yer altından çıkmış da olsa, gizlilik cihazlarını koruduğunu hatırlamak gerek.

1905 yılı Aralık ayında Nadejda Konstantinovna Tammerfors'da (Finlandiya) yapılan Bolşeviklerin Rusya Genel Konferansına katıldı.

Silahlı Moskova ayaklanmasının yenilgiye uğramasından sonra, Lenin Petersburg'u terketmek ve Finlandiya'da gizlenmek zorunda kaldı. Nadejda Konstantinovna Finlandiya'ya gitmeyip, Lenin'le hâlâ Rusya'da olan Parti Merkez Komitesi üyeleri ve Petersburg parti örgütü arasında başlıca bağlantı halkası olarak, 1907 yılına kadar Petersburg'da kaldı. 1907 yılı sonunda azgınlaşan gericilik partiyi tamamen yeraltına çekilmek zorunda bırakınca, Nadejda Konstantinovna, Lenin'le birlikte yeniden göçmenlik yolunu tutar. "*Iskra*" günlerinde olduğu gibi, bolşevik literatürün yurt dışından Rusya'ya naklinin organizasyonu üzerinde bıkıp-yorulmadan çalışır, Rusya'daki bolşevik parti örgütleri ve münferit bolşeviklerle geniş kapsamlı bir yazışmayı sürdürür. Onun mektupları direnç, derin bir iyimserlik, proletaryanın gelecekteki zaferine inanç aşılar.

Lenin'in, karşı devrimin kara yüzlülükleri ile liberal-burjuva dönekliğinin alıp yürüdüğü, dağılma dönemi diye adlandırdığı zor yılların nihayet sonu gelir.

İşçi hareketinin Rusya'da yükselişe geçtiği bir atmosferde, 1912 Ocak ayında Prag'da RSDİP'in Genel Rusya Konferansı yapılır ve aynı yıl Petersburg'da bolşevik gazete "Pravda" (Gerçek) yayınlanmaya başlar.

Rusya'ya daha yakın olmak için V. İ. Lenin, 1912 yazında Krakov'a taşınır.

Lenin'in değişmez en yakın yardımcısı olarak, Rusya ile kesintisiz ilişkiyi düzenlenme ve sürdürme işi burada da Nadejda Konstantinovna'nın üzerindedir.

En zor anlarda bile direncini ve işten yılmazlığını korumuş olan Nadejda Konstantinovna şimdi daha yoğun ve yaygın bir faaliyet içindedir. Duma grubunun (Partinin parlamentodaki kolunun) Merkez Komitesi üyeleri ve bazı yerel aktivistlerle, Pronin toplantısından sonra, A. M. Gorki'ye 17 Şubat 1913 tarihinde yazmış olduğu mektupdaki satırlar, onun o günlerdeki ruh haletine tanıklık etmektedir.

"O toplantı olduğu zaman sevinçten sarhoşlar gibi yürüyorduk, çünkü raporlardan hiçbir şeyin boşa gitmediği, zor günler geçirmiş olan işçi yığınının olgulaşıp yetiştiği ve en sapa yerlerde bile fiziken parti merkezi ile bağlantılı olmasa da, ruhen partili olan, Sosyal-Demokrat işçi örgütlerinin her zaman çalışmalarını sürdürdüğü anlaşılıyordu. Devlet duması seçimleri çok büyük bir rol oynadı. İşçileri daha önce fazlasıyla ezmiş olan dağınıklık duygusu kayboldu.

Örgüt şimdi olanca hızıyla yürüyor. Artık bundan böyle gerçek işçi partisi oluşmaya başladı gibi görünüyor"

1913 yılı sonu ve 1914 yılı başında Nadejda Konstantinovna "*İşçi Kadın*" dergisinin yaratılışına katılır. İlk sayıda makalesi yayınlanır.

Birinci Dünya Savaşının patlak vermesi üzerine, bilahare Lenin tarafından kurulacak olan Komünist Enternasyonal'in kuruluş hazırlığı niteliğindeki tüm ön toplantı ve konferansların organizasyonunda Nadejda Konstantinovna tüm gücüyle Lenin'e yardımcı olur.

Savaşa ve II. Enternasyonal'e ilişkin sorunlarda bolşeviklerin görüşlerini savunmak için, 1915 Mart'ında Berlin'de toplanan Uluslararası Kadın Konferansına doğrudan doğruya katılır.

Bu genel parti işlerinin yanı sıra Nadejda Konstantinovna en eski uzmanlığı olan pedagoji üzerinde de çalışır.

Onun "*Halk Eğitimi ve Demokrasi*" adlı kitabı 1915 yılında hazırdı. Lenin'in o tarihlerde Gorki'ye yazmış olduğu bir mektup, bu kitaba büyük bir önem atfettiğine tanıklık etmektedir.

"*Çok muhterem Aleksey Maksimoviç!*

Eşimin "Halk Eğitimi ve Demokrasi" adlı broşürünü size tahhütlü koli olarak gönderiyorum.

Yazar pedagoji ile çok eskiden beri, yirmi yıldan fazla bir süredir uğraşmakta. Hem kişisel gözlemleri hem de Avrupa ve Amerika'nın yeni eğitim üzerine materyalleri broşürde bir araya gelmiş durumda. Başlıktan da gördüğünüz gibi, demokratik görüşlerin tarihi, özet olarak broşürün ilk yarısında verilmekte. Bu özetlemenin diğer bir önemi de, geçmişin büyük demokratlarının görüşlerinin ya yanlış ya da yanlış bir bakış açısıyla veriliyor olmasıdır. Okumaya vakit bulup, ilgilenip ilgilenemeyeceğinizi bilemiyorum...

Emperyalist dönemin en yeni okullarındaki değişimler, son yılların kaynakları ile betimlenmekte ve Rusya'da demokrasi için dikkat çekici ışık tutmakta.

Şayet doğrudan ya da dolaylı olarak bu broşürün yayınlanmasına bir yardımınız olursa, beni minnettar kılarsınız. Bu alandaki literatüre talep Rusya'da da artık çok artmıştır.

Selamlarım ve en iyi dileklerimle.

V. Ulyanov"

Çarlık otokrasisinin devrildiğine, "Romanov monarşisinin kan ve kire bulanmış arabasının yuvarlandığı"na dair coşkulu sevindirici haber V. İ. Lenin ve Nadejda Konstantinovna'yı tarafsız ülke İsviçre'nin Zürih kentinde bulur. Savaşın sürdüğü bir ortamda, muazzam zorluklar altında oradan memlekete geçerler. V. İ. Lenin'in ünlü *"Nisan Tezleri"* ile ortaya çıktığı yer olan Petrograd'a 3 Nisan 1917 tarihinde gelirler. Devrimin ilk başarılarıyla sarhoş geniş yığınlara, geçici hükümetin ihanete hazır karakterini açıklama ve burjuva demokratik devriminden sosyalist devrime geçmek için onları (yığınları) seferber etmek gibi devasa önemdeki bir görev, bolşeviklerin önünde dikiliyordu.

Nadejda Konstantinovna gelişinin ilk gününden itibaren halk yığınlarının derinliklerine girer. İşçi gençliğin arasında, kadınların arasında, onlara bolşevik sözler, bolşevik düşünceler taşıyarak çalışır.

1917 yılı Mayıs-Haziran'ında bazı makaleleri "*Pravda*" gazetesinde yayınlanır, Temmuz'unda ise 2. Petrograd Parti Konferansında, işçi gençliğin ciddî bir önemle örgütlenmesi gerektiğine dair raporla söz alır.

Vıborg mahallinde çalışır ve burada askerlere yardım komisyonunun yerel bölümünü yönetmesi askerlere daha yakın olmasını sağlar. Bu bölümü o ana dek yönetmiş olan, liberal-madam Petra Struvye yönetimi teslim ederken "askerler bize inanmıyorlar" diyerek itirafta bulunur.

Askerlerin Nadejda Konstantinovna'ya inandıklarına, Krupskaya'nm onlarla ortak dil bulduğuna şüphe yok.

Nadejda Konstantinovna halk yığınlarının derinliklerinde muazzam bir çalışma içine gömülür. Gündüzü de, geceyi de Vıborg mahallinde geçirir. Yığınların arasında olması, kimin dost kimin düşman olduğunu, her geçen gün her geçen saat bir daha gösterir, emekçilerin çıkarları için seferber edilmeleri, Nadejda Konstantinovna'nın tüm hayatı boyunca kalpten arzulayıp, en değer verdiği bir konu olur.

1917 Ağustos'unda N. K. Krupskaya, devrimin barışçıl döneminin sona erdiğinin, "çarpışma ve atılım" döneminin başladığının altını çizen partinin IV. Kongre çalışmalarına katılır.

Parti'nin Vıborg yerel komitesinin aktif üyesi olarak, Nadejda Konstantinovna bölgede yerleşik makineli tüfek alayı ile ilişki kurar, silahlı işçilerin örgütlenmesine ve militanların hazırlanmasına katılır.

Ayaklanma günlerinde ve Büyük Ekim Devrimi günlerinde, halk yığınlarının göbeğinde, onları, kapitalist düzenin devrilmesi ve proletarya diktatörlüğünün başarısı için seferber eder.

1918 yeni yılını N. K. Krupskaya ile V. İ. Lenin Vıborg bölgesi işçileri ile birlikte geçirmeye karar verirler. Onların salonda aniden belirmeleri, toplanmış olan işçiler tarafından coşkulu sevinçle karşılanır. Sonraları bu karşılaşmayı hatırladığında kendine özgü alçak gönüllülükle şöyle konuşur: "*İşçiler, Lenin'i şiddetli alkışlarla karşıladılar, aynı yazgıya ben de uğradım.*"

Sovyet hükümetinin Moskova'ya taşınmasından sonra, Nadejda Konstantinovna kültürel-eğitsel kurumların yaratılması için, canla başla işe sarılır.

Henüz geçen yüzyılın 90'lı yıllarında iken, eğitim ve aydınlanma sorununa adanan emeklerin incelenmesine çok zaman ayırmıştı. Göçmen olarak da çeşitli Avrupa ülkelerindeki okullarla ilgili pratikle tanışmış idi. Legal pedagojik Rus dergilerinde yayınlanmış olan pek çok dikkat çekici makalelerinde Nadejda Konstantinovna geleceğin özgür okullarında anlamsız sertlikteki geleneksel eğitime karşı çıkmış idi.

Açlık, yıkım, entelektüel sabotajlarının hâlâ olageldiği şartlarda, üstelik karşı devrimin birleşik güçlerinin saldırıya başladığı şartlarda, okul, kurs, kütüphane, kulüp, okuma odaları ağının yaratılması gerekiyordu. Çarlıktan miras yüz kızartıcı bir durum olan, emekçilerin okuma yazma bilmeyişlerini ya da az okuryazar oluşlarını ortadan kaldırma çalışmalarının düzenlenmesine Krupskaya büyük bir enerji ayırdı.

Köylerde açıklayıcı çalışmanın yaygınlaştırılmasına dair, partinin VIII. Kongresinin kararı üzerine ajitasyon gemisi olarak "Kızıl Yıldız" donatıldığı zaman, bu gemi ile Krupskaya da yola çıkar. Geminin güzergâhı aşağıdan yukarı doğru Kama nehri sonra da aşağı Volga olarak belirlenir.

"Kızıl Yıldız"ın tüm çalışmasını yerel Sovyet iktidarlarını sağlamlaştırma amacına yönelterek, müdahalecilerin izlerinden gitmesi, mitingler, toplantılar, yerel partililer ve Sovyet görevlileri ile müzakereler yürütmesi gerekiyordu.

"Kızıl Yıldız"ın mola verdiği her yerde Nadejda Konstantinovna mitinglerde ve toplantılarda konuşmalar yaptı, çeşitli müzakerelerde bulundu, yerel örgütçülere talimatlar verdi.

Gördükleri ve duyumları üzerine izlenimlerini günlüğe kaydetti.

Beyazların henüz kovulmuş oldukları Votkin fabrikasındaki miting ağır bir izlenim bıraktı. Orada ayrı bir zorbalıkla kudurmuşlar, özellikle gençlik kulübü yerle bir edilmiş, pek çok örgütleyici ve üyesi kurşuna dizilmişti. Fabrikada hemen hemen hiçbir aile yoktu ki, oğlu ya da kızı, beyaz eşkıyalar eliyle öldürüldüğü için

ağlıyor olmasın. Büyük bir heyecanla geçen mitingin sona ermesinden sonra "Kurban Gittiniz" ağıtı söylendi, tüm salonu hıçkırıklar doldurdu.

Mitingden sonra işçiler, beyaz çetelerin zorbalığının gençliği yıldırmadığını anlattılar Nadejda Konstantinovna'ya. Beyazların kovulmasından hemen sonra kulübün yıkıldığı aynı yere, gecikmeden yeni bir kulüp yapıldı.

Nadejda Konstantinovna bir gün mitingde konuşmasından sonra, bir işçi kadının kendisine yaklaştığını, konuşmasını övüp, 19 yaşında cephede ölen oğlunu hatırlayarak "burada güzelce ağladım" dediğini anlatır. "Davanın haklı olduğunu biliyorum" der işçi kadın ve sevinçle, güzel anacıl bir gülümseyişle ekler: "Küçük oğlum da sizi dinledi. O 13 yaşında, koşarak geldi ve 'anne bütün konuşmayı anladım' dedi, O da artık her şeyi anlıyor."

"Kızıl Yıldız" gemisinin seferinde Nadejda Konstantinovna yarı hasta yola çıkmıştı: sıkıntısını çekmekte olduğu Basedow hastalığı (toksit guat-RN) şiddetlendi, bu iş tam gönlüne göre olduğu için, Moskova'ya dönmeye zor ikna edildi. Hastalığına rağmen burada uzun süre kalmak istiyordu.

Tamamen istisnai bir şefkat duyuyordu çocuklara karşı Nadejda Konstantinovna. Kendi çocukları olmadığı için çok hüzünleniyordu. Kızıyla beraber Almanya'da oldukları zaman, sürekli yazıştığı Inessa Armand'ın kızına yazdığı mektupta şöyle diyordu: "*Hayalini bile kuramayacağım güzel bir şey için, yani çocuğa bakman gerektiği için daha fazla yemek yemelisin. Bebeğin bana alıştığını, minik ellerini uzattığını, gülümsediğini bir düşün... Bir zamanlar bir bebeğim olmasını ne kadar da istiyordum... Kendini koruyor musun? Yazık ki çok uzaklardasın. Senin de bildiğin gibi ufaklıkların sempatisini çok çabuk kazanıyorum, onlara öyle bir el uzatıyorum ve öyle bir bakış fırlatıyorum ki bütün güçleriyle bana doğru atılmaya başlıyorlar. Genellikle kendimi frenliyorum ve senli benli olmamaya çalışıyorum.*

İyi dinleniyor musun, kendini iyi hissediyor musun İnosoçka? Ufaklıkla sürekli birlikte olmak seni harikulade etkilemiş olsa gerek. Ben de yeni çocuklar edindim. Birincisi, yeni doğmuş bir

bebek, adı Vladimir, onu bana Çita kentinden bir maden fırıncısı getirdi, ikincisi de Oktyabrina'ya takıldığım günlerde, Galutvin manifaktür işçileri olan ana-babasının isteği üzerine bebeğe Viladlen adını (Vladimir Lenin adlarının ilk hecelerinden oluşan bir ad. R. A.) papazın yerine bebeğe ben verdim."

Nadejda Konstantinovna çocuk yuvaları, kreşler, anaokulları gibi çocuk kurumlarının yaratılmasına çok büyük bir özen gösterdi. İzciler, genç komünistler, kadınlar, işçiler, köylüler, öğretmenler, kütüphaneciler, köy kütüphanecileri ona mektuplar yazıyorlar, danışmaya ve talimat almaya geliyorlardı. Kendisine gönderilen mektuplara yanıt vermeye yetişemediği için, sık sık canı sıkılıyordu.

Nadejda Konstantinovna Lenin'in hastalığının en ağır olduğu, "sanki uçurumdan geçiyoruz" diye ifade ettiği aylarda bile çalışmalara ara vermedi. Lenin'in hayata gözlerini kapadığı korkunç günlerde metanetini kaybetmedi. 26 Ocak 1924'te, Sovyet Kongresinin yas oturumunda önemli bir konuşma yaptı. Sadece, Lenin'in kişisel karakterini betimlemeye gücünün yettiği, o acılı dakikalardaki sözleri Nadejda Konstantinovna'nın moral gücünü karakterize ediyordu.

Sovyetler ülkesi olgunlaştı, sağlamlaştı. Nadejda Konstantinovna'nın gözleri önünde yeni bir hayat açılıp serpiliyordu ve kendi kuşağı insanların en cesur hayallerinin gerçekleşmesinden sevinç duyuyordu. 1937 yılı Kasım'ında SSCB'nin Yüksek Sovyet vekilliğine onu aday gösteren Serpuhov tekstil işçisi seçmenleri önündeki konuşmasında şöyle demişti:

"*Ülkemizin, karanlık bir ülkeden, yoksul bir ülkeden, çarlığın, derebeyliğin ve kapitalistlerin ezdiği bir ülkeden sosyalizmin ülkesine dönüştüğünü görmenin büyük mutluluğu nasip oldu bana. Bu, çok büyük bir mutluluktu.*"

Nadejda Konstantinovna halk eğitimi alanında çok büyük bir çalışma sürdürdü. İ. A. Armand'a yazdığı mektuplardan birinde şunları söylemekte:

"*Korkunç derecede çok iş var. Neleri bilmem gerektiğini ve neleri anlamaya çalıştığımı bilmek ister misin? Okul öncesi so-*

runu, başlangıç okulları, ilkokullar, yedi yaş okulları, dokuz yaş okulları, yetişkinler okulu, köylü gençlik okulları, sanat okulları, müzik uyum kolu, güzel sanatlar, ders kitapları, yardımcı ders kitapları, çocuk kitapları, öncü izcileri, evsiz barksız öksüzleri, genel eğitim vb. işlerin metodik yönetimini sağlayan, kurulların, genellikle Devlet Bilim Şurası'nın, Devlet Bilim Şurası'nın Bilimsel-Pedagoji Şubesinin çalışmalarını özünden kavramam gerekiyor.

Bunlardan başka Politik Aydınlanma Yönetiminin, okuryazarlık seferberliği, yetişkinler için kurs, Sovyet parti okulları, komünist yüksekokulları, kulüpler, okuma odaları, kütüphaneler, gezgin kütüphaneler, radyo, köy sinemaları, köy kitaplıkları vb. işlerini de özünden kavramam gerekiyor"

Başka bir mektupta ise şunları yazmakta: "... *Bildiğin gibi yüksekokulun bir sınıfında 'Politik Aydınlanmanın Esasları' konusunda dersler vermekteyim.*

Bu iş bir yığın zamanımı alıyor. Sınıf 240 kişilik. Dinleyicileri iki gruba bölerek bu iş için her hafta dört saat harcamak gerekiyor. Hazırlanmak da bir sürü zamanı yutuyor. Sonra da tuttuğum ders notları yayınlanmakta. Hâlihazır ilk ikisi yayınlandı. Derslerde, Sovyet iktidarını ve kültür seviyesinin yükselmesine etkilerini, bu yükselmede endüstrileşmenin rolünü, Marksist-Leninist öğretide yığınların haiz olduğu önemi, yığınları nasıl incelemek gerektiğini, yığınların içinde bulunduğu somut durumun nasıl incelenmesi gerektiğini, ajitasyon ve propagandayı, yığınların örgütlenmesini vb. anlatıyorum. Komünist Yüksek Okul ve bu arada komünist sınıf da bende.

Biz hepimiz -çocuklar ve ben- tamamen bu derslere kapıldık. Şevkli, heyecanlı, mucizevî işçi-köylü gençlik üzerinde çalışmaya değer."

SSCB Bilimler Akademisi'nin 1 Şubat 1931'deki genel toplantısında, N. K. Krupskaya'nm onursal akademisyenliğe seçildiğine dair protokol Akademi'nin arşivinde korunmaktadır.

N. K. Krupskaya'nın toplumsal ve bilimsel faaliyetinin karakteristiği ve devrimci hareketin tarihi ile pedagoji ile sosyalizmin

inşası ile ilgili çok çeşitli sorunlar hakkında yayınlanmış 100 civarında çalışması bilinmektedir. O çalışmalar arasında en dikkat çekici olan "*Lenin'den Anılar*" ayrı özel bir yere sahiptir.

Bilim adamları, tarih ve pedagoji bilimimizin gelişmesine Nadejda Konstantinovna'nm hizmetlerine yüksek değer vermekte.

Nadejda Konstantinovna sakin büro çalışmasından hiçbir zaman hoşnut olmadı. Emekçilerin toplantı ve mitinglerinde konuşmalar yapmayı kendisi için daima zaruri saydı. Onu, 8 Mart Uluslararası Kadın Günü, Anayasa Günü, 1 Mayıs, 7 Kasım, Lenin'i Anma Günü, işçi toplantılarının kürsüsünde her zaman görürlerdi. İşçiler arasında, özellikle de kadın işçiler arasında Nadejda Konstantinovna kendisini doğal ortamında hissederdi.

Böylesine kırılgan bir kadının, bunca bir yığın işle nasıl baş ettiği, ilk bakışta şaşırtıcı gelmekte ise de bunun sırrı kendiliğinden anlaşılmakta: Nadejda Konstantinovna, aziz vatanımızın kurtarılmış halklarının yaratıcı potansiyeline derinden ve hararetle inanıyordu.

A. M. Gorki'ye şöyle yazmıştı: "*İnsanlar akıllı ve yürekli büyümeli. Bu tür bireysel gelişme temelinde ve bizim şartlarımız dâhilinde yani "ben" ve "biz"in ayrılmaz bir bütün haline geleceği yerde, eninde sonunda yeni tipte, güçlü sosyalist ekip meydana gelecek. Böylesi bir ekip ancak derin ideolojik birlik ve aynı derecede derin ekonomik yakınlaşma, karşılıklı anlayış temelinde serpilebilir.*"

Bütün faaliyeti ile Nadejda Konstantinovna, insanların "akıl ve yüreklerinin" gelişmesine katkı yapmaya çalıştı.

Nadejda Konstantinovna iş gününe daima sabah erkenden başlıyor, gece geç vakitlerde bitiriyordu. İşten koparılması çok zordu. Yoldaşı Kislovodskaya'ya 1937 yılında yazdığı mektupta söyledikleri de bunu açığa vurmakta: "*Burası bence iyi değil, aşırı dinlendirici, tam yabani bir yer, kendimi işsiz güçsüz, sudan sahile fırlatılmış balık gibi hissediyorum.*"

Bu noktada Nadejda Konstantinovna'nın şaşırtıcı alçak gönüllülüğüne tanıklık eden bir ayrıntıyı aktarmak istiyorum. Olay

onun Halk Komiserliği odasında geçti. Tam odadan çıkmaya niyetleniyordum ki, elimden tutup şunu sordu:

- Burada şu koltukta, bu büyük ofiste oturunca, bir bürokrata fazlasıyla benzemiyor muyum?

- Nadejda Konstantinovna ve bürokrat; dünyada böylesine uyuşmaz şeyler de var, diyebildim ancak.

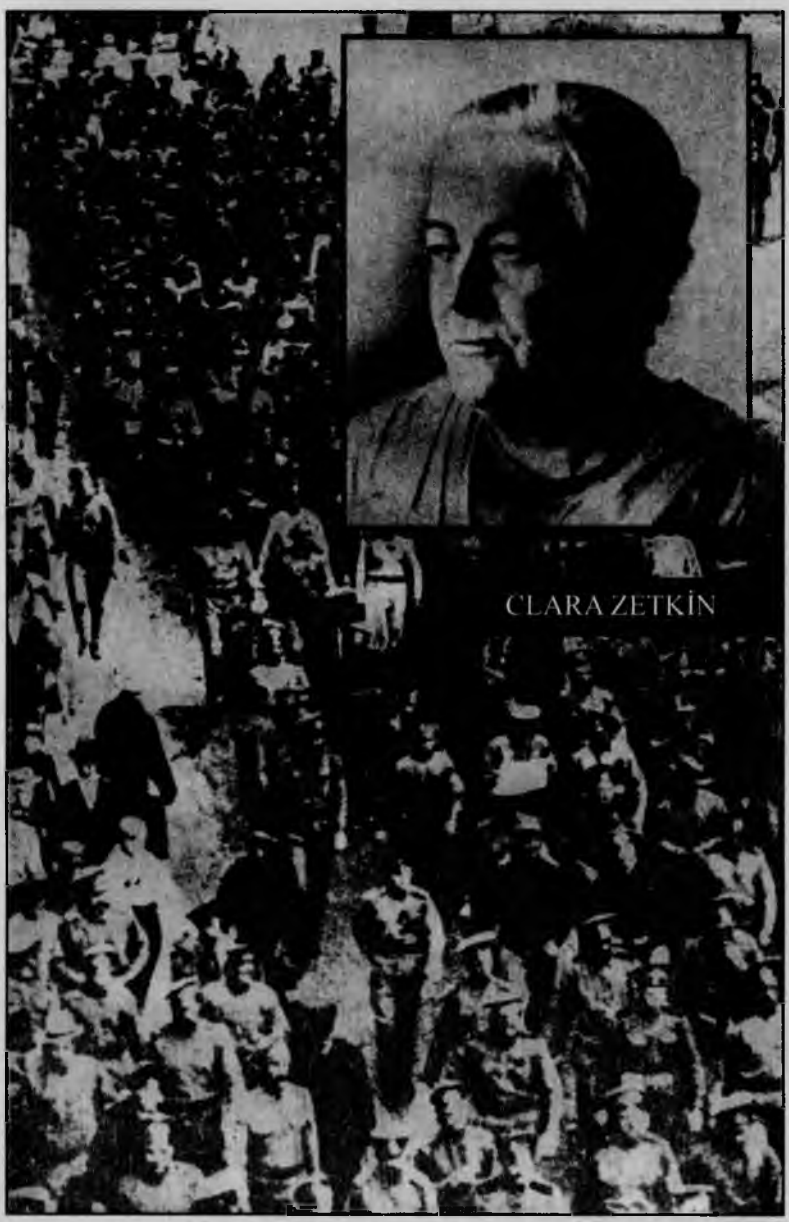
Hayata gözlerini yummadan birkaç gün önce 1939 yılında yazdığı son mektup bir ilkokulun öğrencilerine idi. Çocuklar, "Krupskaya en çok hangi türküyü seviyor?" diye sormuşlardı.

Çocuklara cevabında, *"Benim en çok sevdiğim türkü Enternasyonal."* diyordu.

Propaganda dersine kısa bir süre kala, 24 Şubat'da Nadejda Konstantinovna stenografi ile tutulmuş notları okuyup düzeltti. 26 Şubat'da halkımız, komünizm davasının yorulmaz savaşçısı yoldaş Krupskaya'nın yetmişinci yaş yılını büyük bir sevgi ve saygı ile kutladı.

27 Şubat 1939 günü, 27 Şubat şafağında Nadejda Konstantinovna'nın mükemmel yaşamı aniden sona erdi.

Sadece Sovyet insanları değil, bütün ülkelerin emekçileri de komünizmin fedakâr militanı, Nadejda Konstantinovna Krupskaya'nın anısını sevgiyle koruyacaklar.

CLARA ZETKİN

☆

A. İTKİNA

☆

CLARA ZETKİN

☆

Uluslararası işçi ve komünist hareketinin önde gelen militanı, Engels ve Lenin'in mücadele arkadaşı C. Zetkin, sosyalizm uğruna mücadele tarihinde silinmez iz bıraktı.

V. İ. Lenin, tutkulu bir devrimci ve II. Enternasyonal'in oportünizmine karşı duran ateşli bir militanı olan Clara Zetkin'e çok büyük bir değer veriyordu.

Zetkin'in yaşamı ve faaliyetleri Rusya'nın devrimci hareketi ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin mücadelesi ile sımsıkı bağlantılı idi.

Clara Zetkin: "*Kendimi insan olarak tasavvur etmemin tamamını, Rus devrimci hareketiyle temasıma borçluyum.*" diyordu.

O, Büyük Ekim Devrimi'nin zaferini, ülkemiz dışında ilk selamlayanlardan biri idi ve devrimi, düşmanlarının kir ve iftira dolu saldırılarına karşı savundu.

Clara Zetkin, yaşamının uzun yıllarını ikinci vatanı saydığı Sovyetler Birliği'nde geçirdi. Ülkemize seçkin hizmetinden dolayı, Sovyet hükümeti Zetkin'i *Kızıl Bayrak* ve *Lenin Nişanı* ile ödüllendirdi.

Clara, Rus erkek ve kadın işçilerini tanıdı ve sevdi. Verdiği fedakârca mücadele ile tüm dünya emekçileri için örnek saydığı Rus halkının metanet ve kahramanlığına karşı hayranlık duyuyor ve Bolşevik Partisi'nin tecrübesini de diğer ülkelerin komünist partilerine örnek sayıyordu.

Yaptıkları herkesten daha çok Alman işçi sınıfı için olsa da, onun yaşamı sadece Alman işçi sınıfına değil, tüm dünyanın emek-

çilerine ve bu arada, aralarında yaşadığı, çalıştığı, mücadele ettiği Sovyetler Birliği emekçilerine de aitti.

☆

Clara Zetkin, 5 Temmuz 1857 tarihinde, Saksonya'da, Maden dağları yakınlarındaki Viderau köyünde, köy öğretmeni Gotfrid Eysner ailesinde doğdu.

Clara'nın babası, kendi köylülerinin saygısını kazanmış, kültürlü, çalışkan, dürüst bir insandı. Köylüler, kendilerinden biri olduğu için Clara'nın babasına kendilerinin insanı gözüyle bakıyorlardı.

Clara'nın annesi iyi bir öğrenim ve eğitim almıştı, edebiyatı biliyor, güzel sanatlarla ilgileniyor, Fransız Devrimi fikriyatının kurtarıcılığına inanıyor ve kadınların hak eşitliğini savunuyordu.

Clara, afacan, zeki bir çocuk olarak yetişti. 14 yaşını geride bıraktığı zaman, anne babası, çocuklara gerekli eğitimi verebilmek için doğup büyüdükleri yuvayı terk edip, Leipzig'e taşındılar.

Clara çocukluğundan itibaren öğretmen olmayı hayal ediyor, babasının soylu ve yararlı çalışmasını örnek alıyordu.

Leipzig'te 1874 yılında, burjuva kadın hareketinin önde gelen ismi August Schmidt'in yönetimindeki öğretmenlik seminerlerinin giriş imtihanını parlak bir şekilde verip, seminerlere katıldı. August'un etkisi altında, kadınların çalışma hakkını, öğrenim hakkını, mesleğini özgürce seçme hakkını, tek kelime ile kadınların eşitlik hakkını öğretmenler ve genç öğrenciler aralarında sürekli tartışıyorlardı.

Burjuva feministlerinin yolu onu tatmin etmiyordu, o yol emekçi kadınların ağır angaryalı çilelerine çare değildi.

"*Genç bir kızken, Fransız Devrimi'nin kadınları gibi olmayı hayal ediyordum...*"[1] diye itiraf etmekte, mücadele arkadaşı Franz Mering'e yazdığı bir mektupta.

1 F. Meringa'nın arşivi, forma 201, SBKP Merkez Komitesi'nin, Moskova Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nde korunmakta, 16 Kasım 1904'de yazılmış bir mektup.

Clara'nın tasavvuru, sosyal eşitlik ve kardeşlik şartlarında yaşayan özgür insan tipini resmetmeye başlar.

Heine ve Freiligraht'ın devrimci şiirlerine kapılır, "kahramanlık ve davaya susuzluğunu hisseder."

Clara'mn ilk gençliği, 1848 yılında yayınlanan, Marx ve Engels'in "*Komünist Manifesto*"sunun ve I. Enternasyonal'in Almanya'daki faaliyetinin etkisi altında özellikle de Saksonya'da aydın (eğitimli) işçilerin, kooperatiflerin, sendika teşkilatlarının ortaya çıkmaya başladığı döneme denk düşmektedir. Marksizm düşüncesi en ileri işçilerin bilincine işlemektedir.

Bir gün Clara, Leipzig'te "İşçi Eğitim Birliği" toplantısına rastlar ve bu toplulukta sık sık konuşmalar yapan Marx ve Engels'in dostu ve mücadele arkadaşı V. Liebknecht'ın mükemmel seminerini dinler.

Clara, Leipzig'te tanıdığı bir kız vasıtasıyla devrimci Rus göçmenler çevresi ile buluşur. Orada gelecekteki kocası Osip Zetkin ile karşılaşır. Zetkin, Rusya kökenli ve Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin üyesi idi. Geçimini marangozlukla sağlıyordu. Osip Zetkin eğitimli bir Marksist, seçkin yetenekli bir insan, sosyalizmin öncü militanlarından biriydi.

Clara, Marx ve Engels'in, Lassalle'in eserlerini öğrenmeye başlar, partinin çalışmalarıyla tanışır.

Hakkında sonraları: "Fikrin anlamı oldukça ve sözün sesi oldukça seçkin bir anıt eser olarak kalacak", diye yazmış olduğu, "*Komünist Manifesto*" Clara'nın üzerinde büyük bir izlenim bıraktı ve yaşam yolunu büyük ölçüde belirledi.

Nihayet yol bulunmuştu, yol aydınlanmıştı!

Toplumsal gelişimin kanunlarını kavramış olmaktan daha çok, yüreğinin dikte ettiği, bulanık serbest düşünme heveskârlığı artık geride kalmıştı.

O, artık kiminle, nereye gitmesi gerektiğini bilmektedir. Eşitliğe, yoksulluk ve sömürüyü yok etmeye, kadınların kurtuluşuna giden yolun, sosyalizm için mücadeleden geçtiğini artık anlamaktadır.

☆

1878 yılında, Almanya'nın burjuva-derebeyi hükümeti, büyüyen işçi hareketi karşısında korkudan titrer.

"Komünizm hayaleti" çoktandır "Avrupa'da gezinmektedir."

"Demir Şansölye" namıyla ünlü Almanya başbakanı Bismarck, "sosyalistlere karşı olağanüstü kanunu" parlamentodan geçirir. Bu kanunla birlikte, birkaç gün içinde bütün Sosyal-Demokrat ve profesyonel basın kapatılır, yönetimlerinde Sosyal-Demokratların bulunduğu sendikalar, kültürel-aydınlanma örgütleri dağıtılır. Parti illegal konuma geçer. Yüzlerce devrimci Alman işçi Almanya'yı terk etmek zorunda kalır. Polis ve mahkemeler devrimciler üzerinde keyfi uygulamalara başlarlar.

Bu karanlık fakat sıcak mücadele günlerinde Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin saflarına katılır.

Arkadaşı Osip Zetkin de polis takibatının hışmına uğrar. 1880 yılında tutuklanır ve Almanya'dan sürülmesi üzerine Paris'e gider. Şiddetlenen takibatlar Clara'yı da göç etmek zorunda bırakır. Öğretmenlik seminerlerini bitirip diploması ile birlikte Avusturya'ya doğru yola çıkar sonrada eğitmenlik yaparak geçimini güçlükle sağlayacağı İtalya yolunu tutar.

1882 yılı yazında Clara İsviçre'ye taşınır ve Zürih'e yerleşir. O zamanlarda Marksizm'in militan bir organı olan, Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin merkez yayın organı "*Sosyal Demokrat*" burada basılmaktadır. Gazetenin fikri yönelişini bizzat Engels takip eder. Clara'nın yazmış olduğu gibi, "*Sosyal Demokrat*", "Alman burjuvazisinin sakin sakin geviş getirmesini engeller" ve kahramanları Bismark'ın geceleri uykusunu kaçırtır.

"*Sosyal Demokrat*" illegal biçimde Zürih'den Almanya'ya gönderilir. "Kızıl usta-postacı" adı takılan, illegal nakil işinin ruhu dokuma ustası Julius Motteler'dir. Clara onun yardımcısı olur. Gazetenin sınırdan geçirilmesi büyük tehlikelerle gerçekleşiyor, sınır çok sayıda gümrük bekçi müfrezeleri ve bütün bir casus ordusunca korunuyordu. Casuslar gece-gündüz basımevini ve Motteler'in dairesini gözetliyorlardı. Diye yazar Clara.

Zürih'te Clara kısa bir süre kaldı, Osip Zetkin'in kalmakta olduğu yer, yani Paris onu kendine çekiyordu. Paris'te Osip'le ev-

lendi. Burada iki erkek çocuk -Maksim ve Konstantin'i- dünyaya getirdi.

Paris, o zamanlarda devrimci göçmenlerin merkezlerinden biri idi. Clara sadece Alman göçmenlerle değil, aynı zamanda İtalyan, Rus ve Polonyalı devrimci göçmenlerle de ilişki kurdu. Bu ilişkiler sayesinde bilgisi önemli derecede genişleyip zenginleşti.

Zaman zaman hüzünlü heyecanlar ve aşırı maddî sıkıntı ile dolu göçmenlik hayatı zordur.

Clara Zetkin o zaman ki hayatı V. Pik'e şöyle anlatır:

"Paris'in bulvar kanepelerinden birinde yoksul giyimli, genç bir kadın iki küçük çocukla oturmakta. O, Clara Zetkin'dir. Küçük bebek doğalı henüz iki ay olmuştu... Clara birkaç saattir burada oturmakta ve sabırla kocasının dönüşünü beklemektedir. O günün sabahı, polis tüm aileyi dışarı atmak ve eşyalarına el koymak için, paldır küldür dairelerine dalmıştı. Zetkinlerin, tercümanlık ve başka ufak tefek işlerle elde ettikleri gelirleri, dairenin sırası gelen kirasını ödeyecek durumda değildi...

Osip Zetkin politik arkadaşlarına yardım için başvurmuş ve onlardan bir miktar para temin edip, mobilyalı bir oda tutmayı başarmıştı. Ancak onlar yeni daireye geldikleri zaman, binanın kapıcısı küçük çocukları görünce, onları içeri almadı...

Ve Clara Zetkin tekrar kocası ve çocuklarıyla sokakta kaldı. Gece olmak üzereydi. Aile evsiz barksız kalmıştı. Sonunda şans yüzlerine güldü: Rus devrimci göçmen kadınlardan biriyle buluştular, o da, kendi odasını onlar yeni bir barınak buluncaya kadar, onların kullanımına verdi."[1]

Fakat Osip hastalanmış, yaşam daha da zorlaşmıştı. Ailenin geçimi için tüm maddî yük Clara'nın omuzlarına bindi. Kocası, can yoldaşı, çocuklarının babası gözlerinin önünde yavaş yavaş söndü.

"Hiçbir zaman, hiçbir zaman o korkunç günü unutmayacağım. O zaman da, şimdi de o gün başı sonu olmayan gün gibi, sonsuz bir gün gibi gelmekte bana. Osip, vücudunun alt kısmı felç-

1 V. Pik, *Clara Zetkin*, 1936 baskısı.

li olarak hemen hemen iki yıl yatmıştı. Doktor yaklaşan sonuncu güne beni hazırlıyordu, buna rağmen ben bir mucize umuduna sarılıyordum. Fakat 1889 yılının korkunç 29 Ocak'ı geldi. Bütün gece uyumadım, çalıştım, özenle Osip'e baktım, ilaç verdim. Sabah saat beş civarında yaşamın ardından gelen ölümü hissettim. Ölmekte olanla ve iki çocukla yalnızdım." Clara 20 Kasım 1923 günü arkadaşı E. D. Stasova'ya yazdığı mektupta hayatının o zor günlerini böyle anmakta.

Hayat şartları dayanılmaz derecede olmasına rağmen, Clara'nın ruhundaki direngenlik hiçbir zaman sönmedi.

Yaşam sevinci duygusu, yaşanmakta olan acılı günlerin baskısının üstüne çıkabilme ve o acılı günlerin ardındaki mükemmel geleceği görebilme yeteneği Clara'yı, onlarca yıllık ortak mücadele bağı ile müşfik, candan bağlılık duyduğu Rosa Luxemburg'u son derece yakın dost kılmıştı.

Geçen yüzyılın (XIX. yüzyılın) 80'li yıllarında sosyalist partilerin saflarında, II. Enternasyonal'in Kurucu Kongresine çağrı için hummalı hazırlıklar yer aldı. Kongre'ye Clara'da faal olarak, hazırlandı. Fransız Marksistlerinin "possibilist" denilen aşırı sağ sosyalistlere ve anarşistlere karşı ideolojik mücadelesine aktif olarak katıldı.

Kongre'den kısa bir zaman önce "*Berlin Halk Tribünü*" gazetesinde "Uluslararası İşçi Kongresi ve Fransız Sosyalistleri Arasındaki İhtilaf" başlığı altında bir makalesi basıldı.

16 Mayıs 1889 tarihinde Engels, Paul Lafargue'ya mektubunda bu makale vesilesiyle şöyle yazmıştı: *"Berlin Halk Tribünü" gazetesine Clara, enfes bir makale yazmış, eğer olayların böylesine açık ve net açıklanışını üç ay öncesinden bilse idik, çok şey kazanırdık."*[1]

Paris'te Clara Zetkin, Fransız sosyalist hareketinin önde gelenleri ile Fransız İşçi Partisi lideri Jul Ged, Paul Lafargue ve karısı Marx'ın kızı Laura ile yakın ilişki içinde idi. Bu yakınlık Clara Zetkin'in politik kişiliğinin gelişmesine yardımcı oldu.

1 K. Marx ve F. Engels *Toplu Eserleri*, XXVIII: cilt., 1940, sayfa. 114

Özellikle Alman göçmenleri arasında literatür üzerine yaptığı konuşmalar ve seminerler sayesinde Clara, Alman Sosyal-Demokrat Partisi içinde popülerleşir ve 1889 yılında Paris'te gerçekleşen II. Enternasyonal'in kuruluş kongresine onu delege olarak seçerler.

Kongre'de Clara, kadın emeği ve kadınlar arasında politik çalışma üzerine önemli bir konuşma yapar. Kongre tutanaklarından görüldüğü üzere, Zetkin'in Marx'ın kızı Eleanor Aveling tarafından çevirisi yapılan sözleri sıcak ve dostça alkışlarla karşılanır.

N. K. Krupskaya, C. Zetkin hakkında yazdığı broşürde, o zamanlar dâhil olduğu Rusya'nın ilk Sosyal-Demokrat çevrelerinden biri olan derneklerinin, II. Enternasyonal'in kuruluş protokollerini teksir edip çoğalttığını ve Zetkin'in konuşmasının heyecanla kabullenildiğini işaretler.

Clara'nın kongredeki konuşması, uluslararası arenada yapmış olduğu, ilke bakımından büyük öneme haiz ilk önemli konuşmalarından biridir.

☆

1890 yılında, Almanya'da işçi sınıfının büyüyen mücadelesinin baskısı altında, "sosyalistlere karşı olağanüstü kanun" kaldırıldı. Yüzlerce, binlerce göçmen mücadeleye vatanda devam etmek için geri dönerken, Clara Zetkin de çocuklarıyla birlikte Almanya'ya döndü.

Marksizm'in devrimci ilkeleri için aktif mücadeleyi sürdürdü.

1892 yılında Sosyal-Demokrat Parti yönetimi Clara'yı, kadın dergisi "*Eşitlik*"e editör olarak atadı. Çaresiz bir durumda bulunan dergiyi, emekçi kadın teşkilatlarının güçlü bir aracına dönüştürmeyi hızla başardı. "*Eşitlik*" dergisi sadece işçi kadınların organizasyonu ile bağlantılı görevleri yerine getirmedi, aynı zamanda Alman sosyal-demokrasisinin en devrimci kısmının tribünü de oldu.

Her geçen yılla birlikte Clara Zetkin'in, işçi kadın kitlesi üzerindeki etkisi büyüdü, emekçi kadınların emsalsiz yöneticisinin otoritesi arttı.

Marksizm'in kurucularının kadın sorununa dair görüşlerini geliştirerek, Clara Zetkin emekçi kadınların gerçek proleter ve

kitlesel hareketine karşı duruşları ve onu burjuva feminist hareket içinde eritmeye hazır elemanların direnişlerini alt ederek yaratılması için mücadele verdi.

Goethe'de daha 1896 yılında, kongredeki konuşmasında Clara'ya şöyle demişti:

"*Kadınlara yönelik özgün ajitasyon değil, kadınlar arasında sosyalist ajitasyon yürütmeliyiz.*"

Engels kadın hareketinde Marksist ilkeler için, Clara Zetkin'in açıkça-netçe-duruca verdiği mücadeleyi takdirle karşıladı.

Uzun süren çabalardan sonra Clara Zetkin, burjuva kadın topluluğunun toplu dilekçe verme eylemlerinin, Sosyal-Demokratlarca desteklenmesine karşı yazdığı makaleyi, "Forverts" gazetesi (Alman Sosyal-Demokrat Parti'nin merkezi yayın organı) yazı kurulunun karşı koyuşunu kırıp, yayınlanmasını başarması üzerine Engels şöyle yazdı:

"*Clara haklı, uzun ve inatçı karşı koyuşlara karşın makalesini yayınlatmayı da başardı. Bravo Clara!*"[1]

Clara Zetkin kadın hareketi sorunları üzerine, hâlâ büyük öneme haiz bir dizi broşür yazdı. "*Entelektüel Proletarya, Kadın Sorunu ve Sosyalizm*" adlı broşürü yaygınca biliniyordu.

"*Kadın ve Ekonomik Durumu*" adlı broşürünün büyük bir saygınlığı vardı.

1905 yılında Clara, Almanya'da kadın işçi hareketinin başlangıcı üzerine araştırmalarını yazdı.

Bu kitap daha sonra yapılan ilavelerle, Komünist Akademi bünyesinde açılan, Kadın İşçi Hareketinin Teorik ve Pratik Analiz Şubesi tarafından, "*Almanya'da Proleter Kadın Hareketinin Ortaya Çıkış Tarihi Üzerine Deneme*" adıyla, 1929 yılında Moskova'da yayınlandı. Bu şubenin kurulmasına öncülük eden ve yöneten C. Zetkin idi.

1906 yılında Clara Zetkin, kadınların seçme seçilme hakkı üzerine bir broşür yazdı.

1 K. Marx ve F. Engels, *Tüm Eserleri*, XXIX. Cilt, 377. sayfa.

Clara Zetkin'in her konuyu öncelikle müzakere ettiği Rosa Luxsemburg, tashih için okuduğu broşür hakkında şunları yazdı:

"*Sevgili Clarhen! Tashih için senin broşürünü, büyük bir memnuniyet ve sevinçle okudum. Sorunun özü öylesine mükemmel, açık-net, kesin ve ikna edici bir biçimde özetlenmiş ki, ek olarak söyleyebileceğim hiçbir şey yok.*"

Bu broşürde özetlenmiş olan ilkeleri Clara, 1907 yılında Stutgard'ta toplanan Kadın Sosyalistlerin Uluslararası Konferansı'ndaki konuşmalarında savundu ve Stutgard uluslararası sosyalist kongre komisyonunda, V. İ. Lenin ile ilk kez karşılaştı.

O, artık sadece kadın işçi hareketinin önde geleni olarak bilinmiyor, aynı zamanda II. Enternasyonaldeki oportünizm karşısında ateşli bir militan ve Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nde "radikaller" diye adlandırılan, tam tutarlı değilse de, önemli bir mücadeleyi sürdüren sol kanadın yöneticilerinden biri olarak da biliniyordu.

V. İ. Lenin Clara Zetkin'in kongredeki konuşmalarını ve kongre vesilesi ile "*Eşitlik*" dergisinde yayınlanan makalelerini alkışladı.

"Her türlü sahte utangaçlığı bir yana atıp" oportünizme karşı çıkan, Alman sosyal-demokrasisinin "en düşünceli" ve "en önde gelen" kadın önderlerini söz konusu ederken V. İ. Lenin, Stutgard kongresinde Alman Sosyal-Demokrat Parti temsilcilerinin oportünist akıma ön ayak oluşlarını, direk bir ifade ile açıklayan, Clara Zetkin'i örnek gösterir.

Clara Zetkin'in inisiyatifi ile Stutgard kongresi esnasında uluslararası proleter kadın hareketini birleştirmek ve yönetmek için Uluslararası Kadınlar Bürosu kuruldu. Clara Zetkin, bu hareketin kabul gören yöneticisi olduğu için büroya sekreter seçildi.

Parlak bir hatip olan Clara Zetkin, hem Almanya'nın çeşitli kentlerinde, hem sınırları dışında çok büyük dinleyici kitlesini cezbederek, işçi, özellikle de kadın işçi mitinglerinde sık sık söz aldı. Konuşurken kelimelere hâkimiyeti, sözlerinin renkliliği ve coşkunluğu, muhakeme ve ikna gücü, sadelik ve anlaşılırlığı hayrete düşürüyordu.

Clara yorulmak bilmezdi, haftalarca, günde 18 saat çalışabiliyordu. Çalışma süreleri onu öylesine halsiz düşürürdü ki, tamamen

dermansız kalırdı. Hastalandığı zaman bile yazmaya, konuşmalara vb. hazırlık yapmaya ara vermezdi.

R. Luxemburg bir gün, Clara ile dinlenme hakkında konuşmanın, "tıpkı duvarla konuşmak gibi olduğunu ve hiçbir işe yaramayacağını" söyledi.

Mücadele tüm yaşamı, bütün gücü talep ediyordu, Clara da onları, insanlığın daha güzel geleceği adına cömertçe veriyordu.

☆

Clara Zetkin, Marx'ın bilimsel sosyalizm teorisini derinden kavrayıp, tüm devrimci faaliyeti boyunca revizyonizme karşı mücadele etti.

II. Enternasyonal'de ve Alman Sosyal-Demokrat Partisi'deki devrimci kanat yöneticilerden biri olarak Clara Zetkin, işçi sınıfını burjuvazi ile sürekli pazarlık yoluna iten sağ sosyal demokratlara, sosyal devrim düşüncesi yerine vaazla sınıflı toplumun reforme edilmesini koyan reformizme, Bernstein'cılığe karşı çıktı.

BKP (B) MK C. Zetkin'in 75. yaş gününü selamlarken, Zetkin'in "büyük zekâsı ve devrimci tutkusunun bütün gücüyle, Bernstein'cılığa, revizyonizme karşı çıktı"ğının altını çizdi.

Daha 1898 yılında, Alman sosyal-demokrasisinin Stutgard kongresinde Bernstein'e karşı, keskin ve uzlaşmaz cevabı yankılandı.

Marksizm'in devrimci ilkeleri uğruna mücadelede arkadaşlarına da, kabul gömüş otoritelere de merhametli davranmadı.

1895 yılında Brüksel kongresinde toprak sorununda oportünistçe tavır alan A. Bebel ve V. Liebknekcht'e de aynı şekilde karşı çıkmıştı.

Proletaryanın çıkarlarını savunan açık-net sınıfsal tavrın aleyhine sağ Sosyal-Demokratlarm parlamento koltuğu avcılığına çıkmalarını Clara öfkeyle alaya aldı. Sağ kanadın "parlamentoculuk bönlüğü" üzerine konuşmalar yaptı, proletaryanın politik gücü ile vekil sayısının bir ve aynı şey olmadığını gösterdi.

Proletarya'nın politik iktidarı kazanması gerektiğini savundu ve 1905 devriminde proletaryanın devrimci enerjisinin cisimleş-

mesini, "sadece parlamenter araçlarla yetinmeyen" mücadelenin gerekliliğine inancını görerek, hayranlıkla destekledi.

Rusya'daki 1905 devrimini "çok büyük bir olay", proletaryanın zincirlerini parçalayacağı, bütün bir dünyayı kazanacağı bir sıra devrinin başlangıcı diye adlandırdı. 1905 devriminin tecrübesinde kitlesel politik grevlerin önemini açıkladı ve proletaryanın en önemli silahı olarak kabulü için mücadele verdi.

1905 devrimi esnasında Clara, Rusya'da olmayı şiddetle arzuladı. 5 Ocak 1906 tarihinde F. Mering'e mektubunda şunları yazdı:

"Eğer *duygularımı izleyebilseydim, dil bilmemem nedeniyle çekeceğim muazzam engellere rağmen, şimdi Rusya'ya yollanmış olurdum. Bana öyle geliyor ki, şimdi Ruslarda devrim ilhamıyla dolu ve iyi teorik hazırlığa sahip pek çok insan var. Bu nedenle ben Almanya'da çalışmalıyım. Özellikle şimdi, Rus devriminin proletaryaya tazeleyici etki yaptığı ve devrim bilincini uyandırıp sağlamlaştırdığı bu zamanda, sosyal-demokrasiyi milli-sosyal ya da sosyal-liberal yorumlayan, halim-selim kıvırcık tüylü, her türden burjuva alçağına pençesini nazikçe uzatan ev finosuna döndürmek isteyen şeflerin bile daha keskin bir üslup takınmayı, biraz daha hızlı ileriye yürümeyi kabullenmeleri gerekiyor"*

Fransız işçileri karşısında miting konuşmasında C. Zetkin şöyle der: *"Rus devrimi, proletarya için iyi bir öğretmendir Bu gerçek bir tecrübe denizidir, ona öykünmeye özenmemiz anlamsız değil, onu anlamalı ve kullanmasını bilmeliyiz."*

Clara Zetkin'in oportünizme karşı mücadelesinde en önemli evreler, 1910 yılı Kopenhag ve 1912 yılı Basel Uluslararası Sosyalist Kongrelerindeki konuşmalarıdır.

Kopenhag kongresinde onun inisiyatifi ile 8 Martın Uluslararası Kadın Günü -emekçi kadınların kapitalizme karşı, savaşa karşı seferberlik günü- olarak kabulüne karar alındı.

Stutgard ve Kopenhag kongreleri gibi, savaş tehlikesine karşı devrimci mücadele için, savaşın çıkması durumunda ise burjuvaziye saldırıları hızlandırmak için, militarizme karşı mücadele için, proletarya örgütünü kullanmaya çağıran, Basel'deki uluslararası kongrenin kararlarını proleter kadınlar adına destekledi.

1914 yılı emperyalist savaş patladığı ve II. Enternasyonal'in şefleri proleter enternasyonalistlerinin davasına ihanet edip, Stutgard, Kopenhag, Basel kongrelerinin kararlarını, gereksiz bir kâğıt parçası gibi ayaklar altına aldıkları zaman, Clara Zetkin, II. Enternasyonal'in o kararlarına candan bağlı kaldı. Clara Zetkin'in söylediği gibi o şefler, "işçileri 4 yıl boyunca emperyalizmin kan ve kir kaplı arabasına koştular."

Emperyalist dünya savaşı başlamadan üç ay önce, Sosyal-Demokrat Parti yönetimine rağmen savaş tehlikesine karşı enternasyonal miting çağırısı yaptı.

1915 Mart'ında, Bern'de (İsviçre) savaşa ilişkin sorunlar üzerine, Rus Bolşeviklerinin inisiyatifi ve Clara Zetkin'in aktif katılımı ile Uluslararası Sosyalist Kadın Konferansı toplandı. Konferans hazırlığı ile bağlantılı olarak Clara Zetkin Amsterdam'a hareket etti ve oradan İngiltere, Norveç, Fransa, Avusturya, Hollanda, İtalya ve diğer ülkelerin sosyalistleri ile ilişki kurdu.

Bolşevik Parti Merkez Komitesinin konferanstaki temsilcileri N. K. Krupskaya ve Inessa Armand idi. Konferans çoğunluğunun kararı, "vatan savunması" fikriyatını kınasa da, temel sorunu, yani sosyal şovenistlerle, II. Enternasyonal'le kopuşma sorununu görmezden geldiği için Bolşevik Parti delegasyonu alınan kararı kabul etmiyordu.

Bu konferansta Clara Zetkin'in almış olduğu "orta yolu"-uzlaştırıcı tavrı V. İ. Lenin şiddetle eleştirdi.

Bu konferansta Clara Zetkin'in uzlaştırıcı tavrı, Lenin'in işaret ettiği üzere, oportünistlere ve uzlaşmacılara karşı "teveccüh göstermekten" kurtulamayan, sağ kanatla açıkça kopuşmaktan ve Parti'nin bölünmesinden korkan, Alman solcularının sallantısını, zayıflığını, kararsızlığını yansıtıyordu.

Clara Zetkin'in bu konferanstaki tavrını hatırlayarak, "Ancak, hayat bu görüş farklılığını hızla sildi, süpürdü", diyerek yazdı N. K. Krupska'ya.

II. Wilhelm hükümeti, antiemperyalist ve antimilitarist faaliyetinden dolayı Clara Zetkin'i 1915 Temmuz'unda tutukladı. O sırada Clara ağır hasta idi. Durum ciddî bir tehlikeye yol açabilirdi.

Rosa Luxemburg o zamanki mektuplarında Clara için pek çok endişesini dile getirdi, durumunun ciddî olduğunu, davasının endişe verici olduğunu yazdı.

Hükümetin kovuşturmalarına rağmen, solcuların işçi yığınları üzerindeki etkisi arttı. 1 Ocak 1916 yılında Karl Liebnekcht'in dairesinde Almanya'nın bütün solcularının konferansı toplandı.

Daha sonraları "Spartakus" Birliği adını alan ve gelecekte ki Almanya Komünist Partisi'nin militan çekirdeği olan, II. Enternasyonal'den örgütlü kopuş başlangıcının ve "Spartakus" grubunun vücut buluşunun işareti sayılan, "Spartakus" imzalı, solcuların ilk mektubu 27 Ocak 1916 yılı ortaya çıktı.

1 Mayıs 1916 günü Karl Liebnekcht, Berlin, Potsdamer Meydanı'ndaki anti-militarist gösteride yaptığı konuşmada, "Kahrolsun Savaş", "Kahrolsun Hükümet" sloganlarını atar. Ajanlar onun üzerine çullanıp, tutuklarlar ve 4,5 yıl ağır hapis cezası verirler. Rosa Luxemburg'da hapishanededir, Frants Mering'i de tutuklarlar.

Fakat "Spartakus"un davası büyür ve genişler. Savaşın neden olduğu ıstıraplar "Spartakus" taraftarlarını çoğaltır. Clara Zetkin, hapishaneden çıktıktan sonra "Spartakus" Birliği'nin yönetimi ile ilgili hemen hemen bütün işler onun omuzlarına kalır. Bu zaman zarfında en yakın mücadele arkadaşları Wilhelm Pieck (DDR-Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı oldu-R.N.), Clara Zetkin ve diğer yoldaşlarının makaleleri sansürden geçemediği için, "Eşitlik" dergisi sık sık beyaz boşluklarla basılır.

Sosyal-Demokrat yönetim Clara Zetkin'in antimilitarist propagandasının yığınlar üzerinde artan etkisinden çekinerek, 1917 yılı Mart'ında "Eşitlik" dergisindeki redaktörlük görevinden alır, emperyalist savaş karşıtı, barış ve proletarya enternasyonalizmi yanlısı sesinin, kuvvetle yankılandığı platformdan yoksun bırakılır.

☆

Büyük Ekim Sosyalist Devrim'i Clara Zetkin'in kişiliğinde ateşli bir yandaş buldu. Tüm dünya emekçileri ve ezilenler için Rusya'daki proleter devrimin önemini derhal kavrayan, uluslararası işçi hareketinin az sayıdaki yöneticileri arasında idi O.

Rusya'dan gelen çok kötü ve çarpıtılmış haberlere rağmen, Sovyet halkının güvenilir dostu konumunu

ilk alanlardan biri idi.

Daha Kasım 1917'de Ekim Devrim'i hakkında, "Halk yığınlarının yiğitçe atılımı ve bolşeviklerin ilke ve taktik bakımlardan parlak başarısı" diye yazar. Kautski ve tüm II. Enternasyonal'in iftira dolu saldırılarına karşı, iktidarın artık Sovyetlerin elinde, proletarya diktatörlüğünün ise fiili bir durum olduğunu, köylülüğün işçi sınıfı iktidarını desteklediğini ifade ederek, bolşevikleri savunur. Sansür, Clara Zetkin'e karşı saldırıya geçer. "*Leipzig Halk Gazetesi*"nin "*Kadınlar İçin Ek*"ine yazdığı, Ekim Devrimi'ne sempati ifade eden bazı makaleleri tümüyle, bazıları da yer yer sansürün yasağına uğrar.

Clara Zetkin'in de aralarında bulunduğu "Spartakuscu"ların, 1917 Nisan'ından bu yana içinde yer aldığı Bağımsız Sosyal-Demokrat Parti'nin 1918 yılı ortalarındaki konferansına hitaben C. Zetkin bir mektup yazar. Mektupta, menşevikler ya da sosyalist devrimcilerin (sr'lerin) devrimi sürükleyecekleri yıkımdan bolşeviklerin kurtardığına işaret edilir:

"*Yüce tarihsel an, bolşeviklerin şahsında çok kıymetli bir kuşak buldu... Kendilerini kuşatan azgın tipili yüksek dağlar gibi güçlükler içinde, devlet iktidarını ele geçirme cesaretine sahip olmaları ve devrimi yönetmeyi üslenmeleri onların ölümsüz hizmetidir. Böylece devrimi kurtardılar.*"

Aynı mektupta Clara, Ekim Devrimi'nin uluslararası proletaryaya yol gösterdiğinin altını çizer.

27 Temmuz 1918 günü Clara Zetkin, Vladimir İlyiç Lenin'e gönderdiği mektupta, başı ve yüreğiyle, bolşeviklerle, Sovyet İktidarı ile birlikte olduğunu yazdı. V. İ. Lenin Zetkin'e cevabında: "*Sizlerin, Almanya'daki yoldaş Mering ve diğer 'Spartakuscu yoldaşların' 'başı ve yüreğiyle bizimle' olması, bizim hepimizi olağanüstü sevindiriyor. Her türlü güçlüğe rağmen, Batı Avrupa işçi sınıfının en iyi elamanlarının yardımımıza geleceklerine güveniyoruz.*"[1]

1 V. İ. Lenin, *Toplu Eserleri*, 35. cilt, sayfa. 282.

Almanya'da monarşiyi deviren ve aşırı sağcı Sosyal-Demokratları iktidara getiren 1918 yılı Kasım devriminden sonra, "Spartakuscu"lar 1918 yılı Aralık ayında Almanya Komünist Partisi'ni kurup, bağımsız Sosyal-Demokratlarla kopuştular.

Ağır hastalığı nedeniyle C. Zetkin, Komünist Parti'nin kuruluş kongresine katılmadı. Almanya Komünist Partisi'nin kuruluşundan sonra, merkez komitesinin kararınca, C. Zetkin, Bağımsız Sosyal-Demokrat Parti'deki işçi üyelerin kopmalarını ve komünizm için tutarlı mücadele yoluna girmelerini desteklemek için birkaç ay süreyle bu partinin saflarında kaldı. Sonra Almanya Komünist Partisi saflarında mücadeleye başladı.

"*Hemen hemen kırk yıldır sosyalist ideal için mücadele ettiğim gibi, ne denli yaşlanmış ve uzun süre yaşayamayacak da olsam, ömrümün geri kalan yıllarının, soysuzlaşma ve dermansızlık gördüğüm yer değil, canlı yaşamın hissedildiği, aktif olabileceğim, durabileceğim, mücadele edebileceğim yerde geçmesini isterim, sağ olduğum sürece politik ölümün soluğunun bana doğru esmesini istemem*", diyen Clara Zetkin, bu özlü sözlerle Almanya Komünist Partisi saflarında faaliyetine başlar.

☆

1920 yılında Clara Zetkin ilk kez Moskova'ya geldi, uzun bir aradan sonra V. İ. Lenin ve N. K. Krupskaya ile yeniden buluştu.

Lenin, Clara'nın devrim tutkusuna, halka sadakatine, devrim düşmanları karşısında uzlaşmazlığına, kendi hatasını açıkça itiraf edip, gerekli dersleri çıkarmasına büyük değer veriyordu.

1921 Mart'ında işçi ayaklanması alevlendiği zaman Clara Zetkin, ayaklanma sorununda Komünist Parti merkez komitesinin çizgisini benimsemediği için, merkez komitesinden ayrıldı. Clara'nın kendisinin sonradan, yazmış olduğu gibi, Lenin bu ayrılmayı: C. Zetkin'in ciddî bir politik hatası, "büyük aptallığı" saydı. Merkez komitesi seçimlerinde partinin ona gösterdiği güveni küçümsemeye hakkı olmadığını söyledi. "*Böylece disiplini bozmuş olduğum bilinci, politik ve kişisel bakımdan kendime herkesten daha yakın hissettiklerim, yani Rus arkadaşlarım karşısında kesin muhalefet durumuna düşmek, zoruma, çok zoruma gitti*" diye yazdı C. Zetkin.[1]

Komintern'in III. Kongresinde Clara Zetkin, Komintern icra komitesi ve başkanlık kurulu üyeliğine seçildi.

III. Kongre esnasında, yapılan Komünist Kadınlar II. Uluslararası Konferansında, Uluslararası Kadın Şubesi'ne yönetici olarak seçildi.

Faaliyetinin bu döneminde sadece Batı'mn kadınlarım değil, fakat Doğu'nun, sömürge ve yarı sömürge ülkelerin kadınlarını da birleştirmeye çaba gösterdi.

"*Kadın kitlesi, zincirleriyle gökyüzüne çivilenmiş de olsa, bizlerle olmalı*" diyerek hırsla haykırır.

Uluslararası komünist hareketin bir unsuru olarak Clara Zetkin, Komintern'in pek çok kongresine, konferanslara, çeşitli ülkelerdeki kongrelere katıldı. Fransa Komünist Partisi'nin temellerinin de atıldığı kongre olan, 1920 yılı Aralık ayında Fransız Sosyalist Partisi'nin Tura'daki konferansına Komintern temsilcisi sıfatıyla, katıldı. Komünist Enternasyonal İcra Komitesi'nin verdiği görevle, İtalya Komünist Partisi'nin organize edildiği Milano'daki kongre çalışmalarına katılmak için, 1921 yılında artık 64 yaşında hasta bir kadın iken İtalya sınırını illegal olarak geçti.

Clara salonda göründüğü zaman, onu selam nidalarıyla karşıladılar. Dönekleri deşifre ettiği, Sovyetler Birliği'ni savunma çağırısında bulunduğu konuşmasını İtalyanca olarak yaptı.

İtalya iktidarı, kongre oturumunun çıkışında onu tutuklamaya karar verir. İtalyan hafiyelerinin otomobili, yaşlı ak saçlı bir kadının bindiği arabayı, takip eder. Araba otelin önünde durduğu zaman, genç bir kız iner arabadan, ak saçlardan örülü peruk ve baston arabada kalır.

Bu zaman zarfında, Clara Zetkin başka bir arabada İtalya sınırına varır.

Halk düşmanlığı özünü İtalya'da artık açığa vurmuş olan faşizmin vahşi hayaleti Almanya ufkunda belirdiği zaman, Clara Zetkin faşizm tehlikesine karşı, biricik halk cephesi uğruna mücadelenin yorulmaz militanı oldu. Faşizmi alt etme tarihsel zorunluluğu ile tüm halkın faşizmle mücadelede birleşmesi zorunlu olduğu için,

1 Clara Zetkin, *Lenin'e dair Anılar,* Gospolitizdat, 1955, sayfa 21.

emekçiler arasındaki politik ayrılıkların arka plana çekilmesini bıkmadan-usanmadan kanıtladı.

1924 yılı itibariyle Clara Zetkin, Devrim Savaşçılarına Uluslararası Destek Örgütü'nün (DSUDÖ) çalışmalarına başkanlık etti.

Komintern'in yönetim kurulu ile kadın şubesindeki çalışma ve aynı zamanda DSUDÖ'deki çalışma ile bağlantılı olarak Clara Zetkin uzun süre Sovyetler Birliği'nde yaşadı.

Sovyetler Birliği'nde kendisini "evinde gibi" hissettiğini ve "Bolşevik havanın" ona, dinçleştirici etki yaptığını defalarca söz konusu etti.

Clara Zetkin, Sovyetler Birliği'nin erkek ve kadın işçileri ile ki onlar onu hararetle seviyorlardı, sımsıkı bağlantılı idi. Sık sık toplantılara, konferanslara katılıyor, bölgelere gidiyordu. 1924 yılı yazında Clara tedavi için Kafkasya'ya gitti fakat fırtınalı ruhu kendisine rahat vermedi, sakinlik ve dünyadan kopuklukla uzlaşamazdı. Tedavi görmek yerine, halkların yaşamıyla tanışma fırsatının olduğu yerlere, Gürcüstan'a, Azerbaycan'a yorucu ağır bir geziye gider, Sovyet iktidarının hararetli bir savunusu olan "*Kurtulan Kafkasya'da*" kitabı için materyal toplar. Bu gezi esnasında, daha önce geri kalmış halklar arasında "yeni hayatın fıkır fıkır kaynamakta olduğunu" gözlemler.

Orta Asya Cumhuriyetlerinin kadınları ile sık sık konuşmalar yapar, Doğu'daki kadınların durumunu aydınlatan olguların incelenmesine pek çok zaman ayırır.

Yığınlarla bağlantısı, sadece yeni toplum kurucuları olarak, onların rollerini derinden kavramanın neticesi değil, fakat erkek ve kadın işçilerle birlikte olma içsel ihtiyacının da sonucu idi. Yığınlarla temas, ona "gönül açıcı cereyan" etkisi yapıyordu. Münferit her kişinin kaderi de onu derinden heyecanlandırırdı. İnsan sevgisi bitmez-tükenmezdi. Sadeliği ve anlaşılırlığı, sıradan her kadın işçi ve köylünün yakını olmasını sağlıyordu ki, onlar, onun şahsında sadece yöneticilerini değil, bir arkadaşlarını ve duyarlı, dikkatli bir yoldaşlarını da görürlerdi.

Sovyetler Birliği emekçilerinin pek çok selam ve mektuplarında, Zetkin'e derin bağlılık ve şükran duygusu ifade edildi.

Clara Zetkin çok çeşitli ilgi ve bilginin insanı idi. Kültür, sanat, edebiyat, felsefe, ahlak sorunları onu derinden heyecanlandırıyordu. Vladimir İlyiç Lenin, onunla tüm bu sorunlar üzerinde konuşmayı severdi. Bunlar üzerinde Zetkin uzun uzun düşünür ve tespitlerini geniş bir perspektifle yapardı.

Edebiyat ve sanata karşı sevgisini, ilk gençlik yıllarından başlayarak, ileri yaşlılık sonuna kadar tüm hayatı boyunca taşıdı.

1906'dan 1911'e dek "*Eşitlik*" dergisinde, "*Clara Zetkin Edebiyat ve Sanat Üzerine*" adı altında basılmış olan, Clara Zetkin'in, edebi-eleştirel makalelerinin derlemesi, 1955 yılında Berlin'de gün ışığına çıktı. Bu derlemede "*Sanat ve Proletarya*" üzerine genel teorik makaleden başka, F. Schiller, H. Ibsen, F. Freiligrath ve başkalarına dair makaleler de vardı.

Clara Zetkin'in edebiyat alanındaki derin bilgisinin ve klasik mirasa karşı özenli davranışının tanığıdır, bu kitap.

Felsefe, Clara'yı derinden ilgilendirdi. Aşağıdaki buna ilişkin hikâye karakteristiktir. Alman kadınları 1917 yılında Clara'nın 60. yaş yılını kutlamak istediklerinde, hediye konusunda sorun yaşanması üzerine, Rosa Luxemburg, 29 Mayıs 1917'de hapishaneden yazdığı mektupta, Clara, Grek felsefesi ile özenle uğraştığı ve bu alanda genel "eksiklik hissettiği" için bu konuda kitaplar ya da Grek Filozofları'nın iyi bir baskısını hediye etmelerini tavsiye etti.

Aile, ahlak, geleceğinden daima heyecan duyduğu gençliğin eğitimi sorunlarının tespit ve incelenmesinde Clara Zetkin'in yaptığı katkıya değer biçilemez. Nefsine hâkimiyet ve kendini disipline etme duygusu gelişmiş, ahlaken sağlam, yüksek manevîyatı ve zihni gereksinimleriyle fiziken güçlü bir gençliği, komünist toplumun inşası için mücadeleye hazırlanmış, militan bir gençliği hayal ediyordu.

Hayatının son yıllarında Clara Zetkin, ağır hasta olmasına rağmen çalışmaya ara vermedi. Aktif ve faal tabiatı hastalığına ve yaşına meydan okuyordu. Aklara bürünmüş başı daima genç kalıyordu, bu gençliğin sırrı, ruhsal dünyasının içsel zenginliği, hayata karşı yaratıcı ilişkisi idi.

1932 yılında Clara Zetkin 70 yaşında iken, en önemli çalışmalarından en sonuncusunu yazar. "*Emperyalist Savaşlar Emekçilere Karşı, Emekçiler Emperyalist Savaşlara Karşı.*" Bu çalışmasını, 1 Ağustos savaş karşıtı gününe yetiştirmeye çalışarak, ağır sıtma nöbetleri arasındaki fasılalarda yazdı. Titreyen ellerle, yarı kör bir durumda, zaman zaman kalemdeki mürekkebin tükendiğinin farkına varmadan sayfayı dolduruyor ve yazılanları düzeltiyordu.

Bu broşür yardımıyla milyonlarca emekçiyle konuşmak, savaşın tüm dehşetiyle onlara karşı yöneldiğini, onların görevinin ise savaşa karşı mücadeleyi, tıpkı burjuvazinin emekçilere karşı savaşı sürdürdüğü uzlaşmazlıkla sürdürmek olduğunu onlara göstermek istiyordu.

Gene 1932 yılında Clara Zetkin, yerleşmiş geleneklere göre Almanya Reichstagı (parlamentosu) en yaşlı üye tarafından açıldığı için Almanya'ya son yolculuğunu gerçekleştirir.

"*Hiç kimse onun bunu gerçekleştirecek durumda olduğunu düşünmüyordu. Moskova yakınlarındaki bir dinlenme evinde yaşıyor, yataktan güçlükle kalkıyordu, gücü tükenmişti, her dakika nefesi tıkanıyordu. Fakat Almanya Komünist Partisi onun gelmesinin arzu edildiğini yazdığı zaman, bir dakika bile tereddüt etmedi: son gücünü topladı, tedarik ettiği kâfur ve diğer yaşam desteği ilaçlarla Almanya'ya gitti. Kendisini hangi tehlikenin tehdit ettiğini, yakalanma hatta faşistler tarafından öldürülme tehlikesinin olduğunu biliyordu. Bu onu durduramadı.*" diye yazdı Nadejda Konstantinovna Krupskaya.

Reichstag oturumu, tekelci sermayenin Almanya'da faşist diktatörlük kurmaya hazırlandığı bir ortamda açıldı.

30 Ağustos'ta saat tam 3'de 75 yaşındaki Clara Zetkin iki komünistin desteğinde kürsüye çıktı.

Komünist vekiller, işçiler, koroda bulunanlar tecrübeli yöneticilerini, devrim gazisini "Devrimci cephe!" nidalarıyla selamlar.

Reichstag'ın sağ tarafındaki vekil yerlerinin hepsi, işçi sınıfının ölümcül düşmanları olan, kahverengi gömlekli faşistler tarafından doldurulmuştu. Onlar, ileri yaşlı Clara Zetkin'in bir tek kelime bile telaffuz edemeyeceğine, Reichstag'ın resmî açılış merasimi ile

sınırlı kalacağına güveniyorlardı. Fakat Clara sadece Reichstag'ın açılışını yapmayıp, faşizme karşı en güçlü suçlayıcı konuşmalarından birini yaptı. Alman halkına hitap edip, ülke üzerinde dolanan korkunç tehlikeyi, savaş tehlikesini, emekçilerin tüm demokratik kazanımlarının tehdit altında oluğunu açıkladı, emekçileri birlik halinde olmaya, eylem birliğine çağırdı.

Bu hararetli konuşmasında, "*Emekçilerin bütün düşmanlarını yok edecek güçte olduklarını Ekim Devrimi'nin dünya çapında kanıtlamış olduğunu*" bir kere daha ifade etti. "*Umut ediyorum ki o sevinçli güne dek yaşarım ve o zaman da yaş kıdemi gereği, Sovyetler Almanya'sında Sovyetlerin ilk oturumunu açarım.*"

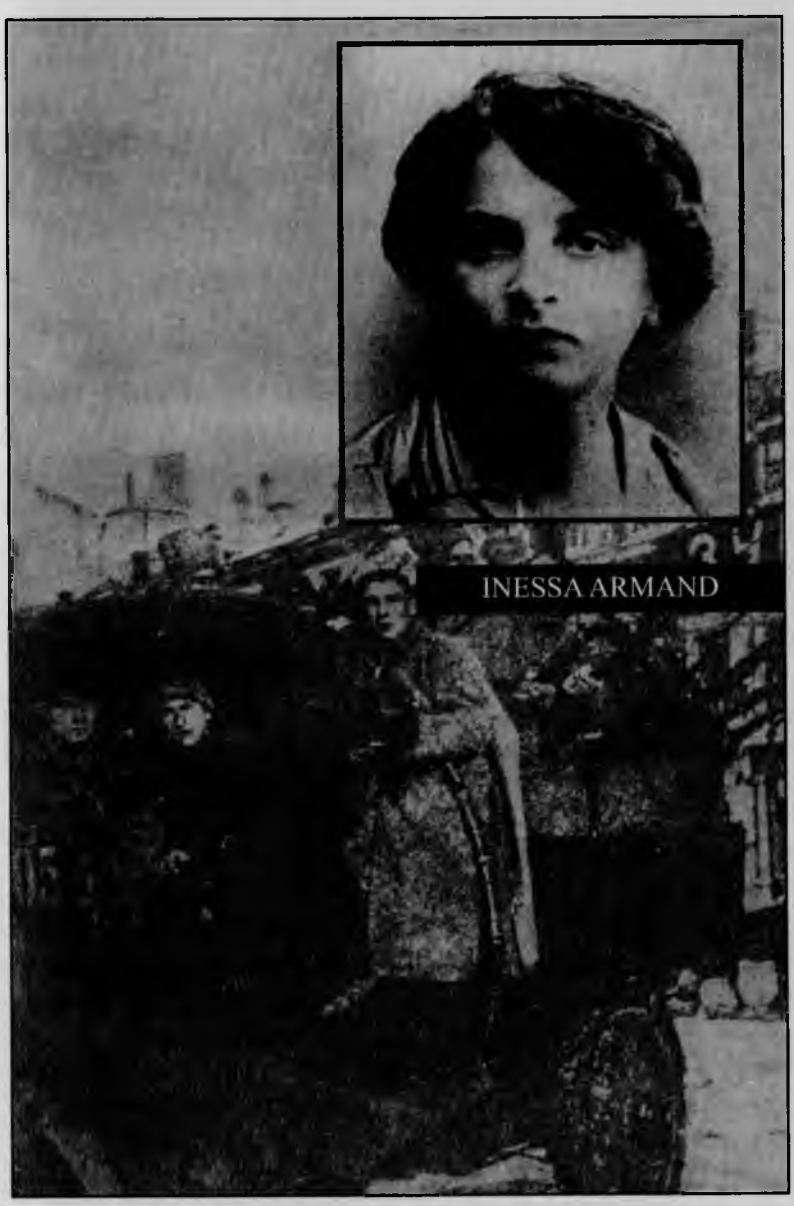
Komünistlerin ve işçilerin hararetli alkışları Clara'nın sözlerini bastırır. Tam da o salonda, faşistlerin kendilerini ev sahibi gibi hissettikleri salonda "Enternasyonal" marşını söylerler.

Reichstag'taki konuşmasından sonra Clara Zetkin Moskova'ya döndü. Aşırı derecede zayıflamış olmasına rağmen, yaşamını tüm hayatı boyunca olduğu gibi sosyalist devrime adayarak sürdürür. Ölümünden kısa bir zaman önce, kadınları Lenin'e layık öğrenciler olmaya çağırdığı, "*Lenin'in Tüm Dünya Kadınlarına Vasiyetleri*" broşürünü dikte eder.

Ölümüne iki gün kala 18 Temmuz 1933 günü, işçileri bir kere daha cephe birliği kurmaya çağırdığı broşürünü dikte etmeye başladı. Bu makaleyi sonuna dek yazmak nasip olmadı.

20 Temmuz'da gece yarısı saat 2'yi 10 geçe yaşama gözlerini yumdu. 76 yaşında öldü. Yüz binlerce Sovyet insanı son noktaya, gömüldüğü yer olan Kızıl Meydan'a dek ona eşlik etti.

Tüm dünyanın milyonlarca emekçisi, Clara'sını hiçbir zaman unutmayacak. Yaşamı boyunca güttüğü davasının ölümsüz olduğu gibi, ismi de ölümsüzdür.

INESSA ARMAND

☆

İNNA ARMAND

☆

INESSA ARMAND

☆

Bolşevik Parti'nin faaliyetlerine katılmış, tarihine girmiş önde gelenlerden biri olan annem Inessa Armand, 8 Mayıs 1874 tarihinde Paris'te doğdu. Inessa'nın anne ve babası Fransız tiyatrosunun artistleri idiler. Baba erken öldü, anne ise geçime muhtaç üç çocukla birlikte kaldı. 6 yaşındaki Inessa'yı Moskova'da yaşayan babaannesi ve müzik ve Fransızca öğretmeni olan halası, eğitimi için yanlarına aldılar. Böylece erken çocukluk yaşından itibaren kendini bulmuş olduğu Rusya, Inessa'nın vatanı oldu. Burada büyüdü, devrimci militan ve uzun olmasa da parlak yaşamının hemen hemen tamamını burada geçirdi.

Halası ve babaannesi, eğitimine büyük bir dikkat ayırdılar. Geniş bir genel eğitimden geçti, mükemmel derecede iki yabancı dil öğrendi, çok iyi bir müzisyen oldu. Fakat her şeyden daha çok okumayı seviyordu. Evde büyük bir kütüphane vardı, sanatsal edebiyatın Rus ve yabancı klasikleri ile çok sayıda felsefi ve tarihsel kitapla erken yaşta tanıştı.

On sekiz yaşında Inessa, daha çocukken tanışmış olduğu Aleksandr Yevgeneviç Armand ile evlendi. Gelecek, ona, aile ortamında rahat bir hayat vaadediyordu. Ancak aile mutluluğunun dar ilgi alanları, burjuva ailesinin varlıklı sakin yaşamı, sıcak bir yüreğe ve üstün bir akla sahip, yaşam gücüyle dolu genç kadını tatmin etmiyordu.

Inessa, çevresinde, halk yığınlarının yoksulluğunu ve sefaletini, cahilliğini görmektedir. Hayatın bu karanlık tarafını ortadan kaldırmak için mücadele etmek ister ancak bunu nasıl yapacağı-

m bilemez. Her tür "politikadan" fazlasıyla uzakta büyümüştü. Inessa, eğitim çalışması yolunda çabalar. Köy çocukları için okul düzenleyip, orada öğretmenlik yapar; "kadınların yazgısını iyileştirmek üzere" Moskova toplumuna katılır. Fakat çok geçmeden, hayatın bu yolla düzelmeyeceği açıkça belli olur. Burjuva hayırseverliğinin her türünün sahteliğini de, yalancı evliyalığını da gittikçe daha iyi görür.

Inessa ağır ruhsal bir sıkıntı geçirir. Fakat çok geçmeden çıkış yolunu bulur.

Kocasının kardeşi ve onun arkadaşları kanalından Sosyal-Demokratlarla ilişki kurar, Sosyal-Demokrat edebiyatı okumaya başlar, yeraltı devrimci mücadelesi ile tanışır.

1903/04 kışında İsviçre'ye gitmesi, annemin hayatında büyük bir rol oynadı. Bolşeviklerle, menşevikler arasındaki anlaşmazlığın ciddîyetini orada kendi gözleriyle görüp ikna oldu, II. Kongreden sonra V. İ. Lenin'in devrimci bir parti için sürdürdüğü mücadelenin tanığı oldu. Yurt dışından sağlam bir bolşevizm taraftarı olarak döndü. 1904 yılında Inessa Sosyal-Demokrat Parti'nin üyesi oldu. Onun yani bolşevik-yeraltı militanın aktif devrimci çalışması o andan itibaren başladı.

1905 Ocak ayında Inessa tutuklandı. Tutuklanması tesadüfî idi ve Inessa'nın hiçbir ilişkisinin olmadığı bir olayla, sosyalist-devrimcilerin general Trepov'a suikastı ile bağlantılı idi. Aramalar esnasında onda Sosyal-Demokrat literatür bulunması üzerine tutuklanmıştı. Bu tutuklama bütün hayatım boyunca aklımda kaldı. Geceleyin alışkın olmadığım bir gürültü ile uyandım ve odada arama yapan jandarmaları gördüm. Her şeyi, hatta çocuk yataklarını bile alt üst ediyorlardı. O anda annem tamamen sakin bir şekilde dikiliyordu; bana gülümsedi ve ağlamamam için işaret etti. Sonra onu götürdüler. Beni kucaklayarak kulağıma: "Tutuklanmam hakkında gevezelik etmeye gerek yok." diye fısıldadı. Ondan sonraki yıllarda bu "gevezelik etmemek"i sapasağlam aklımda tutmam gerekti. Annem illegal duruma geçtiği zaman, onunla defalarca gizlice görüşmem gerekti. Çarlık jandarmaları annemi aylarca hapishanede tuttular. Ancak, çarlığın 17 Ekim bildirgesinden sonra özgür oldu.

Inessa hapishaneden çıkınca, Moskova ve Moskova yakınlarındaki Puşkino örgütünde devrimci çalışmalarına yeniden başlar. 1906 yılı başlarında Puşkino'da, çevresinde tekstil fabrikaları işçilerinin, bir köylü grubunun ve az sayıda entelektüelin bulunduğu, yeterince sağlam Sosyal-Demokrat yeraltı örgütü kurulur. Puşkino'da ve komşu tekstil fabrikalarında birkaç propaganda derneği çalışmaktadır. Bu yeraltı örgütünün aktif örgütçülerinden ve derneklerdeki propagandacılardan biri de Inessa idi.

1906 yazında faaliyetini Moskova'ya taşır. Bu zaman süresinde Lefertov (şimdiki Bauman) bölgesinin sorumlu propagandacısıdır, parti aktivitesi derneğini ve işçi derneklerini yönlendirir, derneklerdeki çalışma programlarının ve metotlarının işlenmesi için istişarelerde bulunur. İşçiler arasında büyük bir güvene sahipti, onları ilgili kılabiliyor ve en tecrübesiz işçilere, karmaşık teorik sorunları ve pratik parti görevlerini açıklamayı biliyordu.

1906 yılı sonunda Inessa'nın peşindeki gizli takip öylesine artar ki, Lefertov'dan ayrılmak zorunda kalır. 1907 yılı başında onu ikinci kez tutuklarlar fakat aleyhinde delil bulamazlar ve çok geçmeden serbest bırakırlar.

Inessa bu kez çalışmaya yeni bir enerjiyle Partinin demiryolları komitesinde başlar. 1907 yılı 11 Mayıs'ında yakınlarından birine şöyle yazar: "*Çok çalışıyorum, öyle ki bazen bacaklarım kopmuş gibi oluyor, özellikle geçen hafta* (yani 1 Mayıs kutlamaları öncesi -İ. A.-) *çok fazla koşturmak gerekmişti, şu ana kadar hâlâ kendime gelebilmiş değilim.*"

Bu dönemde Inessa artık illegal durumdadır ve illegal bir dairede yaşamaktadır. Evinden ayrılmak kolay olmaz. Beş çocuğu vardır ve küçüğü dört yaşını henüz geçmiştir.

Inessa çocuklarını hararetle seviyordu ancak sürekli takipler, onlardan ayrı yaşamaya zorluyordu. Fakat Inessa çocukların eğitimini hiçbir zaman ihmal etmiyordu. Onlarla buluşuyor, onlara mektuplar yazıyordu. Annelerinin otoritesi ailede tartışma götürmezdi, onun kişisel çıkar gözetmeden halka adanmış hayatı örnekti ve çocuklarının doğru hayat yolunda ayakta kalmasına yardım ediyordu. Çocuklarının dördü sonraları komünist oldu.

1907 yazında Inessa, Parti'nin bölgesel demiryolu komitesi ile birlikte tutuklandı.

Hapishanede daima dinçliğini korudu ve hapishane hayatının külfetini taşımada yoldaşlarına yardım etti. İşte, 1907 Temmuz'unda hapishaneden yazdığı mektuptan bir parça. Yakınlarını her bakımdan teselli ederek şöyle yazar: *"Burada ki yaşamım fena sayılmaz. Sonbaharda ve kışın koğuşlarımızın rutubetli olduğunu söylüyorlar, fakat şimdilik bu hissedilmiyor, pencereler açık uyuyoruz. Yediklerimiz iyi. Buradaki bir komünümüz var, her şeyi nöbetleşe yapıyoruz, yani kendimiz yemekleri hazırlıyoruz, çamaşırları yıkıyoruz, vb. Halen bir defa nöbetimi yerine getirdim, anlayacağın gibi çorbadan dolayı da çok heyecanlandım; yeterince başarılı olmuş, yalnız sebzeler yarı çiğ kalmış. Bütün gün yoğun bir şekilde meşgulüm, gün çabuk geçtiği için böylesi daha iyi. Sabahleyin saat 2'ye kadar okuyorum, 3 civarı öğle yemeği ve çay, sonra Fransızca dersi. (Inessa, yoldaşlarına Fransızca dersi verir. -İ. A.-) sonra 1,5 saat volta atıyoruz, ardından akşam yemeği, akşam yemeğinden sonra gene 2 saat Fransızca, (sonuncusu-illegalite)... Davamız Marucey ile yerinde saymakta. Soruşturmadan sonra bölük komutanı beni, iki-üç gün sonra bırakacağını söylemişti, gördüğünüz gibi buradayım. Canları cehenneme!"*

Bu kez, çarlık jandarmasının pençesinden sıyrılmayı başaramadı ve yılsonunda Arhangel eyaletindeki Mezen kentine sürgüne gönderildi.

Sürgünde durum ağırdı. Zorluk, kuzeyde sürekli polis gözetimi altındaki yaşam şartlarından daha çok, zorunlu eylemsizlik ve aileden kopukluktu. Bir yıl sonra Inessa sürgünden kaçmaya karar verir ve yoldaşlarının yardımı ile bunu başarır. Bir süre Moskova'da saklanır.

Moskova'ya dönmüş olmaktan çok memnundu. Yoldaşlarından birine 10 Aralık 1908'de yazdığı mektupta şunları yazmıştı: *"Böylelikle kenardan sıyrıldım ve nihayet merkezde bulunuyorum, hareket eden faytonların gürültüsüne, kalabalığın itişip kakışmasına hayranlıkla kulak veriyorum, çok katlı yüksek evlere, tramvaylara, at arabacılarına bakıyorum. Sevgili kentim seni nasıl da*

seviyorum, senin varlığının her köşe bucağına nasıl da bağlıyım. Ben senin yavrunum, balığın suya ihtiyacı olduğu gibi, ben de senin hayhuyuna, gürültüne, şamatana ihtiyaç duyuyorum... Kendimi oldukça iyi, genellikle çok sevinçli ve heyecanlı hissediyorum, yaklaşık bir haftadır burada olmama rağmen, yorgunluğum bir türlü geçmiyorsa da, yavaş yavaş kendime geliyorum. Yaza kadar Rusya'da kalmayı düşünüyorum, bakalım sonra ne olacak. Çocukları yanıma alacağım."

Inessa, Moskova'da uzun süre kalamadı. 1909 yılı başında yurtdışına çıkmak zorunda kaldı.

Göçmenlik yıllarında, Inessa, inatla eğitimini ve aktif parti çalışmasını sürdürür. Yaklaşık bir yıl Brüksel'de kalıp, 1910 yılında, Lenin'in o günlerde yaşamakta olduğu ve yurt dışı Bolşevik merkezinin bulunduğu yer olan Paris'e gider. Bitirmiş olduğu, Paris Üniversitesi sosyal bilimler bölümündeki eğitime pek çok zaman ayırır.

Ciddî teorik hazırlık, yüksek ilkecilik ve Leninist düşünceye inanç onu, önde gelen partililerin saflarına iter.

Parti'nin yurt dışı örgütlerinin kongresinde, Inessa Armand, Yurtdışı Örgütleri Komitesine üye seçilir. Bolşeviklerin Paris grubu başkanlık kurulu üyesi olarak, Parti'nin diğer yurt dışı örgütleri ile beraber geniş bir perspektifle davranır, Lenin'in verdiği diğer bir görevle de Ludmila Stal ile birlikte Fransız sosyalistleriyle bağlantı kurar ve onların arasında bolşevik görüşlerin propagandasını sürdürür.

1911 yılında, parti örgütlerinin Rusya'dan gönderdiği işçilerin eğitimi için, Paris'e yakın Lonjyuma'da kurulan parti okulunda politik ekonomi üzerine kurs vermekle görevlendirilir.

N. K. Krupskaya anılarında, aralarında Sergo Ordhonikidze ve Semen Schwartz'ın olduğu birkaç öğrencinin yaşadığı, ortak yemekhanenin bulunduğu, derslerden sonra öğrencilerin ve öğretmenlerin buluştuğu yer olan Inessa'nın Lonjyuma'daki evinin merkez haline geldiğini yazar. Inessa sadece eğitsel kurslar vermekle kalmaz, aynı zamanda Rusya'dan gelen işçilerle birlikte Vladimir İlyiç'e ve Nadejda Konstantinovna'ya her konuda yar-

dım eder. Inessa dış görünüşü ile son derece ölçülü, hatta biraz içe kapanık gibi görünse de, aslında girişken, insanlara karşı özenli ve çevresinin güvenini, sevgisini kazanmayı bilen biri olduğunu belirtmek gerekiyor.

Onun, Paris'deki dairesinde sürekli pek çok kişi olurdu. Onun yanına sadece parti işleri ile ilgili olarak değil, aynı zamanda danışmaya ya da dostça yardımı için, bazen de sırf dinlenmeye ve güzel bir müzik dinlemeye gelirlerdi. Sıkı dostluk bağlarının kurulduğu bu dönemde Vladimir İlyiç ve Nadejda Konstantinovna ile birlikte Inessa'nın yanına uğrardı. "Her gün görüşüyorduk, Inessa bizim bir yakınımız olmuştu." diyerek anar o dönemi Nadejda Konstantinovna.

1912 yılı ile birlikte Rusya'da devrimci hareket yeniden yükselmeye başlar. Parti'nin Paris konferansından sonra, üyelerinin bir kısmı Parti'nin yurt dışı merkezi tarafından yeraltı çalışması için Rusya'ya gönderilir. Onlardan biri olan Inessa da, yaz başlangıcında Rusya'ya gider. Kitlesel Mayıs grevlerinden sonra büyük bir çöküntüye uğrayan illegal parti örgütünün yenilenme çalışması ve aynı zamanda IV. Devlet Duması seçimlerine hazırlık için Petersburg'a gitti. Eylül ortasında tutuklandığı için ancak birkaç ay çalışabildi. Fakat tutuklanıncaya kadar olan süre içinde diğer yoldaşlarının grubuyla birlikte parti çalışmasını düzene sokmayı başardı, sonuç olarak da, birkaç bölgeyi birleştiren, yeterince sağlam ve büyük bir yeraltı teşkilatı kuruldu. Inessa'nın da katılımıyla örgütlenmiş olan, bolşeviklerin "Uluslararası Komisyonu" kısa bir süre içerisinde Partinin Petersburg Komitesi'ne dönüştü. Bu komite, o zamanlarda Petersburg'da yayınlanan "*Pravda*" (Gerçek) gazetesiyle Duma seçimlerine yönelik kampanyanın çalışmasını düzenledi. Inessa'nın çalışması konusunda 1920 yılında "*Pravda*" gazetesinde A. Soltz şöyle yazar: "*Inessa'dan sonra o bölgelere geçtiğimde, işlenmiş bir zemin buldum, o seçimler esnasında, görevli adaylarımızı ileri sürebildiysek ve örgütçülük anlamında egemen duruma geçtiysek bu başarının nedeni, Inessa'nın da önemli bir paya sahip olduğu seçimler öncesindeki hazırlık çalışması idi.*"

Inessa, sonbahar ve kışın tamamını Petersburg hapishanesinde geçirdi. Sert hapishane şartları sağlığını bozdu. Mahkemede yargılanma öncesinde, eski sürgün yeri olan Mezen'e gönderilmesi gerekiyordu. Bu kez hapishaneden kaçmasına, defalarca ziyaretine gelen A. E. Armand yardım etti.

A. E. Armand, Inessa'nın hastalığını bahane ederek ve teminat vererek serbest kalmasını sağlar, böylece Inessa yargılanmadan önce yurt dışında saklanma olanağı bulur.

Bu kez 1917 Şubat devrimine kadar, göçmen olarak kalır.

Annem başlangıçta, o günlerde Lenin'in başkanlığındaki yurtdışı bolşevik merkezin bulunduğu yer olan Krakov'da yaşar ve bir sıra parti görevini icra eder. Burada, yaz müzakereleri adı verilen, parti görevlileri ile MK'nın toplantısına katılır. 1913 yılı sonunda, bolşeviklerin Paris grubunun çalışmasına katılmak üzere Paris'e gelir. Rusya'da işçi kadınlar arasında çalışmasının başlangıcı bu döneme aittir. Yaşamının son yıllarında gücünün büyük kısmını bu çalışmaya verir.

1913 yılında Lenin'in inisiyatifi ile Petersburg'da legal, popüler, "*Kadın İşçi*" adlı bir derginin yayına hazırlanmasına karar verilir. Derginin Petersburg'daki yazı kurulunun yanı sıra, aralarında Krupskaya, Armand ve Stal'ın bulunduğu yurtdışı kolu da kurulur. Derginin yayınlanmasında örgütsel, maddî ve polisiye nitelikte bir takım güçlükler yaşanır. O güçlüklerin alt edilmesine, Inessa, yurtdışı yazı kurulunun tümü ile beraber aktif olarak katılır, çıkmaya başladığı zaman dergiye makaleler yazar, doğru yön tutmasına yardım eder.

V. İ. Lenin dergiden memnundur. Inessa'ya mektuplarından birinde şöyle der: " '*Kadın İşçi' nin 3. sayısını gönderiyorum. Çok güzel! İşler iyi gidiyor.*"

II. Enternasyonal'in yönetici organı olan Uluslararası Sosyalist Büro, 1914 yılında bolşevikleri menşeviklerle birleşmeye zorlayarak Rusların işine müdahale etme kararı aldığı zaman, sorumluluğu yüksek bu parti görevi Inessa'ya verildi. Bu görevle Brüksel'deki "Birlik" toplantısında V. İ. Lenin'in hazırladığı RSDİP MK raporunu okudu ve bolşeviklerin görüşlerini savundu.

Raporda bolşeviklerin konunun hakeme havale edilmesini kabul etmeyişinin gerekçeleri özetleniyordu ve bu kaçınılmaz olarak II. Enternasyonal ve menşevik liderlerin şiddetli protestolarına yol açtı.

Lenin, toplantıda nasıl davranması gerektiği konusunda direktif verirken, ona verilmiş olan bu görevi başarıyla yerine getireceğine olan güvenini de ifade eder.

"Ben, sorumlu makamda yalnız onlar olduğu zaman, sizin genişliğine ve derinliğine savaş düzenine giren, sağlamlaşan, daha kuvvetli ve daha cesur olan insanlardan olduğunuza eminim, bu nedenle de kötümserlere, yani sizin ... (başaracağınızı) ... imkansız görenlere ... inanmıyorum... Palavra gene palavra! İnanmıyorum! Mükemmel bir biçimde başa çıkarsın! Onların hepsini mükemmel bir dille en sert biçimde paramparça edersin, Vandervelda'ya ise sözünü kesmesine ve bağırıp çağırmasına izin vermezsin."

Lenin'in, Inessa'ya güveni haklı çıkar.

1914 Ağustos'unda başlayan Birinci Dünya Savaşı Lenin'in öngörüsünü doğrular. II. Enternasyonal'in reisleri işçi sınıfının çıkarlarına ihanet ederler. Münferit sosyalist partilerde sadece küçük azınlıklar şovenizmin zehirli gazına karşı çıkmaya çalışır. Sadece Lenin'in başkanlık ettiği Bolşeviklerin Partisi, sonuna dek yolundan şaşmayan enternasyonal bayrağa -emperyalist savaşa karşı kararlı devrimci mücadele bayrağına- inançlı kalır.

Savaşın ilk günlerinden itibaren Lenin yeni bir enternasyonali -III. Enternasyonali- kurmaya hazır olma görevini saptar. Bunun içinde diğer ülkelerin enternasyonalistleri ile bağlantı kurmak ve onların arasında Bolşevik görüşlerin propagandasının yapılması gerekir. Inessa, savaş yıllarında bütün gücünü bu en önemli çalışmaya verir ve bu davada Lenin'e büyük yardımı olur.

Savaşa karşı sesini yükseltmesi gereken Uluslararası Sosyalist Kadın Konferansına çağrı hazırlığı üzerinde 1914 yılı sonundan itibaren büyük çaba harcar Inessa. Bu amaçla O, Clara Zetkin, A. Kollontay, L. Stal ile yazışır ve Fransız, İsviçreli, İngiliz ve Hollandalı sosyalist kadınlarla ilişki kurar. İsviçre'de 1915 Mart'ında bir konferans toplanır. Inessa'nın da aralarında bulunduğu bizim delegelerimizin hararetle savunduğu bolşevik görüşler delegelerin

çoğunluğunca desteklenmez ve yarım yamalak, uzlaşmacı, bulanık bir karar alınır. Ancak enternasyonalist propaganda her şeye rağmen etkili olur. Savaşa karşı ve sosyalistlerin uluslararası dayanışmayı unutmasına karşı protesto, konferansın kararında yer alır.

Kadınların konferansından kısa bir süre sonra, Inessa'nın da bolşeviklerin temsilcisi olarak katıldığı, Uluslararası Gençlik Konferansı düzenlenir. Zimmervald ve Kintal uluslararası konferanslarına da aktif olarak katılır. Bu konferanslarda bolşevik kararları, bildirileri tercüme eder ve çeşitli ülkelerin delegeleri arasında Leninist fikirlerin propagandasını sürdürür.

Fransız sosyalistlerinin ve sendikacılarının enternasyonalist tutum alan kesimi arasında Leninist görüşlerin yaygınlaşmasında bolşeviklerin Paris grubuna yardım etmek için Inessa, Parti'nin verdiği görevle 1916 yılı başlarında birkaç aylığına Paris'e gider.

Inessa'nın Paris'ten yazdığı, kaybolmamış birkaç mektubundan, orada büyük bir iş başardığı görünüyor. 1916 başlarında Fransız sosyalistleri ve sendikacılarının Zimmervald birliği sağlanır ve uluslararası bağlantı kurmaya yönelik bir komite oluşturulur. Inessa bu komitenin çalışmasına katılır ve hazırlanan manifestoda Zimmervald solu ruhu ile bir takım düzeltmeler yapar. Ancak komitenin faaliyeti Inessa'yı tatmin etmez, daha yaygın bağlantı kurmak gerekmektedir. Lenin'e gönderdiği haberlerden birinde şöyle yazar: "*İlk izlenimlerimin neticesi olarak, yukarıdan yani Merregeymov komitesi üzerinden, kısa sürede bir şeyler yapılabileceğini sanmıyorum. Fakat gene de komitenin toplantılarına özenle gidecek ve orada mümkün olanı yapacağız, ancak başka yollar aramamız ve aşağıdan etkilemeye çalışmamız gerekiyor. Gençlik sekreteri ve onun gençleri nasıl davranacak, bakalım. Belki oradan bir şey çıkar.*"

Nihayet bağlantı kurduğu Sena bölümü gençliğinin muhalefet grubundaki gençler, Inessa'nın etkilemesi ile Zimmervald soluyla birleştiklerini ilan ederler. Sendika örgütlerinin münferit şubeleri ile -terzilerle, toprak işçileriyle, teknisyenlerle- de ilişkidedir. Bu örgütlerin hepsinde bolşevik görüşlerin propagandasını sürdürür.

RSDİP'in merkezi yayın organı "Sosyal-Demokrat", Paris'te gerçek enternasyonalizmi samimiyetle savunan Fransız işçilerinin ilk gruplarının oluştuğunu, 1916 yılı Haziran'ında haber verdi.

Bu grupların meydana gelmesinde Inessa'nın faaliyetlerinin payı az değildi.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin 40. yıl dönümünde, Maurice Thores yazdığı "Ekim Bize Yol Gösterdi" adlı makalesinde şöyle der: "... *Keza, Fransa'da da Zimmervald solu zemin edinmeye başladı. Sol fikriyat bilhassa, Lenin'le doğrudan ilişkide olan Inessa'nın çabaları sayesinde, Sena bölümü sosyalist gençlik federasyonu saflarına, teknisyen ve madenci sendikalarına, toprak işçileri ve terzilerin örgütlerine sızdı.*"

1916 yazında İsviçre'ye döndüğü zaman da Fransız enternasyonalistleri ile bağlantıyı koparmaz. Paris'e yazdığı mektuplardan birinde Kintal konferansını ayrıntılı bir şekilde anlatır.

İsviçre'de Inessa İsviçre gençliği ve kadınları arasında çalışmayı sürdürmeye devam eder. Bir kısım kentlerde tebliğler okur, Lenin'in verdiği görevle, propagandayı, enterne edilen Fransızlar arasında da yürütmeye çalışır. "*Enterne edilen Fransızlara yakınlaşmaya, yazışma sağlamaya, kontak bulmaya, onların arasındaki solculardan (gizli ve formalist olmayan) bir grup oluşturmaya özen gösterin. Bu* ***çok*** *önemli!*" diye yazar ona Lenin.

Ve nihayet 1917 Şubat'ındayız. Rusya'daki devrimin haberi İsviçre'ye gelir. İlk bolşevik grupla beraber Inessa memlekete döner ve tüm gücünü, tüm enerjisini, parti faaliyetine verir. Parti'nin Nisan konferansına katıldıktan sonra Petersburg'dan Moskova'ya gelerek, orada çalışır. Moskova parti örgütü toplantılarının bir kısmında, Lenin'in ünlü *Nisan Tezleri*'ni savunan konuşmalar yapar.

1917 yazında Inessa, Parti'nin Moskova Komitesi'ne bağlı icra komisyonunun üyesi olur. Temmuz günlerinde MK'nin faaliyeti genişletme toplantısında bir etütle söz alır. Inessa, Moskova'nın mahalleleri ile sıkı bağlantı içindedir. Yaptığı etütlerle hem Parti toplantılarında, hem de Moskova fabrikalarında, atelyelerinde söz alır, MK'nin Parti okulunda dersler verir, gazetelere makaleler yazar, Moskova kent dumasının (meclisinin) üyesi olur, kadınlar

arasında önemli çalışmalar yürütür. Inessa, 1917 yılı yaz başlangıcında, o günlerde Moskova'da gerçekleştirilen burjuvazinin Hak-Eşitliği Cemiyeti'nce çağrılan Rusya Kadınlarının Genel Kongresine katılır. Parti, onu bu kongreye, kongreye katılmış olan işçi kadınların grubunu koparması amacıyla "gözlemci" niteliğinde gönderir. Inessa hararetli konuşması ile işçi kadınlara, onların yollarının işçileri sömüren burjuva kadınlarla bir olmadığını kanıtlamayı başarır ve işçi kadın delegeler Inessa ile birlikte kongreyi terk ederler. Aynı yaz, Inessa, Moskova bölgesi için yayınlanan "*İşçi Kadın*" dergisinin kuruluşuna katılır ve redaksiyonuna büyük bir dikkat gösterir. Sonbaharda Inessa'nın önerisi ile kadınlar arasında çalışmak üzere, Bolşeviklerin Moskova bölge bürosu bünyesinde ilk özgün komisyon kurulur.

Ekim Devrimi'nin hazırlanmasına yönelik bütün çalışmalarda en canlı ve aktif bir biçimde yer alır.

Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra Inessa, BMİK'ye (Birlik Merkezi İcra Komitesi)'ne keza Moskova ili belediyesi başkanlar kuruluna üye seçilir. Aynı zamanda, Gubern Sovyet'inin halk ekonomisi temsilcisi olur.

Tüm 1918 yılı boyunca, Inessa Sovyet ekonomisine ilişkin büyük bir çalışma yürütür. Fakat O, Parti işinden bir an bile kopmaz. Parti'nin Moskova il komite bürosunun üyesi olarak, menşeviklere ve sosyalist-devrimcilere karşı enerjik ve başarılı bir mücadele sürdürür, raporlar hazırlar, onu çok iyi tanıyan ve seven işçilerin, özellikle de kadın işçilerin olduğu yerler olan Moskova işletmelerindeki mitinglerde konuşmalar yapar.

Inessa, işlere son haddine kadar yüklenir. Eve son derece yorulmuş olarak geç saatlerde döner fakat her zaman enerji doludur. Dinçliğini ve zaferimize olan sevinç dolu, tereddütsüz inancını hiçbir zaman kaybetmez.

1919 yılı başında Inessa, enterne edilmiş ve esir alınmış Rus ordusu askerlerinin vatana dönmelerini sağlamak için Sovyet Rusya Kızıl Haç delegasyon heyeti içinde yurtdışına gider.

Bu geziden Nisan 1919'da dönünce kendisini tamamen işçi ve köylü kadınlar arasındaki çalışmaya verir.

Çarlık rejimindeki haksız-hukuksuz, cahil, ezik işçi ve köylü kadınlar, devrimden sonraki ilk yıllarda emekçilerin en gerideki tabakalarının saflarını doldurdukları için, devrimin ilk yıllarında kadınlar arasında çalışma ayrı bir öneme sahipti. Üstelik onlar sanayide ve kır ekonomisinde büyük bir yer tutuyordu. Kadınların aktif katılımı olmaksızın ülkenin önünde duran problemlerin başarıyla çözümlenmesi imkânsızdı. Ve Parti, kadınların kültür ve politik seviyelerinin hızla yükselmesine yardım edecek ve sosyalizmin inşası için, onları aktif, bilinçli militan saflara çekecek, kadınlar arasındaki çalışma biçimlerini aramaya başladı. Devrimci hareketin en büyük kadın militanları Krupskaya, Kollontay, Armand, Samoylova, Nikoleyeva ve önde gelen diğer kadın bolşeviklerin bir kısmı güçlerini ve bilgilerini son derece önemli olan bu davaya verdiler.

Partimizin MK'nin çağırısı ile Aralık 1918'de tüm Rusya kadın işçi ve köylülerinin genel müzakere toplantısı yapılır. Bu müzakere toplantısının yönetim kurulu üyesi olan Inessa, kararların hazırlanmasına en faal bir biçimde katılır. Bu müzakere toplantısının istemlerini göz önüne alan Parti MK, kadın işçi ve köylüler arasında ajitasyon ve propaganda için bütün parti komitelerinin bünyesi içinde komisyonlar kurar ki, bunlar sonraları kadın şubesi olarak yeniden organize edilir. Inessa, en baştan itibaren Merkez komisyonun çalışmalarında yer alır, sonra da Partinin MK bünyesi içindeki Kadın Şubesi'nin ilk yöneticisi olur.

Hayatının son yıllarında Inessa'nın kadın işçi ve köylülerin politik eğitimi alanındaki faaliyetleri çok büyük ve çeşitlidir. Kadın Şubesi'nin örgütlenmesi ve çalışmalarının yönetimi ile uğraşır, delegasyon toplantıları aracılığı ile kadınları Parti ve Sovyet örgütleri çevresinde birleştirir. Propaganda yayınının düzenlenmesi için de, "Pravda" gazetesindeki "*Kadın İşçi Köşesi*" ve 1920 yılındaki "*Komünist Kadın*" dergisinin yayını gibi tedbirler alır, kadın aktivitesinin olduğu yerlerde yol gösterici önemli çalışmaları örgütler.

N. K. Krupskaya "*Komünist Kadın*" dergisindeki (1920 yılı 5. sayı) dergisindeki makalesinde: "*Geri kalmış tabakaların planlı ve sistematik olarak Sovyet çalışmasına çekilmeleri, kadınlar ara-*

sında olduğu kadar çalışmaların hiçbir alanında uygulanmıyor. Kadın Şubelerinde 'Davanın Propagandası' kişiden kişiye sözlü propagandayla yürüyor. Kadınlar arasındaki çalışmada tüm örgüt araçları özenle enine boyuna düşünülmüş ve düzenlenmiş ki, daha iyisi olamazdı. Bu araçların düzenlemesi işinde Inessa'nın hizmeti çok büyük. Bu alanda pek çok inisiyatif, muazzam enerji ve azim gösterdi."

Inessa, kadınlar arasında propaganda çalışmasına büyük bir dikkat ayırır. "*Pravda*" gazetesinde yarattığı "*Kadın İşçi Köşesi*" nde ve "*Komünist Kadın*" dergisinde (Elena Blonina takma adıyla) o günlerde kadın işçi ve köylülerin önünde duran temel görevleri açıklayan ve onları karşı devrimle mücadeleye, Kızıl Ordu'yu desteklemeye, perişanlıkla mücadeleye, Sovyet iktidarının inşasına aktif katılıma seferber eden bir dizi makalesi yayınlandı. "*Kadın İşçi Karşı Devrimle Mücadelede*", "*Komünist Parti ve Kadın İşçi*", "*Kadın İşçi, Köyü Unutma*", "*Kadın İşçi ve Sovyetler*" gibi daha pek çok makalesi bu türdendir.

Keza, "*Ben Sovyet İktidarını Niçin Savunuyorum*?" adlı, yeterince bilinçli olmayan okuyucuları da gözeten, popüler broşürünü bu dönemde yazdı. Broşür büyük bir başarı kazandı ve birçok kez basıldı. Inessa, kadın işçiler önünde sık sık konuşmalar yapıyordu, adı ülkede yaygın olarak biliniyordu.

Inessa'nın da delegesi olduğu Komünist Enternasyonal'in II. Kongresi 1920 yılı yazında yapıldı. Kongre esnasında, kadın delegelerin katılımıyla uluslararası kadın konferansı gerçekleştirilir. Konferans hazırlığının ve gerçekleştirilmesinin asıl yükü, temsilci olarak Inessa'nın omuzlarına bindi.

Bunlardan ayrı, gene konferansa hazırlık sürecinde "*Kadın İşçi Enternasyonal'de*" broşürünü ve "*Komünist Kadın*" dergisine makaleler yazar.

Konferanstan sonra Inessa aşırı yorgun ve hasta olarak Kafkaslara tedaviye gider, fakat orada Nalçık yolunda iken koleraya yakalanır ve 1920 yılı Eylül'ünde ölür. Ünlü bolşevik, ateşli devrimci Inessa Armand'ın yaşam yolu böyle sona erer.

Inessa'nın ölümü üzerine yakın arkadaşı ve yoldaşı N. K. Krupskaya şunu yazdı: *"Inessa Armand örneğinin emekçilerin kurtuluşunu değerli bulan herkesin yüreğinde, partili yoldaşların yüreklerinde, kadın işçi ve köylülerin yüreklerinde yaşamasını isterdim. Inessa'nın hararetle mücadelesini verdiği dava-komünizm davası zafer kazanacak, buna hiç şüphe yok."*

OLGA AFANASYEVNA
VARENZOVA

☆

M. BAGAYEV[1]

☆

OLGA AFANASYEVNA VARENZOVA

☆

Olga Afanasyevna Varenzova, Rusya işçi hareketinin en eski kadın militanıdır. Uzun ve verimli bir yaşamı oldu.

Gençliği, narodnik hareketin gelişip serpildiği döneme denk gelir, Varenzova da kendini harekete verir.

1890'lı yılların başlangıcından itibaren, Rusya'da Marksizm'in yaygınlaşmasıyla Marksizm'in inançlı taraftarı olur ve ilk Sosyal-Demokrat işçi çevrelerinde aktif bir şekilde yer alır.

Bütün hayatı boyunca Varenzova sıkı bir bolşevik olarak kalır. Bütün gücünü, büyük hayat tecrübesini ve politik enerjisini sosyalist toplumun inşa mücadelesine verir.

☆

O. A. Varenzova 1862 yılında İvanovye köyünde şimdiki İvanovye kentinde doğar. Eski serf bir köylü olan babası, geçen yüzyılın 70'li yıllarında küçük bir tekstil fabrikasının sahibi olur, fakat 80'li yıllarda iflas eder ve "işletmesini" kapatır.

Olga Varenzova kent okulunu bitirince, Çernişevski, Belinski, Pisaryev, Dobrolubov gibi Rusya'nın bütün genç kuşağının düşüncesine hâkim, büyük devrimci yazarların etkisi altında liseye kaydolur, illegal öğrenci gençlik çevrelerine girer. Gençlik, buralarda, "yaşamın anlamı" üzerinde, yoksulluk ve cahillik içinde gayesiz bir yaşam sürdüren halkın karşısındaki borçları üzerinde tartışmaktadır.

1 M. Bagayev'in bu makalesi 1948 yılında, O. A. Varenzova'nın "*Kuzey İşçi Birliği ve RSDİP'in Kuzey Komitesi*" adlı kitabına önsöz olarak yazılmıştı, elinizdeki baskı için eklemeler yapıldı ve edebi olarak işlendi.

Varenzova, liseyi de bitirip, öğrenime devam etmek için Moskova'ya yönelir, Kız Yüksek Okul'u kurslarına kaydolur.

Bu kurslara, genellikle şiarı halka hizmet olan kızlar kaydoluyordu.

Olga Afanasyevna Varenzova hızla devrimci faaliyete atılmak istemektedir ancak öğrenci çevrelerinde ilişkisi henüz sınırlıdır.

Öğrenci çevrelerinde o zamanlar Marksizm geniş bir yaygınlığa sahip değildi. Onlardaki egemen akım narodniklik idi. Bunun, 1 Mart 1881'den sonra tarih sahnesinden fiilen çekilen "Narodnoya Volya'nın" (Halkın İradesi'nin) kahramanlığının bir taklidi olduğunu söylemek daha doğru olur.

1887 yılı, özellikle Moskova'da fırtınalı geçen muazzam öğrenci dalgalanmaları ile bilinir. Dış görünüşü ile o dalgalanmalar ekonomik karakter taşır, gerici üniversite yönetimine karşı protestonun keskin ifadesidir fakat fiilen politik yöne sahiptir. Öğrenci bildirilerinden birinde, "*genellikle Rusların, özelikle de öğrencilerin yaşam şartlarının katlanılamaz olduğu bilinci*" öğrenci "kargaşalarına" asıl neden denilerek altı çizilmektedir.

1887 yılının 27 Nisan gecesi Moskova öğrencileri arasında kitlesel tutuklamalar yapılır. Kurs öğrencisi O. A. Varenzova da tutuklanır. Aramalar esnasında onda illegal edebiyat bulunur fakat "suçlu" topluluk "Narodnoya Volya" ile ilişkisine kanıt yoktur, bu nedenle Varenzova nispeten "kolay" atlatır.

Gözaltına alınmasından birkaç ay sonra, altı ay süreyle tek kişilik hapis cezasına çarptırılır, sonra da açık polis gözetiminde İvanovo-Voznesensk'e sürgün edilir.

Burada, kendiliğinden oluşan narodnik yönelimli çevre ile ilişkiye geçer fakat ruhunda artık, narodnik teorinin ve narodnik mücadele metotlarının doğruluğu konusunda şüpheler uyanmaya başlar.

Hayattaki her adım, Rusya'da kapitalist gelişim imkânsız diyen, narodnikliğin temel tezini çürütüyordu.

Varenzova'nın yaşadığı yer olan İvanovo-Voznesenk ve civarındaki bölgeler (Şuya, Viçiga, Kineşma) artık hızla gelişen tekstil sektörünün merkezi durumunda idi.

Yoksul ve yarı çökmüş köyler oraya ezilmiş, uysal, ucuz iş gücü gönderiyordu.

17-18 saatlik iş günü karşılığında, tekstil sanayinin işçilerine, kara ekmek satın almaya ancak yeten metelik ödeniyordu.

Gece yarısı saat üç fabrika halkı
Uyanacak, kalkacak.
Çıkınlayacak kuru ekmeği
Ve gidecek fabrikaya.

İşçilerin yaşamını yansıtan acılı türkü böyle idi.

Şehir kenarında yamulmuş gecekondularda yaşıyorlar, ya da patronun sıkışık, leş gibi koğuşlarında yan yana üç katlı ranzalarda uyuyorlardı.

Korkunç sömürü ve yaşamın çok ağır şartları işçileri mücadeleye iter.

O. A. Varenzova, İvanovo-Voznesensk'in öncü işçileri ile bağlantıdadır. Fakat narodnik görüşlerden henüz kesin kopmuş değildir.

Onun görüşlerinin büyük ölçüde kırılmasında G. V. Plehanov'un "*Anlaşamadığımız Noktalar*" adlı eseri etkili olur. Bu kitap, narodnik dünya görüşünün yanlışlığını anlamada Varenzova'ya yardım eder.

Varenzova'nın kesin olarak Marksist saflara geçmesinde, yazar Şelgunov'un cenazesinin gösteri yürüyüşü ile kaldırılmasına katıldığı için Petrsburg'dan sürgün edilen akrabası, teknoloji enstitüsü öğrencisi Kondratyev'in İvanovo-Voznesensk'e gelmesi ciddî rol oynar.

Kondratyev, Petersburg'da Brusnev, Krasin ve diğer Marksist çevrelerle ilişki içinde idi ve Marksist tutum alıyordu. İvanovo-Voznesensk'e gelince işçilerle ilişki kurmaya başlar ve onun aktif katılımı ile 1892 yılı sonunda İvanovo-Voznesensk'de ilk Sosyal-Demokrat çevre örgütlenir.

Gizlilik gerekçesi ile Olga Afanasyevna dernek yönetiminde başlangıçta yer almaz, ilişkiyi işçi E. Novikov kanalından yürütür. Yazın Kulikovo köyünde yaşar ve propagandayı İvanov tekstil fabrikasında çalışan yerli sakinler arasında sürdürür.

Sosyal-Demokrat çevrenin faaliyet alanı hızla büyür ve genişler. İşlerin yürütüldüğü gizli daireler edinir. 1895 yılında bu çevre, İvanovo-Voznesensk Birliği olarak yeniden şekillenir. Yenilenen birliğin "yönetim merkezine" giren Olga Afanasyevna, bu noktada, artık faal, deneyimli bir propagandisttir.

1895 yılı sonuna doğru İvanovo-Voznesensk Sosyal-Demokrat örgütünde ilkeli görüş ayrılıkları belirmeye başlar. Birliğin yönetici görevlileri Kondradyev ve Evdokimov, sonraları müzmin "ekonomist" olurlar ve derneğin çalışmasını sınırlamak ve işçi yığınlarını politik mücadeleden uzak tutmak isterler.

"Ekonomistlerle" mücadelede Olga Afanasyevna artık sağlam devrimci bir Marksist olarak belirir. Politik mücadele taraftarlarını hararetle destekler.

1896 yılı Ocak ayında jandarmalar İvanovo-Voznesensk Sosyal-Demokrat örgütüne baskın gerçekleştirir ve Kondradyev'le Evdokimov'u tutuklar. Yönetim O. A. Varenzova'ya geçer.

Haziran 1896'da birkaç yoldaş daha tutuklanır. Varenzova başkaları ile birlikte örgütün yeniden yapılanmasını üstlenir: fabrika-atelye hücreleri kurulur, parti çalışmasının ağırlık merkezi fabrika ve atelyelere taşınır.

1897 yılında İvanovo-Voznesensk'te dokumacılar ve iplikçiler, 15 bin kişinin katıldığı genel greve gider. Grevi fiilen İşçi Birliği yönetir.

1897 Haziran'ında işçi örgütlerine baskı şiddetlenir. Büyük bir işçi grubu ile birlikte O. A. Varenzova da tutuklanır.

Dokuz aylık hapishane tutukluluğundan sonra Varenzova'yı iki yıl süreyle Ufimski eyaletine sürgün ederler. Küçük bir kent olan Birsk'te yaşar, fakat Ufa Sosyal-Demokrat teşkilatı ile bağlantıdadır.

N. K. Krupskaya'nın da sürgünlük cezasını geçirdiği yer olan Ufa'da Parti'nin geniş izleri bulunmakta. Bir ara Afanasevna, Lenin'in Sibirya sürgününden döndüğü ve yoldaşlarını illegal, yurt çapında-genel bir gazete çıkarma planını ile tanıştırdığı yer olan Ufa'daki bir toplantıda bulunma şansını yakalar. Böyle bir gazete

Lenin tarafından yaratıldığı ve "*Iskra*" adıyla çıkmaya başladığı zaman, O. Varenzova da gazetenin görüşlerine sımsıkı sarılır.

Sürgün süresinin sona ermesinden sonra Olga Afanasevna Ufa'da kalmaya çaba sarfeder fakat polis, aralarında Ufa'nın da bulunduğu 22 sanayi kentinde yaşamasını yasaklar, bunun üzerine İvanovo-Voznesensk ve Yaroslavl'den sürgüne gönderilmiş yoldaşların yaşamakta olduğu Voronej'e gider.

Bir "*Iskra*" taraftarı olarak O. A. Varenzova, Voronej'de "*Raboçeyo Delo*" (İşçi Davası) taraftarları ile kararlı bir mücadeleye girmek zorunda kaldı. Voronej'de bu oportünist akımın başında Y. P. Mahnovets ("*Raboçeyo Delo*" redaktörlerinden Akimov'un kızkardeşi) bulunuyordu.

O. A. Varenzova, Voronej'de kalarak, İvanovo-Voznesenskllilerle ve Moskovalılarla birlikte Kuzey-İşçi Birliği'nin, arı-durunet *Iskra* yönlü bir örgüt yaratılma planının hazırlanmasına katıldı. Bu örgütün İvanovo-Voznesensk'i, Yaroslavl'yi, Kostroma'yı ve Vladimir'i kucaklaması gerekiyordu. Kuzey örgütü, örgüt esnaflığını ortadan kaldırma ve oportünist akımlarla, "ekonomizm" ve "Raboçeyo Deloculukla" mücadeleyi başlıca görev olarak saptar."

İkametgâh yerlerini sınırlama süresi sona erince Olga Afanasyevna, Kuzey İşçi Birliği'nin kuruluş planını gerçekleştirileceği yere gitti. "*Iskra*" gazetesinin ilk sayısını ve "*Iskra*" yazı kurulu ile yazışacağı adresi almak için, yolu üzerindeki Ufa'ya, N. K. Krupskaya'nın yanına uğradı.

O günlerde İvanovo-Boznesensk'te yeraltı çalışmasını sürdüren en eski bolşeviklerden biri, A. S. Şapovalov şöyle yazar:

"İvanovlu öncü, bilinçli işçilerle tanışma, bende olağanüstü sevinç verici izlenim bıraktı. Enerjileri, samimiyetleri, davaya bağlılıkları ile hayrete düşürdüler. Bazıları artık tam Iskracı idi. Onların önemli bir kısmı, hâlâ "ekonomizm" ve "Raboçeyo Delo" geleneğinden Iskracı yöne geçiş döneminin sıkıntısını yaşıyordu. Olga Afanasyevna'yı Iskracılığın öncüsü sayıyorlardı."

1901 yılı Ağustos ayında, Yaroslav, Kostrom, İvanovo-Voznesensk ve Vladimir örgütlerinin temsilcileri Kineşma'ya durum değerlendirme toplantısına çağrıldı.

Durum değerlendirmesinin başlıca amacı Kuzey İşçi Birliği'nin politik platformunu oluşturmak idi. Durum değerlendirmesi toplantısının hemen hemen bütün katılımcıları, "*Iskra*"nın politik çizgisini ve örgütlenme planını onaylama teklifini tereddütsüz kabul etti. Sadece birkaç Kostrom'lu tereddüt geçirdi fakat onlarda öneriden yana oy kullandı.

1902 yılı Ocak başlangıcında Voronej'de, Kuzey İşçi Birliği'nin kongresi gerçekleşir. Kongrede, bu Birliğin programı işlenir ve Olga Afanasyevna'ya sorumlu sekreterlik görevinin verildiği yönetici organ-Merkez Komite seçimi yapılır. Kuzey İşçi Birliği MK'nin sekreteri olarak O. A. Varenzova İvanovo-Voznesensk'i, Kostroma'yı, Vladimir'i ziyaret eder. Aynı zamanda Yaroslav komitesinin üyesi olarak çalışır.

"*Iskra*"nın en sağlam taraftarlarından biri olan Kuzey İşçi Birliği yeni tip partinin hazırlanmasında ve kurulmasında büyük bir rol oynar.

1902 yılında çarlığın valileri Kuzey İşçi Birliğini yıkıma uğratır ve çok büyük kayıp verdirir. Yaroslav'da, Kostroma'da ve Vladimir'de kitlesel tutuklamalar yapılır. Tutuklananların içinde O. A. Varenzova'da vardır.

Okhranka (Çarlık gizli polisinin) Varenzova'yı karakterize edişi dikkate değer. Polis'in raporunda şöyle denilmekte:

"*Varenzova Olga Afanasyevna, zayıfça, 30'unu geçkin bir kişi, istatistik bürosunda çalışıyor, ağır başlı, ılımlı bir tip; Iskracı Sosyal-Demokrat... Yaroslav'da oturmaya başlayıp, mahalli Sosyal-Demokrat komiteye girince "Kuzey İşçi Birliği"nin ajanı (sorumlu temsilcisi) oldu, adı geçen örgütün militanlarının kongrelerine katıldığı gibi örgütün program ve tüzüğünün hazırlanmasına da katıldı. İşçiler arasında kişisel olarak sürekli propaganda faaliyeti sürdürüyor... Matbaa edinmeyi onayladı, ta baştan beri ilk üyelerinden olduğu "Kuzey İşçi Birliği" Merkez Komitesinden para temin etti.*" Polis raporunun devamında, arama esnasında "*Iskra*" yurtdışı yazı kurulu adresinin onda bulunduğu belirtilmekte.

Olga Afanasyevna, Astrahan'a sürgüne gönderilir fakat orada ağır bir şekilde sıtma hastalığına yakalanır ve Vologda'ya nakle-

dilir. Sürgünde devrimci faaliyetlerine ara vermez ve mahalli Sosyal-Demokrat grubun sekreterliğine seçilir.

1905 yılına gelince, İvanovo-Voznesensk işçi yığınlarında muazzam devrimci yükseliş egemen olur. Devrimci Sosyal-Demokratların, Bolşeviklerin yönetimi altında gelişen genel grev işçileri çelikleştirir. "Rus Mançester" işçileri sergiledikleri cesaretle, proleter dayanışması ve dayanıklılıkla tüm Rusya'ya örnek olurlar. Rusya'da İşçi Vekilleri Sovyeti'ni fiilen ilk yaratan onlardır. Binlerce işçinin Talka nehrindeki toplantıları kendine özgü "işçi üniversiteleri" olarak, tüm Rusya'ya hakkıyla ün saldı.

Olga Afanasyevna, doğduğu diyarlardan uzakta kalmaya daha fazla dayanamaz. Sürgünden kaçar ve kendini tamamen illegal parti çalışmalarına verir. Moskova civarındaki Egoryevska'da, Yaroslavl'da Petersburg askeri teşkilatında çalışır.

1906 yılı Temmuz'unda, Proleter mücadelenin büyük merkezlerinden biri haline gelen memleketi İvanovo-Voznesensk'e gider.

1906 sonbaharında, İvanovo-Voznesensk kenti ve civar komitelerinin inisiyatifi ile İvanovo-Voznesensk, Şuya, Kohma, Teykov, sanayi bölgesi Gavrilov, Sereda ve Rodnikov Sosyal-Demokrat örgütlerinin temsilcileri mahalli parti konferansına çağrılır.

Konferans bütün örgütleri, RSDİP İvanovo-Voznesensk komitesi adı altında birleştirmeye karar verir.

Bu Sosyal-Demokrat örgüte beş bin kişi girer.

Birleşme, safların sıkılaşması, mahalli örgütlerin parti güçlerini amaca daha uygun bir biçimde kullanılması için, gerçekleştirilen yeniden örgütlenme, çok büyük bir öneme sahipti.

İdeolojik-politik yönetim için, bu örgütlerin temsilcilerinden bir yönetici merkez-birlik Sovyet'i seçilir, günlük işlerin yürütülmesi için de Birlik Sovyet'i kendi içinden beş kişiyi icra organı olarak ayırır.

Birlik Sovyet'inin icra organına Frunze ve Bobrovskaya (Zelikon) ile Varenzova da girer.

M. V. Frunze ile birlikte çalışmanın anısını Olga Afansayevna bütün yaşamı boyunca korudu. 1925 yılında, Mihail Vasilyeviç

Frunze hakkında yazdığı makale "*Proleter Devrimi*" dergisinde yayınlandı.

Bu makalede Olga Afansayevna şöyle der: "*İvanovo-Voznesensk'e çalışmaya geldiğim zaman, M. V Frunze ile ilk kez 1906 yılı yazında karşılaştım. 1905 yılı Ekim katliamından sonra işçileri kaplayan şaşkınlık ve bezginlikten burada eser kalmadı. 1906 yılı ortasından, 1907 sonbaharına kadar parti örgütü hemen hemen açık bir şekilde varlığını sürdürdü. Fabrika toplantıları, mitingler, konferanslar bekle-gör konumundaki polisin gözü önünde düzenleniyordu. Bildiriler ve illegal gazeteler öylesine büyük miktarlarda dağıtılıyordu ki, fabrika idaresi ve polis "bu şerle" mücadele etmekte acizdi ve katlanmak zorunda kalıyorlardı. Henüz ortaya çıkmış olan sendikalar çalışmalarını yaygınlaştırdılar. Şuya, Teykov, Kolohom, Rodnikov ve diğer komşu Sosyal-Demokrat örgütlerin birleşmesi ile 1906 yılı sonbaharında oluşan RSDİP'in mahalli örgütü İvanovo-Voznesensk birliği, parti çalışmalarına daha geniş bir boyut ve planlılık kazandırdı. Partiye ve politik yaşama karşı işçiler arasında muazzam bir ilgi gözlemleniyordu. 2. Devlet Duması seçim kampanyası, örgütler tarafından mükemmel bir biçimde yürütüldü, fabrikalardaki ve atelyelerdeki temsilcilikler Sosyal-Demokrat bolşeviklere, Parti'nin adaylarına geçti. 2. Devlet Duması'na eyalet vekili olarak, İvanovo-Voznesensk'li işçi-bolşevik Jidelev gönderildi. Jidelev'in, Petersburg'a uğurlanma töreni esnasında çok büyük bir gösteri düzenlendi. Parti örgütünün çağrısı üzerine tüm fabrika ve atelyelerin işçileri işi bırakıp, sokağa çıktılar.*"

O. A. Varenzova, İvanovo-Voznesensk bölgesinde büyük bir otoriteye sahipti. Bu otorite, proletarya davasına sınırsız bağlılıkla kazanılmıştı.

Mutlakiyet işçi hareketini sert bir şekilde takip etmekte; Devrimci Sosyal-Demokratlara karşı baskılar birbirini izlemektedir. 1908 yılında İvanovo'da tutuklamalar başlar, örgütün önde gelen görevlileri gruplar halinde veya kişi kişi saf dışı olmaya başlar. Yönetim de tutuklanır, Varenzova sürgün edilir. O, ancak 1910 yılında İvanovo-Voznesensk'e döner ve yeniden parti güçlerinin

organizasyonuna girişir. İvanovo-Voznesensk'li ve Kineşem'li yoldaşların inisiyatifi ile Kişeme'de parti konferansına çağrı yapılır, İvanovo-Voznesensk örgütünün temsilcisi O. A. Varenzova'dır. Konferansın temsilcisi olarak da seçilir. Delegelerinin tamamı tutuklandığı için, bu konferansın takip altında olduğu anlaşılır. Hepsi birkaç ay hapiste tutulur fakat yeterli kanıt bulunamaz. Delegeler sıkı durur ve deputatlarının (vekillerinin) "Starahovan işçilerine" dair raporu dinlemek için toplandıklarını beyan ederler. Maddî delil olmadığı için dava 1910 yılı Aralık ayında kapanır.

Olga Afanasyevna, artık İvanovo-Voznesensk'e dönmeyi düşünemezdi. Moskova'ya gidip Parti'nin yeraltı çalışmasına katıldı. 1913 baharında onu tekrar tutuklarlar ve bu kez Olenatskaya eyaletine sürerler, bir süre sonra da Vologodskaya'ya nakledilir.

Bu sürgünden Olga Afanasyevna 1916 sonbaharında döndü. Moskova'ya yerleşti ve Parti'nin Moskova bölge bürosundaki Edebiyat Grubu ile çalışmaya başladı. 1917 Şubat devrimi onu burada yakaladı. O günlerde artık 55 yaşındaydı fakat duygularını ve enerjisini çevresine aynen bulaştırıyordu.

En militan iştirakçilerden biri olur, Moskova komitesinin verdiği görev üzerine, Moskova garnizonu askerleri arasında çalışmak için bir Askeri Büro oluşturur. Mart ortasına doğru Askeri Büro kesin olarak yapılanır ve sekreterliğine O. A. Varenzova seçilir. Büro, askeri kışlalarda büyük bir çalışma sürdürür. Kışlalarla sıkı bağlar kurar, kitle mitingleri, toplantılar düzenler, askeri kışlalara literatür sağlama üzerine büyük bir çalışma yürütür. Büro, "Ordudaki çalışmayı, köy çalışmasıyla bağlama, birleştirme, ordu kanalından köyle ilişki kurma, köylülük arasında destek bulma" gibi büyük bir görevi önüne koyar.

Büyük Ekim Sosyalist Devrim döneminde O. A. Varenzova, Moskova ve bölgesinde çarlık yunkerlerine (feodal toprak sahipleri. RN) karşı askeri eylemi yöneten üç kişilik askeri komitenin üyelerinden biriydi.

İç savaş yıllarında Olga Afanasyevna tekrar memleketi İvanovo'da çalıştı. O zorlu günlerde, genç Sovyet Cumhuriyetleri özgürlük ve bağımsızlıklarını kanıyla canıyla savunduğu zaman,

eyalet komitesi sekreteri olarak düşmanı püskürtmek için kitleleri örgütledi.

"*Silâh altına komünistler! Seferberliğe! Kızıl eyaletin işçileri, seçin saflarınızdan her beş kişiden birini, her üç kişiden birini. Son savaş için. Volga'yı savunmak için, Ural'ı kurtarmak için, Kolçak'ı bozguna uğratmak için.*" Parti'nin eyalet komitesinin bürosu böylesine coşkulu bir çağrıyla hitap eder komünistlere ve ardından İvanovo-Voznesensk'in tüm emekçilerine.

Denikin'in saldırdığı günlerde de, hararetli bir çağrı ile hitap eder, İvanovo-Voznesensk eyalet komitesi emekçilere.

"*Yoldaşlar, işçiler! Tehlike çanları çalınsın bütün atelyelerde, fabrikalarda, köylerde, mahallelerde ve evlerde: 'Denikin geliyor! Vahşi mutlakiyet üzerimize geliyor!' Hürriyete ve işçi sınıfının devrimci mücadele ile kazandığı haklara değer veren herkes, Komünist Partisi'nin (bolşeviklerin) İvanovo-Voznesensk eyalet komitesince örgütlenen gönüllü yazılım ile Kızıl Ordu saflarına katılarak, devrimi savunmaya, kendi haklarını savunmaya, Sovyet Rusya'yı savunmaya koşsun.*"

İvanovo-Boznesensk Parti örgütü, üyelerini, Yudeniç'le mücadeleye, Polonya panlarını (toprak beylerini) püskürtmek için batı cephesine ve karşı devrim isyanını bastırmaya seferber eder.

Olga Afanasyevna'nın bütün bu çalışmalardaki rolü gerçekten çok büyüktü.

Komünistler ve İvanovo-Voznesenskli partisizler arasında O. A. Varenzova'ya nasıl bir sevgi ve sınırsız güven duyulduğu İvanovo'lu yaşlı bolşevik Mihail Yurpov'un anılarında görünmekte.

1921 yılı 10 ve 11 Mart'ında O. A. Varenzova'nın kendisini Eyalet Komitesi'ne çağırdığını ve Kronstadt isyanını bastırılmak için Petrograd'a gitmek gerekiyor dediğini anlatmakta.

"*Sevgili Olga Afansayevna, bizimle daima bir annenin öz oğulları ile konuştuğu gibi konuşuyordu. Biz, onu tarif edilemez bir derecede seviyorduk. Genellikle yorgundur, sırtında yuvarlak yakalı kurşuni renkte bir kazakla oturur ve zeki, her şeyi gören gözleri ile bize bakar Uykusuz gecelerin verdiği bitkinliğimize,*

bezginliğimize acır, fakat duygusunu dıştan belli etmez." diyerek anlatmakta M. Yupov.

- Ne zaman gitmeli, Olga Afanasyevna? diye soruyorum.

- Üç saat sonra yola çıkmalı.

Her şey sade idi, açık idi ve yürek sızlatıcı idi."

"Bu kadın hiç kimseyi azarlayamazdı, onu bildiğim kadarı ile ses tonunu yükseltmez fakat her kelimesinde o kadar çok büyüleyicilik ve iktidar olurdu ki... Ve biz, Olga Afansayevna'nın bizzat seçtiği 70 bolşevik, Moskova üzerinden Petrograd'a Kronstad'ı almaya gittik."

O. A. Varenzova sadece Eyalet Komitesi'nin sekreteri ve Eyalet İcra Komitesi'nin üyesi değildi. Kızıl Ordu'nun yaralı ve hastalarına yardım komisyonuna ve "Kızıl Hediye Günü" komisyonuna da başkanlık etti ve pek çok başka çalışmayı yerine getirdi. Ve her şeye kendine özgü bir orijinallik ve sağlamlık katıyordu.

1920 yılı başlarında, Eyalet Komisyonu temsilcisi sıfatı ile "Cephe Haftası" duyurusu üzerine, O. A. Varenzova, "elbise, ayakkabı, çamaşır, gıda maddesi ve diğer hediyelerin yoğun bir şekilde toplanmasına" işçi ve köylülerin katılımını sağlamak gerek diye yazarak, şöyle devam eder. *"Bu noktada sızlanmaları ve dedikoduları önlemek için en büyük nezaket ve en sıkı hesap gerekiyor. Defter tutma (hesap verme) ve açıklık gerektiğince yüksek tutulmalı.*

Her yerde ve her şeyde komünistler önde yürümeli."

Şehirde ve köyde yüzlerce miting düzenlenir ve halk son kırıntılarını savunucuları ile; Kızıl Ordu ile paylaşır.

O. A. Varenzova, Parti'nin eyalet komitesi sekreteri olarak, emekçilerin gıda maddeleri sorununun iyileşmesine yönelik her türlü tedbire en aktif şekilde başvurdu. İvanovo-Voznesensklilerin durumu ise istisnai derecede ağır idi. Pek çok aylar boyu işçilere verilen bir günlük ekmek miktarı 200 gramı aşmadı.

Avrupa ve Amerika'nın işçilerine mektubunda Lenin şöyle der: *"Petrograd'da ve Moskova'da, İvanova-Voznesensk'de ve diğer işçi merkezlerinde, açlık çeken işçilerin ıstırapları gerçekten çok büyük. İşçi kitleleri antantın (karşıdevrimci birlik. RN) aske-*

ri müdahalesinin yol açtığı, bugün ki gibi bir ıstırabı, bugünkü gibi bir açlık azabını hiçbir zaman çekmemişlerdi... eğer işçiler, Rusya'da ve tüm dünyada sosyalizm davasını savunduklarını anlamasalardı..."

İvanovo-Voznesensk tekstil sanayisinin hammadde durumu da kötü idi. Pamuk yoktu, fabrikalar ve atelyeler durmuştu.

Ancak iç savaş cephelerindeki kesin zaferden sonradır ki, İvanovo-Voznesensk eyaletine ilk pamuk katarı gelir. Uzun bir aradan sonra 1920 Ekim'inde bazı fabrikalarda sirenler yeniden çalar. O. A. Varenzova'nın bu olaylarla bağlantılı bir makalesi eyalet'deki "*İşçi Diyarı*" gazetesinde yer alır:

"*Hüzünlü ve suskun duruyordu fabrikalarımız. Yaşam onlarda donmuştu. Merhametsiz ihtiyaç ve işsizliğin azap verici çizgisini yaşarken keder ve endişe ile bakıyordu onlara işçiler.*"

Fabrikalarımız ve atelyelerimizin yeniden doğuşunun ancak Kızıl Ordu'nun parlak zaferi sayesinde, Bakû ve Türkistan Sovyet Cumhuriyetlerine dönmesi sayesinde gerçekleştiğine işaret ederek, O. A. Varenzova tekstilcileri ve baskıcıları sanayinin yeniden kurulması davasında "enerji ve sağlam duruş göstermeye" ve böylece burjuvazi ve uşak bilginlerinin, proletaryanın kapitalistler olmadan bir iş yapamayacağı efsanesini çürütmeye çağırıyordu.

Makalede şöyle deniyordu: "*Devlet iktidarını eline almış olan Rusya proletaryası daha yüksek bir ekonomik biçim yaratma yeteneğinde olduğunu bütün dünyaya açıkça kanıtlaması gerekiyor. Yoldaşlar, bunu proleter onurunuz, proleter göreviniz talep ediyor.*

Bugün yeniden diriliyor fabrikalarımız. Duyuluyor çağrı düdükleri, tütüyor fabrika bacaları, kımıldıyor tezgâhlar, makineler Dönüyor işçiler yeniden fabrikaya, doğal yatağına fakat patron istibdadının olduğu eski fabrikalara değil, işçi yaratıcılığının egemen olacağı proletaryanın yeni fabrikalarına."

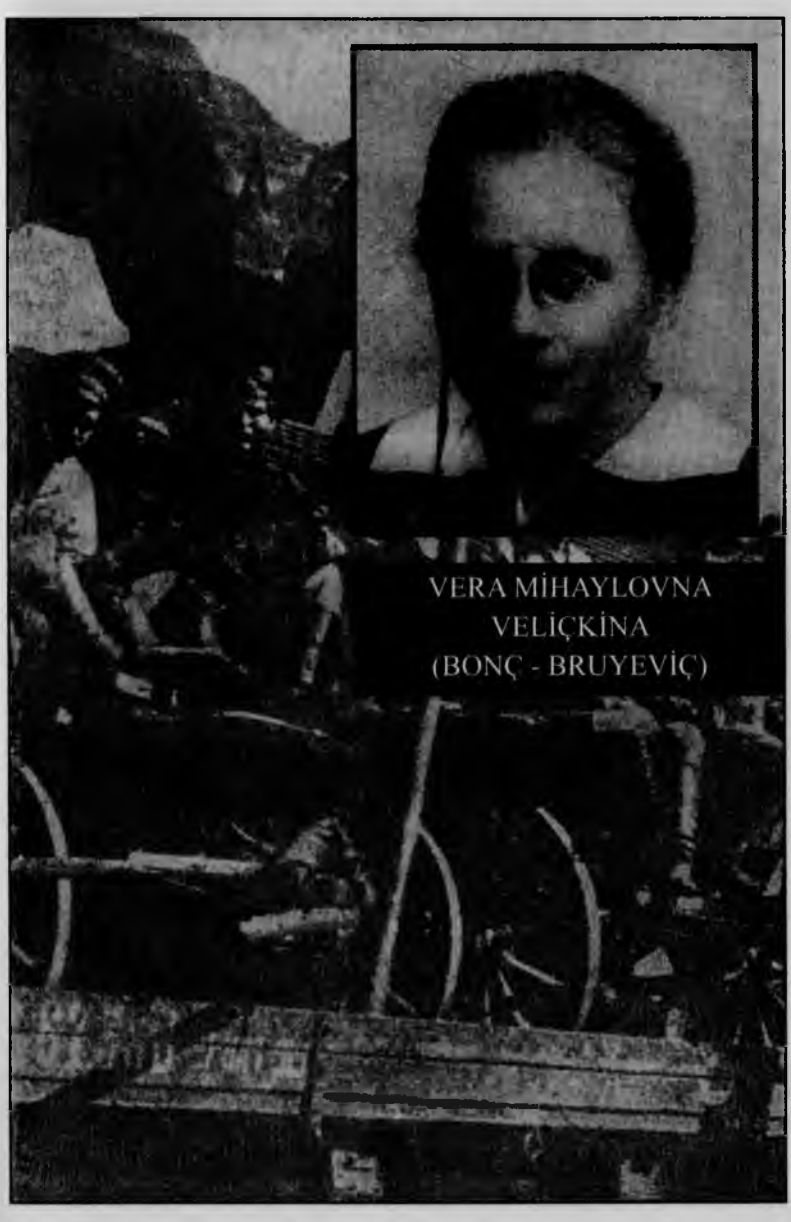
O. A. Varenzova'nın, inanılmaz derecede zor şartlarda sosyalist ekonominin inşasına girişen işçi sınıfının yaratıcılığının en çeşitli ve verimli biçimlerde ortaya çıkması için yaptıkları az değildi. Onun çabalarının anısı, İvanovo-Voznesensk proletaryasının soylu yüreğinde yaşıyor.

İvanovo-Voznesensk'deki N. Garelina tesisleri şimdi O. A. Varenzova adını taşıyan büyük bir dokuma, kumaş ve baskı üretim fabrikasıdır.

Olga Afanasyevna Merkez Komitesi bünyesindeki Parti Kontrol Komisyonuna üye seçilir; RKP(B) MK bünyesindeki Parti Tarihi bölümünde, Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nde uzun yıllar çalışır ve Parti Tarihi ve Rusya'da İşçi Hareketi Tarihi üzerine ilgi çekici bir seri çalışmanın yazarıdır.

8 Mart 1933 Uluslararası Kadınlar Gününde, Olga Afanasyevna *Lenin Nişanı* ile ödüllendirilir.

Olga Afanasyevna Varenzova 1950 yılında, 88 yaşında iken Moskova'da öldü. Toplumsal eylemcinin büyük mutluluğunu kendi yaşamında tattı. Sovyetler Birliği'nin muzaffer sosyalizm inşasında tüm hayatını adadığı ideallerin gerçekleştiğini gördü.

VERA MİHAYLOVNA
VELİÇKİNA
(BONÇ - BRUYEVİÇ)

☆

M. BARSUKOV

☆

VERA MİHAYLOVNA VELİÇKİNA (BONÇ - BRUYEVİÇ)

☆

Karakterleri ile bilincimize ayrı özel bir damga vuran ve uzun yıllar anımızda kalan insanlar, sosyal eylemciler vardır. Şaşırtıcı sadeliği ile her konuda, önemsizlerinde bile ilkeliliği, duyarlılığı ve herkese yardıma hazır oluşu ile ayırt edilen Vera Mihaylovna da öyledir.

Sovyet iktidarının ilk yıllarında sık sık karşılaştığım ve birlikte çalıştığım Vera Mihaylovna, kısa boyu, dümdüz taralı kır düşmüş siyah saçları, sonsuzca bir yerlere doğru atılan kişiliği ile aklımda kaldı.

☆

Vera Mihaylovna Veliçkina, 1868 yılında Moskova'da bir papaz ailesinde doğar. Doğduğu aile büyüktür. Ağabeyleri üniversite öğrencileridir. Onlar ve onların yoldaşları ile birlikte aileye toplumsal yaşamın taze esintisi de sızar. Vera Mihaylovna'nın çevresindeki gençliğin önemli bir kısmı hükümet karşıtıdır. Bu durum, çevresinde olup bitenleri dikkatle gözlemleyen ve dinleyen genç kızın duyarlı doğasına kaçınılmazca yansır.

Gimnaziyi (liseyi) bitirdiği zaman Veliçkina 17 yaşındadır. 1890 yılına kadar genellikle, Kolomna'da ve Kineşma'da, demiryolunda mühendis olarak çalışan ağabeyinin yanında yaşar. Vera Mihaylovna özellikle doğa bilimleri hakkında çok okur, sosyal bilimlerle de derinden ilgilenir, yabancı diller öğrenir. İlk gençlik yıllarından itibaren araştırıcı çalışmalara yatkındır, özellikle de biyoloji alanında.

Toplumdan kopuk yaşam, Vera Mihaylovna'nın canlı doğasını tatmin edemez, aile çevresinden kopmaya can atar. Çok geçmeden bunu başarır. 1891 yılında kıtlık yüzünden açlığın baş göstermesi ülkede olayları başlatır. Halkın ıstırabı Vera Mihaylovna'yı heyecanlandırır, huzursuz eder. Moskova'daki tok yaşam tahammül edilemezleşir. Evden ayrılmaya ve açlık çekenlere yardım etme çalışmasına katılmaya kesin kararını verir. Özellikle sevecen ve yakın olduğu annesinden ayrılmak kolay olmaz. Ancak halkın acısı eylem talep ediyordu ve O da açlıkla mücadele etmek için evden ayrılmaya karar verdi.

Vera Mihaylovna, L. N. Tolstoy'un açlık çekenlere aktif bir şekilde yardım ettiğini duyduğu için, Tolstoy'a müracaat etme fikrine kapılır.

L. N. Tolstoy'un yakınlarının anlattıklarına göre, Vera Mihaylovna onların üzerinde zayıf ve hasta bir kız izlenimi uyandırır ve onlar kendi aralarında karar verirken, büyük zorlukları olan çalışmaya onu dâhil etmemeye karar verirler.

Fakat Lev Nikoleyeviç Tolstoy başka türlü düşünür. Bu zayıf, kırılgan kızda büyük bir moral gücü olduğunu hisseder ve ona kendisiyle birlikte çalışmasını önerir. Tolstoy, Vera Mihaylovna'ya ne zaman gitmeyi öngördüğünü sorar: "Bugün" diyerek yanıtlar O. Böylesi bir kararlılık Tolstoy'un özellikle hoşuna gider.

Ertesi gün öğleden sonra Vera Mihaylovna, Tolstoy ile açlıkla mücadele çabasının merkezi durumundaki Ryazan eyaletinin Begiçevka köyüne hareket ederler.

Aradan bir yıl geçer, Veliçkina açlıkla mücadelelerinin problemin özünden uzak bir karakter taşıdığını, köylünün ihtiyacını karşılamayacağını, yazgısının değişmesi için köklü bir değişimin şart olduğunu hissetmeye başlar.

1892 yılında Vera Mihaylovna İsviçre'ye gider, Zürih Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolur. İlk zamanlar da hâlâ Narodnik gruplarla ilişkiyi sürdürür. Fakat Marksist literatürle tanışması, Marksistlerin Narodniklerle tartışmalarını dikkatle takip etmesi sonucu, Narodnik teoriye eleştirel yaklaşmaya başlar.

Açlıkla mücadele süresinde halkın tam ortasında bulunduğu ve Narodnik görüşlerin yaşamdan ne denli uzak olduğunu gördüğü için Vera Mihaylovna onlara olan inancını kaybeder.

"Narodniklerin hayal ettiklerinin gerçekleşmesi için bir mucize olması gerekiyor, ben ise mucizeye inanmıyorum, açıkça söylemek gerekir ki, narodnik program gerçekçi zeminden yoksun. Öğrenci gençlikten başka dayanabilecekleri kimse yok. Köylüler onları tanımıyor ve anlamıyor." diyordu Vera Mihaylovna.

Yazar ve yayımcı P. İ. Gorbunov-Posadov o günlere yönelik anılarında Vera Mihaylovna'yı mükemmel bir şekilde canlandırmakta.

"Zürih gölü kenarında, akşamları birlikte oturduğumuz günleri şimdiymiş gibi hatırlıyorum. Sahil gazinosundan müzik duyulurdu, kayıklar gölde büyüleyici bir şekilde kayardı, biz ise -ben genç bir edebiyatçı, o ise genç bir Rus kızı- o akşamın güzelliği üzerine konuşmazdık, ikimiz de güzelliğin ne olduğunu bilir, değer verir, hayranı olurduk, fakat biz Rus ruhunun daha çok ne ile dolu olduğu üzerine konuşurduk. Her şeyden önce yaşamın yüksek idealleri üzerine, halk üzerine, halkın mutluluğu ve kurtuluşu üzerine, halkın en geniş ve en derin anlamda aydınlanması üzerine konuşurduk. İşte onun titrek ruhu şu anda karşımda duruyor ve zarif Avrupalıların estetik heyecanlarla keyif çattığı o yerde, bizim, müzik sesleri altında sadece yüreğimizi hasta eden ve yakan heyecanlar üzerine olan sohbetimizi bugün gibi hatırlıyorum."

Narodniklerde hayal kırıklığına uğrayan Vera Mihaylovna tüm dikkatini sosyalist literatüre yöneltir. İllegal Rus basınındaki yazılarına başlar.

Derslerin kesildiği yaz tatilinden yararlanarak Veliçkina, Rusya'ya gider, tesadüfen halk-savunucuları ile tanışır. Onların görüşlerini paylaşmaz ancak çarlığa karşı muhalefetlerine saygı duyar. Birgün önde gelen halk-savunucusu M. İ. Sızyanko'nun evinde barınmasını sağlar ve bununla polisin dikkatini üzerine çeker.

Vera Mihaylovna'nın yaşadığı ve yetkinleştiği, Veliçkinlerin Moskova'daki evlerinin, geçen yüzyılın 90'lı yılları başlangıcında, "gizli polis"in fişlediği devrimci Moskova'nın merkezlerinden

biri olduğunu belirtmek gerek. Vera Mihaylovna'nın hemen hemen tüm ailesi, ağabeyi Nikolay, ablaları Klavdiya ve Mariya polisin aleni gözetimi altında bulunuyorlardı. Gizli polisin 1894 tarihli kayıtlarında Veliçkinler ailesinin "aleni gözetlenme günlüğüne" göre, aralarında V. D. Bonç-Buryeviç, P. G. Smidoviç ve başkalarının da bulunduğu pek çok devrimcinin onların evini ziyaret ettiği görünmekte.

1894 yılı sonbaharında, Velçinka eğitimine devam etmek üzere Zürih'e gitmesi gerektiğinde, polis onu tren istasyonunda tutuklar. Vera Mihayovla'nın evinde dikkatli bir arama yapılır. Onların dairelerinde bulunan Sızyanko ve Vera Mihaylovna'nın ağabeyi Nikolay da tutuklanır. Hükümet halk-savunucularına karşı yargıyı harekete geçirir ve V. M. Veliçkina'yı da yargılama sürecine dâhil eder. Fakat davayla hiçbir ilişkisinin olmadığı açığa çıkar. Ancak dairede bulunan tüm illegal yayınları kendi üzerine aldığı için, birkaç ay hapishanede kalır ve II. Nikolay'ın tahta çıkması üzerine ilan edilen af dolayısıyla serbest bırakılır ve Moskova'dan Voronejsk eyaletine sürgün edilir. Polis gözetimi altında sapa köylerde yaşar, sağlık pratiği ve kültürel aydınlanma çalışmaları ile uğraşır.

1895 yılında Moskova'ya dönen Vera Mihaylovna, o günlerde oluşan, Moskova işçileri ile bağlantılı genç bir çevreyle temasa geçer. Aynı yıl içinde Grakhah kardeşler hakkında yazdığı popüler broşürün basılmasını Moskova sansürü yasaklar. 1896 yılında yeniden İsviçre'ye gider, "İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği"nde birleşen Moskovalı birkaç Sosyal-Demokrat çevrenin verdiği parti görevi ile yeniden İsviçre'ye, "Emeğin Kurtuluşu" grubunun yanına, özellikle de G. V. Plehanov ve P. B. Akselrod'un yanına gider.

Yurt dışında Veliçkina, Plehanov'un çevresinde örgütlenen yoldaşlar grubu ile birlikte davranır, Raboçeye Deloculara karşı ideolojik mücadeleye katılır. 1898 yılında Vera Mihaylovna daha önceden tınıştığı V. D. Bonç-Bruyeviç'le evlenir. Bern üniversitesinden mezun olduktan sonra Vera Mihaylovna, V. D. Bonç-Bruyeviç ile Kanada'ya gider ve orada, II. Nikolay hükümetinin sıkı bir takipten sonra sürekli sürgün cezası verdiği Duhobor dini ta-

rikat üyeleri arasında doktor olarak çalışır. Bir yıldan biraz fazla Kanada'da kaldıktan sonra, Veliçkina İsviçre'ye döner.

Bern Üniversitesi'nde ve Kanada'da bulunduğu süre içinde Veliçkina edebiyat faaliyetine büyük bir özen gösterir. Kitaplar, makaleler yazar, edebi çevirilerle uğraşır. O yıllar zarfında çıkan orijinal çalışmalarından şunları belirtmek mümkün: "*Çocukların Arkadaşı*" (Pestolitsi'nin biyografisi); "*İsviçre*" (Gençler için bu ülkenin her yönüyle tasviri); "*Duhoborlar Kanada'da*". Veliçkina'nın yaptığı edebiyat çevirilerinden üzerinde en fazla durduğu, Polentz'in "*Köylü*" romanıdır ki, o romanın Rusya'da ortaya çıkmasına büyük bir önem verildi. Aynı zamanda, German Vagner'in iki kitabını "*Tarlada ve Çayırda*"yı ve "*Harika Bitkilerin Yaşamı*"nı, keza genç çocuklar için hikâyeleri -ki, onlar "Annenin anlattığı, çocuk odalarındaki faydalı eşyalardır"- yayına hazırladı.

Rusya'ya dönmeye karar verir, fakat sınırdan geçerken tutuklanır ve Petersburg hapishanesine gönderilir. Orada tehlikeli bir biçimde hastalanması üzerine hastaneye kaldırırlar. Hapishane hastanesinde bir kız çocuğu dünyaya getirir ki, ertesi gün bebek ölür.

Vera Mihaylovna'ya, redaksiyonunda çalıştığı "*Yaşam*" dergisinin bulunduğu yere, yurt dışına çıkmasına, 1901 yılında izin verirler. Bu dergi, legal Marksistlerin yayın organı olarak 1897-1901 yıllarında Petersburg'da yayınlanır. 1901 yılında çarlık hükümetince kapatılınca, basımı yurt dışına taşınır ve orada 1902 yılına kadar çıkmaya devam eder. Vera Mihaylovna, redaksiyonun, Rusya Devrimci Sosyal-Demokratlar Birliği ile "*Iskra*" gazetesi grubu ile birleşmeye çaba harcayan kesimindedir.

1902 yılında Veliçkina Rusya devrimci sosyal-demokrasisinin yurtdışı Birliği'ne katılır. RSDİP'in II. Kongresinden sonra bolşevik çizgide kararlıca yer alır, yaşamının sonuna dek bütün gücünü Bolşevik Parti'ye verir. K. Marx'ın "*Gotha Programı'nın Eleştirisi*"ni, Engels'in "*Fransa ve Almanya'da Köylü Sorunu*"nu, Geda ve Lafargue'ın "*İşçi Partisi'nin Programı*"nı, Kautski'nin "*Uluslararası Sosyalizmin Mutad Problemleri*"ni ve yabancı yazarların bir takım edebi eserlerini Rusçaya çevirir. Aynı dönemde

Vera Mihaylovna'yı yazar olarak da görürüz. Engizisyon tarihine atfedilen iki ciltlik monografi yazar. Aynı zamanda Parti yayınında çalışır, "*Iskra*" ve "*Vperyod*" (İleri) gazetelerinde kısa yazıları yer alır, o gazeteler için malzemeleri inceler araştırır, "*Şafak Öncesi*" ve başka başlıklar altında devrimci şiirler derler.

1904 yılında Veliçkina, gruplar arasında dağıtmak ve bolşevik gazeteler "*Vperyöd*" ve "*Proletarya*" ile düzenli olarak işbirliği için, RSDİP II. Kongresinin kararı üzerine yayınlanan Sosyal-Demokrat illegal "*Şafak*" dergisinin redaksiyon çalışmasına aktif bir şekilde katılır.

Vera Mihaylovna çalışma yeteneği ile herkesi hayrete düşürüyordu. L. Fedorçenko (Çarov), "*Kürek Cezası ve Sürgün*" dergisinde yayınlanan anılarında şunları yazar: "*Vera Mihaylovna, narin ve kırılgan sağlığına rağmen, genel çalışma yeteneği ile şaşılacak derecede ayırt ediliyordu. Onun dinlendiği, bayram şenliği ile vakit geçirdiği bir zamanı hatırlamıyorum. Onun odasına ne zaman uğrarsam uğrayayım, onu kitap ve kâğıtla uğraşır bulurdum.*

Bilgin ya da yazar izlenimi verirdi, odası ise iş atmosferinde olurdu. Burada Rus nihilizmine yer yoktu. Aydınlık, temiz, rahat... Onun yanına uğrayan tanıdıklar ve yoldaşlar, derhal yüksek edebi-toplumsal ilgilerin atmosferi ile kuşatıldıklarını hissederlerdi... Gerek ufak, gerekse büyük işlerde herkesin yardımına koşan Vera Mihaylovna duyarlı ve yardıma hazır bir yoldaş olarak belirirdi."

Edebi çalışmanın yanı sıra Vera Mihaylovna, "küçük nakliye işleri" yani bolşevik yayınların, münferit broşürlerin, çağırıların, tartışma bültenlerinin ve aynı zamanda "*Vperyod*" gazetesinin Rusya'ya gönderilmesi gibi güç zorunlulukları da yerine getirirdi.

Bu konuda büyük bir inisiyatif ve beceriklilik gösterirdi. Tanıdıklarından birine -devrimci harekete sempati duyan İsviçreli ciltciye- yapıştırılan basımlı incecik kâğıtlar ıslatıldığı zaman sayfaların birbirinden kolayca ayırmasına engel olmayan bir tutkal icat etme görevi verdi. Ciltci de saptanan görevin üstesinden parlak bir şekilde geldi ve arzulanan netice elde edildi. O günlerde, Parti materyallerinin nakliyesini kolaylaştıran bu icadın büyük önemi vardı.

Her çeşitten albümlere, tablolara ve her türden sanat eserlerine gizlenen pek çok Parti literatürünü Vera Mihaylovna gönderiyordu. "Akrabalarım" için diyerek verdiği, zarif hediyeleri Vera Mihaylovna'dan alan önde gelen herhangi bir burjuva ailesi çoğu kez yasaklanmış literatür götürdüğünü anlamazdı.

Bu tür nakliye hizmetlerinden nasıl yararlandığını Vladimir Dimitroviç Bonç-Bruyeviç şöyle anlatır: "*Partimizin verdiği illegal görevle 1905 yılı başlangıcında bütün Rusya'da dolaşırken, Harkov'da bana barınma olanağı sağlayan ailede, kendilerine yurt dışından gönderilen, üç renkli şahane bir baskıyla resmedilmiş Beklin'in tablolarının yapıştırıldığı zarfçe işlenmiş değerli bir çerçeveyi birkaç gün önce aldıklarını öğrendim.*

Ev sahibi ve sahibesi böylesine güzel bir hediyeyi kimin gönderdiğini bilmediklerinden bin bir tahmin yürüttüklerini söyledi. Ev sahibinin oda duvarları süslemekte olan o tablolara bakmama izin vermelerini rica ettim ve onların Cenevre'deki nakliye şubemizden gönderildiklerini anında tahmin ettim.

Ev sahibi posta damgasının Fransa'dan olduğunu söyledi. 'Morene diye ufak bir şehir olsa gerek' diyerek ekledi. Casusların izleyememesi için yayınlarımızı sıkça, sınırı Cenevre'ye birkaç kilometre mesafedeki Fransa'dan, daha sıkça da Morne'den gönderdiğimizi zaten biliyordum. Ev sahibi 'bizim' insanımız olduğu için o tabloların benim için olduğunu söyledim.

Geniş bir leğende sıcak su rica ettim ondan, odanın kapısını kapattım, çerçeveyi acımadan parçaladım, kâğıdın yüzey tabakasını mümkün olduğu derecede temizledim ve tamamını suya batırdım. 15 dakika sonra kütle suya doydu, ben de sayfaları birbiri ardına kolayca ayırmaya başladım, yeni kitapların tamamını geniş kabinin tüm alanına serdim. Ev sahibi donup kalmış bir şekilde dikilip kaldı, gözlerine inanamadığı belliydi. Beklin'in mükemmel tabloları, gazetemiz "Vperyod" in son sayısını, broşürleri, çeşitli bildirileri vb. leri doğurmuş oldu."

1905 yılına gelinir. Vera Mihaylovna, yurtdışı merkezi Cenevre'de bulunan politik Kızıl Haç'ın birleşik örgütünde bolşeviklerin temsilcisi olur. Petersburg'daki Ocak olaylarından son-

ra yıkıma uğrayan işçiler için bağış toplanmasına canı gönülden katılır. Ekim 1905 de Petersburg'a gider ve devrimci mücadeleye girer.

Çarlıkla mücadelede işçi yığınları yeni kitlesel örgütler -İşçi Vekilleri Sovyetlerini- ileri sürer ki onlar Lenin'in düşüncesince, devrimin gidişi içinde proletarya ve köylülüğün devrimci-demokrat diktatörlüğünün organları olmalı idi.

Özgür Ekonomi Topluluğu binasında gerçekleşen İşçi Vekilleri Sovyetinin son oturumlarından birinde, V. M. Veliçkina diğerleri ile birlikte tutuklanır ve birkaç ay hapishanede kalır. Bu oturumda "tesadüfen" bulunmuş olduğundan mahkemede serbest bırakılır.

Hapishanede geçirdiği hastalıktan sonra biraz iyileşince Vera Mihaylovna yazı kurulu üyesi olduğu Parti organı "*Vperyod*"un yayınında çalışmaya başlar.

Ülkede başlayan gericilikle bağlantılı olarak, yayının yazı kurulu kendi varlığına son verir. Yayınevi yakılıp yıkılır, örgütçüleri hapse atılır. Tutuklanmaktan tesadüfen kurtulan Vera Mihaylovna, Petersburg işçi mahalleleri merkezindeki işçi kulüpleri örgütüne girer. "Bilim" adlı bu tür kulüplerden biri, yılda en az bir kere polis saldırısına uğrasa da, hemen hemen on yıl varlığını sürdürür.

Bu yıllar süresince Vera Mihaylovna işçi mahallelerinde büyük bir saygınlık kazanır. Vıborsk yöresinin işçileri ilk kez büyük dayanışma kasası organize ettikleri zaman, doktor olarak çalışması için onu çağırırlar. Vera Mihaylovna kişisel pratikle uğraşmaz, fakat tıbbi yardımda bulunmak için gece gündüz hiç reddetmeden Petersburg kenar mahallelerinin en sapa yerlerine gider.

Gericilik yıllarında, Vera Mihaylovna Devlet Duma'sının her çağrılışında, Sosyal-Demokrat grubunda çalışır. Aynı zamanda "*Zvezda*" (Yıldız) ve "*Pravda*" (Gerçek) gazeteleri ile işbirliği yapar. Bu yıllar süresince defalarca soruşturmaya uğrar fakat işlerini öyle bir ihtiyatla sürdürür ki, polisler hiçbir bahane bulamaz. Her şeyi büyük bir sevgi ile yapar. 1912 yılında Ufim eyaleti açlıkla yüzyüze geldiği zaman Vera Mihaylovna oraya gider ve Başkırt köylerinin tam göbeğine yerleşip, aşevlerini ve halka tıbbi yardımı örgütler.

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı patlak verir. Vera Mihaylovna savaşa şiddetle karşı çıkar, etrafta olup biten her şey ona çılgınlık olarak görünür. Uçsuz bucaksız yaralı silsilesi Petersburg'da uzar durur, O bir doktor olarak huzursuz olmaya başlar ve cepheye gitme olanağını partili yoldaşları ile konuşur. Doğal olarak, gitmesine hiç kimse karşı çıkmaz. Vera Mihaylovna çabucak toparlanıp Kiev'e gider, oradan da güney-batı cephesinin ön saflarına.

Bir buçuk yıl sonra Petersburg'a dönmeye karar verir. Tam yola çıkacağı zaman, Rus göçmenlerin toplandığı Kamanez-Padolska eyaletindeki Şutkovski adlı kampta kolera ile mücadele görevi verilir. Alınan tedbirler sayesinde bir iki hafta sonra salgının yavaşlamaya başlaması üzerine Veliçkina Petrograd'a gider. Burada, cepheye gitmeden önceki işinde, "Yaşam ve Bilim" yayınevinde çalışır. Kulüpleri ve işçi sağlık ocaklarını işçilerle bağlantı için kullanır. Bunun yanı sıra, atelye, fabrika, imalathanede çalışan ufak ve yetişkin çocukların çalışma koşullarını incelemeye büyük bir çaba sarf eder. Her türden "yöneticiliğin" legal olanaklarını kullanarak, Vera Mihaylovna gereğine uygun çağrı anket metinleri hazırlar ve onları işçiler arasında yayar. "Yönetici" belgesini kullanarak, Vera Mihaylovna çeşitli zanaat kurumlarına gider, çocukların çalışma şartlarını öğrenir, çocukların ifadelerinden anketler yapar, rapor haline getireceği önemli materyalleri toparlar. Kendisinin söylediği gibi, Ekim Devrimi'nden sonra gerçekleştirmeye başladığı, Çocuk Yaşamı İçin Mücadele Programı, özellikle o günlerde gözünün önünde canlanmaya başlar.

1917 yılı şubatında başlayan devrimci olaylara dair haberi coşkuyla karşılar. Erkek ve kadın işçilerin gösterileri duyulur duyulmaz, aynı gece "*Devrim Türküleri*" adını verdiği derlemeyi yapar.

Vera Mihaylovna işçilerin "Kızıl Haç" örgütüne katılır ve orada sağlıkçıların safında yer alarak, ayaklananlara tıbbi yardımda bulunur. Özellikle de cerrah V. D. Sokolov'la birlikte yoğunlukla doğum barakalarında çalışır.

Çarlığın devrilmesinden iki gün sonra, "İşçi ve Asker Vekillerin Petersburg Sovyet'inden *İzvestiya* (Haberler)" in redaksiyo-

nunda çalışır ve *İzvestiya* menşevikler tarafından işgal edilinceye kadar redaksiyonun sekreteri olarak kalır.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'ne kadar Vera Mihaylovna Parti'nin Rojdesven mahalli komite üyesi olarak çalışır. Leninist çizgide sımsıkı durarak, sosyalist devrimcilerle aktif bir şekilde mücadele eder.

Vera Mihaylovna ile ilk karşılaşmam, o tarihsel günde, -1917 yılı 24 Ekim (6 Kasım) da- İşçi ve Asker Vekilleri Petersburg Sovyet'inin Devrimci-Askeri Komite'sinde oldu.

Ekim Devriminin ilk gününden itibaren Veliçkina, İşçi ve Asker Vekillerin Petersburg Sovyet'i Devrimci-Askeri Komite'nin Tıbbi-Sağlık bölümünde muazzam bir enerji ile çalışmaya başlar. Ardından, Eğitim Halk Komiserliği'nin bölümü olan İlkokul Sağlık Sovyet'i başkanlık görevine gönderilir. Bu bölüm çok geçmeden ilk sayısında, Vera Mihaylovna'nın Sovyet Rusya ilkokullarında sağlık programına yönelik uygulamayı özetle açıkladığı "*Bülten*"i yayınlamaya başlar.

Vera Mihaylovna, Sovyetlerin genç cumhuriyetinin ilk yüksek tıp merkezi olan Doktorlar Sovyeti'nde büyük bir çalışma sürdü. Sağlıkta Halk Komiserliği kurulmasının hararetli bir taraftarı olarak, o komiserliğin örgütlenmesi için harcadığı güç de az değildi.

Vera Mihaylovna'nın "*Sovyet Tıp Haberleri*" dergisinin ilk sayısının çıkışına ithaf ettiği makalesi, 24 Mayıs 1918'de "Tüm Rusya Sovyetleri İcra Komitesi'nden Haberler" de yayınlanır. O, Sovyet tıp mesleğinin önünde duran görevler arasında ilk sıraya hastalıkların önlenmesi ve salgın hastalıklarla mücadeleyi koyar. "*... O zaman bu karanlık günler, proletaryanın yaşamındaki ve işindeki inanılmaz derecede gayri sıhhi şartlar yüzünden ömrünün kısaldığı bu günler unutulacak.*" diye yazar Vera Mihaylovna.

Özellikle koruyucu hekimliğe inanan Vera Mihaylovna SRFSC (Sosyalist Rusya Federe Cumhuriyeti) Halk Eğitim Komiserliği'nde çalışırken, kitlesel sağlık önlemleri sisteminin ana halkası olarak çocukların korunması sorununu inceledi. Bu nedenle kreşler kurulması problemi ve kreşlerin yararının teorik anlatımı onun faaliyetlerinde arka planda değildi. İlkokul sistemi,

çocuk beslenmesi, zayıf çocuklar için ayrı-özel kurumlar, ilkokul sürecinin tedavi ile birleştiği orman okulları gibi tedbirleri, Vera Mihaylovna çocukların sağlığının korunması kavramına dâhil eder. Çocukların fiziki eğitimin devlet eliyle yönetilmesi fikri Vera Mihaylovna'ya aittir. Oyunlar ve jimnastikle ilgili eğitim kursları için ilkokulda küçük alanlar oluşturmaktan başlayan Veliçkina, diğer yoldaşları ile birlikte ısrarlı çabalarla Moskova'da, yüksek bilim merkezi niteliğinde Jimnastik-Kültür Fakültesi'nin kurulmasını sağladı.

"*İnsana, dinsel dünya görüşünün sonucu olarak, ruh ve vücudu birbirinden ayıran düalist dünya görüşüyle bakan eski ilkokullar, insana ahenkli kişilik ve bütünlük kazandırma problemini kendi önüne koymuyor, entelektüel gelişime istisnai bir dikkat göstermiyordu...*" diye yazdı, Vera Mihaylovna.

İnsan sağlığını korumak için, ön tedbirlerin öneminin altını çizerek Vera Mihaylovna şöyle der: "*Tıp biliminin gelişimi tedavi sorunlarının yanı sıra hastalığı önleme tedbirlerini ve koruyucu tıbbı da yavaş yavaş ilerletmeye başladı...*

"*İnsanı sadece tedavi etmek değil, fakat sağlığını da korumak, sadece sağlığını korumak da değil, aynı zamanda gelişip serpilmenin en uygun şartlarını da göstermek gerekir.*"

Böylece jimnastik kültürünün görevleri fizikî terbiye ve fizikî eğitim olarak belirlenir. Tüm bunlardan, henüz doğuş şafağında bulunan Sovyet usulü sağlığı korumanın önünde duran hedefleri Vera Mihaylovna'nın ne denli geniş ve çok boyutlu anladığı görünmekte. 'Sovyet Sağlık Eğitim Öncülüğü' parti görevi ile yeniden İsviçre'ye, "Emeğin Kurtuluşu" grubunun yanma, özellikle de G. V. Plehanov ve P. B. Akselrod'un yanına gider. Bu V. M. Veliçkina'nın faaliyet alanlarından, söylenmeden, dokunmadan geçileceklerden biri değildir. Bu alanda da çok büyük hizmetleri oldu.

1918 yılı Petrograd'ında gıda maddeleri sorunu özellikle ağırdı ve çocuklara da acıklı bir şekilde yansıyordu. Çocuklara yardım için Vera Mihaylovna çocukları "tahılı bol bölgelere" gönderme fikrini ileri sürdü ve gerçekleştirilmesine katıldı. Mahalli Sovyet-

ler çocukları güler yüzle karşıladı. Yüzlerce çocuk açlıktan böyle kurtuldu.

Sovyet hükümeti, Vera Mihaylovna'nın sağlığı koruma alanındaki çabalarına büyük bir değer veriyordu. 22 Mart 1918'de Doktorlar Sovyet'inin temsilci yardımcılığına atanır, ardından 1918 yılı 11 Temmuz'unda SRFSC Halk Sağlığını Koruma Komiserliği kurulduğu zaman, komiserliğin ilk kurulunda yer alır. Orada Çocukların Sağlığını Koruma Bölümünü idare ederken, Vera Mihaylovna çocuk beslenmesine çok büyük güç ayırır.

Lenin'e suikast olayı vuku bulduğunda, Vera Mihaylovna ilk başucu doktorlarından biri idi.

Eylül 1918'de Vera Mihaylovna "İspanyol Gribine" yakalanır, ardından akciğerinin iltihaplanması ile hiçbir zaman yeterli bir sağlığa sahip olmamış olan vücudu dayanamaz. 30 Eylül gecesinde hayata gözlerini yumar.

Vera Mihaylovna'nın ölümünü öğrenen Vladimir İlyiç Lenin ve Nadejda Konstantinovna Krupskaya, Bonç-Bruyeviç'e gönderdikleri mektupta büyük kayıp üzerine üzüntülerini ifade ettiler.

"*Değerli Vladimir Dimitroviç korkunç haberi bana henüz bu sabah bildirdiler. Moskova'ya gelemiyorum fakat hiç değilse mektupta benim ve bizim hepimizin Vera Mihaylovna'ya sevgisini ifade etmek ve korkunç acılı anınızda bir insanın yapabileceği kadar sizi bir parça desteklemek için, elinizi sımsıkı, sımsıkı sıkıyorum. Kızınızın sağlığına adamakıllı özen gösterin. Elinizi bir kez daha sımsıkı, sımsıkı sıkıyorum. Sizin V. Lenin.*" diye yazar V. İ. Lenin

"*Değerli Vladimir Dimitroviç ve Lelenka,*" diyerek yazar Nadejda Konstantinovna Krupskaya, Vera Mihaylovna'nın kocası ve kızına: "*Ne söylemek gerektiğini bilmiyorum. Birbirinizi koruyun. Sımsıkı, sımsıkı sıkıyorum ellerinizi. İnanmak, nasıl da korkunç derecede zor. Sizin N. K. Krupskaya.*"

Vera Mihaylovna Veliçkina'nm (Bonç-Bruyeviç'in) şahsında halkımız, tüm gücünü emekçilerin sağlığının korunmasına adayan büyük bir devlet adamını, sapasağlam bir bolşeviği ve mükemmel bir insanı kaybetti.

MARİYA PETROVNA
GOLUBYEVA

☆

E. GOLUBYEVA

☆

MARİYA PETROVNA GOLUBYEVA

☆

Kısaca boylu, dolgun bir figür, sevimli sade bir yüz, gözlüğün ardında ufak canlı gri gözler, düz taranmış kısaca kesilmiş kırlaşmış saçlar, koyu-gri bluz, omuzlarda kışlık şal: Yaşamının son yıllarındaki annem gözlerimin önünde böyle dikilmekte.

Fakat ailede korunmuş olan eski bir fotoğraftan, yüz hatları ince ve sert bakışı dikkatli bir kız bana bakmakta. Bu annemin gençliğidir. Sırtında, genellikle kendi kuşağı ilerici kızların giydiği ince beyaz yakalı mütevazı koyu renk bir entari bulunmakta.

Annemin son yıllarındaki görünümü ile fotoğraftaki görünümü arasında emek ve mücadele ile dolu büyük bir yaşam yer almakta.

Mariya Petrovna kendisinin, "devrimin sıra neferi" olduğunu söylerdi. Bu konuda da kendine özgü alçakgönüllülükle, daha geçen yüzyılın 80'li yılları başında devrimci mücadeleye giren, Rus kadınların dar çevresinde yer aldığını, hiçbir zaman belirtmezdi.

M. P. Golubyeva, Ulyanovlar ailesine yakın bir insandı.

Mariya Petrovna, önemli bir yıl olan 1861'de Kostroma eyaleti Vetulga kentinde doğdu.

Küçük bir memur olan babası erken öldü, aile de her tür yaşam aracından yoksun kaldı. Devletin verdiği üç kuruşluk emekli maaşı iki küçük çocukla dul kadının geçimine yeterli değildi. Onları zengin akrabaları barındırdı. Mariya Petrovna bu durumu: "Çocukluğum baba tarafı malikânesinde geçti." diyerek anar.

Genç kızın renksiz, sevinçsiz yaşamını sadece kitaplar ve bir de doğaya yakınlık canlı tutuyordu. Vetulga o dönemde gür ormanlarla çevrili küçük bir kentti.

Eski toprak serfi yaşlı dadısı, orman devleri ve perilerine dair korkunç masallar ve serflik hukukundaki zorlu yaşamı anlatırdı.

Genç kız, kitapları gergefin ve yastığın altına saklayarak annesinden ve amcası ile halasından gizli okurdu. Daha çok "azizlerin yaşamı"na dair kitapları okuyor, Tanrıya ve dadısının anlattığı perilere inanıyordu. "Bir süre sonra periler kayboldu, tanrı ise benim umutlarımı boşa çıkardı." diyerek anlatır çocukluk anılarını Mariya Petrovna. Annesi ile Kostroma'ya taşındıkları zaman 14 yaşında idi ve bölgenin köy çocukları için ilkokul öğretmeni yetiştiren orta öğretim kurslarına kaydolmuştu.

O zamanlar Kostroma'da birçok politik sürgün yaşıyordu. Onların arasında işçiler, öğrenciler, demokrat entelektüeller vardı. Kurs öğretmenleri "yasaklı insanlar" denilen o insanlarla tanışıyorlardı. Onlar, bazen geleceğin öğretmenlerini gizlice sürgünlerin yeraltı toplantılarına götürüyordu.

"Politik ve illegal yaşamla temas kurmak bana çok erken yaşlarda nasip oldu." diye anlatır Mariya Petrovna. Bu "yasaklı insanlarla", devrimci ortamla tanışma gelecekteki tüm yaşamına damgasını vuracaktır.

17 yaşında Mariya Petrovna öğretmenlik kurslarını bitirir ve "halkın içine" gider.

O günlerde devrimci narodniklik, mutlakiyetle hâlâ mücadele durumundadır ve kendilerini sosyalist yönlü sayarlar. "*1870'li yılların devrimcilerinin 'Halka (köylülere) gidişi' gerçek narodnikliğin çiçeklenişi idi.*" diye yazar Lenin.

Mariya Petrovna bir köy okulunda dört yıl öğretmenlik yapar. Yaz tatilinde "toprağa oturur" köylülerle birlikte tarlada çalışır. Üçüncü yazda kitap taşıyan-propagandist olarak çevre ilçelere gitmeye başlar.

O günlerdeki kadın köy öğretmeni yaşamı zorludur. Okuldan uzakça oturan annesiyle birlikte yaşar, derslerden sonra sık sık gecikmesi gerekir. Hava karanlığında okuldan çıkar, genellikle eve kadar okulun kadın bekçisi eşlik eder. Civar tenhadır. Tarladan yürür, kış günlerinde daima aç olan kurtlar uzaklarda ulur. Bir gün

dönüş yolunda yaşlı bekçi kadına bir kurt saldırır, ısırıklardan sabaha karşı ölür.

İllegal narodnik çevrenin 1881 yazında Kostroma'daki toplantısında, Mariya Petrovna, o zamanların ünlü demokrat devrimcisi, "*Genç Rusya*" beyannamesinin yazarı Potr Grigoroviç Zaiçnevski'nin konuşmasını dinler. Bu beyanname onun tarafından hapishanede yazılmıştı ve çarlık düzenini devirmeye çağrı idi.

Zaiçnevski Fransız Jakobenliğin düşüncelerini benimsiyor, devrimin "kanlı amansız" olması gerektiğini, devrimci aydınların örgütlü azınlık girişimi (komplosu. RN) sayesinde iktidarı ele geçirmenin ve ezenleri yok etmenin mümkün olduğunu düşünüyordu.

Zaiçnevski, Mariya Petrovna üzerinde güçlü bir etki yaratır ve çok geçmeden jakobenist grupla temasa geçer, köyden ayrılır ve kendini hararetle örgütlenme ve propaganda çalışmasına verir.

Kostroma'daki illegal toplantıda Zaiçnevski'nin öne sürdüğü tezler, "köyde çalıştığım süre içinde bende birikmiş olanları formüle etmişti." diye anlatır, jakobenist geçmişi söz konusu edildiği zaman Mariya Petrovna.

Köyde toprak beylerinin korkunç tahakkümünü, köylülerin hak-hukuk mahrumiyetini ve vahşet ve yoksulluk gördüğünden, tüm bunlara son vermek için devrimci girişim (komplo) ile iktidarı zaptetmenin yeterli olacağını sanır.

90'lı yılların başında Mariya Petrovna tutuklanır ve Samara'ya sürgün edilir. Orada iken, politik görüşlerinde yavaş yavaş kırılmalar başlar.

1889 yılı sonbaharından beri Ulyanovlar ailesi Samara'da yaşamaktadır. Onların evinde bulunan, o zamanların ünlü narodniki N. S. Dolgov, sürgün Yasneva'yı Ulyanovların yanma götürür. Vladimir İlyiç'i olağan dışı bir demokrat diye karakterize ederek, Yasneva'nın ayrı-özel bir dikkat göstermesini sağlar.

Tanışmaları 1891 yılı sonbaharındadır.

"*Samara'ya gelişimin ilk pazarlarından birinde, sürgün-kardeşimi konukseverce karşılamış olan Ulyanovlar ailesine gittim.*

Beni karşılamaya güler yüzlü, yaşlı güzel bir kadın, Vladimir İlyiç'in annesi Mariya Aleksandrovna Ulyanova ve ablası Anna

İlyiniçna çıkmıştı, -diyerek anar Mariya Petrovna.- *Yemek odasına girdiğimiz zaman, köşedeki satranç masasında iki erkek oturuyordu: Biri tıknaz sağlam yapılı sarışın Timofeyeviç Elizorov -Anna İlyiniçna'nın kocası- diğeri de kısaca boylu hafifçe dazlak kırmızımsı saçlı idi."* O, genç Lenin'dir. Mariya Petrovna, ilk anda biraz hayal kırıklığına uğramış olduğunu sonraları bizzat söz konusu eder. "*Alımsız, kendi yaşından daha yaşlı görünen genç bir insan."*

O gün, Mariya Petrovna Ulyanovlardan ayrıldığı zaman, yaşadığı yer uzakça olduğu için Vladimir İlyiç eşlik etmek için onunla çıkar. "*Vladimir İlyiç'le Samara'nın çamurlu karanlık sokaklarındaki bu ilk yolculuğumu çok iyi hatırlıyorum.*

Ben buna ilk diyorum, çünkü sonraları sık sık yolculuk yaptık böyle. Akşamları Ulyanovlardan ayrıldığım her seferde Vladimir İlyiç beni uğurlamak için çıktı ve böylelikle bitmez tükenmez konuşmaları ve tartışmaları sürdürdük; gerçi daha çok ben tartışıyordum. Fakat ilk yolculuğumuza dönelim...

Ben elbette, onu jakobenist inanca döndürmeye karar vermiştim, bunu denemeye giriştim, fakat çok geçmeden bunun zor olmaktan da öte olduğu kanaatine vardım...

Sık sık ve pek çok kez onunla "iktidarı ele geçirmeyi" yorumluyorduk, bildiğiniz gibi bu, bizim yani jakobenistlerin en çok sevdiği konu idi. Vladimir İlyiç iktidarın ele geçirilmesinin ne olanağına, ne de gerekliliğine itiraz etmezdi ancak hangi "halka" yaslanmayı düşündüğümüzü hiç anlayamadığını söyler ve halkın bütün, tek tür bir şey olmadığını, halkın farklı çıkarları olan sınıflardan meydana geldiğini enine boyuna anlatırdı."

Daha bu ilk sohbette Mariya Petrovna pek çok şeyi kendisinin yeniden gözden geçirmesi ve çok okuması gerektiğini anlar. "*V. İlyiç Lenin'le tanışma ve sohbetler dünya görüşüme silinmez damgasını vurdu.*" diye yazar, kendi biyografisinde.

90'lı yılların başında Mariya Petrovna, işçiler arasında propaganda çalışmasından dolayı Samara'ya sürgün edilen, Petersburg Üniversitesi öğrencisi V. S. Galubyeviy ile tanışır ve onunla evlenir.

Çok geçmeden V. S. Galubyevıy sürgünün yeni etabı Sibirya'ya gönderilir, onun ardı sıra Mariya Petrovna da gider.

Sürgünlük süresinin sona ermesi üzerine, V. S. Galubyevıy'ın Petersburg'a dönmesine izin verilmediği için Saratov'a yerleşirler.

O günlerde Rusya'nın büyük sanayi kentlerinde dalga dalga yayılan işçi grevleri ve 1896 yılı Petersburg dokumacılarının büyük grevi Mariya Petrovna'nın jakobenist görüşlerini kesin olarak paramparça eder ve O, ekonomistlerin oportünist görüşlerinin anlatıldığı "Kredo"ya (Kanat) karşı çıkan Sarotova devrimcilerinden ilk kişidir.

Mariya Petrovna'nın tanıklığına göre, Vladimir İlyiç Lenin ile karşılaşmasından sonra örgütsel bakımdan jakobenistlerle kalsa da, aslında 90'lı yılların başından itibaren çalışmayı artık Lenin'in öğretisi ruhunda sürdürür.

1901 yılında Mariya Petrovna, artık Samara Sosyal-Demokrat örgütüyle bağlantılı olarak Parti'ye girer. Onun ilk Parti görevi, illegal *Iskra* literatürünün nakliyatıdır. Saratov'daki "*Iskra*" elamanı E. V. Baramzina'nın dolaysız-direkt yardımcısıdır ve literatürü Mariya Petrovna'nın bizzat kendisi sık sık Saratov'dan Volga'nın diğer kentlerine götürür.

Parti'nin İkinci Kongresinden sonra artık RSDİP Bolşevik Saratov komitesinin sekreteridir Mariya Petrovna. Bunu öğrenen Lenin, Cenevre'den ona şöyle yazar: "*Olağanüstü memnunum... ki siz sağsınız ve bizimle birlikte politik tavır aldınız. Biz görüşmüştük 1892-1893 yılları Samara'dagörüşmüştük, tanışmamızın üzerinden öylesine çok zaman geçti ki, yeni arkadaşların aracılığı olmadan arkadaşlığı yenilememiz zor olurdu. Yenilemeyi de çok isterdim. Bunun için adresten yararlanarak, size bizim işler hakkında ayrıntılı bir mektup gönderiyorum, bizzat ve vakit kaybetmeden cevaplamanızı özenle rica ediyorum. Düzenli yazışma olmadan, davayı birlikte sürdürmemiz düşünülemez, Sarotov ise bugüne dek, aylardır inatla susmakta. Lütfen tutumu değiştirin ve daha ayrıntılı ve içerikli bir şekilde bizzat kendiniz yazın. Sizden ayrıntılı mektup olmadan ne davada sizin kişisel durumunuzu, ne de genel olarak Saratov şartlarını tespit etmek mümkün değil.*"

1904 yılı sonunda ailemiz Petersburg'a geldi. Rus-Japon savaşı başladı, çarlık ordusu yenildi. Zusim çarpışmasında filo yok oldu, Port-Artur (Artur limanı) düştü. Yaygılaşan işçi grevleri, askerler arasındaki dalgalanmalar, köylü hareketleri, öğrenci isyanları ve gösterileri, hep birlikte Rusya'nın devrim arifesinde olduğunu söylüyordu. Böylesi bir ortamda Bolşevikler, 1905 yılı Nisan'ında Londra'da yapılan Parti'nin III. Kongresini hazırladı.

Parti'nin III. Kongresinin toplanması konusunda Mariya Petrovna, R. S. Zemlyaçka ile beraber, çoğunluk komiteleri bünyesindeki örgütlenme komitesinde çalıştı. Kongreye gidecek delegelerin gönderilmesi ve karşılanması ile ilgili teknik ve sorumluluğu yüksek görevi yerine getirdi. RSDİP'in Petersburg komitesinde çalıştı.

1905 yılının çalkantılı Ekim günlerinde, Petersburg komitesinin karargâhı Büyük ve Küçük Monetni caddelerinin köşesindeki onun dairesinde idi. Bombaları ve tabancaları buraya getirdiler ve sabahtan akşama dek işçiler, öğrenciler, kursiyerler gelip gitti.

O yıllarda Petersburg komitesinde Mariya Petrovna ile birlikte çalışan yoldaşlardan birinin söylediği gibi: "onun çocukları bombaların üzerinde uyudular."

Mariya Petrovna sakin çocuk odasını gizli konular için beceriyle kullanır. Şöyle bir olay anılır. 1907 ya da 1908 yılında jandarmalar bizim dairede belirir. Giriştikleri aramada neticede hiçbir şey bulamazlar. Jandarmaların gitmesinden sonra, papirüs kâğıda basılmış kuklaların saçları altındaki porselen başların içine gizlenmiş illegal yayınlar çıkarılır.

1905 yılı sonunda Petersburg'daki işçi vekillerinin Sovyet'inde işsizlere yardım komisyonu kurulur. Bu komisyonda Mariya Petrovna da çalışır. Bildirileri yüklenen ajitatörlerin Petersburg yönündeki yollara işletmelere ve Petersburg'un diğer bölgelerine dağıldığı, ajitasyon noktası olarak düzenlemeyi başardığı, Bolona sokağındaki yemekhaneyi yönetir.

1906 yılı başlarında Vladimir İlyiç Lenin'in karargâhı Mariya Petrovna'nın Büyük ve Küçük Monetni caddelerinin köşesindeki dairesine yerleşir ve Vladimir İlyiç yönetici parti görevlileri ile

illegal görüşmeleri de burada sürdürür. Lenin'in katıldığı RSDİP Merkez Komitesi toplantısı da bu dairede yapılır. Vladimir İlyiç, Petersburg'da illegal olarak bulunduğu dönemde sık sık yine burada geceler.

Vladimir İlyiç ve Nadejda Konstantinovna Krupskaya, Finlandiya'ya geçtikleri ve bildirileri ve gazeteyi orada yayınlamaya başladıkları zaman onları Petersburg mahallelerinde Mariya Petrovna dağıtır.

1907 yılında Mariya Petrovna, Petersburg yakınında illegal bir matbaanın organizasyonuna katılır ve orada bir süre çalışır.

Ocak 1911'de babam öldü, annem her türlü geçim aracından yoksun olarak üç çocukla baş başa kaldı. Babamın zengin akrabaları ile ilişkisi gergin idi. Onlar babamı ve annemi devrimci harekete katıldıkları için affedemiyorlardı. Mariya Petrovna günde 12 saat çalışıyordu fakat aile gene de yarı aç yarı tok yaşıyordu. Sağlığı kötüleşti. Kalp rahatsızlığından ıstırap çekiyor fakat hiçbir zaman şikâyet etmiyordu.

Panina'nın[1] Halk Evi'ndeki akşam kurslarında kütüphaneci olarak çalışarak, sadece işçilerle sohbet etme olanağını değil, onlara illegal literatür verme olanağını da edinmişti.

Şubat devrimini Mariya Petrovna sevinçle karşılar. *"Devrim, beni yeniden savaş düzenine soktu. Ne olup bittiğinin anlaşılabileceği yerler olan sokaklar, kalabalıklar, kitleler beni kendine çekiyordu."*

Sürgündeki ve göçmenlikteki pek çok yoldaş Petersburg'a döner. Eski parti bağları yeniden kurulur, ayrışmalar baş gösterir. *"Her zamanki gibi Leninist tespitlerin gene doğru olduğuna, kişisel olarak bence bir şüphe yoktu. Ekim'e böylesi bir ruh haletiyle yaklaştım."* diye yazar Mariya Petrovna.

1917 yılı Ekim'inden sonra Mariya Petrovna kendini yeni Sovyet yaşamının inşasına adar. Onun bilgileri fabrika-atelye komitelerinin Sovyet Merkezindeki istatistik alanında, daha sonra da

1 S. V. Panina Sosyal aktivist kontes. İşçi toplantı ve mitinglerinin yapıldığı Petersburg'daki Halk Evi'nin sahibesi.

Kuzey Bölgesi Komünleri Ekonomi Birliği'nin Halk Ekonomisi Sovyet'inde ve Gençlik Komiserliğinde kullanılır. O yıllarda çalışmak kolay değildir. Genç Sovyet teşkilatı henüz düzen tutturmaktadır. O zamanlar Mariya Petrovna yaklaşık 60 yaşındadır fakat bu, (60 yaşında olması) onun zorlu bir iş gününden sonra, tutuklanmış sabotajcılar ve karşı-devrimcilerin davalarının görülmesine yardım ettiği, Petersburg olağanüstü komisyonunun soğuk ve kötü aydınlatılmış binasında bütün bir akşam hatta geceleri kalmasına engel olmaz. Tutuklananların arasına tesadüfen ya da yanlışlıkla tutulmuş kişiler de düşer. Mariya Petrovna materyalleri yerinde kontrol etmek için Petersburg hapishanelerini dolaşır.

1919 yılı sonbaharında Moskova'ya taşındık. Parti'nin Merkez Komitesi Mariya Petrovna'yı, Sverdlova Üniversitesinde değerlendirmeyi programlar. Fakat olayların gidişatı içinde başka bir meseleyle ilgilenmesi gerekir. Sovyet iktidarının zor günleridir. Yudeniç Petersburg'a saldırıya geçer, Denikin'in askerleri de Orlo ve Kursk'tan Tula'ya doğru yürümektedir. Eski tecrübeli konspiratör (gizli çalışan) olarak Mariya Petrovna'ya sorumluluğu yüksek gizli bir görev verilir.

1920 yılı sonbaharından itibaren Parti MK'nin istatistik bölümünde büyük bir çalışma sürdürür.

Kuru rakam sütunları gerisindeki Parti yaşamını, serpilişini, gelişimini görebiliyordu. Mariya Petrovna Parti'nin bileşimini, değişimleri Parti saflarındaki üye kökenlerini dikkatle inceler, kongreler ve konferanslar için, Parti Merkez Komitesinin genel toplantısı için istatistikî malzemeler hazırlar. Onun da katılımı ile Parti içi sayımların hazırlanması üzerinde ve keza "RKP(B)"ye ait istatistiki rakamların derlenip yayınlanması üzerinde büyük bir çalışma gerçekleştirilir.

Parti inşasının bu çok önemli alanına âdeta canını, kanını verir.

1929 yılında Moskova Komitesi Onu Parti İçi Temizlik Komisyonunda görevlendirdiği zaman Mariya Petrovna yaklaşık 70 yaşında idi. Bu onurlu görev Parti'nin en eski üyelerinden biri olduğu için ona emanet edildi.

Kontrolden geçirdiği her Parti üyesine büyük bir duyarlılık ve bolşevikçe ilkelere, bağlılıkla yaklaştı. Mariya Petrovna insanları seviyor ve onlara güveniyordu fakat parti çizgisine karşı çıkanların lafını bile etmeye gerek görmeden, ilkesizlere, sallantılılara, boyalılara ("sosyalizm makyajı sürünenlere") karşı uzlaşmazca tavır aldı. 1933 yılında Moskova'nın Baumana bölgesinin Parti içi temizlik komisyonunda üye idi.

1928 yılından itibaren Mariya Petrovna'nın eski bolşevikler Cemiyet'ine çok katkısı oldu. Bu Cemiyet'in bünyesindeki üç kuşağın komisyonunda aktif bir üye idi. Çocukları ve gençleri seven bir kişi olarak bu davayı gönülden benimsiyordu. Gençler için Parti tarihi ile ilgili materyalleri toparladı, onun doğrudan doğruya katılımı ile "Genç Militan"ın yayınevi 1930 yılında "*Yeraltı Derneğinden Proletarya Diktatörlüğüne*" adlı (beş baskı yapan) derlemeyi çıkardı.

Yorgunluk nedir bilmeden, yaşını hissetmeden, yeraltı çalışmasına dair, Lenin'le karşılaşmalarına dair sohbetlerle, etütlerle, anılarla işçilerin, öğrencilerin, çocukların karşısında seve seve konuşmalar yaptı.

1933 yılı Ocak ayında pioner (öncü) tiyatrosundaki konuşmasında: *"Genç yoldaşlar, genç Leninistler! Söz alan kim, konuşan kim diye soruyorsunuz. İlginizi çekiyorsa anlatabilirim: Ben sizlerin devrimci bir babaanneniz, anneannenizim, belki de babalarınızın annelerinizin babaannesi anneannesiyim. 1901 yılından beri Parti'deyim, devrimci hareketin içinde ise 1881 yılından beri."*

Gençlik Mariya Petrovna'yı seviyordu, O da çocuklara karşı yoldaşça davranırdı, onlarla sohbetlerinde hiçbir zaman, asla sırnaşık-eğitimcilik, hamilik taslama olmazdı.

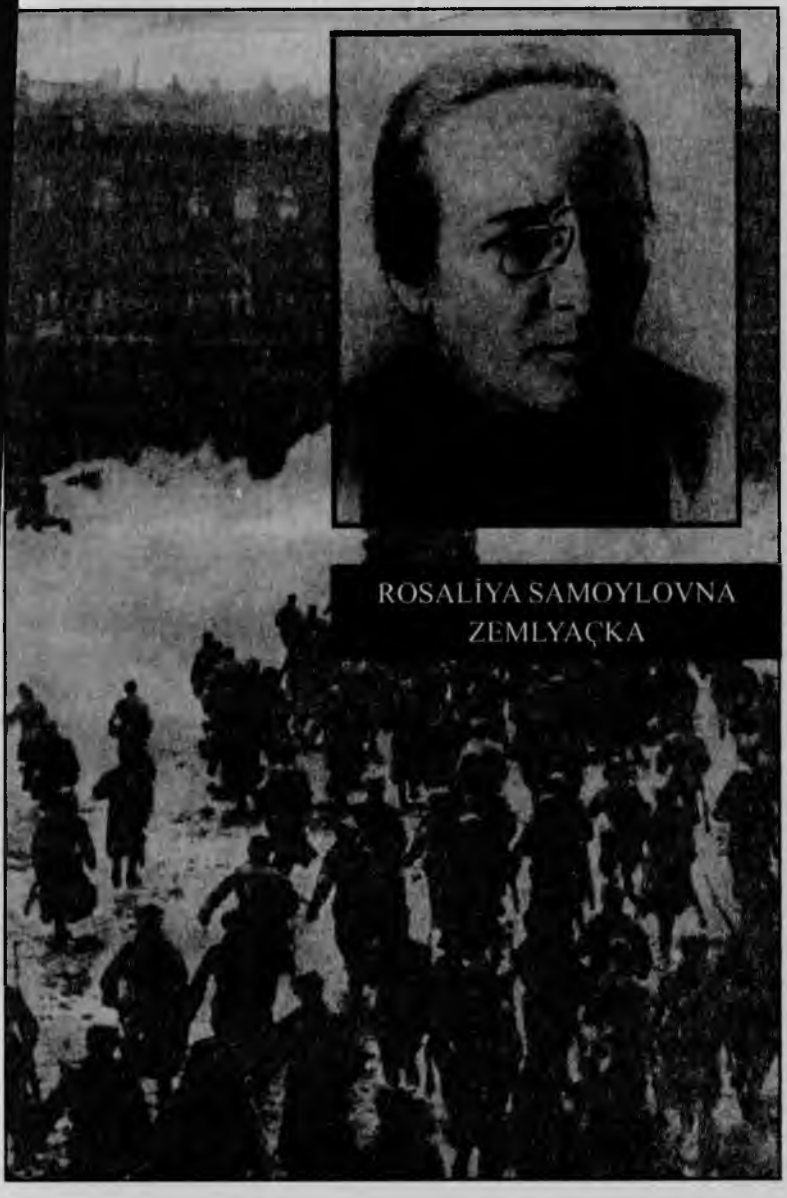
Peki, "devrimin bu sıra neferinde"ki öz ne idi, insanları ona çeken ne idi? Bu, onun hayata karşı, çalışmaya karşı, insanlara karşı sevgisi idi, daima Partiye yararlı olma çabası, Leninist düşünceye derin inancı ve alçakgönüllülüğü idi. 1928 yılında eski bolşevikler cemiyetinde ona: "Neye ihtiyacınız var, sadece sağlığınızın değil, ideallerimiz için mücadele yeteneğinizin de daha iyi olması için ne yapmalı?" diye sorarlar. "Hiçbir şeye ihtiyacım yok

ve Leninist düşünce için mücadele yeteneğimi henüz kaybetmediğimi düşünüyorum." diye yanıtlar.

Mariya Petrovna yaşamının son günlerine dek, her türlü Parti görevi karşısında özgün bolşevik davranışını hiç kaybetmedi.

1934 yılında Mariya Petrovna, Sovyet Halk Komiserliği bünyesindeki Şikâyet Bürosu Komisyonunda çalışır. Onun buradaki çalışmalarına dair Mariya İlyiniçna Ulyanova şöyle yazar: "*Mariya Petrovna gibi, öylesine dürüst-vicdanlı bir görevli çok sık karşınıza çıkmaz. Bizim işimizin en önemli ve değerli bir yönü olan her durumda canlı insanı görme niteliği, yoldaş Golubyev'in çalışmalarında, her şikâyetin ardındaki canlı insanı görme meziyeti olur.*"

Mariya Petrovna Golubyevna 1936 yılı Mayıs'ında öldü. Onu bilen herkes için, anıları değerli ve aydınlık kalan gerçek bir insan hayattan ayrıldı.

ROSALİYA SAMOYLOVNA
ZEMLYAÇKA

A. RAZUMOVA ve S. ARİNA

ROSALİYA SAMOYLOVNA ZEMLYAÇKA

Yaşamının yarım asırdan fazlasını Rosaliya Samoylovna Samoylova (Zemlyaçka) Bolşevik Parti'nin saflarında aktif bir şekilde Rus devrimci hareketine verdi.

Devrimci faaliyetine henüz 17 yaşında genç bir kızken başladı. Çarlık mutlakiyeti ile mücadele yoluna girerken, hangi güçlüklerin kendisini beklediğini biliyordu. Henüz küçük bir kız çocuğu iken onların dairelerine jandarmalar baskın yapmış ve her şeyi alt üst etmişlerdi. İki ağabeyi tutuklanmıştı. Ağabeyleri ile görüşmeye gittiği kasvetli hapishaneyi unutmuyordu. Kardeşlerinin yazgısı onu korkutamadı. Sımsıkı bir kararlılıkla devrim yolunda yürüdü. 18 yaşında iken Rosaliya Samoylovna artık RSDİP Kiev komitesinin üyesi idi.

O günlerde provokatörlerin ihbarı üzerine tutuklandı. Aramalar esnasında onda yeni 1 Mayıs bildirisi bulmuşlardı.

Böylece, Rosaliya Samoylovna hapishaneye düşer. Şiddetli verem hastalığı nedeni ile kefaletle serbest bırakırlar. Hapishaneden çıkınca devrimci çalışmaya yeniden girişir ve iki hafta sonra yeni bir tutuklanma ile karşılaşır. Rosaliya Samoylovna üç buçuk yılı hapishanede geçirir, bu durum onun sağlığını kesin olarak sarsar. Çarlık hükümeti onu polis gözetimi altında Poltava'ya gönderir.

Burada gözetim altında tutulan Sosyal-Demokrat küçük bir grup bulunmaktadır, Rosaliya Samoylovna vakit kaybetmeden onlarla birlikte çalışmaya başlar. 1901 yılında Lenin'den aldığı mektupta, "*Iskra*" elamanı olarak Odesa'ya gitmesi önerilir. O an-

dan itibaren faaliyetlerinde Iskracı dönem başlar. O günlerde bir devrimci için "*Iskra*"mn elamanı olmak muazzam bir güvenin ifadesi idi, zira Lenin'in "*Nereden Başlamalı*?" makalesinde yazdığı gibi: "*Bize gerekli olan öylesine bir örgütün iskeleti, elemanların o ağından oluşacak...*"

O günlerden itibaren Rosaliya Samoylovna, Sovyetler Birliği'nin geniş kitlelerince çok iyi bilinen "Zemlyaçka" yeraltı takma adını alır.

Leninist *Iskra*'nın elemanı olarak faaliyetinin ilk adımlarından itibaren Rosaliya Samoylovna kendine özgü enerjiyle anti-Leninist "Borba"[1] (Mücadele) grubuna karşı atağa geçer.

"Borba" işçiler arasında popüler olduğundan başlangıçta kuvvetler denk değildi. Fakat Odesalı "Iskracıların" Leninist ilkelerin propagandasında uyguladığı büyük çalışma, mahalli Sosyal-Demokratların "*Iskra*" safına geçmesini sağladı. RSDİP'in II. Kongre delegeliğini "*Iskra*" örgütünün kazanması, örgütlenmedeki bu zaferin ifadesi oldu. "Iskracıların" Odesa'daki zaferi muazzam bir öneme haizdi.

Vladimir İlyiç, Odesa Sosyal-Demokrat örgütündeki davanın durumuyla yakından ilgilendi ve 1901 yılında "*Iskra*"nın mücadelesinin gidişatı hakkında bilgi alış verişi için Zemlyaçka'yı yurt dışına çağırdı. "*Iskra*" Odesa'da sağlam bir konum kazandığı zaman, Zemlyaçka, o günlerde Güneyin sanayi merkezi olan Ekaterinoslav'a gitti. Burada, komitenin nerdeyse her ay değişmesi gibi sık sık çöküşler oluyordu. Örgüt sürekli sallantı geçiriyordu, kitlelerle bağı zayıftı. Komitede çoğu kez üstünlüğü ele geçiren çok gayretli anti "Iskracılar" örgütü çekip çeviriyordu.

Zemlyaçka'nın gelmesiyle anti "*Iskracı*"ların küçükburjuva özünün açığa vurulması için gergin bir mücadele başlar, Parti'nin yaratılması sorununda Leninist düüşüncenin propagandası yaygınlaşır. Ekaterinoslav'ın büyük fabrikalarındaki işçi gruplarını "Iskracılar" kendi saflarına kazanır.

1 "Borba" grubu "*Iskra*"nın örgütlenme görüşlerin keskin ve düşmanca bir tutumla karşı çıkar, demokratik harekette proletaryanın önderliğini ve yönetici rolünü kabul etmez.

1903 yılına doğru Ekaterinoslav örgütünde çoğunluk "*Iskra*" yanında yer alır ve RSDİP'in II. Kongresine Ekaterinoslav örgünden R. S. Zemlyaçka delege seçilir. Fakat Parti güçlendikçe polis de baskıyı artırır. II. Kongreye kısa bir süre kala Ekaterinoslav örgütünde yıkıntı meydana gelir. Yoldaşların bir kısmı tutuklanır. Rosaliya Samoylovna, tutuklanmaktan kaçınma ve vakit kaybetmeden yurt dışına çıkma talimatı alır Lenin'den. Rosaliya Samaylovna yurt dışına çıkmakla Vladimir İlyiç Lenin ile sohbet olanağı bulur. "*İlyiç kendisi az konuşur ve Rusya'yı, mücadelenin en ufak ayrıntısını bilme ihtiyacı ile soru yağmuruna tutar. İlyiç'ten sonra beni yenilemeye Nadejda Konstantinovna girişir ve şifreli bağlantı kurma vb. örgütsel çalışma üzerinde sorgular. Nispeten ufak sorunlar üzerine İlyiç'in yaptığı birkaç uyarı, benim için örgütsel mücadelenin yeni perspektiflerini aydınlattı.*

İlyiç'in örgütsel mücadelemizin en ufak ayrıntısına, Rusya'daki işçi hareketinin düşünce ve mücadelesinin en önemsiz belirtisine gösterdiği dikkatli ilgi, bana o zaman İlyiç'in işçi hareketine dayalı gerçek bilgi üzerinde, bu hareketin gelişimindeki en ufak dönüşümü göz önüne alan bilgi üzerinde yeni perspektifleri inşa etmeyi nasıl bildiğini gösterdi." diyerek anar Zemlyaçka.[1]

Zemlyaçka'nın V. İ. Lenin üzerinde iyi bir intiba bırakması, Parti'nin II. Kongresinin hazırlığı için Sergey İvanoviç Guseviy ile birlikte onu da Brüksel'e gönderme olanağı verir.

Bolşevik Parti örgütlenmesini başlatan II. Kongrede Rosaliya Samoylovna ("Osipov" takma adı altıda) Leninist tavır için aktif bir şekilde mücadele eder. Kongreden sonra Parti'nin Merkez Komitesi kadrosuna dâhil edilir.

Leninist çizginin tutarlı taraftarı, sonuna dek ilkeli yoldaş Zemlyaçka Merkez Komitesi'nin bir takım üyelerinin uzlaşmacı tutumunu kabul edemedi ve MK'den ayrıldı.

"*Her sorun üzerinde bolşevik çizginin silindiği, (uzlaşmacılarla) karma MK'de herhangi bir örgütsel sorunu o günlerde yargılamak, dayanılmaz bir hal aldı.*" diyerek anar o günleri.

1 SBKP bünyesindeki Marksizm Leninizm Enstitüsü'ndeki R. S. Zemlyaçka'nın arşivi, dosya 124

Uzlaşmacıların yardakçılığı ve suç ortaklığı ile menşeviklerin bozguncu, hizipçi örgütsel faaliyetine, hele ülkenin devrime doğru gittiği bir ortamda hiç katlanılamazdı.

Lenin Parti'ye bağlı insan kadrolarını kararlı ve enerjik bir çabayla toparlar. 1904 yılı Ağustos'unda Lenin'in yönetimi altında İsviçre'de 22 Bolşevik durum değerlendirmesi yapar. Bu müzakereye Zemlyaçka da aktif olarak katılır ardından çoğunluk Komitelerinin üyesi niteliğinde Rusya'ya döner ve Parti'nin III. Kongresinin hazırlık çalışmasında aktif bir şekilde yer alır.

Durum değerelendirme toplantısının kararları ile silahlanarak, bir takım örgütleri, -Rija, Moskova, Petersburg, Tvera, Tul, Bakinsk, Batum, Tiflis, Kutais, Ekaterinburg, Perm, Yaroslava, Vyazka- dolaşır. Bu örgütlerde uzlaşmacıların bulunmasına rağmen onlar bir biri ardı sıra 22 kişilik durum yargılama toplantısının kararları ile bütünleşirler.

Münferit komitelerin çoğunluktan yana kazanılmasından sonra, Zemlyaçka Bolşevik komitelerin üç bölgesel (Güney, Kafkas ve Kuzey) konferansını düzenler.

Lenin, Zemlyaçka'nın enerjik çalışmasına büyük değer verir. Ona yazdığı mektupta şöyle der: "*Günü gününe keza Kuzey konferansının protokollerini de aldım. Ura! (alkış ve sevinç nidası, Yaşa!-Yaşasın!) Mükemmel çalıştınız, muazzam başarınızdan dolayı sizi ve diğerlerini kutlamak mümkün. Böylesi bir konferans-Rusya şartlarında çok zor bir mesele, bunun çok iyi başarıldığı besbelli.*"

Zemlyaçka'ya 1905 yılı Ocak ayında Vladimir İlyiç yeniden şöyle yazar: "*Kuzey konferansı vesilesi ile yazılan geçen seferki mektupta gördüğünüz gibi 15 komitenin kazanılmasına yönelik sizin muazzam çalışmanıza ve üç konferansın örgütlenmiş olmasına olağanüstü değer veriyoruz. Biz sizsiz hiçbir adım atmadık ve atmıyoruz.*"

Çoğunluk komitelerinin çalışması başarıyla taçlanır ve 1905 Nisan'ında Parti'nin III. Kongresi Londra'da gerçekleştiği zaman Zemlyaçka bu kongreye RSDİP Petersburg örgütü delegesi olarak katılır.

Bilindiği gibi bolşeviklerin III. Kongresi Partiyi ve işçi sınıfını çarlık mutlakiyetinin yıkılması için silahlı ayaklanmaya yönlendirir.

Aralık silahlı ayaklanmasına kalkışan Moskova işçileri, Rusya proletaryasının devrimci mücadele tarihinde şanlı bir sayfa yazdılar.

O tarihi günlerde bolşeviklerin Moskova komitesinin sekreteri R. S. Zemlyaçka idi.

1921 yılında yazdığı bu ayaklanmaya dair anılarında, Moskova'nın çok çeşitli emekçi tabakalarının arasında Partimizin çalışması âdeta ekranda imiş gibi gözlerimizin önünden geçer. İşte, Prohorova manifaktürünün işçileri için, üniversitede yapılan bir miting. Prohorovalılar, başlarında bayrağı taşıyan, "Prohorovalılar geliyor" diye gururla bağıran yaşlı dokumacı kadınla ortaya çıkarlar. İşte bir mitigde (pazar yerinde) kasap tezgâhlarının bulunduğu sırada, Zemlyaçka'nın görünmesiyle hınçlı kişilerin çığlıkları: "Kocakarı defol, kocakarının burada yeri yok!" Hatibin sözlerine cevap, bizim çara ihtiyacımız yok diyen genel öfkedir ve mitinge gelen bolşeviklerin konuşmalarının etkisi ile hoşnutsuzluk yavaş yavaş düşer. Daha ileride, Kurksa demiryollarının çok büyük atelyelerindeki birkaç gün kesintisiz devam eden mitinglerin ve aralarında çoğunluğunu "Kujon" fabrikası işçilerinin oluşturduğu kalabalık işçi mitinglerinin tasvirleri yer alır. Karayüzler "erkek ve kadın ajitatörlerle" baş edebilmek için sokaklarda onları ateşe verirler. Fakat işçilerin silahlanmasına yönelik bolşeviklerin çağırısına atelyelerin içinde fırtınalı alkışlar eşlik eder.

Moskova komitesi, ayaklananların silahlanmasına karşı çıkan menşeviklerin direncini alt ederek, işçilerin silahlanmasına yönelik büyük bir çaba harcar.

Aralık çarpışmaları arifesine dair R. S. Zemlyaçka'nın anılarında yazdıkları: "*Koşarak beş menşevikli toplantıya gidiyorum. Menşevikleri özellikle de böylesi günlerde sevmediğim için önceden peşin peşin küfrediyorum. Koşarak odaya giriyorum. Bizim beşli oturmaktadır. Yüzleri kinli, yorgun. Silahlı ayaklanmanın tarihsel kaçınılmazlığına menşevikleri ikna etmek için, pek çok*

saat ölür-gider. Kaçınılmazlığın apaçık ortada olduğunu haber veriyorum. Kanın akmaya başladığını söylüyorum. Canlı yaşam için acele etmek, koşmak gerekiyor. Ve biz, yanlışlıklar yapılıyor, yavaşlatmak gerekir, vb. diyen uzun uzun itirazlara aldırmadan koşuyoruz. Sokakta neşe var. Hazırlığın da, canlı yaşamın da aynı anda kaynaştığı kampın olduğu yere, mahalleye koşuyorum."

Özellikle 1905 devriminde açığa çıkan, Zemlyaçka'nın karakteristik hatlarından biri kitlelere ve onların yaratıcı inisiyatifine, devrimci fedakârlığına sarsılmaz inancıdır. Kitlelere olan bu inanç, en zorlu aanlarda kişisel metanetini korumasına yardım eder.

Zemlyaçka çok cesur ve kararlıdır. Aralık silahlı ayaklanma döneminde, isyan artık sönmeye, sokaklarda arama-tarama yapan, üzerlerinde silah bulunanları kurşuna dizen askeri devriyeler kudurmaya başladıkları zaman, Parti'nin yönetici organlarından kopmuş duruma düşen Zemlyaçka, kopmuş bağları yeniden kurmak için yoldaşlardan biri ile bütün engelleri aşmaya karar verir. İşte bu yola çıkışı Zemlyaçka şöyle anlatır: *"Biz, o ağa, bense erzak için aşçı kadın olarak yoldaşla birlikte bir faytonda yola çıktık. Silahtan ayrılmak mümkün de, arzu edilir de değildi. İlk devriye. Bir çığlık... 'Dur, aşağı in! İhtiyar kadın kalsın!' Yoldaş tabancayı oturağın altına sokar, ben de aynısını yapıyor ve oturuyorum. Yoldaşın üzerini arıyorlar. Ve yol sonuna dek böyle sürer...*

Kendimizden olanları bulmak için arıyorduk, sertleşenler, artık çelikleşenler örgütü yeniden örmeye başlayacağız. İşçiler bizimle. Biz güçlüyüz şimdi. Sonuçlar çıkarıyoruz, tecrübenin muhasebesini yapıyoruz."

Moskova'daki silahlı ayaklanmadan sonra Zemlyaçka bolşeviklerin askeri örgüt çalışmasına geçer. Bir provokatörün ihbarı üzerine 1906 baharında tutuklanır. V. İ. Lenin'in Moskova'ya geldiğine dair bir söylenti hapishanede ona ulaşır. Bu haberin ikili duyguya neden olduğunu yazar anılarında Zemlyaçka: Bir yandan, Aralık isyanının yenilgisinden sonra düşen örgüt moralini Lenin yükselteceği için muazzam bir sevinç ve güven, diğer yandan İlyiç'in tuzağa düşme ihtimalinden korku. Hapishanede kalmak en hafifi ile dayanılmazdır ve Zemlyaçka, selametle gerçekleştirmeyi

başardığı kaçma kararını verir. Bu kaçış olağanüstü bir cesaretle gerçekleştirilir. Suşevska karakol bölgesinde iken, Zemlyaçka dışarıdaki özgür yoldaşlardan bir takım şeyleri hapishaneye göndermelerini ve gizli buluşma yeri sağlamalarını rica eder. Kaynar su dağıtılırken, hücrenin kapısı kısa bir süre açık kaldığı zaman, kendisine gönderilen yoğun peçeli şapkayı giyer ve sessizce koridora geçer. Tüm soğukkanlılığını koruyarak, Rozliya Samoylovna bölümün kapı ağzına çıkar, seçkin bir kadının ortalıkta belirişiyle ilgilenen nöbetçi subayların kesişen bakışı altında biraz dikilir (bazı hapishane görevlileri bölüm avlusunda yaşarlardı) ve sonra sakin bir şekilde sokağa çıkar, bir payton tutar ve uzaklaşır.

1907 yılında en zorlu yeraltı şartlarında Zemlyaçka bolşeviklerin Petersburg komitesinde aktif olarak çalışır. Çarlık gizli polisi yeniden peşine düşer ve tutuklar. Petersburg mahkeme heyetinin verdiği ceza ile 1,5 yıl Petersburg'daki Litova zindanına hapsedilir.

1909 yılında serbest kaldıktan sonra büyük bir sanayi merkezi olan Bakû'ye yönelir. Fakat sağlığının aşırı kötüleşmesi üzerine, Vladimir İlyiç'in doğrudan doğruya talebiyle yurt dışına çıkar.

Göçmenliği bir buçuk yıl bulunur, sonra illegal yollardan Moskova'ya döner ve orada entelektüeller arasında çalışır.

"Rusya'ya gideceğim zaman İlyiç, ilerideki çalışmamda entelektüellerle bağlantıya en fazla dikkati ayırmanın gerektiğini belirterek, iyi yolculuklar diledi. Sağlık durumumun daha aşağı işleri seçmeye izin vermediğini kavramak bana çok acı vermişti. Ancak daha sonra bunun Parti'nin önünde duran en önemli görevlerden biri olduğu kanaatine vardım."

1915-1916 yıllarında yoldaş Zemlyaçka bolşeviklerin MK Moskova bölge bürosu kadrosuna girer.

Moskova Parti örgütü, Rosaliya Samoylovna'nın tutku ve heyecan dolu devrimci faaliyetine büyük değer verir ve Şubat devriminin ilk günlerinde onu bolşeviklerin Moskova komitesi sekreterliğine seçer. Burada kitleleri kazanma ve onları sosyalist devrim için mücadeleye hazırlamaya yönelik aktif çalışmayı yaygınlaştırır. Bu anlamda onun faaliyetinde askerler arasında çalışma önemli

yer tutar. Bu çabanın olgularından birini, 7 Kasım 1925 tarihinde "*Molot*" (Çekiç) gazetesinde yayınlanan "Moskova'daki Ekim" makalesinde anlatır.

Moskova kent meclisi seçimleriyle bağlantılı olarak 85. Yedek Alay'ın askerlerinin toplantısına yöneldi. Toplantıyı sosyalist devrimci alay komitesi yönetiyordu. Komitenin iradesine karşı, asker kitlesinin yardımıyla -Zemlyaçka'nın da yazmış olduğu gibi- "askerlerin sağlam omuzlarında" onun için kurulan "platforma" çıkar. Uyduruk platformdan, toprak ve barışa dair önemli bir konuşma yapar.

Aynı akşam Zemlyaçka, Tramvay parkında, proletarya devrimi konulu bir bildiriyle söz alır, üstelik bu bildiriyi dinlemeye gündüz ikna etmiş olduğu 85. Yedek Alay'da gelir. Ekim günlerinde çarpışmaya ilk bu alay gider.

Bilindiği gibi, Şubat devriminden sonra Sovyetlerdeki çoğunluk menşeviklerin ve sosyalist devrimcilerin elinde idi. Hatta Moskova'nın Rogojsko-Simonova gibi proleter mahallesinde bile Sovyetlere seçilen 200 vekilden topu topu 3 kişi bolşevikti. Parti'nin mahalli komitesi, Sovyet'e kendi temsilcisi olarak Rosaliya Samoylovna'yı yollar fakat menşevik-sosyalist devrimci çoğunluk şekli bir bahaneyle Zemlyaçka'ya danışma oyu dahi kullandırmaz.

O zaman Rosaliya Samoylovna Sovyet temsilcisinin izni dışında kısa bir konuşma yapar ve bolşeviklerin programını benimseyen herkesi kendisini takip etmeye çağırır. 26 kişi ayağa kalkar, en yakın okul binalarının birinde gerçekleştirilen kısa bir durum değerlendirmesinden sonra kendilerini Rogojsko-Simonova bölge Sovyet'i bolşeviklerinin ilk grubunu ilan ederler vegrubun ilk geçici bürosunu seçerler.

"*Sovyet'te bana temsilcilik vermekten başka yapabilecekleri bir şey kalmaz, menşeviklere.*" diyerek anar Rozliya Samoylovna.

Sovyet içinde kitleyi kazanmak için inatçı şiddetli bir mücadele başlar. Zemlyaçka'nın sözlerine, "casus", "provokatör" vb. bağırtılar sık sık eşlik eder fakat Rosaliya Samoylovna menşeviklerin ve sosyalist devrimcilerin uzlaşmacılıklarını ısrarla deşifre eder.

Bolşevik grubunun Sovyet'teki konuşmaları ve aynı zamanda işletmelerde uygulanan büyük çalışma, kitlenin peşlerine takılmasını sağladı. Bir sonraki seçimlerde bolşevik listenin tamamı Sovyetlere girdi. Temmuz günlerinden sonra, devrimin barışçıl gelişme olanağı ortadan kalktığı zaman ve Parti silahlı ayaklanmaya hazırlık sorununu saptadığı zaman, Zemlyaçka işçileri silahlandırma konusunda, uygulamanın nasıl yürüyeceğine dair somut talimatlar vererek büyük bir çalışmayı yürütür. O günlerde Mihelson fabrikasında işçilerin ele geçirdiği silahları korumaktan sorumlu, oranın eski işçilerinden biri, Zemlyaçka'nın kendisini defalarca Moskova fabrikasına çağırdığını ve silah bulma konusunda görev verdiğini anlatır. Eski şehir başkanı Rudenyev'in şehir meclisinde bulunan hatırı sayılır miktardaki silahın zor alımı ve Aleksandrov caddesindeki zırhlı araçların vb. ele geçirilmesi söz konusudur, diye anlatır. Bu riskli operasyonların uygulanması esnasında daima örgütlü ve disiplinli olunması uyarısında bulunur Zemlyaçka.

Temmuz günlerine dair Zemlyaçka'nın notları onun kitlelere ne denli yakın olduğunu, onların neyi beklemekte olduklarını ne denli iyi bildiğini göstermekte. "*İşçilerin ruh haleti Temmuz günlerinden sonra kesin olarak değişti. İşçi kitleleri enerjiyle kaynıyordu, mücadelenin yeni biçimlerinin uygulanmasını talep ediyorlardı, geleceği yaşıyorlardı, kararlı eyleme doğru uzanıyorlardı... Kitleler bolşeviklerin konuştuğu her yerde toplaşıyordu: sadece mahalli bolşevik Sovyetlerde değil, sadece mitinglerde değil; bitmez tükenmez enerji onları gündüz gece demeden mahalli bolşevik komitelerine koşturtuyordu. Gündüz gece demeden sürüyordu mitingler, sohbetler, toplantılar. Kitle sadece gelecek devrimle yaşıyordu, gelecek olaylar için kendinde enerji biriktiriyordu.*"

Büyük Ekim Sosyalist Devrim gününde Zemlyaçka kaynayan bir enerji kor ortaya. Moskova komitesinin sekreteri olarak isyanın yönetimine katılır. İsyanın yürütülmesi ile ilgili çok çeşitli, bazen hiç öngörülemez sorunlarla ona başvururlar. Buna bir örnek, Kremlin'e ateş etme esnasında, topçu kısmına kumanda eden yoldaşlardan biri onun yanına gelir ve Kremlin'e ateş etmek için topun nereye yerleştirileceğini göstermesini talep eder. "*Ben*

tüfekten çok az anlardım, üstelik toptan çok daha az, bu nedenle ona talimat vermeyi reddettim. Fakat o, cevap almadan bir yere gitmeyeceğini beyan etti. O zaman ondan kurtulmak için, rasgele bir ifadeyle Solyanka'ya yakın bir tepeye yerleştirmesini önerdim. Meğer ora, Kremlin'e ateş açmak için mükemmel bir yermiş."

1918 yılı yazında iç savaş keskin bir karakter aldığı zaman, Parti'nin Merkez Komitesi yoldaş Zemlyaçka'yı Kızıl Ordu'da politik çalışmaya yönlendirir.

Aynı yılın Ağustos ayında, askeri bölüklerin Çekoslovakya cephesine sevkiyatını organize etmek için, Moskova komünistleriyle birlikte Orşa'ya gider. Zemlyaçka'nın cesareti burada da istisnai bir şekilde kendini gösterir. Alaylardan biri sosyalist devrimcilerin ajitasyonunun etkisi altında Almanya ile olan sınır çizgisini geçmeye niyetlendiği ve mahalli komitenin Orşa'ya gitmeleri ültimatomunu yerine getirmediği zaman Rosaliya Samoylovna hiçbir silah almadan şoförün eşliğinde o bölüğe doğru hareket eder.

Anılarında Zemlyaçka şunları anlatmakta: "*Kitlenin ikna edilemeyeceğine inanmak, olacak bir şey değildi. Belirli kanaati ya da saplantısı olan münferit kişilerle konuşmaların hiçbir sonuç vermeyeceğini biliyordum fakat neticesi ne olacak olursa olsun kitleye açıklamada bulunmayı gerekli görüyordum.*"

Düşmanca ruh haleti içindeki insanlarla çevrili Zemlyaçka, karargâhın bulunduğu eski çiftlikte önce toprak beyinin oğlu ile sonrada bu alayda isyanı organize etmiş olan bölük komutanlarında biri ile polemiğe girişir. Kanıtlarının gücü öylesine büyüktür ki, Kızıl Orducuların ruh haleti gözle görülür bir biçimde değişir. Zemlyaçka bunu şöyle yazar. "*Kızıl Orducuların yüzlerini gözlemliyordum, düşmanca, asık suratlar alaycı olmaya başlıyordu ve nihayet bana karşı sık sık şefkatli onaylayışla davranmaya başladılar.*"

Zemlyaçka'nın yaklaşık bir saatlik konuşmasından sonra Kızıl Orducular onu şiddetle alkışlar ve bolşevik karşıtlarını konuşturmazlar ve ertesi gün Orşa'da olmaya söz verirler. Sözlerini tutarlar ve Orşa'ya müzik eşliğinde tam bir düzen içinde varırlar. İki hafta sonra alay Çekoslovakya cephesine gönderilir.

Orşa'da yerine getirilen çalışmadan sonra Zemlyaçka, Petersburg ve Moskova işçilerinin grubuyla birlikte Parti'nin Merkez Komitesince Doğu cephesine gönderilir. Bilindiği gibi o günlerde Doğu cephesi en önemli cephe idi, Kotlas istikametinde durum ise çok ciddî idi. Kotlas düşme arifesindeydi, Perm ve Vyatka ise doğrudan doğruya tehdit altında bulunuyordu. Birlikler, Kuzey-Dvinska konumunu alınca Zemlyaçka, gerek Kızıl Ordunun bölüklerinde gerekse ahali arasında öncelikle politik çalışmanın düzenlenmesiyle uğraşır. Kendisi ve grubu için dosdoğru cepheye gitme izni alır ve Vologoda alayının kritik geri çekiliş anında orda belirir. Rosaliya Samoylovna politik görevlilerle birlikte, geri çekilenlere olan ihtiyacı açıklamak ve yerlerine dönmelerine ikna etmek için onların yanma gider. Çaba başarıyla sonuçlanır. Kızıl Ordu birlikleri kendi konumlarına dönerler. Bu durum, Kızıl Ordu birimleri arasında çalışmanın yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olduğunu, ara sıra, tesadüfî konuşmalara değil, tam tersine onların arasında sürekli, sistematik, eğitici çalışmaya ihtiyaç olduğunu gösterir. "*Dinlenme zamanlarında da, ön hatlarda olduğu gibi onlarla birlikte olmak gerekir.*" diye yazar Zemlyaçka anılarında.

Zemlyaçka o dönemde cephe hattına yakın halk kesimleri arasında çalışmayı, ordu içinde çalışma görevinden daha az önemli saymaz. "*Tam bir güvenle söylemek mümkün ki, Kuzey cephesinde zaferi, aşırı derecede zayıf ellerin tuttuğu çok az sayıdaki süngülerimizin gücüyle değil, bize kadar hiçbir politik çalışma görmemiş kitleler içinde yaratılan bilinçle kazandık.*" *diye* yazar.

Kuzey ahalisi arasında planlı politik çalışmayı, 1918 yılı Eylül'ünde Büyük Ustyug'da yapılan Kuzy-Dvinska eyaleti komünistlerinin kongresi başlattı. Altı gün süren kongre büyük bir yükselişle (ayağa kalkışla) geçti, bu ortamda Rosaliya Samoylovna delegeler arasındaki çalışmayı, kongrenin resmî oturumları ile sınırlamadı, tersine özellikle onlarla birlikte konakladı, ortak ya da teke tek sohbetler sık sık sabahlara dek yurtta da sürdü.

Parti'nin kuzey örgütleri Zemlyaçka'nın uyguladığı çalışmaya büyük bir değer verir ve Moskova'ya dönmesinden sonra da onunla ilişkiyi sürdürürler. Onun düzene soktuğu çalışmanın

olumlu sonuç verdiğini, devrimi savunmak için yeni Kızıl Ordu müfrezelerinin örgütlendiğini, müdahalecilere karşı mücadelede Kızıl Orduya köylülerin yardım ettiğini, bolşeviklere sempati duyan gönüllülerin çoğaldığını yazarlar. !918 yılı Kasımı sonunda, Güney cephesi 8. ve 9. ordularının bölgelerinde durum tehditkâr olmaya ve Güney ana cephe olmaya başladığı zaman Parti'nin Merkez Komitesi kararı ile Rosaliya Samoylovna Zemlyaçka 8. ordunun politik bölüm başkanlığına atanır.

1919 baharında, 8. Ordunun politik görevlileri Parti'nin MK'ye "*Kasım ayında Voronej dolaylarındaki feci yenilgiden sonra ordunun sağlamlaştırılması konusunda 8. politik bölümün idaresine atanan yoldaş Samolyova (Zemlyaçka) muazzam bir rol oynadı.*" diye yazarlar. Onlar, Zemlyaçka'yı eski bolşevik geleneğin rehberi, en karmaşık durumda en önemli kararı sallantısız alma yeteneğine haiz en tecrübeli görevli diye karakterize ederler.

Davanın başarısını son tahlilde kitlenin, örgütlenme ve bilinç derecesinin belirleyeceğine dair değişmez ilkelere yönelen Zemlyaçka ordu içinde çalışmada, politik örgütlenmenin ağırlık merkezini alt politik gruplara taşır.

"*Politik görevlilerin büyük kısmı görevlerini ön hatlarda yerine getirir, siyasi bölümde asgari sayıda politik görevli kalır. Politik çalışmayı sürdürmeye yetenekli herkes kitlelerin içine atılır*" diye yazar Zemlyaçka. Politik görevlilerin sayısı aşırı derecede yetersiz kaldığından görev yerlerine onların sürekli olarak dağıtılması ve yeniden dağıtılması gerekir. Saf dışı kalanların yerini doldurmak için her türlü yola başvurmak gerekir ve Zemlyaçka ordu kadrolarının üyelerinden, sıra neferi komünistlerden yeni politik kadroları öne çıkarmak ve yetiştirmek üzere muazzam bir çaba gösterir. Aynı çabayı, Kızıl Ordu yandaşı kitlelerin saflarını sıkılaştırarak ve örgütleyerek, onlara yüksek kahramanlık ilhamı vererek 13. Ordunun politik bölüm başkanı olarak da gösterir.

İç savaş esnasında Kızıl Ordu saflarında Zemlyaçka'nın militanca faaliyeti, Parti'nin ve Sovyet hükümetinin yüksek takdirini kazanır.

Yoldaş Zemlyaçka'nın *Kızıl Yıldız Nişanı* ile ödüllendirilmesine dair (23 Ocak 1921 tarihli) emirde şöyle denir: "*Yoldaş Samoylova-Zemlyaçka Rosaliya 8. ve 13. orduların politik bölüm başkan'ı iken ve çeşitli ordularda sorumlu olduğu diğer politik görevlerde yorulmak bilmez, özverili ve enerjik örgütsel ve politik çalışmayla kızıl bölgelerin sağlam güvenlik temelini attığı ve Kızıl Ordu'nun kesin zaferine yardım ettiği için Kızıl Yıldız Nişanı ile ödüllendiriliyor.*"

İç savaşın sona ermesinden sonra Zemlyaçka yeniden Parti çalışmasına döner. Parti'nin başlıca mahalli komitelerinden birinin -Moskova'nın Zamoskvorez bölgesi- sekreteri olur, bu dönemde Partiyi doğru yoldan çıkarmaya yeltenen troçkistlerin atağını başarıyla püskürterek, Leninist parti ilkelerini aktif bir biçimde savunur. Rosaliya Samoylovna, Zamoskyorez'deki fabrikaların ve atelyelerin, birimlerin, eğitim kurumlarının tüm parti gücünü, Parti'nin genel çizgisi çevresinde sıkılaştırarak troçkistlere karşı mücadeleye seferber eder. Zamoskyorez bölgesinin geniş partisiz kitleleri ile de sımsıkı bağlantıdadır. Zemlyaçka'nın zamanının önemli kısmı işletmelerde geçer, cumartesicilere ve pazarcılara katılır, işçilerin pek çoğunu şahsen tanır.

İşçiler de onu büyük bir sevgiyle karşılıyordu. Ryazano-Ural demiryolunun partisiz (parti üyesi olmayan) işçileri, buharlı lokomotif "mezarlığında" bulunan bir lokomotifi 1923 yılında akşamları ve pazar günleri çalışarak tamir ettiler ve Parti ocağına getirdiler. İşçilerin ortak toplantısında Vladimir İlyiç Lenin'i bu lokomotifin onursal makinistliğine, Rosaliya Samoylovna Zemlyaçka'yı da makinist yardımcılığına seçtiler.

Tam bir yıl sonra 1924 yılı Ocak ayında bu lokomotif Gorok'dan Moskova'ya Vladimir İlyiç Lenin'in vücudunu taşıdı.

1924 yılı Mart'ında Zemlyaçka'nın RKP(B) Güney-Doğu büro üyeliği onaylanır ve Parti'nin Kuzey-Kafkasya bölge komitesinde iki yıl süreyle çalışır. Aynı zamanda Güney-Doğu bölgesindeki MK propaganda grubunun yöneticisi olur.

Ülkemiz endüstrileşmek için Leninist planın gerçekleştirilmesine girişti̇ği yıllarda Zemlyaçka, Ural'ın Motovilihin bölgesine

yönetici parti çalışması için yola çıkar. Burası Rusya'nın en eski ağır sanayi merkezidir. Geniş işçi kitleleri ile doğrudan doğruya kontak kurmak gibi Zemlyaçka'nın mükemmel niteliği burada da ayrı-özgün bir güçle kendini gösterir.

Rosaliya Samoylovna zamanının çoğunu atelyelerde, işçilerin yurtlarında, dinlenme salonlarında, yemekhanelerde, çocuk kurumlarında geçirir, partisiz işçilerle, onların eşleri ile ve gençlikle buluşur. Bu günübirlik konuşmalarda Zemlyaçka basit, anlaşılır bir biçimde kitlelere Komünist Partisi'nin yüksek ideallerini taşır.

Nerede çalışırsa çalışsın Rosaliya Samoylovna her yere Leninist yönetimin mükemmel karakterini götürür, kitlelerin ihtiyacına özen göstermek, onları parti çevresinde pekiştirmek gibi, saptanmış kitlelere ilişkin görevlerin başarıyla çözümüne anahtar bulmayı insanlara öğretir.

Tutuculukla, bürokratik kalıntılarla istisnai bir inatla mücadele eder, her türlü inisiyatif ve kitlelerin yaratıcılığı karşısında esirgeyici şefkatli davranışın örneklerini verir.

Zemlyaçka'nın tüm bu karakteristik çizgilerini ve çalışma yöntemini Parti'nin Merkez Komitesi göz önüne alır ve 1927 yılında onu MKK İKD (İşçi Köylü Denetçiliği)'deki çalışmada değerlendirir. Bu örgüt Parti saflarının birliği ve temizliği için, Sovyet organlarının çalışmasında Leninist duruş için mücadeleye çağrılı idi. MKK İKD'deki faaliyeti ile Rosaliya Samoylovna geniş emekçi yığınları arasında çok büyük bir saygınlık kazanır. İşçi-köylü denetçiliğinin Halk Komiserliği bünyesindeki Şikâyet Büroları Birliği'nin başkanı niteliği ile çalışması onun biyografisinde parlak bir sayfayı temsil eder.

Rozalya Samoylovna'nın şikâyet bürosu bölümünün temeline koyduğu Leninist direktif, en geri erkek ve kadın işçilere Sovyet kanunlarını kullanmayı öğretmek gerektiğidir.

Emekçilerin şikâyetlerinin izlenmesine işçi gönüllülerin geniş kitleleri çekilir. Sovyet organındaki bürokratların ve kırtasiyecilerin açığa çıkarılması amacıyla 1929 yılı başlarında uygulanan toplumsal kontrol kampanyasına (seferine) bin beş yüz Moskova işçisi katılır. Bu konuda Zemlyaçka şöyle yazar: "Hasım gizli, açıkgöz,

kurnaz ve her durumda, önceden açığa çıkan rengini değiştirmeyi biliyor, emekçilerin en sadık, özenli arkadaşı maskesi altında saklanmayı biliyor, çeşitli insanlara farklı yollarla yaklaşmayı biliyor... Devlet organının bu kampanya neticesinde, "Sovyet kanunlarının bürokratizmle mücadele için verdiği olanağı" işçilerin artık kullandığını hissetmesi ve silkinmesi, gerekir."

İKD organlarının çevresini, Sovyet aparatının yetersizliği ile mücadeleye faal bir biçimde katılan işçi, köylü ve memurların ileri gelen unsurları (Sovyetlerdeki İKD şubesi, "Hafif süvariler", gönüllüler) oluşturur.

Rosaliya Samoylovna kontrolün etkinliğini dikkatle izler. Buna ilişkin olarak bürokratizme karşı üç günlük kampanyanın neticesi olağanüstü karakteristiktir.

Deşifre edilen bürokratların en kötü niyetli temsilcileri, 10 Mart 1929 tarihinde Zamokvorez tiyatrosunda Zemlyaçka'nın başkanlığındaki 14 işçiden kurulu jüri-işçilerin kamusal mahkemesi önüne çıkarılır. Yargılanan 19 bürokrattan 15'i jüri üyesi işçilerin verdiği ceza üzerine görevden alınır. Onlardan bazılarının sorumlu görev alması birkaç yıl süreyle yasaklanır.

Toplumsal denetçilerin eylemini ve ruh halini yoldaş Zemlyaçka şöyle betimler: "*İşçi- köylü denetçilerin Halk Komiserliği bünyesindeki Şikâyet Büroları Birliği üç günlük kampanya boyunca gerçek bir savaş karargâhı olur. İnsanlar kesin görevler, (kurumlar, adresler, tramvay numaraları, tramvay biletleri vb.) alıyorlardı. İşçiler ziyaretleri ile ilgili işleri başarıyla yerine getirince gözlemleri hakkında haber getiriyorlar, getirdikleri haberin yetersiz kalması durumunda işe yeniden dönüyorlardı İşçiler bu davada istisnai bir metanet, yüksek bir bilinç ve bağlılık gösterdiler. Farklı durumlarda beliren inisiyatif ve zihin çevikliği parlaktır. Sınıfsal içgüdü aynı zamanda işçilere sadık, dikkatli görevlileri ayırt etmeye yardım eder.*"

"Pravda" 12 Mart 1929 tarihli İKD sayfasında, görülen mahkemenin temel anlamı "*bürokratik sapkınlığın bizde cezasız kalmayacağını çok büyük ikna gücüyle göstermiş olmasındadır.*" diye yazdı. Şikâyetler Bürosu Bölümü (ŞBB) faaliyetinin geniş şef-

faflığını ve saygınlığını Rozaliya Samoylovna İKD çalışmasının kitlesellik ve etkinliğinin en önemli şartı sayar. Bu (şart) merkezi gazetelerdeki İKD'nin özel sayfaları ile fabrikalarda ve atelyelerde muazzam sayıda emekçiyi kapsayan jürilerin de katıldığı bindirilmiş (hareketli-mobil) ŞBB oturumları ile yerini bulur. Kitleleri "kapı kullarının (devlet aparatına müracaat eden) sıradan işçi ve köylüye karşı, bürokratça, küstahça davranışları ile şiddetle mücadele" için seferber ederek, Zemlyaçka bütün bürokratlar ve kırtasiyeciler için tehdit olur. D. Bedniy "Pravda"da yayınlanan dostça şiirinde şunları yazar.

Kapı kulluğu ve kış uykusundan
Sıyırmak için kendini tas tamam,
Portresini yoldaş Zemlyaçka'nın
As, dostum duvarına.
Kör şeytanın yazbozcu ruhu,
Tüm bönlüğün yuvarlansın yokluğa.
Ne zaman ki böyle bir "ölüm düşünürsün"
Güzel eylersin kabinini.
Hep köpürür sende boz bulanık,
Kabul saatidir sendeki sır
Hem de her an tekrarla
Yüce harfleri İKD
Arşınla sonra kabinini,
Dua et ki öğrendin Zemlyaçka'yı
Ancak portresinden:
Yüz kere tehlikeli orijinal!
"Gelir, eser" peki sen neredesin arkadaş?
Burada idin, ya da şurada idin:
Durur çanta mürekkep batağında...
Rütbe... hüviyet... ve her şey yuvarlanır gider!

Büyük halk sevgisi ve mutluluğuna özen gösterme, onu sıkılığa, titizliğe, kararlılığa yönlendirir. İşçi kitlelerini bürokratizmle mücadeleye çekerek, Zemlyaçka devlet aparatı için yeni kadrola-

rın hazırlanmasında Parti'ye ve hükümete yardım eder. Pek çok eski ŞBB gönüllüsü, seçkin Sovyet görevlisi olarak yetişir.

Yazar Aleksandr Fadeyev, Rosaliya Samoylovna'ya yazdığı çok sayıda mektuplarından birinde şöyle der: "*Ne zamandır, benim için, pek çok, pek çok başkaları için de (sizin yönetiminiz altında, benim de gözlerimin önünde yetişenleri Tevosyan'ı, Hvalebnova'yı ve pek çok güzel işçiyi hatırlayın,) Sizinle birlikte çalışmamızın, yoldaşça sohbetlerimizin hiçbir şeyle kıyaslanmaz, eğitici önemi olduğunu söylemek istiyordum. Bu konuda Size olağanüstü teşekkür borçluyum, verdiğiniz "eğitim" iliklere işledi, kopmaz bir parça oldu. Gözlemlemek durumunda kaldığım, Sizin için farkına varılamaz olan kendimdeki ve bir sıra yoldaştaki içsel süreçler olgunlaştı, bu harfi harfine bir bolşeviğin doğumu ve yetişmesi idi.*

Ne kadar genç insan sizin sayenizde Parti'nin esas özünü, çizgisini, kitlenin ruh halini sadece kavramayı değil, içinde hissetmeyi de öğrendi, gevezeliği küçümsemeyi öğrendi, "genel devrimcilik" ideolojisinden kurtuldu... Onun yerine ayık bilinçli görev borcunu, ufak tefek işlerde devrimci perspektifi hissetmeyi koydu."

Rosaliya Samoylovna'nın 60. yaş gününde bir grup yoldaş "*Pravda*" gazetesinde şöyle yazar: "*Zemlyaçka gibi yoldaşlara kimi sevgi kimi de kin besler. Kominizim için özveriyle, sadakatle mücadele edenler sevgi besler, yoldaş Zemlyaçka'nın köklü ilkeliliğini, sımsıkı iradesini, Parti'ye sınırsız bağlılığını iyi bilen ve kendi üzerinde tadan bütün tortular, işçi sınıfı'nın düşmanları, dönekler, kaçaklar ise kin besler.*"

"Devlet aparatının iyileştirilmesi ve basitleştirilmesi alanındaki ve aparatın Sovyet ve idari organlardaki bürokratizmle, israfçılıkla, sorumsuzlukla mücadele alanında başlayan yaygın sosyalist girişimlere uyarlanması problemi karşısındaki istisnai hizmetlerinden dolayı", yoldaş Zemlyaçka 1936 yılı 5 Eylül'ünde *Lenin Nişanı* ile ödüllendirilir.

Rosaliya Samoylovna, çalışmasındaki Leninist duruşu 1931 yılında Halk Komiserleri Sovyetiyle Komiserliğin üyesi sıfatı ile gönderildiği nakliyat işinde de uygular. Zemlyaçka'nın nakliyat işinde bürokratizme ve tutuculuğa, savsakçılığa ve mıymıntılığa

karşı örgütlediği mücadele, aşağıdan gelen inisiyatifin teşviki konusunda, demiryolcu kitlenin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda gösterdiği çaba, Sovyet nakliyat işlerinin sağlamlaşması davasına büyük katkı sağlar.

Komünist Parti'nin 1934 yılındaki XVII. Kongresinde Zemlyaçka, Sovyet Kontrol Komisyonuna üye seçilir. Sovyet aparatının disiplin anlayışı, iyileştirilmesi ve yaşamın kolaylaştırılması uğruna tükenmez bir enerji ve ısrarla mücadele eder. Her zaman olduğu gibi bu işin uygulanmasında da emekçilerin geniş aktivitesine yaslanır.

1937 yılında R. S. Zemlyaçka SSCB Yüksek Sovyeti'ne vekil seçilir. Seçmenleriyle sımsıkı bağlantı içindedir, her tür sorularını, müracaatlarını duyarlı bir biçimde yanıtlar.

Kendilerini her ne şekilde göstermiş olurlarsa olsunlar, devlet ve toplum karşıtı eğilimlerin taşıyıcılarına karşı tehditkâr ve acımasız olan Rosaliya Samoylovna, sadeliği, duyarlılığı ve herkese yardıma hazır oluşu ile sıradan Sovyet insanında sempati uyandırıyordu. İşçiler, kolhozcular, yazarlar, öğretmenler, çocuk yuvası eğitmenleri, bilginler, emekliler ve ev kadınları ona müracaat ederlerdi, herkes için cevap bulur, herkes için yapılması mümkün her şeyi yapardı.

7 Mayıs1939 tarihinde SSCB Yüksek Sovyet'nin direktifi ile Zemlyaçka SSCB Halk Komiserliği Sovyet'i bünyesindeki Sovyet Kontrol Komisyonu Temsilciliğine ve SSCB Halk Komiserleri Temsilci Yardımcılığına atanır. Büyük Anayurt Savaşı döneminde ülkemizin geçirdiği çetin günlerde de bu yüksek makamda kalarak, önemi büyük devlet adamlığı tecrübesini, ateşli enerjisinin tümünü düşmanın üzerinde zafer için mücadeleye yöneltir.

Özellikle savaş döneminde, her bir insanın alışılmış yaşam düzenin parçalandığı bir zamanda, yüz binlerce insanın yerinden yurdundan olduğu bir zamanda, çok az insanın güçlükler içinde olmadığı, kişisel acılar yaşamadığı bir zamanda, Zemlyaçka'nın insanlara karşı duyarlılığı, yardıma hazır oluşu, ülkenin dört bir bucağından bin bir çeşit yaşamsal sorunun çözümü için ona müracaat edildiğinde, çabuk ve etkili davranışı kendini özellikle gös-

terir. Onun kişisel arşivinde korunmuş olan, ricaları, şikâyetleri, zamanlıca gösterilen yardımlara teşekkürleri ifadelendiren çok sayıdaki mektup, Zemlyaçka'nın çok boyutlu faaliyetine, halka yakınlığına tanıklık etmektedir.

Savaş zamanında Parti ve hükümet Zemlyaçka'yı "Moskova Savunması" ve "Savaş Zamanındaki Parlak Emek" madalyaları ile ödüllendirdi.

Yaşamının son yıllarında Zemlyaçka RKP(B) MK bünyesindeki Parti Kontrol Komisyon Temsilcisi'nin yardımcısı idi.

Hükümet, R. S. Zemlyaçka'nın vatana karşı hizmetlerine yüksek değer vererek yetmişinci yaş gününde ikinci *Lenin Nişanı* ile ödüllendirdi.

Rosaliya Samoylovna, Parti'nin, SBSRC (Sovyetler Birliği Sosyalist Rusya Cumhuriyeti)'nin ve SSCB'nin tüm kongrelerinin delegesi idi.

Kitleler içinde Zemlyaçka'nın ne denli itibarlı olduğu Kızıl Muhafız onursal üyeliğine, Odesa 1905 barikat savaşları gönüllülerinin onursal üyeliğine, VLKSM'nin onursal üyeliğine seçilmiş olmasından besbelli.

Rosaliya Samoylovna bir devrimcinin büyük canlılığını, ayıklıkla, soğukkanlılıkla, her durumu ölçüp biçme ve inatla amaca ulaşma becerisi ile organik bir biçimde kendisinde kaynaştıran Leninist duruşlu görevlilerin gerçek bir temsilcisi idi.

Parti'nin sadık kızı yoldaş Zemlyaçka'nın ateşli yaşamı 21 Ocak 1947'de sona erer.

Naaşı, Kızıl Meydandaki Kremlin setinde yatmakta, anısı, sonuna dek tüm yaşamını verdiği Sovyet halkının yüreğinde yaşamaktadır.

KLAVDİYA İVANOVNA
KİRSANOVA

☆

İRİNA BRAZUL

☆

KLAVDİYA İVANOVNA KİRSANOVA

☆

Klavdiya İvanovna Kirsanovna'nın yaşam yolu sona erdiğinde altmış yaşında bile değildi, bu yolun amacını ise henüz on altı yaşında iken belirlemişti.

Komünizmin büyük davasına hizmetleri hiç aralıksız kırk yıldan fazla sürer. Faaliyetlerinin temposunu hiçbir zaman düşürmedi. Anayurt Savaşı günlerinde artık genç değilken bile, tıpkı yeraltı ve iç savaş günlerinde parti görevlerini yerine getirirken olduğu gibi kolayca ön saflara gitti. Onun için zorluk, tehlikelilik, aşılamaz büyük mesafeler yoktu. Klavdiya İvanovna, Yakutistan'daki uzun ve ağır görev gezisinden, beklenmedik ölümünden bir ay önce dönmüştü. Sırf gezi için sanatoryum ya da dinlenme evinde kalmaya ne vakti ne de arzusu vardı. Bu durum, asla sağlığının kusursuz oluşu ile açıklanamazdı, tam aksine Kirsanova'nın da ait olduğu kuşağın komünistlerine özgü olağan dışı faal oluşun, ateşli mizacın sonucuydu.

Bu insanlar daha yetişme çağlarında iken Parti'ye geldiler ve ilk gençliklerinin bütün ateşi ile devrimci harekete katıldılar. Parti mücadelesinin güçlükleri ve dertleri, onlar için yaşamın parçası idi, başka bir yaşam bilmiyorlar ve aramıyorlardı.

Klavdiya İvanovna devrimci harekete gencecik bir kız iken girdi: Lisedeki arama tarama esnasında onda yasaklanmış kitaplar buldukları zaman henüz 15 yaşında idi. Gerçi Klavdiya İvanovna, bundan kendisine hiçbir zaman pay çıkarmazdı. Sonraları, o zamanlarda çok saf olduğunu, ne politik durumu ne de programatik tartışmayı kavramamış olduğunu söz konusu ederdi. Devrimci

mücadelenin amaçları hakkındaki tezleri ilk kez, RSDİP'e girmiş ve tutuklanmış olan kuzeni Aleksi Kirsanov'dan dinlemişti.

Aleksi'nin dairesinde illegal bir toplantı yapılmıştı, ancak çay servisi yapan ve toplananların konuşmasından tek kelimeyi bile kaçırmak istemeyen yalınayak kıza hiç kimse dikkat etmemişti.

Kirsanovlar ailesi o zamanlar büyük güçlükler yaşamakta idi. Bir yöneticiye rüşvet vermeyi reddettiği için babası İvanov Vasilyeviç 22 yıl çalıştığı Kulebaks metalürji fabrikasındaki işinden çıkarılmıştı. İvanov Vasilyeviç'in geçindirmekle yükümlü olduğu karısı ve 8 çocuk vardı. Polisin gözetimi altındaki ve iş bulması imkânsız olan Aleksi Kirsanov da onun desteğinden yararlanıyordu.

Oradan oraya göç etmeler başlar. Kulebaks fabrikasından Kungur'a taşınırlar, sonra da Perm'e. 1904 yılında 16 yaşında katıldığı Perm Sosyal-Demokrat Parti örgütünde Kirasnova bir bolşevik olarak biçimlenir ve yükselir.

Petersburg'daki Ocak olaylarından sonra, Perm'de başlayan kış-bahar grevlerinin dalgası büyümeye devam eder ve 1905 Mayısında da Perm bolşevikleri önceden hazırladıkları bir plana göre politik gösteri düzenlemeye karar verir. RSDİP MK Perm komitesi, bu gösteriyi kendi raporunda şöyle betimler:

"*Bulvarda toplanan Motovilih ve Perm işçisi 500 insan kızıl bayrağı açtı ve park yolunda devrimci türküler söyleyerek, birkaç kez gösteri yürüyüşünde bulundular. Politik karakterli pek çok konuşmalar oldu. Polis meydana girişi kapattı fakat bir kısmı silahlı olan kalabalık tarafından (polis kordonu) yarıldı bu arada kılıcını kınından çıkaran polis öldürüldü, kızıl bayrağı zorla almaya kalkışan asker dövüldü. Birden bire beş bin kişiye kadar artan kalabalık ana yola çıktı, türküler söyleyerek bütün bayrakları ve sokak lambalarını kopardı, vali evinin pencerelerini parçaladı ve "Kahrolsun mutlakiyet!, Yaşasın halkın kendi yönetimi!" çığlıkları ile yavaş yavaş dağıldı.*"

Devrimci duygularla dolu gençlikde gösterilere katıldı. Onların arasında Klaşa Kirsanova da vardı. Bu ana dek grev gösterisine katıldığı için Liseden çıkartılmış ve Motovilih devlet fabrikası işçilerinin militanları arasına girmişti.

Gösteriden on gün sonra Motovilih'de silahlı ayaklanmaya dönüşen grev patlak verdiği zaman, Kirsanova militanların bünyesi içinde kurulan sıhhiye grubuna başkanlık eder. Yaralıların bakımını yapma konusunda hiçbir görgüsü yoktur ancak konuya çabucak hâkim olmanın yolunu bulur. Bunu nasıl başardığını anılarında şöyle anlatır:

"- *Ünlü cerrah Popov'un yönettiği cerrahi pratik dispanser çalışmasına sızmayı başardım.*

Kendime yüksek tıp kurslarının dinleyicisi süsü verip, şimdilik 'yoldaş efendiler grev yapıyorlar' diyerek, (bu sözlerle kara yüzcü olan müdürün önünde parti ve devrim karşıtlığımı kabartmak istiyordum) o dispanserde pratik yapmama izin vermesini rica ettim. Popov teveccühle izin verdi ve benim çalışmama büyük bir dikkatle yardımcı oldu. Yaralıların bakımı esnasında elde ettiğim, sargı yapmak vb. tüm bilgileri anında sağlık grubumuzun diğer üyelerine aktardım. Biz tamamen sağlıklı kolları, bacakları, başları sargılıyorduk..."

İsyanın yenilmesinden sonra Kirsanova Perm askeri organizasyonunda çalışmaya devam etti. Ona askeri birliklerle ilişki kurma görevi verilmişti. Bu gizli çalışma becerisi isteyen zor ve çok tehlikeli bir görevdi.

Zorlu 1906 yılı gelir. Mart'ta Perm komitesinin başlıca yöneticileri tutuklanır. Bu tüm çalışmayı hızla etkiler. Menşevikler, Plenahov'un "Silahlanmaya gerek yoktu." ifadesine yapışarak, ses tonlarını yükseltirler, militan grubun dağıtılmasını önerirler.

Kirsanova Parti'de henüz yenidir, fakat bu karara razı olmaz ve militan grubu elde tutar. "*Biz, Perm komitesinin iradesinin tam tersine sık sık Egoşiha nehrinin vadisine gidiyor ve oradaki tenha yerlerde ateş talimi yapıyor, sargı yapmayı öğreniyor, stratejik durum konuşmalarını sürdürüyor, Perm garnizonunun yerleşim durumunu ve topografyasını inceliyorduk. Bir bütün olarak Parti'nin hâlihazır duruma, Perm merkezinin baktığı gibi bakmadığına dair içgüdüsel bir umut taşımıyordu. Bu konuda yanılmamış olduğumuzu söylemek de mümkün.*"

1906 baharında Perm'de Mihaliç (Yakov Mihayloviç Sverdlov) belirdi. Kama ötesindeki ormanda hâlihazır durum üzerine bir rapor sundu. Raporun canalıcı sorusu: Moskova'daki ayaklanmanın yenilgiye uğramasıyla devrim de yenilmiş miydi? Askeri-savaş türü çalışmaya devam etmeli miydik? Ve bizler: Parti'nin ajitasyon ve propagandayı sürdürdüğü yerlerde aynı zamanda Moskova ayaklanmasının tecrübesini incelemek ve militan parti güçlerinin örgütlenme biçimlerini bulmak için her şeyi yapması gerektiğine dair açık-net sağlam cevabıda dinledik.

"*Savaşçı-militan grubumuz uyanıp canlandı. Bu toplantıdan bir hayli motive olmuş bir biçimde dağıldık: Perm menşeviklerinin peşinden kente doğru gitmedik, aksine sola doğru-Mihaliç'in gittiği yere, Motovilih'e doğru yöneldik.*" diye anar Kirsanova.

Sola, Motovilih'e doğru: işçilere, devrimci kitleye doğru anlamına geliyordu.

Çok geçmeden Y. M. Sverdlov Perm komite yönetimine başkanlık etmeye başlar ve işin gidişatı değişir. Askeri organizasyon yenilenir. Yakov Mihayloviç Sverdlov sorumlu yönetici olur, İvanovna Kirsanova da onun yardımcısı. Hapishaneyi bekleyen, garnizon askerleri ile ilişkiyi o (İvanovna) düzenler, birkaç askeri hücre örgütler, literatür satın almak için kaynak araştırır, bunlardan başka pek çok parti görevini yerine getirir.

O zamandan itibaren polis arşiv sayfalarındaki "köylü kızı Klavdiya İvanovna Kirsanova" nın -ilki 17 yaşındaki sonraları 18, 19 ve devam edip giden yaşlardaki- adı kaybolmaz.

Başlangıçta bu durum Kirsanova'nın da tutuklandığı yeraltı matbaasına dair davadır. Sonraları "Perm valiliği muhafızları hapishanesinin koridorunda ajitasyon yapması", üstelik "sanığın açıklamayı ve delilleri reddetmiş" olmasıdır.

Kirsanova hapishanede tutulduğu zaman bile adı operatif ihbarlarda geçer. Onlardan birine örnek olarak:

"*Ajandan gelen mevcut bilgilere göre, RSDİP Perm askeri örgütü başlıca yöneticisi Klavdiya Kirsanova'nın 1907 yılında tutuklanmasından sonra, Perm garnizonunun küçük rütbelileri arasında faaliyetlerini yeniden geliştirmeye başladı...*"

Daha ileride bu konuda: "Gözetim altında tutulan Klavdiya Kirsanova ile sürekli ilişki içinde bulunmuş ve onun etkisi altında kalmış olan Barbatenko Özel Lise'sinin kız öğrencilerin" bu faaliyetlere aktif olarak katıldıkları belirtilmektedir.

Klavdiya Kirsanova'nın hapishanede nasıl etkinlik gösterdiğini, o günlerde tutuklanan yoldaş Odinokov anılarında şöyle anlatır:

"*Kirsanova'nın hapishaneye bu gelişi ilk kez değildi. Çok genç idi, ancak işin doğrusu yaş bakımından değil. Asıl olan savaşçıl ve enerjik oluşudur. Olağanüstü örgütçü yeteneğe sahipti ve tüm hapishane kombinezonlarının değişmez kullanıcısı idi: Dışardan bütün haberler onun kanalından geliyordu, içerdeki eski ve yeni blokların hücre ve hastane ile iletişimleri de onun kanalından yürüyordu. Bütün önemli mektuplar, notlar Kirsanova kanalından işliyordu ve hiçbir zaman da yıkıntıya uğramadı. Bunu tüm hapishane biliyordu ve idare de biliyordu. Bu nedenle Kirsanova'yı özellikle ve sımsıkı izliyorlardı. Ancak hiçbir şey onu durduramıyor, ona engel olamıyordu. Muhafız henüz dönüş hareketini yapmadan havalandırmada gezinene ya da tek kişilik hücre penceresine notu fırlatırdı. Yahut doğrudan doğruya hızla hücre ya da hastanenin koridoruna geçer hareket halinde iken ruloyu fırlatırdı.*

Bir gün tanık olduğum durumu aktarayım: Kulenin tek kişilik hücrelerindeki tutukluları havalandırmaya çıkarıyorlardı. Bu esnada Kirsanova'yı da büroya götürüyorlardı. Onu iki inzibat götürüyordu. Havalandırmadakilere iki kişi eşlik ediyordu. O sırada biri büyük diğeri genç iki inzibat avludan bir yere doğru gidiyorlardı. Kirsanova gene de fırsatını bulup notu gizlice vermeye girişti. Altı kişi hep birden üzerine çullandı. Notu elinden almak istiyorlardı, fakat genç kız bence, inanılmaz öylesine bir güçle onları birbiri ardına kendinden silkeledi. İnzibatlar kudurdu ve zorbaca davranmaya başladı fakat amaçlarına ulaşamadılar. Birkaç dakikalık mücadelenin sonunda elleri boş kaldı, Klaşa notu yutmayı başarmıştı. Onun sadece hapishane içinde değil (sadece gözümle gördüğüm değil) duvarların ötesi ile de haberleşme akışını nasıl düzenlediği benim için muamma idi. Sonradan öğrendim ki, pro-

pagandayla etkilediği birkaç inzibat, hapishanenin sağlık memuru, hatta hapishane kilisesinin papazı ona çalışıyormuş.

Bana öyle geliyor ki onun istisnai açık yürekliliği, tertemiz bir genç kız oluşu ile birlikte kendine olan güven ve kararlılığı onları etkiledi.

Kirsanova'nın adi tutuklular üzerinde de otoritesi vardı ve etkindi. Hapishanede göstermiş olduğu cesaret ve atılganlıktan dolayı ona saygı duyuyorlardı.

Akıllarda kalacak bir olay da Klaşa'yı tecride koymalarıdır. O anda hapishanede gürültü-patırtı kopar. Koğuşlar koridorunda tınlayan bir kadın sesi duyulur. "Yoldaşlar! Hoşçakalın! Serbestim!" Herkes Klavdiya Kirsanova'nın sesini tanır...

Biz ona çok güveniyorduk. Bu nedenle de yoldaşların bizlerin firarını hazırladıklarını duyduğumuz zaman, firarı Kirsanova'nın organize etmesine çok sevinmiştik."

Firara gereklilik yoldaşlardan iki kişinin, Tromifov ve Gluhih'in ölüm cezasına çarptırılmış olmaları idi.

Bu zor bir işti. Bu operasyonu organize etmeleri için Kirsanov'un görevlendirdiği Parti komitesi, tutuklamalar yüzünden zayıflamıştı ve nöbetçileri satın almak için ne maddî olanaklara sahiptiler ne de baskın için silahlı güce.

Kirsanova, "Lbovcular" adı verilen "orman kardeşleri"nden yardım istemeye karar verir.

Bu anarşist grup, 1905 yılında silahlı ayaklanmanın fırtınalı günlerinde iyi ve cesur bir savaşçı olarak beliren Aleksandır Lbov'un adıyla anılıyordu. O, işçilerin yenilgisinin ardından çar cellatlarına teslim olmamaya karar veren arkadaşlarını kendi etrafında toparlamış ve onları orman içlerine götürmüştü. Orada, kendilerine "orman kardeşleri" adını veren çeşitli-karışık elemanlardan yavaş yavaş bir grup meydana gelmişti.

Genç bir kız onların yanına vardı.

"Orman kardeşleri" de ona para ve silah verdi. Hapishaneden kaçış, Perm bolşeviklerinin değerlendirmesine göre Kirsanova tarafından "akıllıca ve iyi" organize edilmiş, fakat hapishanede

alarm verilmesine sebep olan bir adi tutuklu yüzünden kaçış başarısızlığa uğramıştı.

Bir provokatör ihbarıyla açılan, bu kaçışı örgütleme davasından, keza "Temel kanunlarla düzenlenmiş yönetim tarzını zor yoluyla devirme amacıyla örgütlenmiş ve patlayıcı maddelere sahip cemiyete üye olma" davasından Kirsanova 1 Mayıs 1908 tarihinde Perm'den İrkuts bölgesine ömür boyu sürgüne gönderilir.

Bir buçuk ay sonra o artık oralarda değildir: "Sürüldüğü yer olan, İrkuts bölgesi Balagan ilçesi Yandin köyünden kayboldu" diye yazar İrkuts valisi polis idaresine.

Klavdiya İvanovna'nın polis pençesinden sıyrılıp çıkması bir kereye mahsus değildi. Babasının evine Klavdiya'yı tutuklamak için muhafızların geldikleri bir gün, âdeta onların gözlerinin önünde çıkıp gitti. Jandarmalar bir formaliteyi yerine getirmeyi unuttuklarından, polis idaresine geri dönmüşlerdi. Hiç kimseyi dışarı çıkartmama emriyle evin kapısı önünde ve avluda bir askeri nöbetçi bırakmışlardı. Muhafız askerler ise araştırma ve soruşturmada bulunmadıklarından kimin tutuklandığını bilmiyorlardı. Klavdiye, onlara karşı sanki babasını almaya gelmişler gibi davrandı. Su getirmek için avluya çıkmasına izin vermelerini rica etti, sonra avlunun arkasına geçti ve... jandarmalar dönmeden birkaç dakika önce kaybolup gitti.

Sürgünden kaçıştan sonra Klavdiya İvanovna'nın oradan oraya göçüp durması başladı. Tutuklamalar nedeniyle Moskova'da gizli buluşma yeri olarak verilen adresi kullanamadı. Tula'daki evli kız kardeşinin yanında kalabiliyordu fakat örgütle bağlantı kurmasına yardım edecek hiç kimse yoktu. Bunun üzerine Harkov'a gitti. Burada öğrenci gençlik arasında RSDİP komitesiyle bağlantılı yoldaşlar bulunmaktadır. Ancak örgütte yıkıntı başladığından işe girişmeye fırsat bulamaz. Tula'ya geri döner fakat polisçe takip edilmektedir. Klavdiya İvanovna yeniden Moskova'ya gider, oradan da Saratov'a. Burada nihayet pasaport (nüfus cüzdanı) edinir, ancak yeni tutturduğu düzen uzun sürmez. 1909 yılı baharında Kirsanova'yı tutuklarlar ve Perm valiliği hapishanesine nakledeler.

Bu kez askeri mahkemede yargılarlar ve ceza da öncekilerden daha ağırdır.

21 yaşındaki Klavdiya İvanovna Kirsanova'ya 4 yıl süreyle ağır hapis cezası verilir. Cezayı Perm hapishanesinin ağır hapis bloğunda geçirir.

1913 yılında ağır hapislik süresi sona erer. Fakat serbest bırakmazlar. Uzun süre cezalı diğer tutuklu grubuyla birlikte, Kirsanova Yakutska'ya sürgün edilir. Sibirya'nın ulu nehri Lena'da ağır ağır yüzen mavnada, neşeli faal "Klaşa", belki de hayatında ilk kez acele etmeden düşünerek, doğayı sakin sakin gözlemleme saatleri ile tanışır. Bu günler (süre) yaşamında hiçbir zaman sahip olmadığı fasılasız-büsbütün serbest bir zamandır.

Uzak yaban eller. Sahile kadar uzanan, vahşi Tayga ormanı. Hiçbir yerde ne bir insan, ne de barınak izi tozu görünmektedir.

Ve aniden geçit vermez gibi görünen taygadan bir insan çıkar. Elinde kocaman çiçek buketi taşımaktadır. Mavnada oturanlara hitaben bir şeyler haykırır ve çiçekleri hızlı bir atışla onların ayaklarına doğru fırlatır.

Mahkûmlar meçhul adamın hediyesini özenle toplarlar.

Onun sağlıklı yüzü, kuvvetli uzun boylu görünümü Kirsanova'nın belleğine yerleşir. Kelebek gözlüklü adamın sırtında beyaz temiz bir gömlek vardır. Onun tüm görüntüsü ve yaşam sevinci dolu selamı, yaban eller ürküntüsü içindeki insanlara burada karamsarlık ve eylemsizliğe düşülmeyeceğini anlatır.

Çiçeklerle beliren insan sürgündeki Emilyan Yaroslavski'dir.

Bir süre sonra Klavdiya İvanovna, Yakutska'da Yaroslovski ile tanışır ve o andan itibaren Yaraslovski'nin yaşamının son dakikasına kadar bir arkadaş ve karısı olarak ona eşlik eder.

☆

Yakutska'da politik sürgün az değildi. Onlar burada da, Tarih, Felsefe, Ekonomi-Politik öğrenmeyi sürdürüyordu. Bolşevikler, Marksizm karşıtları ile keskin tartışma içinde idi. Çeşitli parti ve akım temsilcileri arasındaki politik mücadele, 1914 yılında I. Dünya Savaşının başlamasıyla özellikle hararetlendi. Bu noktada

bozguncuların ve statükocuların keskince ayrışması başladı. Sosyal-Demokrat sürgünlerin bolşevik grubuna, Emilyan Yaroslovski ve V. P. Nogin başkanlık ediyordu. Bolşevikler burada tek bir aile gibi yaşıyorlardı. Ve bu aileye Kirsanova'da tüm haklara sahip bir üye olarak katıldı.

Orada, sürgünde kendi ailesi de meydana gelir 1915 yılında bir kızı olur. Şubat devriminin haberi geldiği zaman o henüz küçücüktür. Sevinçli haberi Yaroslovski'nin evine getiren Sergo Orconikidze'dir. Yaroslovski öylesine heyecanlanır ki çocuğu karyolasından kaptığı gibi, "Maryacık! Devrim geldi!" diye bağırarak havaya fırlatır ki çocuğun az daha tavana çarpacağını söyler. S. Orconikzide'nin karısı Zinaida Gavrilovna olayı böyle anlatır.

İki yaşındaki çocukla aile sürgünden Moskova'ya döndü. Temmuz 1917 yılında Kirsanova ve Yaroslovski'nin ikinci kızları doğdu.

Ekim günleri, Kirsanova'yı, Parti merkez komitesince gönderildiği Ural'da yakaladı.

Kirsanova için iç savaş yılları, geçmişteki yeraltı çalışmasına göre, yaşamın daha aktif ve hararetli bir dönemini teşkil etti. Daha hararetli bir zaman, elde iki çocuğun olduğu bir ana rastgeldi. Parti görevlileri yetmiyor ve iyi organizatörleri sık sık bir yerden başka bir yere atamak gerekiyordu. Parti görevlerinin yerine getirilmesi uzun çalışma gezilerini gerektiriyordu. Klavdiya İvanovna'da çocuklarını kendi ana babasının yanma gönderir.

İç savaşın belirleyici günlerini, bütün gücünü genç Sovyet iktidarının savunmasına vermeye tam hazır bir şekilde karşılar.

Klavdiya İvanovna, Hadecinska'dadır. Burada onu işçi ve köylü vekilleri Sovyet temsilcisi seçerler. Kişisel parti dosyası için hazırladığı biyografyasında Klavdiya İvanovna şunları yazar:

"Birleşen altı bölgenin Sovyet temsilcisi olarak seçilmiştim, orada da bu bölgenin millileştirilmesi konusunda ve sonrasında da, yayılan Çekoslovakya cephesine karşı yörenin savunulması için ayrı-özel kıta örgütlenmesi konusunda tüm çalışmayı sürdürmem gerekmişti.

1918 yılında yerel Parti örgütünün temsilcisi olarak, cepheye gidilmesine dair bölge merkezinin talimatını alınca bu örgütlenmeye başkanlık ettim ve bundan ayrı Verhatur çevresinin Askeri Sovyet temsilciliğine atandım.

Cephede olaylar öylesine kızışmıştı ki, Gora-blagadat'tan Perm'e giden ana demiryoluna doğru ilerleme istikametlerini tutmamız gerekmiş ve bunun için de benim ayrı-özel görevli kıtanın başkanı olarak ileri bir mevziide rol almam gerekmişti."

Burada ayrıntıya girilmemekte, Klavdiya İvanovna'nın ileri bir mevzilerde sadece bulunmuş olmakla kalmadığı, mevzii makineli tüfekçi olarak da savunduğu söz konusu bile edilmemektedir.

Biyografyasında Klavdiya İvanovna, Doğu Cephesi 3. Ordu Svodna-Ural tümeni komiserliğinin kendisine verildiğini Askeri Kolektifin üyesi olduğunu, bu makama çok karmaşık ve sorumluluğu yüksek bir görev düştüğünü bile anmamakta.

İşte onun belgesinde bu konuda yazılı olan:

"*Askeri Kolektif'in üyesi olarak yoldaş Klavdiya Kirsanova, Boğoslova Dağlık bölgede: Özellikle çalışma yeteneğini yitirmiş kurumları ortadan kaldırmakta ve yenilerini kurmakta; görevli kişilerin yerlerini değiştirme ve atamada sınırsız yetkiye sahiptir; karşı devrimle mücadele konusunda yoldaş Kirsanova, müfrezeler kurma, onları silahlandırma ve adı geçen çevrenin karşı devrimcileri ile en şiddetli mücadeleye sevk etme hakkına sahiptir*

Yoldaş Klavdiya Kirsanova telefonda direk konuşma, 'askeri' imzalı telgraf çekme, tüm demiryolu hatlarının bütün trenlerinde parasız ve engelsiz yolculuk etme ve keza lokomotifleri ve kadrolarını mühürlenmiş imzayla talep etme hakkına sahiptir."

Bu yüksek yetkiler elbette, belgenin sahibesince defalarca kullanıldı.

Klavdiya İvanovna, Ural'dan Parti'nin Hamovinçes (şimdi ki Frunzens) mahalle sekreteri olduğu Moskova'ya çağrılır. Kirsanova aynı zamanda kadınlar arasında uzun süreli çalışmaya başlayacağı ve doğal olarak sonrasında, onu uluslararası kadın hareketine bağlayacak olan yere, RKP(B) Merkez Komitesinin kadın komisyonuna alınır.

O günlerde Emilyan Yaroslav da Moskova'da çalışıyordu. Çocukları yanlarına aldılar, Klavdiya İvanovna onlara yeterince zaman ayıramasa da, tesadüfen, ayaküstü de olsa aile hayatının bütünlüğünün sevincini yaşadılar. Ancak o, eskiden olduğu gibi bulunduğu yerden ayrılmaya ve daha çok ihtiyaç duyulan yere gitmeye hazırdı.

1919 Haziran'ında Ural, Kolçak'tan kurtarılmıştı. Beyaz muhafızların idaresi altında iken tahrip edilmiş, vahşetleriyle zayıflamış, Rusya'nın sanayi merkezlerinden biri olan Ural, kanlı olaylardan sonra onu diriltecek olan gerçek sahiplerini bekliyordu. Klavdiya İvanovna Ural'a gider. O zamanlarda olağan sayılan bir durumla, yük treninin "soba kurulu" genel bir vagonunda, bütün istasyonlarının savaşla alındığı yerlere doğru yola çıkar. Bu kez büyük kızını yanında götürür: İki çocuğundan birden ayrılacak gücü kendinde bulamadığı besbelli. Ekaterinburg'a (Sverdlovsk'a) gelişinden iki ay sonra üçüncü çocuğunun annesi olur.

Büyük kızı artık beş yaşındadır, kardeşinin bakımına yardım edebilmektedir. Komşular ve arkadaşları da yardımcı olur.

Sibirya'daki "iktidar organlarının ve Parti organlarının sağlamlaştırılması için" Parti seferberliğu ilan edildiği zaman, Klavdiya İvanovna'nın yerinden kalkmasını çocuk engellemedi. Kirsanova'nın kendi biyografyasında şöyle denmekte: "Parti seferberliği bana da değdi, Omsk'a, Parti'nin Omsk kent komite sekreteri olduğum yere gönderildim." Ayrıca bu kentte Kirsanova, bölgesel Parti Okulu'nun ilk rektörü oldu ve işçi-köylü üniversitesi olarak onu yeniden organize etti. Bu, yaşamının uzun yıllarını vereceği, kadroların yetiştirilmesi alanındaki ilk çalışması idi.

Omsk'ta, Klavdiya İvanovna büyük bir bahtsızlığa uğradı. Oğlunu kaybetti. Ağır hastalanmıştı ve yaşam çok sertti, çocuğun kurtarılması başarılamadı.

Çocuğun ölümüne Klavdiya İvanovna ıstıraplarla katlanır. Yaroslav onu Moskova'ya çağırır:

"Klavdiçka, mutlaka gel, burası sana iyi gelecek. Burada işler inanılmaz derecede çok. Bozulan morali yükseltmek gerekiyor, burada kuvvetlerin yayılacağı yerler var, buradaki çalışmayla can-

lanırsın. Durum tamamen başka, bazı fabrikalarda komünistlere karşı düşmanlık güdülüyor ve konuşturulmuyorlar. Muazzam bir çalışmayı yerine getirmek gerekiyor, senin gibi görevlilere burada da ihtiyaç var."

Parti seferberliği üzerine alınan görev o günlere doğru artık yerine getirilmişti, Klavdiya İvanovna gidebilirdi.

Çalışmasının bundan sonraki etabında Klavdiya İvanovna, daha Perm günlerindeki yeraltı çalışmalarıyla yöneticisi ve öğretmeni olan Yakov Mihayloviç Sverdlov'un başlattığı işin mirasçısı oldu. Sverdelov BMİK (Birleşik Merkez İcra Komitesi) bünyesinde iki haftalık kurslar düzenlemişti. O zamanlarda komünistleri eğitim için daha uzun süreyle alıkoyma olanağı yoktu. Şimdi o kurslar Komünist Üniversiteye dönüştü. Klavdiya bu kursların başına geçti.

Zor savaş yılları geride kalır. Müdahalecilerin ve iç savaşın açtığı yaralar kabuk bağlar. Genç Sovyet devleti ekonomi ve yaşam zorluklarını yener. Yaşam şartları biraz kolaylaşır. Biraz soluk almak mümkün gibidir.

Kirsanova'nın ailesi nihayet bir araya gelir ve birbiri ardına iki oğul dünyaya getirir. Onlar büyük çocuklardan daha iyi şartlarda büyümektedirler.

Çalışmalar sakinleşir fakat azalmaz.

Bütün bu yıllarda Kirsanova Marksist-Leninist eğitim okullarını yönetir ve aynı zamanda kadınlar arasında büyük bir çalışma sürdürür. 1933 yılında bu çalışmadan dolayı *Lenin Nişanı* ile ödüllendirilir.

☆

Klavdiya İvanovna Kirsanovna mükemmel bir propagandist idi. Hitap ettiği dinleyicilerle her zaman ortak dil bulabiliyordu. Sözleri, açıklık, basitlik ve ikna gücüyle ayırtlı idi. Onu herkes, çar ordusunun askerleri de, kızıl muhafızlar da, okuma yazmayı yenice kavramış işçi-köylü kadınlar da, hayata atılan gençler de anlıyordu.

Klavdiya İvanovna ajitasyon ve propaganda çalışmasını seviyor ve büyük önem veriyordu.

Büyük Anayurt Savaşı'nın başlamasına birkaç yıl kala, Parti M.K'nın ajitasyon ve propaganda şubesinde çalışmaya başladı. O zamanlarda artık genç sayılmasa da, sık sık çeşitli yerlere seyahat etme gereği onu hiç huzursuz etmiyordu.

Dinleyicilerle her karşılaşması onun için sevinç idi. Onların notlarını özenle sakladı çünkü onlarda, kendi sözlerinin halka ulaştığının, dürüst düşünceler uyandırdığının tanıklığını görüyordu. Daima bir parçası olduğu kitlelerle kaynaşıklığını hissediyordu.

Büyük Anayurt Savaşı başladığı zaman Klavdiya İvanovna artık 50 yaşını geçkindir, fakat 20 yaşında imiş gibi çalışır: Uzak cephe hatlarına, yanlarına ve önlerine gider; düşman ateşi altında asker siperlerine kadar sokulur.

Klavdiya İvanovna'nın eve yazdığı mektuplarından biri o günlerde gerçekten nasıl yaşadığının bütün bir tablosunu vermekte:

"Sizin Kirsanova'nız, söylendiği gibi sanki 'ne suda boğuluyor, ne de ateşte yanıyor,' motorlardan birinin uçaktan fırlayıp gitmesi sonucu meydana gelen kazada bile benim sadece dirseğimde sıyrıklar oluştu ve anı olarak iki morluk kaldı.

Pilotun kolu kırıldı. Teknikerin ayağı parçalandı. İkinci pilotun birkaç kaburgası kırıldı. Diğerleri yara bereyle atlattı.

Kaza, Krasnadar'a 20 km kala meydana geldi. Motorlardan biri yandı, aynı anda ikinci motor da stop etti, pilot da alevi boğmak için uçağın derin olmayan bir nehre düşmesini sağladı ve suya atlamamızı emretti. Uçağın kabini suyun üzerinde köprü gibi asılı kalmıştı. Güzel soğuk suya atlayanlarımız kurtuldu.

Ağır yaralanan tekniker ve ikinci pilot için yardım organize etmemiz ve yıkıntının içinden onları çıkarmamız gerekti.

Kolhozcular koşuşup geldi. Pilot rapor vermek üzere Krasnadar başkanlığına gitti, ben de yaralıların en yakın hastaneye naklini organize ettim. Sonra tüm kolhozlardan 400 kişi kadar kolhoz genci bir araya geldi. Açıkçası, kazamızla tarlalardaki çalışmayı bozmuş olduk. 'Nasıl düştüğümüz, nasıl kurtulduğumuz ve tehlike ne olursa olsun şaşırmamanın, örgütlü ve sakin olmanın, paniğe kapılmamanın' esas olduğuna dair üç sohbet toplantısı gerçekleştirdim. Çocukların bile Moskova'yı nasıl savunduğunu,

'yangın bombalarını' nasıl söndürdüklerini, savaşçıların cepheye nasıl koştuklarını anlattım ve sohbetten sonra çalışmak üzere dağılmalarını rica ettim. Böylece altmışar kişilik üç grubu ikna ettim. Fakat akşama doğru 'kuşun böylesini görmek' gözlemlemek için yeni beş yüz kişi bir araya geldi.

Akşamüzeri kolhozcular süt, vişne, bal, salatalık turşusu, taze mis gibi ekmek getirdiler ve bizi en kıymetli misafir sayarak doyurdular. Bilgi vermek üzere yanlarına geleceğime söz verdim. Mutlaka gidilmesi gerekiyor. Çok rica ettiler. Yarın işe girişiyorum.

Sağlık ve çalışmalarda başarılar diliyorum. Sizin Kirsanova'nız."

Burada eklenmesi gereken, Kirsanova'nın söz verdiği Krasnadar kolhozcularının yanına mutlaka gitmiş olduğudur.

Yeniden, iç savaş günlerinde olduğu gibi Yaraslovski bir cepheye, Kirsanova başka bir cepheye gitti, kısa bir süreliğine karşılaşmış olanlar yeniden ayrıldılar.

1943 yılında Emilyan Yaraslovski ağır hastalandı. Hastalığı aşırı derecede tehlikeli idi. Kirsanova, hastanın yanında olmak için hayatında ilk kez uzun süreli izin aldı. Ona özenle baktı, yaşamının son gününe dek elinden bırakmadığı çalışmasına yardım etti.

3 Aralık 1943'de "*Pravda*" için makaleyi dikte ederek yazdırdı, 4 Aralık'da ise artık yoktu.

"Eve ilk kez acı getirmiş oldu", diye konuşuldu o zaman, büyük dost evinde.

Klavdiya İvanovna yaşam arkadaşını, savaş yoldaşını, çocuklarının babasını kaybeder. Tesellisiz acı içinde iken de yoğun emeğe ara vermez: Raporlar hazırlar, görev gezilerine çıkar. Yaşam çizgisinin doygun bilgi ve tecrübesine göz atıldığında, bir insanın kısa yaşamında tüm bu görevleri nasıl yerine getirdiğini tasavvur etmek zor. Tarihler, şehir adları, Cumhuriyet adları ışıldıyor. Yeniden Ural, Sibirya, Sahalin adaları, sonra Paris ve yeniden vatanımızın uzak köşeleri.

Uluslararası kadın hareketinde Kirsanova özellikle faal katılım üstlendi.

Fakat o zamanlarda bu örgütün çalışması, savaş öncesi durumun gerginliği ve sonra da yaygınlaşan savaş yüzünden geniş yaygınlık kazanamadı.

Faşizm üzerindeki zaferden sonra, 1945 yılında kadınların uluslararası kongresi tekrar toplanır. Tüm dünyanın kadın delegeleri, Sovyet kadınlarını halk zaferinin kadın temsilcileri olarak karşılar. Uluslararası Kadın Örgütünün ve başkanlık kuruluna Kirsanov'un da katıldığı Sovyet Kadınlarının Anti-faşist Komitesi'nin faaliyetleri için yeni geniş perspektifler açılır.

Onun önünde 1945 yılı baharında yeni bütün bir çalışma alanı açılır. Sovyet halkı, halk ekonomisinin yenilenmesi ve muazzam yaratıcı emekle meşguldür.

Klavdiya İvanovna davaya hararetle sarılır. O, kâh Mançurya'da, kâh Kamçatka'da, kâh Sahalin'de dir.

1947 yılı yazı onu Yakutiya'da yakalar. İlk kez ömür boyu sürgün olarak bulunduğu yerlerde büyük bir seyehat gerçekleştirir. Şimdi, yeni yaşamda yükselen zengin bir diyar görür ve daha zengin ve daha iyi olması için de her şeyi yapar.

O günlerde Kirsanova'nın artık ağır hasta olduğunu hiç kimse bilmiyordu. Ölümcül illetin krizlerini yenmişti.

Moskova'ya dönünce seyehatin değerlendirilmesi üzerinde çalışmaya girişir, Sovyet Kadınları Komitesi'ndeki işine geri döner, uzun zamandır meşgul olduğu Çin dilini öğrenmeye devam eder.

Fakat bir ay bile geçmeden yatağa düşer, hastalığın artık çok ilerlemiş olduğu anlaşılır. 10 Ekim 1947 tarihinde Klavdiya İvanovna yaşamdan ayrılır.

Veda gününde "*Pravda*" da basılan portreden, kendi döneminin en iyi kadınlarından birinin yüzü bize bakmaktadır. Düz kesilmiş saçlar, yüksek bir alın, açık ve sertce bir bakış. Büyük bir kaderle, savaşçı, militan, kurucu, hanım ve anne yaşamı geçirmiş, her şeyden önce de Parti'sinin, büyük halkının sadık kızının, sade Rus kadınının yüzü.

LİDİYA MİHAYLOVNA
KNİPOVİÇ

☆

N. K. KRUPSKAYA

☆

LİDİYA MİHAYLOVNA KNİPOVİÇ (1857-1920)

☆

Yeraltı iletişim tekniğine büyük önem veren Vladimir İlyiç, Lidiya Mihayavlovna'ya "Dyadenka" adını takmıştı, Erkeklere kadın adı, kadınlara da erkek adı takılmasını öğütlemişti. P. G. Smidoviç, "Analık" diye, Orlovski "Jozefina" diye, vb. anılıyordu.

"Dyadenka", Parti inşamızın temelinin henüz atılmakta olduğu bir zamanda ve özverili devrimci-profesyoneller grubunun partimizde belirleyici rol oynadığı bir zamanda aktif görevli olarak işçi hareketi içinde idi. O zamanlar, şimdi uzak geçmişte kaldı, fakat güvenle söylenebilir ki, yeraltı çalışmasından geçmemiş olsa idi, Partimiz hiçbir zaman 1917 yılı devriminde olduğu denli çelikleşmiş, dirençli, dayanıklı örgüt olamazdı, hiçbir zaman zafer kazanamazdı.

Lidiya, kadın devrimcilerin tekrarı olmayan bir karakteridir. Ardı sıra hiçbir edebi eser bırakmadı, ardı sıra "parlak" hiçbir dava ve davalarda söz alışlar, vb. sıralanmamakta, onun muazzam, son derece önemli, yorulmak nedir bilmeyen, özverili çalışmasını, sadece onunla doğrudan doğruya iş görenler bilirdi. İşini en yakınlarına bile anlatmazdı; o zamanların gizlilik şartları bunu gerektiriyordu. Sadece "Dyadenka" adlı kişi ile çalışanların ve kendine özge yakın yoldaşların karşısında, hararetli, güçlü, inançlı insan, "taş gibi sağlam" kadın bolşevik, her şeyini sonuna dek parti çalışmasına veren bir insanın tavrı belirirdi. Lidiya, yoldaşlardan ilkesel tahammül, sıkı gizlilik, yorulmak bilmez çalışma talep eder, her türlü yanlış hareketin canına okur, kıvırtmalarla alay ederdi: "Bugün bolşevik, yarınsa menşevik", derdi alayla, Bolşeviklerle

menşevikler arasında sallanan yoldaşa. Fakat zor bir anda yoldaşlar danışmak, güçlüklerini, kederlerini anlatmak için özellikle Lidiya'ya giderlerdi. Lidiya'da her pürüzün anlamını anlamaya çalışırdı, insanlarsa onda manevî destek bulurlardı. Lidiya, yoldaşlara hiç kimsenin gösteremeyeceği özeni gösterir, illegal partililere pasaport düzenler, geceleme yerleri bulur, tutuklanan işçiye de, ilerici yayın bulunduran genç kıza da, "uçar gibi gelen" bolşeviğin annesine de özen gösterirdi. Yeraltı çalışması o zamanlarda çok zor şartlarda yürüyordu ve gizlenmek gerektiği zaman, "yıldırım gibi gelen" risk, sık sık çalışacak-sokulunacak bir yerin olmayışı, zorunlu işsizlik, insanları yıpratıyordu. Lidiya ile ilişkili olan herkes, artık partili olduğunu, yalnız olmadığını, zor anda desteklendiğini hissederdi. Bunlarsız çalışmak zordu. İşte bu nedenle "Dyadenko" anılırken yaşlı bolşeviklerin yüzleri ışıldar.

Lidiya Mihaylovna 1857 yılında Finlandiya'da doğdu, çocukluk ve gençliği de aynı yerde geçti. Doktor kızı idi, eğitimini evde aldı, bilahire Gelsing-Fors üniversitesine devam etti. Lidiya lise öğrencisi olmadı, hiç kimse irdesini kırmaya kalkışmadı, hiç kimse eski sistem görüşleri dayatmaya kalkışmadı, özgür bir insan olarak yetişti, kendi yolundan yürüdü. Son derece bağımsız, derin düşünceli, dünya görüşünü tutarlı bir şekilde enine boyuna tartan bir insandı. Deniz kenarında, denizden etkilenerek büyüdü, zamanının önemli kısmını kardeşleri ile birlikte kürek çekerek, yelkenli gezilerle vb. geçirdi.

Onu kim etkiledi? Her şeyden daha çok onun kendi sözüne göre, büyüdüğü malikânedeki balıkçılarla ve işçilerle sohbetler ruhunda yer etti.

Lidiya 18 yaşında hastalanır, onu köye gönderirler; orada her tür köy işini yapar; inek sağar, ot biçmede çalışır, ekin biçer, bahçede çalışır.

O zaman da, Sveaborg ve Helsingfors'da, Sikorski ve Rogaçeviy'in başkanlık ettiği halk-iradesi grubu bulunuyor, askerler arasında çalışma sürdürüyordu. Knipoviç ailesi bu çevreye yakındı, Lidiya da bu çevreden etkilendi. Halk-iradecileri genellikle gençliğe büyük dikkat ayırıyor ve onlara çeşitli görevler veriyor-

du. Burada başladı Lidiya çalışmasına ve ilk devrimci bilinçlenişe. 1881 yılında grup çöküntüye uğradı. Keza Knipoviçlerde de arama oldu, fakat sonuçsuz kaldı. Azgın gericilik yılları başladı. Lidiya halk okulu öğretmeni oldu. 1887 yılında Lidiya'nın erkek kardeşi Nikolay Mihayloviç tutuklandı, Blagoyev'in davasına dâhil edildi. Bu, Rusya'daki ilk Sosyal-Demokrat gruptu. Nikolay Mihayloviç -şimdi büyük bir bilgin, doğa bilimcisi, balıkcılık uzmanıdır- o zaman üniversiteyi henüz bitirmişti. Krestah'da bir yıl hapishanede kaldı. Lidiya, Finlandiya'dan Piter'e geldi ve çok sevdiği kardeşinin ailesinin yanına yerleşti, ev işlerinin önemli bir kısmını ve çocukların özellikle de ufaklık Bori'nin bakımını üstlendi. Kardeşi Sosyal-Demokrattı ve halk-iradesi görüş kalıntılarının etkisi altında olan Lidiya ile hararetle ve sert bir şekilde tartışırlardı. 1891 yılı açlık zamanında, açlık çekenler için aşevi düzenlemek için Tambovska vilayetine gitti. Köylülerin yoksulluğu, özellikle de cehaleti, kadere boyun eğmişliği, üzerinde silinmez izler bıraktı. Bir türlü anlamıyordu köylüler Lidiya'nın niye çırpındığını. Kâh çar tarafından gönderildiğini, kâh kendi ruhunu kurtarmaya çalıştığını sanıyorlar fakat ona hararetle sempati duyuyorlardı. Sonbaharda köyden dönünce, Lidiya, 1896 yılında tutuklanıncaya dek ders vereceği Pazar Akşam Okulunda öğretmenliğe başladı.

Lidiya çok yetenekli bir öğretmen ve propagandist idi, fakat en önemlisi öğrencilerine öylesine sade yaklaşırdı ki, onlar da güvenle derhal kaynaşırdı onunla ve şahsında yakınları olan bir kişiyi görürlerdi. Öğrenciler genellikle bayan öğretmenlerine karşı güven ve sevgi duyar fakat gene de onların öğretmenlere karşı davranışlarında saygılı yabancılığın belli bir payı hissedilirdi. Fakat Lidiya'ya tamamen kendilerinden biri olarak bakarlardı. O titizdi, sık sık homurdanırdı, heyecanlanırdı, fakat ona gücenmezler, fikrine değer verirlerdi. Öğrenciler çekinmeden sorular sorar, içten-samimi düşüncelerini açığa vururlardı. Lidiya, bütün sorulara doğrudan doğruya cevap vermeyi ve ilgilerini hareket noktası alıp, onları büyük ilkesel sorunlara sevketmeyi biliyordu. Lidiya'nm sınıfına gelen, ayrı bir atmosfer, ayrı bir kaynaşma hissederdi. Ve öğrenciler Lidiya'yı büyük bir özenle çevrelerdi. Grubunda yaşlıca bir

işçi vardı, yazdığı bir kompozisyonda çar ve Ortodoks kilisesini savunmuştu, aynı işçi Lidiya'yı şöyle uyardı: "Kara'ya karşı daha ihtiyatlı olmalısınız, O hep gizli polisle gezinmekte." Kara sonra provokatör "Larioniç" olarak açığa çıktı. İşçilerin o zamanlarda kendilerine özgü gizlilik içgüdüsü vardı ve herkesin anlayacağı biçimde ifadesini bulur ve gereğinden fazla gevezelik edilmezdi. Ve bunun sayesinde Lidiya, tüm polis engellerine rağmen öğrenciler arasında devrimci propagandayı sürdürebiliyordu. Bayan öğretmenleri de etkilemeye başladı. Her tür liberal lakırdıya karşı öfke duyuyor, durup dinlenmeden çalışan gençlikten dayanıklılık talep ediyordu. Şöyle bir olayı hatırlıyorum. Aleksandır fabrikasında, daha önce aynı Marksist grup içinde iki yıl birlikte olduğumuz, birlikte bazı işler yaptığımız tanıdık bir mühendis çalışıyordu. Devrimci hareketten ayrılmış, bu nedenle de çok sinirliydi. Okul öncesinde bazen ona uğruyordum (Fabrika evinde yaşıyordu) ve okula dair, çalışmaya dair söylemlerle işçi hareketinden ayrılmamasına çaba sarfediyordum. Bir keresinde birlikte tiyatroya gittik. Ertesi gün Lidiya: "Birlikte çalıştığın zaman, beraber tiyatroya gitmek yeterli aptallıktır." diyerek bana çullanmıştı. Lidya ile tanışıklığımız o zaman henüz azdı. Ben: "ona ne" diyerek alevlenmiştim, sonra düşününce de onun ne denli haklı olduğunu görmüştüm. Lidiya'nın açık yürekliliği ve sorunları keskin koyuşu, konu ilkesel olduğu zaman, devrimci çalışmaya ilişkin olduğu zaman, onun hedeften şaşmamasını sağlıyordu. Çok geçmeden Lidiya'ya hararetle bağlandım. Yalnız ben değil. Ona, yeni şekillenmeye başlayan örgütte beraber çalıştığımız Appolinariya Aleksandrovna Yakubova; artık Marksizme eğilim gösteren Praskovya Frantsevna Kudelliyova, Mariya Vladimirovna, Bernstamova, Ekaterina Aleksandrovna Dyakonova gibi başka diğerleri de can atıyordu. Yakubova ile ben, kanaatlerinin değiştirilmesi zor bir insan olan Lidiya'nın Sosyal-Demokrat olmasını olağanüstü arzuluyorduk. O günlerde Natanson, Lidiya'yı kuvvetle etkiledi. Sonra 1904 yılında Natanson'la tanıştığımızda, insanları tanıması, anlaması ve davanın çıkarları için nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda Vladimir İlyiç üzerinde çok güçlü bir etki bıraktığını hatırlıyorum.

Fakat Natanson eski tip, içine kapanık, gizli örgütün, ekseriyetle entelektüellere dayalı örgütlenmenin avcı tipi organizatörü idi. Gizli çalışma alışkanlığı-yatkınlığı hâlâ ihtiyaçtı fakat yükselen işçi hareketi artık yeni, çok daha geniş kitlesel örgütlenme biçimlerini talep ediyordu.

Nihayet Lidiya Sosyal-Demokrat oldu. Sosyal-Demokrat olması, Appolinariya ile birlikte gösterdiğimiz çabadan dolayı değil, Pazar Akşamları Okulu işçi kitlesi ile yaygın temas olanağı verdiği ve canlı temas işçi hareketinin büyüdüğü bir süreçte herhangi bir kitaptan ya da gerekçeden daha iyi ikna ettiği içindi. Kudelli'de, Nikolay Leonidoviç Meşeryakov' da Sosyal-Demokrat oldular, daha başkaları da eğilim göstermeye başladı Sosyal-Demokratlığa. O zaman, Lidiya örgüte henüz girmemişti fakat her türlü yardımda bulunuyordu. Birgün, Knipoviç'in dairesinde grubumuzun (Vlademir İlyiç, Krjijanovski, Starkova ve diğerleri), Sosyal-demokrasiye eğilim gösteren kadın öğretmenlerle birlikte, çalışmanın koordinasyonu ve karekteri konusunda anlaşma sağladığımız bir görüşme düzenlediğimizi hatırlıyorum.

Lidiya erkek ve kız kardeşi ile yaşıyordu. Ailede dört çocuk vardı. Lidiya evde bir yığın işi evirip çeviriyordu: Ev ekonomisini yönetiyor, temizlik yapıyor, ufaklıklara dadılık ediyor, tamamen kendine özgü ve bağımsız bir tarzda, kendisinin etkisi altında büyümüş olan genç delikanlı ile ilgileniyordu. Lidiya'da dar kafalılığın izi bile yoktu fakat entelektüel beceriksizlik de, Tolstoyvari sabırlılık da yoktu. Eski nihilist alışkanlıklardan sadece delicesine sigara ardına sigara yakması kalmıştı. Çok sinirliydi.

1895 yılı yazında biz annemle, Knipoviçlerin genellikle yaşadıkları yer olan Valdayka'ya yerleştik. İşçilere olduğu gibi aynı sadelikle köylülere de yakınlaşmayı biliyordu. Pek çok ev işi ile uğraşması gerekiyordu, evin mutfağında çalışıyor, ekmek pişiriyor, kışlık sebze hazırlıyor, yağ ve her türlü öteberiyi köylülerden satın alıyordu. Pencerede oturup, onu kendilerinden biri sayan köylülerle konuşmasını dinlemeyi seviyordum. Köylüler kendi yaşamlarını, ona istekle anlatıyor, düşüncelerini açıklıyorlardı, Lidiya ise becerikli sorularla o sohbetleri belirli bir kanala sokuyordu. Onun

mutfağında gerçek bir ajitasyon noktası oluşmuştu. Bizim üçümüz de, Lidiya, ben ve o yaz Valdayka'da yaşayan Katya Dyakonova civarda sık sık yürüyüşler yaptık.

Bir keresinde Barodoviçi'ye doğru 40 verst, başka bir sefer de Valday'a doğru 40 verst yürüdük (1 verst= 1.066 km. RN). Geceyi geçirmek ve çay içmek için köylülerde kaldık. Lidiya, çeşitli konularda konuşmalar yaptı. Köyü iyi biliyordu.

Sosyal-Demokrat olunca Lidiya bağlantılarını Sosyal-Demokrat örgütlenme için kullanmaya başladı. Halk-iradecileri grubunun -İlerginler, Preys, Katanskaya ve diğerleri- kullandığı, Lahta'da illegal bir matbaa vardı. Bu matbaa Sosyal-Demokratlar için yığınsal bir biçimde broşürler basmayı kabul etti. Dikstein'in "*İşçi Günü*", "*Kim Neyle Yaşıyor?*" vb. bir takım Sosyal-Demokrat broşürler Lahta matbaasında basılmıştı, İlyiç'in "*Cezalar Üzerine*" broşürü de basıma hazırdı. Lidiya bu konuda aracı olma rolünü üstlendi.

Lahta matbaasına bolşevik elyazmalarını teslim etti, sonradan parça parça bizim örgütümüze teslim edeceği, basılmış broşürlerin bulunduğu sepetlerin matbaadan götürüleceği adresi temin etti. Şimdiki gençlik, o zaman sağlam bir adres, yani tamamen güvenilir, şüpheden uzak ve aynı zamanda illegal edebiyatın saklanması gibi tehlikeli bir işi kabul edecek bir insanın adresini bulmanın hangi zorluklara mal olduğunu tasavvur edemez.

1896 yazında Lahta matbaası çöküme uğradı. Knipoviçlerin adresi ve Sosyal-Demokrat literatürün götürüldüğü on bir adres orada açığa çıktı. Lidiya, o zaman aşağı kent sergisinde idi, orada tutukladılar ve Piter'e, ön tutukluluk evine getirdiler. Aynı zamanda Lidiya'nm kardeşi Nikolay Mihayloviç'i ve kız kardeşi Zinaida Mihaylovna'yı da tutukladılar. Nikolay Mihayloviç'in ailesi -çocuklarla karısı- o zaman Baldayka'da yazlık evde yaşıyorlardı. O zaman ben ilk parti kongresinin hazırlığıyla bağlantılı olarak Poltava'ya gitmiştim. Olup bitenleri Poltava'dan dönünce öğrendim, derhal hızla Baydarka'ya gittim, orada şöylesine bir tablo ile karşılaştım. İllegal yayınların bulunduğu bir sepeti hâlâ saklamakta olan Knipoviçlerin tanıdık yazlık ev komşuları, Knipoviçlerin yaz-

lık evi ajan-muhbir kuşatması altında da olsa, sepeti Knipoviçlerin yazlık evine getirmekten daha iyi bir çözüm bulamamışlar. Sepetin içinde şifre kutusu ile İlyiç'in el yazması ve bir yığın yeni broşür vardı. Petrov[1] günü idi. Evde çalışan iki kadına bir ruble verip, ibadet bayramının yapıldığı komşu köye gönderdik, kendimiz de Rus sobasını yaktık, hamur yoğurduk ve sanki börek pişirmek istiyormuşuz gibi, literatürü yakmaya başladık. Fazlasıyla üzücü idi, nice emeklerin ürünü idi. Vladimir İlyiç'in el yazmasını da yakmak gerekiyordu fakat yüreğimiz el vermedi. Saklamaya karar verdik. Knipoviçlerin, ebelik kursu öğrencisi gencecik kızları Hristoforova o zaman Valdayka'da kalıyordu; onunla biz muşamba yağmurlukları giydik, -yağmur serpeliyordu- yağmurluğun altında onun elinde kürek, bende de şifreyi ve Vladimir İlyiç'in el yazmalarını koyduğum kutu vardı, tren istasyonunun peronunda diklenip duran ve yağmurda gezen küçük hanımlarla alay eden ajan-muhbirlerin gözlerinin önünden, ormana, kutuyu selametle gömeceğimiz yere doğru yolculuğa çıktık.

Piter'e dönünce Lidiya ile görüşebilmek için, kuzen-kız kardeşim olduğunu söyleyip jandarma idaresine yöneldim. O zaman Lidiya, psikolojik olarak ağır hastalık geçirmekte olduğundan, görüşmeme izin verdiler ve Ağustos'ta "Mücadele Birliği" davasından tutuklandığım zamana dek ziyaretine gittim. Lahta matbaası ile bağlantılı olarak, Smolensk sınıflarının bayan öğretmenleri Rode ve Katanskaya'da tutuklanmıştı.

Lidiya'yı serbest bıraktıkları zaman çok geçmeden sağlığına kavuştu ve eskisi gibi çalışmaya başladı. 1897 baharında beni de serbest bıraktılar, biz yeniden Lidiya ile Valaykaya'ya yerleştik. Fakat polis baksın yaptı ve Lidiya'yı bu kez Sosyal-Demokrat davasından tutukladılar ki bu çok daha iyi idi, zira jandarmalar o günlerde halk-iradesicilerine kıyasla, Sosyal-Demokratlara daha müsamahalı davranıyordu. Jandarmalar, nasıl bir güce sahip olduğunu bilemediği işçi hareketine ayrı-özel bir önem vermiyordu. Halk-iradesicilerinin şahsında ise II. Aleksandır'ı öldürmüş ve ileride

1 Petrov günü: 29 Haziran. Aziz Petrov, ortodoks kilisesinin iki havarisinden biri. (Petrov-Peter ve Pavlov-Paul)

bazı suikastlara daha hazırlanan partiyi görüyorlardı. Bu nedenle Sosyal-Demokrat davalardaki cezalar o zamanlardaki halk-iradesicilerinin cezalarından daha hafif idi. Yeniden Lidiya ile görüşlere gitmeye başladım, Sibirya'ya gittiğim zaman hâlâ tutuklu idi. Onu üç yıl süreyle Astrahan vilayetine gönderdiler. Lidiya, benim daha önce gönderilmiş olduğum Ufima vilayetine gönderilmesini rica etti, fakat reddettiler, ben eninde sonunda Ufima'ya gittim ancak derhal gitmeyip, önce Sibirya'ya, Vladimir İlyiç'in yanına Şuşenko köyüne gitmiştim.

Sürgüne Lidiya artık tamamen inançlı bir Sosyal-Demokrat olarak gitti. Sürgünde büyük bir otoriteye ve sürgündekilerin sevgisine sahipti. Orada bütün akımlardan sürgünler vardı. Lidiya Sosyal-Demokrat görüşlerini hararetle savundu, hasımlarıyla kararlıca tartıştı, sürgündeki işçilerle ilgilendi, onlarla birlikte Marx'ı okudu. Yoldaşlarına, özellikle de gençliğe karşı özenliydi, hasta olanların bakımıyla ilgilenirdi. Genç kadın Sosyal-Demokrat Tsivilyeva ve işçi Yuvenali Melnikov sürgünde öldüler, Lidiya, Melnikov'un ailesi ile büyük bir özenle ilgilendi. O zaman Astrahan sürgününde Parti'mizin önde gelen üyesi Dubrovinskiy (İnnokenti), Parti'nin II. Kongresinden sonra bolşeviklerle davranan L. E. Galperin (Konyaga); Parti Sovyet'ine giren (sonraları Konkordiya Nikolayevna Samoylova'nın kocası, Parti'mizin aktif üyesi) A. A. Samoylov, önde gelen İvanova-Voznesn görevlisi O. A. Varenzova, Lahta matbaasının organizatörlerinden aktif halk-iradesici A. L. Katanskaya, sonradan Sosyal-Demokrat olan E. İ. Biryukova (Şirokih), A. M. Runina (Vrjosek), keza başka Sosyal-Demokratlar da bulunuyordu.

Lidiya, balıkçılık işletmesi işçileri, rıhtım işçileri, Nobel atelyeleri ve depoların işçileri arasındaki çalışmaya katıldı.

Vladimir İlyiç'in sürgünlüğü sona erdiği zaman, sürgünlüğümün sonuna kadar kalmak için ben de Ufa'ya yerleştim, Lidiya 1900 yılı sonbaharında birkaç günlüğüne aniden Astrahan'dan gizlice Ufa'ya benim yanıma geldi. Onunla her konuda yorumlar yaptık, şifreleri kararlaştırdık.

"*İskra*" çıkmaya başladığı zaman, Lidiya "*İskra*"nın elemanı oldu, bizimle gizli yazışmaları sürdürdü, yurtdışı nakliyatını dü-

zenledi Lidiya bunların hepsini öylesine gizli yaptı ki, koloniden hiç kimse onun faaliyetinden şüphelenmedi. Ki o nakliyatı Enukidze, Batum'da karşılıyor, "*İskra*"nın Bakin temsilcisi Nikitiç (L. B. Krasin) kanalından Kafkasya'ya gönderiyordu, daha sonrasında ise Lidiya ve Anna Mihaylovna Runina, Volga'dan Saratov'daki N. İ. Solovyev'e, Samara'daki Krjijanov ve diğerlerine gönderiyordu. Doğu toplumunun hukuk danışmanı S. K. Vrjosek, Bakü'ye gitmeleri gerektiği zaman Lidiya'ya ve Anna Mihaylovna'ya gemide, ufak bir salonu ve iki karyolalı odası olan yönetici kamarası biletlerini parasız sağlamıştı. İllegal gezginlere sunulan bu konfor Lidiya'yı çok eğlendirmişti.

Sürgünlüğün sona ermesinden sonra Lidiya 1902 yılında, bir süre çalışmalara katıldığı Tver'e, sonra da Samara'ya gitti, ilişkileri sağladı, Parti'nin II. Kongre hazırlığı için aktif olarak çalıştı. Parti'nin II. Kongresinde "Dedov" takma adı altında "Kuzey İşçi Birliği"nin delegesi idi.

Kongreden sonra Lidiya ateşli bir bolşevik oldu, 1904 yılı sonunda Odesa'ya yerleşti, 1905 yılından itibaren de Odesa komitesinin sekreteri oldu.

Parti içi mücadelenin keskin olduğu şartlarda çalışmak gerekmişti. Parti kongresi öncesinde, Londra'ya yanımıza gelmiş olan, ünü yüksek fakat çok sinirli, partili bir yoldaşın 1904 yılı sonunda Odesa'da intiharı, o dönemde, Parti içindeki bu mücadelenin pek çok kişiyi nasıl sarstığının örneğidir. Onun adı Dolivo-Dobrovolski, takma adı ise "Dno", "Dyadenka" idi, Lidiya onunla çok uğraştı fakat yardımcı olamadı, parti içi mücadele onu ürkütmüştü, güçlü bir şekilde yükselen işçi hareketiyle bu iç mücadelenin bağlantısını göremiyordu. Başlangıçta Lidiya'nın Odesa'daki çalışması kötü gidiyordu. Lidiya, bana 5. 1. 1905 tarihli çok karamsar bir mektup yazdı. Mektubun gelmesi çok uzun sürdü. Ancak Şubat sonunda elime geçti. Ben onu 26 Şubat tarihinde yanıtladım:

"*5 Ocak tarihli mektubun korkunç derecede geç geldi. Çok kötümser bir mektup. Şüphesiz sen kendi gücünü küçümsüyorsun. İhtiyar (Vladimir İlyiç) bu mektubu okuduğu zaman, çok yorulduğunda buraya gelmeni, sana yazmamı söyledi. Bizim burada*

örgütsel ve daha başka yığınla iş var. İnsan da çok burada fakat ya çok gençler ya da dinlenmeye gidiyorlar. Menşevikler az çok tecrübeli insanları olmasından korkunç derecede kazançlı çıkıyorlar, bizde ise her şey alelacele yapılıyor, hemen hemen hiç kimse yok, gençlikle ve işçiyle konuşacak bir kişimizin olmaması üzücü. "Minoga" (Ben) İhtiyarın bu projesine önce hayret etti, kendisinin tarafsızlığına güvenmediği için, kendi kendine böyle bir şeyi düşünemezdi bile, fakat projeyi düşününce vicdanen İhtiyara hak verdi. İşte böyle."

Mektup varıncaya dek durum değişmiş. Lidiya tamamen işe gömülmüş. Onun 10 Şubat tarihli mektubu tamamen enerji dolu idi, işin kaynadığı görünüyordu. Odesa komitesi, Ekaterinoslav ve Nikolayevski komiteleri ile sıkı ilişki içinde idi. Güney komiteleri adına, en kısa sürede kongrenin toplanmasında ısrar ederek, henüz yeni yeni oluşan çoğunluk komitelerinin bürosuna başvuruyordu. Bu konuda yazdığı mektupta Lidiya, şöyle diyordu: "Gelen birinden literatürü aldık. Herkesin morali yükseldi. Literatürün bütün tabakalarda büyük etkisi var. "*Vperyod*" (İleri) 9 Ocak olaylarına ilişkin, 4. sayıdaki Lenin'in "*Devrimin Başlangıcı*" makalesinin sekiz binlik baskısını yapıp dağıttık, işçilerin çok hoşuna gitti, "çok güzel yazılmış" diyorlar. İşçiler, -"herkesin eline geçmesi"- için, "*Vperyod*"un 4. sayısını, yaprak halinde yeniden basılmasını teşvik ediyorlar. Makaleye hayran kaldılar."

Lidiya'nın Odesa'da işçilerle önemli bağlantıları vardı ki, işçiler Lidiya'ya çok iyi davranırlar, O da propaganda çalışmasını yürütürdü. İşçilerin çok memnun kaldığı, taş ocakları üzerine raporunu yoldaşlar hatırlıyordur. Lidiya ilkesel sorunlarda bükülmezdi, Odesa komitesinde Bolşeviklerin çizgisini hararetle savunmuştu. Yurt dışından yazışmayı onun kanalından yürütmüştük. Bu yazışmanın ne denli yoğun olduğunu, sadece 1905 yılında Şubat ayında Lidiya'dan alınan 12 mektup göstermekte, -mektupları "Çuhna" adıyla imzalardı. Bolşevik çizginin sağlamlaşması üzerinde ve III. Kongreye hazırlık üzerinde komitenin, özellikle de Lidiya'nın yürüttüğü büyük çalışma bu mektuplarda yansıyordu. Odesa komitesi III. Kongre için İlyiç'e vekâlet verdi. Lidiya, Odesa'dan ancak

Potemkin günlerinden sonra ayrılarak, Piter'e geldi ve Petersburg komitesinin bütün çalışmalarına ve demiryolcuların grevinin organizasyonuna aktif bir şekilde katıldı. Petersburg komitesinin sekreteri oldu.

Biz, İlyiç'le 1905 yılında Petersburg'a döndüğümüzde Lidiya ile sık sık görüştük. Praskovya Evgenyevna kimliği ile illegal bir şekilde yalnız yaşadığım sürede, Lidiya ile aynı apartmana yerleşmiştik, bu da görüşmemizi kolaylaştırmıştı. Lidiya iyi bildiği, Nevska hududundaki eski işinde çalışıyordu. Nevska hududunun 1905 yılında 10 yıl öncesine göre artık başka bir görünümü vardı. Smolens sınıfları devrimci propagandanın merkezi idi, propaganda açıktan yürütülüyordu. Bir akşam orada bulundum. Eski sınıflarda erkek ve kadın işçiler omuz omuza oturuyorlar ve dikkatle dinliyorlardı, partinin propagandistleride onlara Marx'ın öğretisini özetleyerek rapor sunuyordu.

Fakat işçi kitlesinin pasifliği de göze çarpıyordu: hiç kimse hiçbir soru sormuyor, fikir beyan etmiyordu. Bu durum 1905 yılının karakteristiğidir. Kitle ruhen devrimci idi, mücadeleye istekli idi fakat teorik olarak az hazırlıklı idi. Propagandistler kitleye doğru yaklaşımı, her zaman bilemiyorlardı. Böyle bir zamanda Lidiya gibi insanlar özellikle değerli idi. Her türlü yola başvurarak kitlenin sahneye çıkmasını engellemeye çalışan menşeviklerin, o zaman Nevska hududunda etkisinin güçlü olduğunu da söylemek gerekiyor. Lidiya işçilere yaslanarak onlarla alabildiğine mücadele etti. Yörede büyük bir örgütlenme çalışmasını gerçekleştirdi, her görevliyi tanıyordu, işçilerin literatürle, konferansçılarla vbg. donanmasına özen gösterdi.

Lidiya, Tammerfora konferansının hazırlanması için büyük bir çaba gösterdi ve konferansada aktif bir şekilde katıldı. Fin ve İsveç dillerini iyi biliyordu, bu nedenle bizimkilerin yemek sorunu, geceleme sorunu gibi, fiziki ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük uğraş ona düştü. Tammerfora konferansı bilindiği gibi, muazzam yükselişle geçti, bu moment, devrimin en yüksek dereceye vardığı 1905 yılının Aralık ayı idi.

Stockholm kongresinin düzenlenişindeki gündelik yaşam uğraşının daha büyüğü gene Lidiya'ya düştü. O zamanlarda par-

tililerimizin, İsveç rejiminin "kültür" çerçevesi ile uyumları kötü idi: Parke döşemeye su serpiyorlar, döşemeye, pencerelere izmarit atıyorlar, kapıları çarpıyorlar, komşuların, İsveçli işçilerin dairede ölü sessizliğine alışkın oldukları bir zamanda gürültü yapıyorlardı, vbg. Bir takım çelişkiyi yatıştırmak gerekiyordu. Lidiya, -büyük parti görevlisi- bu türden teferruatları kendi liyakatinden aşağı saymayıp onlarla da uğraştı. Her türlü iş, ne denli basit ve sıkıcı olursa olsun, parti için gerekli ise Lidiya onu tam bir özenle yerine getirirdi: En tehlikeli yeraltı işi, işçi ortamında illegal ve legal propaganda, parti çizgisinin doğruluğu uğruna yorulmak bilmez mücadele, yoldaşlara özenli davranmak gibi, bunların hepsi Lidiya'nın faaliyetinde iç içe geçerlerdi.

Parti toplantıları bazen Knipoviçlerin dairesinde yapılırdı. Mahalli parti görevlileri ile olan büyük bir toplantıyı hatırlıyorum, insanları çok iyi anlayan Lidiya'nın, toprak sorunu üzerine Lenin'in sohbet ettiği parti görevlilerini isabetle karakterize edişini hatırlıyorum. İlyiç, Knipoviçlerde defalarca geceledi. Knipoviçler ailesi harekete her türlü yardımı gösteriyordu. Nikolay Mihayloviç'in oğlu, Lidiya'nm çok sevdiği Borya, o zaman lisenin son sınıflarında idi ve öğrenci komitesinin temsilcisi idi, arkadaşları onunla bütün bir gün yorum yaparlardı.

1905 sonu ve 1906 başında gizli polisin örgüt düzeni bozuldu, parti çalışması da öylesine yaygınlaştı ki, ajan-muhbirler bütün izleri kaybetti. Petersburg komitesi, Sveabor ve Kronstadt ayaklanmalarından sonra 1906 yılında eski takvime göre 23 Temmuzda Udelnıy tren istasyonunda tutuklandığı zaman, polisin ev işçisi sandığı Lidiya Mihaylovna'ya hiç dikkat etmemesi de izleri kaybettiğine işaretti. Arama esnasında Lidiya, arama sanki kendisini hiç ilgilendirmiyormuş gibi davranır, odunları sobaya yerleştirir, çorap örer, eşyaları sağa sola attıkları için arama yapanlara homurdanır vs.

Gericilik azıtmaya başladığı zaman, Lidiya, Knipoviçlerin Finlandiya, Stirsuden'deki parti görevlilerinin de toplantı yaptığı yazlıklarında gizlendi. İlyiç, Londra konferansından sonra 1907 yazında çok kötü hastalanmış olarak geldi, bunun üzerine Lidiya

onlarda yerleşmemizi önerdi. Biz, -İlyiç, ben ve annem- orada bir aydan fazla yaşadık. Lidiya, İlyiç'i öyle bir özenle kuşattı ki, orada mükemmel bir şekilde dinlendi ve gücünü toparladı. Lidiya'nın çok sevdiği ve acıdığı, özel yaşamının belirleniş tarzından dolayı her zaman can attığı ve katılmak istediği halde, parti yaşamına katılamamış olan Appolinariya Aleksandrovna Yakubovaliçnaya da ağır hasta bir durumda 1909 yılında orada kaldı.

Gericilik yıllarında, yeniden yeraltına çekilmenin çok zor olduğu bir zamanda, provokasyonun cirit attığı bir zamanda, Lidiya görevi başında kaldı ve böyle bir zamanda insanları iyi tanıması, gizlilikte sıkılığı ayrıca-özellikle değerli idi.

1910 yılında parti tekniği üzerinde çalıştı, Duma grubu ile Poletayevi ile sürekli iletişim içinde idi. 9 Şubat 1911 tarihinde Duma grubu çevresinde çalışan kişilerin tümüyle -Vladimir Dimitriyeviç, Bonç-Bruyeviç, Turutini, M. Vaynşteyn, Tsıperoviç ve diğerleri- birlikte tutuklandı. Gizli polis idaresi Lidiya Mihaylovna'nın faaliyetini şöyle karakterize ediyordu: "Parti'nin MK tarafından görevlendirilen (bu kişi) MK ile ve bolşevik grubuyla yazışmaları yürütmekte, Parti'nin profesyonel görevlileri için, MK' nın gönderdiği paraları muhafaza etmekte ve Parti'nin aşırı derecede faal görevlisiydi. En gizli görevleri yerine getiriyor. Parti MK'nın gizli buluşma yerlerini ayarlama, yurtdışı ile yazışma. Dağılan bolşevik merkezin merkezi kişisi (partideki takma adı "Dyadenka", "Jeleznaya"nın gözetiminde)." Ancak tüm bu suçları polis idaresi kanıtlayamaz ve bunun üzerine Lidiya, 1913 sonbaharına kadar yaşadığı Poltav vilayetindeki Gadyaç'a polis gözetimi altında sadece sürgün edildi.

Lidiya zayıflayıp bitkinleşti. Yakalandığı göz pörtleme hastalığı keskinleşti. İlyiç'in yurtdışından Lidiya'ya, İsviçre'ye Koher'in yanına gitmesi ve ameliyat olması için yazdığı mektup kaybolmamış. Lidiya gitmedi. Göz pörtleme hastalığının yanı sıra her geçen yılla sağırlığı da arttı. Çalışmadan uzaklaşması gerekti. Astrahan'da sürgünde birlikte olduğu, Odesa'da, Piter'de birlikte çalıştığı Anna Mihaylovna Vrojesk ile Kırım Simferopol'e yerleşti; Piter'de oldukları zaman Anna Mihaylovna'nın bir oğlu -Lo-

dik- doğmuştu ve Lidiya onu çok seviyordu. 1917 yılında Lidiya, Petersburg'daki yazlık eve, akrabalarının yanma geldi. Onunla az görüşüyorduk fakat bir keresinde, bütün gece sabaha kadar oturmuş ve işler üzerinde konuşmuştuk. Lidiya'nın Kırım'da otururken, çalışmalarla direkt bağının kopmuş olmasına rağmen, işlerin gidişatını iyi anlaması, doğru çizgiyi yakalayışı, bütün sorunlara bolşevikçe yaklaşımı beni şaşırtmıştı. Daha fazla görüşemedik. Yanına gitmeye her zaman niyetlendim. Doğrudan doğruya yanına gitmem için İlyiç de ısrar etti, bizi, Kırım'ın en yüksek dağına (göz pörtleme hastalığı dağlarla iyileştiriliyor) yerleştirmeyi de planladı. Fakat işler insanın eline hamur gibi, öylesine yapışıyorduki, bir türlü kopamadım. Beyazlar o arada Kırım'ı aldılar. Lidiya'yı hararetle seven Vrojesk, ölümünden sonra bana şunları yazmıştı:

"L. M. o sıralarda 'Bolşevikler ne yapacaklar, İlyiç ne yapmayı düşünüyor?' dedi durdu ve sürekli olarak olup bitenlerle ilgilendi. Bunlar, yaşlı yoldaşın sevgisi, gururu ve başarıya olan güveni ile söyleniyordu. Her gün sabırsızlıkla 'pekâlâ, bolşevikler nerede' diye soruyordu, cephedeki işlerin gidişatını anlamaya çalışıyordu. O zaman, bolşeviklerin belirmesiyle hastalığıda anında iyileşecek ve yaşamın bütün güçlükleri çözümlenecek gibi geliyordu ona. Bu umut yaşamının biricik ümit ışığı idi."

Aynı konuda yoldaş Leontoviç şunları yazdı: "*Ben, 9 Şubat 1920 tarihine dek yaşamış olduğum Simferpol'de iken, Onu (Lidiya'yı), gün içinde birkaç kez karşılaşacak olduğumuz yerde, birlikte yaşadığımız avluda 1915 yılında yeniden karşıladım. Hastalığına, mekânın ve zamanın zor şartlarına rağmen, beyazların saltanatının sarsılmazmış gibi göründüğü bir zamanda bile dinçliğini kaybetmiyordu. İnancıyla çevresindekilere cesaret veriyordu.*

Lidiya Mihaylovna'nın ölümcül hastalığı (akciğerlerinin iltihaplanması), Kızılların gelişinin günbegün beklenmekte olduğu günlere denk geldi. Yaşamının son günlerinin tümünde Lidiya Mihaylovna bu umutla yaşadı. O'na, uzaklarda sanki silah sesleri varmış gibi geliyordu. Bolşeviklerin gelmekte olup olmadıklarını öğrenmek için daima birilerini gönderiyordu. Sayıklarken hep: 'Nadya'nın beni Moskova'ya alması lazım. Bizimkiler geliyor mu?

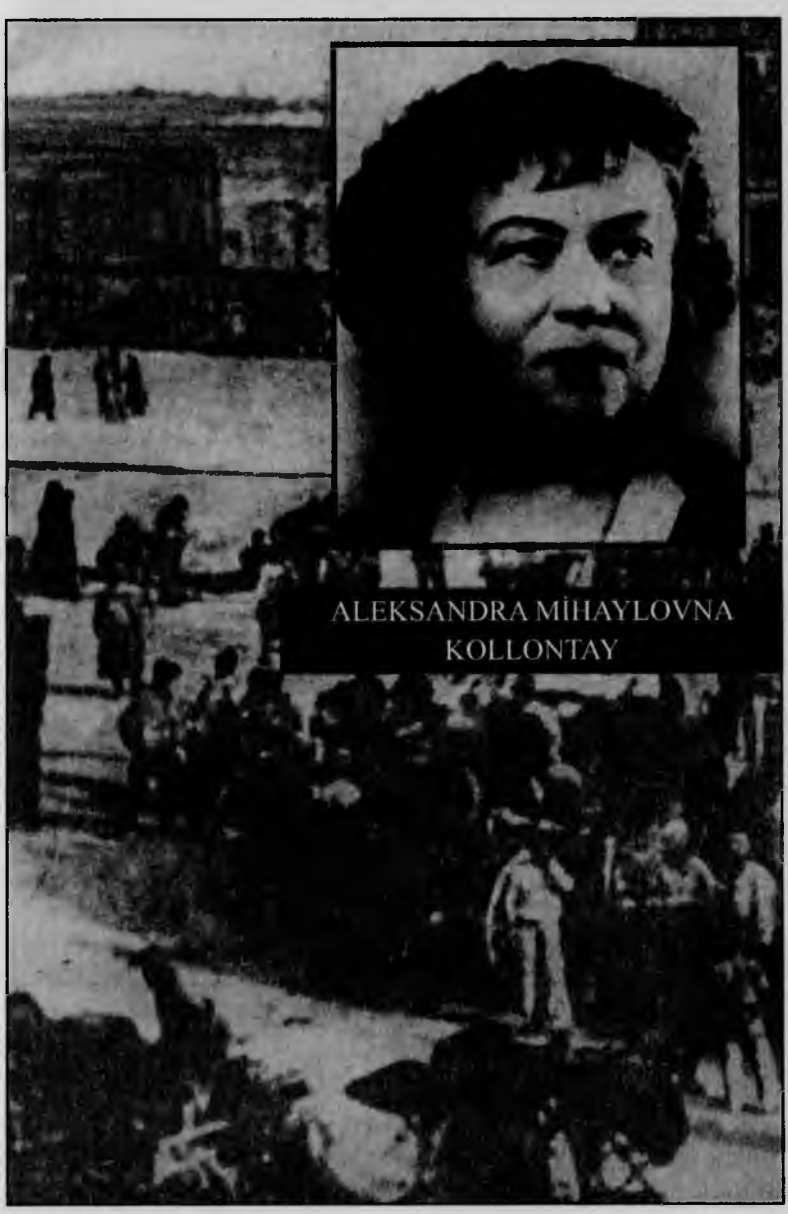
Bugün ayın kaçı? Niye bu kadar uzun sürüyor? Gidip bir bakın.' diyordu. Sağlığında, beklentisinin gerçekleşmesi mümkün olmadı.

Lidya, son zamanlarda çalışmadan kopmuş da olsa, bolşevik örgütle ve işçilerle bağlantıyı son gününe dek sürdürdü. Hastalığının son günlerinde işçiler sürekli onun yanında nöbetleşe bekledi-ler, naaşını, onun vasiyetine uygun bir şekilde mezarlığa götürdüler ve toprağa verdiler. Onun tabutunu avludan çıkarırlarken, serseri, kara yüz bir kadın: 'İşte, lanet olası bolşeviği götürüyorlar,' diye bağırdı, gözleri yaşlı başka bir kadın ise: 'kaz kafalı, lanet olasıcası sensin, aptal, şişko kadın, böyle bir insana hırlamayı biliyorsun ha,' diyerek onu azarladı. Bir taşın üzerinde oturarak ve tabutu ardından gözleyerek acıyla uzun süre hıçkıra hıçkıra ağladı.

İşçiler ise, "Kurban gittiniz" türküsünü söyleyerek, taşıdılar Lidya'nın tabutunu."

Piterli bolşevik işçi yoldaş Alliluyev, Lidya'nın yaşamının son günlerinde onun yanında bulundu. Lidiya'nın ölümünü ilkin ondan duydum. Lidiya'nın son günlerine dair onun anlatımı da, yoldaş Leontoviç'in anlatımı ile aynı.

İlyiç, gerçek devrimcinin her şeye hazır olması gerektiğini, yani: göze görünmez gündelik işleri sürdürmesi gerektiğini, Parti'nin onuru için, saygınlığı için mücadele etmesi gerektiğini, gerekirse, yaşamı da tehlikeye atmak gerektiğini söylerdi. Lidiya, özellikle böylesine bir devrimci idi. Tüm yeteneğini, tüm enerjisini, Parti'ye verdi. Lidiya gibi insanlar olmadan, partimiz hiçbir zaman zafer kazanamaz, bugünkü gibi olamazdı.

ALEKSANDRA MİHAYLOVNA
KOLLONTAY

☆

D. UTKES

☆

ALEKSANDRA MİHAYLOVNA KOLLONTAY

☆

Düşüncelerindeki haklılık inancının
alevli meşalesiyle kitleleri peşinden götür.
A. M. Kollontay

Kendisini tamamen komünizim uğruna mücadeleye adayan, ülkemizin üstün özellikli kadınlarından biri olan Aleksandra Mihaylovna Kollontay 80 yaşının eşiğinde, ölüm ensesinde olduğu bir zamanda arkadaşı aktris Vera Yureneva'ya:

"Kalbim yeterince ciddî, fakat ben bu gezegendeki işlerimi bitirmiş olmaktan hâlâ uzağım, bu nedenle, özümü oluşturan atom olup gezegenler arası boşluğa uçmaya niyetim yok."

Aleksandra Mihaylovna bu mektubu, 1952 yılı 26 Şubatında yazdı, yani ölümünden 12 gün önce. Mektup, bu kadının ne denli büyük yaşam gücü, tükenmez bir irade ve enerjisi olduğunu göstermekte.

Aleksandra Mihaylovna Kollontay 1 Nisan 1952 tarihinde Petersburg'da, General Domontoviç'in ailesinde doğdu. Ukrayna asilzadesinin oğlu olan babası Poltav Kolordusu mezunu idi. Finlandiya doğumlu olan annesi sıradan bir kereste tüccarının kızı idi.

Evin bütün işlerini, güçlü bir karakter ve buyurgan bir doğası olan Aleksandra Mihaylovna'nın annesi yönetirdi. Sürekli bir biçimde dünyada yarı aç yarı tok, yoksulluk içinde yaşayan pek çok insan olduğunu hatırlatırdı. "Dedeniz basit bir köylü ve çok fakir bir insandı, bunu hiçbir zaman unutmayın." derdi çocuklarına.

Şura en gençleri idi. Ailede ondan ayrı, annesinin ilk evliliğinden iki kız kardeşi daha vardı. Onlardan biri, sonraları Petersburg Opera Tiyatrosu solisti olan Yevgeniya Mravina (babasının Mravinski soyadından dolayı), kız kardeşine sanat sevgisini aşıladı.

Şura (Şura: Aleksandra adının aile ve yakınlar arasında sevimlileştirilmiş tarzda söylenişidir. -Çeviren-) 9 yaşında iken, halk-iradesiciler II. Aleksandr'ı öldürdüler. Çarlık bu suikasta azgın polis terörü ile cevap verdi. Jelyabov, Perovskaya, Kibalçiç, Gelfman, Mihaylov ve Risakov idam cezasına çarptırıldı. Bu haber küçük kızın ruhunda silinmez iz bıraktı.

Lise'ye kaydolma zamanı gelir. Anne babası, "nihilistler"in ve arzu edilmeyen başka unsurların etkilemesinden korkarak, kızlarına ev eğitimi vermeyi karlaştırır. Ücretli öğretmenler bulunur, onların arasındaki, Mariya İvanovna ileri görüşleri, büyük asil bir ruhu ile ayırt edilir. Öğrencisi üzerindeki etkisi güçlü ve olumludur. Ve 12-13 yaşlarındaki kız A. M. Kollontay artık kahramanlık ve halkın refahını hayal etmektedir.

O yıllardaki konuşmalarda, köy öğretmeni olmak ve "halka hizmet etmek" kahramanlık sayılıyordu. "Fakat ben, özverili eylemlerden daha büyük bir şey, tarihte iz bırakacak kahramanlık arzuluyordum. Amaç uzaklardadır, fakat 12-13 yaşından itibaren artık bunu hayal etmek ilginç geliyordu." diye yazdı A. M. Kollontay.

16 yaşında iken Aleksandra Mihaylovna olgunluk imtihanlarını verir ve öğretmenlik diplomasını alır. Gene aynı nedenle, devrimcilik bulaşır korkusu ile Yüksek Kız Okulu (Bestujevski) kurslarına katılmasına izin verilmez. Ve Aleksandra Mihaylovna özel kurslara devam eder, doğa bilimleri, tarih ve edebiyat seminerlerini dinler. O zamanın önemli tarihçisi Viktor Petroviç Ostrogorski, Aleksandra Mihaylovna'nın ruhsal gelişimine büyük etki yapar. Sonraları onun çok yönlü toplumsal faaliyetinde önemli bir yer tutacak olan gazetecilik işindeki, edebi zevkin uyanışına destek verir.

18 yaşına doğru Aleksandra Mihaylovna gelişkin, iyi eğitimli ve aynı zamanda güzel bir kızdır. 1890 yılı baharında mühendis

Vladimir Mihayloviç Kollontay ile evlenir fakat burjuva ailesindeki pasif yaşam onu tatmin etmez. Üç yıl sonra kocasından ayrılır ve küçük oğluyla birlikte ondan uzaklaşır. A. M. Kollontay o zamanki, erken evliliğini "anne babasının iradesini protesto eylemi", boşanmasını ise hatasını düzeltme diye açıklar.

A. M. Kollontay'ın biyografisinde özellikle o andan itibaren yeni bir sayfa açılır, politik faaliyetleri ve devrimci dünya görüşünü biçimlendiren karmaşık, çetin yol başlar.

Sosyal-Demokratların politik çalışma için kullandıkları, çeşitli türlerdeki kültürel-aydınlanma kurumlarının çalışmalarına A. M. Kollontay 90'lı yılların ortasından itibaren katılmaya başlar. Petersburg fabrikalarının öncü işçileri ile proletaryanın yaşamı ve beklentileri ile tanıştığı yerler olan, genel işçi eğitim çevrelerinde dersler verir.

Bütün bunlar Aleksandra Mihaylovna'nın yaşamında büyük rol oynadı ve devrimci çevreye girmesine yardımcı oldu.

1896 baharında Narva'daki ünlü Krengolm işletmesinde bulunması gerekti. "1200 kadın ve erkek dokumacının köle gibi çalıştırılması aklımı durduran şaşkınlık yarattı bende. O zaman ben henüz Marksist değildim, daha ziyade halk-iradesiciliğine ve terör eğilimli idim. Narva'yı ziyaretten sonra Marksizm ve ekonomi öğrenimi ile meşgul oldum." diye yazdı daha sonraları.

A. M. Kollontay'ın görüşlerinin belirlenmesinde, aynı yıl Petersburg'da başlayan, 36 bin kadar erkek ve kadın işçinin katıldığı tekstilcilerin muazzam grevi de etkili oldu. Kollontay'ı pratik devrimci çalışmaya ısındıran Elena Dimitriyovna Stasova ile tanışması da bu döneme ilişkindi. Politik "Kızıl Haç"a verilmek üzere, Aleksandra Mihaylovna grev fonu için para toplamaya, dayanışma akşamlarının örgütlenmesine katılmaya başladı. Kapitalistlerle denk olmayan bir mücadeleye girişen işçilerin yüksek bilincine ve cesaretine hayran kalmıştı.

Aleksandra Mihaylovna, "Dobrolubov'un görüşüne göre eğitimin temelleri" adlı ilk makalesini 1898 yılında yazar. Makale "*Eğitim*" adlı legal Marksist organda yayınlanır.

Aleksandra Mihaylovna ekonomi ve felsefî bilgisinin eksikliğinin bilincine çok çabuk varır ve o eksikliği giderme çabası için Zürih'e (İsviçre'ye) gider. Sosyal problemlerin özünü ve karmaşıklığını daha derinden anladıkça, devrimci Marksist çizgisi daha da kararlı olur.

Bu dönem, Alman partisinde Berntein'ın el çabukluğu ile ortaya çıkan revizyonizme eğilim dönemi idi. "Fakat ben kararlı bir şekilde 'solculardan' yana oldum", diye yazar A. M. Kollontay.

Reformizmin tutarsızlığı ve kapitalist sistemi sağlamlaştırmaya yönelik olduğuna dair Kollontay'ın kanaati, işçi hareketini öğrenmek için 1899 yılında gittiği İngiltere'de, daha da pekişir.

Aleksandra Mihaylovna 1899 yılı sonbaharında, İlyiç'in başkanlığındaki devrimci Marksistlerin, başlarında Struve ve Tugan-Baranovski'nin olduğu Bernteincı revizyonizm temsilcilerine karşı verdikleri mücadelenin keskinleştiği en kızgın anda Rusya'ya döner.

Çok geçmeden Aleksandra Mihaylovna'nın revizyonizmin bu temsilcilerinden biri ile girdiği çarpışma bu alanda verdiği ilk savaş olur. Bunu otobiyografisinde anar.

Bu olay, politik "Kızıl Haç" yararına, E. D. Stasova'nın ailesinin dairesinde düzenlenen partide cereyan etti. "Seçkin topluluk" orada, Poliksana Stepannovna ve Dimitri Vasilyeviç Stasov'ların daveti üzerine "bir fincan çay" içmek için toplanmıştı. Struve, kapitalist toplumun sosyal reformların yardımı ile otomatikman sosyalist topluma dönüşeceğini kanıtlayan Alman revizyonist Bernstein'ın görüşlerini özetlediği bir rapor okumuştu.

Kollontay uygun anı yakalayıp, Marksizm'i hararetli ve cesur bir savunuşla o görüşe (rapora) karşı çıkar. Toplananların çoğu bu karşı çıkışı dostça karşılamaz.

Revizyonizme karşı keskin mücadele döneminde Aleksandra Mihaylovna, sınıf mücadelesinin rolüne dair, devrimci Marksizm'in ruhuna uygun makale yazar, mutlakiyetin ezdiği Finlandiya'da, ilk grev fonunu örgütler, Alman ekonomi basınında ve "*Bilimsel Yorum*", "*Yorum*" ve "Rus *Toplumu*" adlı Rusya dergilerinde basılan makaleler yazar. Ekonomik problemleri inceler ve 1903 yılında

"*Fin İşçilerinin Yaşamı*" adıyla yayınlanan Finlilerin ekonomik durumu üzerine tasarladığı büyük araştırma için materyaller toplar. Bilimsel inceleme çalışmasının yanı sıra Aleksandra Mihaylovna, Petersburg'daki Nevska gümrük çevresinin işçilerini yönetir, devrimci çağrılar düzenler, yeraltı literatürünü saklar ve yayar.

O yıllarda (1901-1903) A. M. Kollontay defalarca yurtdışına gider. Sosyal-Demokrat basında yazıları çıkar, işçiler arasında ajitasyon çalışması sürdürür, RSDİP'in II. Kongresinden sonra, menşevikler ve bolşevikler adıyla Rus Sosyal-Demokrat hareketinde meydana gelen iki akımın taraftarları arasında mücadelenin alevlendiği yerler olan, işçi çevrelerinde ki çalışmalara katılır.

Yurt dışından ülkeye döndüğünde A. M. Kollontay, Parti içindeki akımlardan hiç birinin arasına girmez. 1905 yılı devrimi arifesinde çoğu kez illegal bolşevik basında yer alır, bildiriler yazar, ateşli bir ajitatör ve propagandist olarak konuşmalar yapar.

A. M. Kollontay emekçi kadınların örgütlenmesini başlatan, Rusya'nın mükemmel sosyalist kadınlarından biri idi. Henüz bilinçli yaşamının şafağında iken, politik haklardan yoksunluğun ve şiddetli sömürünün ezdiği Rus kadınlarının kölece durumları üzerinde düşüncelere dalardı.

Aleksandra Mihaylovna Rus kadınının metanetine hayranlık duyuyordu. Kendi yaşıtları arasında, Hekrasovskaya'nın "Rus Kadınları" şiirini büyük bir coşkuyla okurdu:

Büyüleyici tipi yiğit kadının,
Gösterirdi ruh gücünü,
Ve karlı çöllerinde kasvetli ülkenin
Sinerdi erkenden mezarında!
Ölseniz de azaplarınızın hikâyesini,
Bilecek canlı yürekler...

Aktif devrimci mücadelenin yoluna çıkınca A. M. Kollontay kadınların kaderi üzerinde gittikçe daha çok düşünür, kadınların özgürlüğü için mücadeleyi, işçi sınıfının kurtuluş mücadelesi ile bağlamak gerektiğini gittikçe daha çok anlar.

"*Kadınlar, onların kaderleri, tüm hayatımı doldurdu ve onların yazgıları beni sosyalizme itti.*" diye yazdı, Aleksandra Mi-

haylovna. "Kadının köleliğinin" tüm temellerini altüst etmek ve kadınlara tüm hakları vermek, onun kutsal hayali idi.

Burjuvazi, kadınların özgürlüğü hareketini kendi çıkarına kullanmaya çabalıyordu. 90'lı yılların başında, Batının burjuva entelektüel çevrelerinde beliren, suffragist* ve feminist, ya da Rusya'da verilen adla "Eşit Haklar" hareketi burjuvazinin niyetlerine cevap veriyordu.

Bu hareketin organizatörleri, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği doğuran sınıflı toplumun ortadan kaldırılmasını amaç edinmiyorlardı. "Eşit Hakları" savunanların talepleri, örneğin: Kadınların kültürel gelişimini engelleyen bariyerlerin ortadan kaldırılması; toplumsal yaşama çekilmeleri; seçme-seçilme haklarının verilmesi gibi birkaç reforma indirgeniyordu.

Rusya'daki "Eşit Haklar" hareketini "yüksek sosyete"den saygın hanımefendiler yönetiyordu. 1905 yılında kurdukları "Kadınların Eşit-Hak Birliği", aslında, istibdat iktidarının sınırlamasını elde eden liberal burjuvazinin kendi politik haklarını genişletme talepleri idi.

Kendi etkilerine tabi kılmak ve örgütlerine çekmek için "Eşit Haklarcılar", kadın işçilere cilve yapıyorlardı. Bunun için kulüpler kuruyorlar, oralarda biçki-dikiş grupları örgütlüyorlar, bedava akşam kahvaltıları, seminerler, vbg. düzenliyorlardı.

A. M. Kollontay o zamanlarda genç, fakat teorik bakımdan artık olgun bir insan, aktif devrimci bir kadındı. Kadın sorunu üzerine bir takım makaleler, keza 1906 yılında basılan "*Sınıf Mücadelesi*" broşürünü yazmıştı. 1908 yılında yayınlanan "*Kadın Sorununun Sosyal Temelleri*" adlı kitap üzerinde çalışıyordu. Kollontay göçmenliğinde, G. V. Plehanov, Rosa Luxemburg, Clara Zetkin, Laura Lafargue gibi önde gelen sosyalistlerle diyalog halinde idi. Kadınların sosyal kurtuluş problemlerine dair tasavvurları burada sağlamlaştı.

Yurtdışında yaşarken, kalabalık işçi ve öğrenci toplantılarında söz alarak A. M. Kollontay, kadınların kurtuluş sorunlarına dair burjuva filozoflarının gerici görüşlerini şiddetle eleştirir, burjuva kadın hareketinin ikiyüzlü teorilerini deşifre eder. Rusya'ya dön-

düğünde, burjuvazinin "Kadınların Eşit-Hak Birliği"ne karşıt, kadın-işçilerin çıkarlarına yanıt veren, kadın örgütünün kuruluşuna önayak olur. Bu tipte bir örgüt, "Kadın İşçilerin Karşılıklı Yardımlaşma Derneği" adıyla kurulur.

Bu topluluk içinde geniş aydınlanma çalışması uygulanıyordu. Sosyal-Demokrat gençliğin ders verdiği akşam okulu burada örgütlendi. Kadın işçiler Rus dili, matematik, coğrafya öğreniyordu. Cemiyet konserler, amatör tiyatro temsilleri ve başka kültürel eğlenceler düzenliyordu. Fakat polis engeliyle karşılaşmayan, çalışmanın bu açık biçimlerinin yanı sıra, RSDİP Petersburg komitesinin yönettiği illegal politik çalışma da sürdürülüyordu.

"Kadın İşçilerin Karşılıklı Yardımlaşma Derneği"nin aktif kadın militanları, topladıkları bağışların bir kısmını Parti kasasına veriyorlardı. Yardım kumbaraları, paralı seminerler ve temsiller düzenliyorlardı. Derneğin bu çok boyutlu faaliyetinin ruhu Aleksandra Mihaylovna Kollontay idi.

1908 yılında çarlık adliyesi A. M. Kollontay'a karşı iki dava açar. Tekstilci kadınları hükümete karşı örgütlemekle ve "*Finlandiya ve Sosyalizm*" broşüründe silahlı ayaklanmaya çağrı ile suçlarlar. Kollontay yurt dışına kaçar ve 1917 Şubat devrimine kadar dışarıda kalır.

Almanya, Fransa, İngiltere, İsviçre, Belçika, İtalya, İsveç, Danimarka, Norveç ve nihayet Amerika Birleşik Devletlerinde geçen göçmenlik yıllarını Aleksandra Mihaylovna edebiyat, ajitasyon-propaganda faaliyetine adar.

1914-1916 yıllarında A. M. Kollontay, propagandist, kürsü ve gazetecilik yeteneğinin, gücünün tümünü emperyalist savaşa karşı mücadeleye yöneltir.

1914 yılında A. M. Kollontay, Almanya'da anti militarist ajitasyon uğruna hapishaneye düşer, oradan kurtulmayı, Clara Zetkin'in yardımı ile başarır. Almanya'dan sürerler, O da İsviçre'ye gider. Orada derhal, emperyalist savaşa karşı çıkan sol Sosyal-Demokratlarla bağlantı kurar.

Anti-militarist makaleleri ve söylevleri nedeniyle hükümet Kollontay'ı tutuklar ve ardından İsviçre dışına sürer. İsviçre'den

sürülünce, A. M. Kollontay ABD ve Kanada'ya gider. Orada birtakım kentleri dolaşır ve daha sonraları kendisinin de anlattığı gibi, "*Amerikan işçilerinin muazzam toplantılarında ve Rus politik göçmenlerin küçük gurupları arasında emperyalist savaşa ilişkin Vladimir İlyiç ve bolşeviklerin yaklaşımını-değerlendirmelerini yayar.*"

Kollontay, kendi ifadesine göre 1915-1916 yıllarında Lenin'in düşüncelerine "kapılmış" idi, "durup dinlenmeden ABD'de dolaştı ve beş ay içinde, çoğu kez on bin kişilik topluluğun olduğu 82 miting gerçekleştirdi.

Uzak Kanada'da Aleksandra Mihaylovna aynı şekilde ajitasyon turuna çıkar. Toronto, Montreal ve başka kentlerdeki kitlesel dinleyici topluluklarında söz alır ve dinleyicilerin sıcak sempatilerini görür.

Altı yıl sonra, Kollontay'ın diplomatik çalışmaya geçmesine karar verildiği zaman, Sovyetler Birliği elçisi niteliğinde onun ilk faaliyet yeri Kanada olacaktı; ilk Sovyet kadın diplomatın işi özellikle orada başlayacaktı. Ancak Kanada hükümeti, Kanadalılar arasında büyük saygınlığa sahip, parlak bolşevik ajitatörün ülkeye dönme perspektifine sıcak bakmadı. Kanada hükümetinin Kollontay'ın adaylığından duyduğu hoşnutsuzluğu ifade etmesi üzerine, o zamanın şartları içinde Sovyet hükümetinin bunu hesaba katması gerekti.

Savaş zamanında devasa anti-militarist çalışmayı sürdürürken, Kollontay tüm yaşamı boyunca dikkatini verdiği alan olan, kadınlar arasındaki çalışmasını kesmez.

1915 yılında Norveçli Partili yoldaşların yardımıyla, 8 Mart gününde emperyalist savaşa karşı, Norveç'te kadınların kitlesel gösterisini örgütlemeyi başarır.

Aynı yılın 8 Martında, sosyalist kadınların Bern'deki uluslararası konferansına gitmeye niyetlenir, fakat Almanya ile savaş halindeki ülkelerin hükümetleri İsviçre'ye geçmesine izin vermez. Bu durum karşısında konferans delegelerine, emperyalist savaşa ve sosyalist kadınların görevlerine dair, Leninist çizgiyi özetle açıkladığı bir mektup gönderir.

1906 yılından sonra Aleksandra Mihaylovna Kollontay, Devlet duması (parlamentosu) ve sendikalara ilişkin konularda bolşeviklerden ayrı düştüğü için, o zaman desteklemiş olduğu menşeviklerden, savaş yıllarında Vladimir İlyiç Lenin'in güçlü etkisi altında kesinlikle kopup, bolşevik görüşlere sımsıkı sarılır.

Savaşın ilk günlerinden itibaren A. M. Kollontay, sınır ötesi ülkelerin sosyalist parti yöneticilerinin ve Rus menşeviklerinin sosyal-şovenist çizgisini mahkûm eder ve kayıtsız şartsız Leninist tavrın yanındaki yerini alır.

1916 yılında yazdığı "*Savaş Kime Gerek*?" broşürünü, Vladimir İlyiç Lenin takdirle karşılar. Kollontay, Lenin'in yaptığı düzeltmelerle mutabık kalır. Broşür büyük bir tirajla yayınlanır ve pek çok ülkede dağıtılır.

Ona özgü devrimci coşkuyla, örgütçü yetenekle, Aleksandra Mihaylovna 1915 yılı başlangıcından itibaren Bolşevik Parti'nin verdiği birtakım çok önemli görevleri ve sol devrimci unsurların derlenişine, toparlanışına yönelik Lenin'in kişisel direktifini yerine getirir.

Lenin'in verdiği görev üzerine İskandinav ülkelerinin -Norveç, İsveç, Danimarka- sol Sosyal-Demokrat gruplarının örgütlenmesine aktif olarak katılır.

Devrimci enternasyonal hareketin faal bir katılımcısı olarak, Sosyalist Kadınların Uluslararası Bürosuna üye olur.

Savaş yıllarında Aleksandra Mihaylovna Kollontay çeşitli ülkelerde iken, V. İ. Lenin'in gönderdiği kaybolmayan mektupları, onun faaliyetinin Parti için ne denli önemli olduğuna tanıklık etmekte.

O mektuplardan, Amerika'ya gönderilmiş olanlardan birinde, V. İ. Lenin yazdıkları:

"*Zimmerval solu adına küçük bir broşürü... önümüzdeki günlerde yayınlayacağız... Sizin, bunu Amerika'da İngilizce, mümkün olursa başka dillerde de yayınlayacağınızı umut etmekteyiz. Bu, ne yapmalı ve nereye yönelmeli sorusuna, açık, kesin cevabı olan bütün ülkelerin sol Sosyal-Demokrat çekirdeğinin ilk atılımı olmalı.*"

1917 Şubat devrimine dair haberi politik göçmenler ve onların arasındaki A. M. Kollontay da coşkuyla karşılar.

Hızla Rusya'ya dönmeye niyetlenir. Petersburglu yoldaşlar da, geçici hükümetin Petersburg'a gelmesine izin verdiği politik göçmenler listesine Aleksandra Mihaylovna'nın kaydının yapılmasını sağlar. Devrimci olayların en hararetli anında memlekete döner ve çok geçmeden, bolşevik askeri örgütlenmenin Petersburg Sovyet'inin icra organına girer. A. M. Kollontay'a, Petersburg garnizonunun askerleri ve Baltık filosunun denizcileri arasında ajitasyon çalışmasını sürdürme görevi verilir. Askerler ve denizciler, onun mitinglerde ortaya çıkışını şiddetli alkışlarla karşılar. Bu durum, düşmanların Kollontay'a karşı kin ve nefretine yol açar.

1917 Haziran'ında A. M. Kollontay, V. V. Vorovski ve başkalarıyla birlikte Stockholm'e, sol Zimmerval grubunun danışma-değerlendirme toplantısına gönderilir fakat temsilcilerin pek çoğu gelmediğinden durum değerlendirmesi yapılamaz. Toplantının karakteri, bilgilenmeden öteye geçmez.

Kollontay hâlâ Stockholm'de iken Temmuz olayları cereyan eder. O da çarçabuk Petrograd'a döner ve Parti'nin çalışmasında yer alır.

Petrograd'da şiddetli bir terör dalgası yükselmektedir. Partililerin bir kısmı, geçici hükümet tarafından hapse atılır. Kerenski'nin ajanları inatla Lenin'i aradığından, O da yeraltı derinliğine geçmek zorunda kalır.

Kollontay'ın, Stockholm'den yola çıkacağı gün İsveç sol Sosyal-Demokratların gazetesinde: "*Ruslar ve İsveçliler Kollontay'ı Kerenski'nin Hapishanesine Yolcu Ediyor*" başlığı altında bir makale yer alır. Bu "kehanet" doğru çıkar. Kollontay sınırda, Kerenski hükümetinin Kollotay'ı tutuklama görevi verdiği Kinyaz Beloselski-Belozor tarafından karşılanır.

Bu esnada şöyle, kısa bir diyalog yaşanır:

Kollontay: "Kimin talimatı üzerine? Ben, Petersburg Sovyet'i işçi-asker vekillerinin üyesiyim.

Yoksa... Rusya'da gene monarşi mi var?"

Kinyaz Beloselski: "Ne konuşuyorsun? Tutuklanma talimatınız, Geçici Hükümet tarafından verildi."

Aynı gün Kollontay, gazete okumaktan, havalandırmaya çıkmaktan, görüşmeden mahrum edilerek, ağır suçlu kadınlar hapishanesine konur.

Son derece sıkı bir hapishane rejimine rağmen, Baltıklı denizciler Aleksandra Mihaylovna'ya elden bir paket vermeyi başarıyla organize eder. Pakette şöyle, bir not da vardır:

"Baltık filosunun denizcileri yoldaş Kollontay'ı selamlıyorlar."

Ancak, Gorki'nin, Krasin'in, Stasova'nın ve diğerlerinin büyük çabasıyla, önemli bir parasal kefaletle Alaksandra Mihaylovna'nın serbest kalması sağlanır. Kerenski, "Bolşevik Kollontay"ın hapishaneden bırakıldığını öğrenince kudurmuşça kızar ve sıkı gözetim altında ev hapsinde tutulmasına yönelik yeni bir talimat yazar.

1917 Temmuz-Ağustos'unda yapılan Parti'nin VI. Kongresi, hâlâ ev hapsinde bulunan Kollontay'ı, gıyabında Merkez Komitesi kadrosuna seçer, 12 Eylül'de, menşevik-sosyalist devrimci BMİK'nin (Birleşik Merkezi İcra Komitesi'nin) çağrısı ile toplanan "demokratik durum değerlendirme toplantısının" açıldığı gün, Petersburg Sovyet'inin özel olarak aldığı bir kararla Kollontay hapislikten kurtulur.

Aleksandra Mihaylovna hiç vakit kaybetmeden devrimci olayların girdabına gömülür. Parti Merkez Komitesinin verdiği çok önemli bir dizi görevi yerine getirir ve Rusya'da proletarya devriminin tarihsel zaferini sağlayan, silahlı ayaklanmanın hazırlanmasına aktif katılımcı olur.

Ekim Devrimi'nin hemen sonrasında ise Kollontay, sosyal teminat (o zamanki adıyla devlet sosyal bakım) halk komiserliğine atanır. A. M. Kollontay Sovyet ülkesi devrimci hükümetinin kadrosuna giren ilk kadındır.

Emperyalist savaşın en ağır sonuçlarından biri, devasa boyutlar alan kimsesiz, bakımsız çocuklar sorunu idi. Kimsesiz çocukların tam bakımı görevini, Parti, Devlet Sosyal Bakım Halk Komiserliğine verdi. Devletin bu önemli tedbirinde Kollontay,

genç Sovyet hükümetinin çocukların bakımı davasına canla başla katılan Vladimir İlyiç'in hararetli desteğini gördü. Bu desteği kullanarak Kollontay, çocukların ve yalnızlık içindeki annelerin durumunun köklü bir biçimde iyileştirilmesine yönelik bir takım talimatın yayınlanmasını başardı. Hükümet talimatları ve Devlet Sosyal Bakım Halk Komiserliği'nin inisiyatifi ya da aktif desteği ile alınan, çocuk komünlerinin örgütlenmesi, emek atelyeleri gibi bir takım başka tedbirler kimsesiz çocuklar sorununun başlangıçta büyük ölçüde azalmasını, daha sonra da tamamen ortadan kaldırılmasını sağladı.

Devrimin büyük kazanımlarından biri, başarılmasına Kollontay'ın pek çok emek harcadığı, annelerin ve bebeklerin korunmasının örgütlenmesi idi. Bu davanın çözümü Sovyet iktidarının ilk günlerinde başlatıldı.

Ekim Devrimi'nden uzun zaman önce Kollontay, anneliğin korunması problemini köklü biçimde inceliyor, toplumsal yeniden oluşum ve kapitalist sistemin yıkılmasından sonra bu alanda gerçekleştirilecek tedbirler sistemini araştırıyordu.

Araştırmalarının sonuçları, yurtdışı basınında yayınlanan bir takım makalede ve "*Toplum ve Annelik*" adlı kitapta özetlenerek açıklandı. İleri sürdüğü fikirler, kadınların bedenen sağlam yeni insan kuşağının yetişmesini sağlayabilmeleri ve toplumsal yararlı çalışmayla meşgul olabilmeleri için, şartların yaratılması gerektiğine dayanıyordu. Ekim Devrimi'nden sonra gerçekleştirilen pek çok tedbirin temelinde bu düşünce yatıyordu.

İç savaş, açlık ve yıkım şartları içinde anneleri ve bebekleri korumaya yönelik büyük programın uygulanması kolay değildi. Üstelik Sovyet halkının düşmanları, burjuvazinin suç ortakları, toplumsal tedbirlerin uygulanmasında Sovyet devletine engel olmaya yelteniyorlardı. Çocuk kurumlarının organizasyonunu sabote ediyorlar, burjuvazinin konaklarına el konmasına karşı direniyorlar, çocuk evleri, kreşleri, yuvaları için ayrılan gıda maddelerini, yatak takımlarını çalıyorlardı.

A. M. Kollontay anılarında karakteristik bir olay aktarır.

"Anne ve Bebek Evi"nin kurulması için, daha önce bir konte-

se ait olan saray toplumsal teminat adına Halk Komiserliğine verilir. Ancak binaya el konur konmaz yangın çıkar, üstelik alevler aniden birkaç yerde birden patlak verir.

Kollontay, denizcilerden bir ekiple beraber yangın yerine geldiği zaman, alevler tüm binayı sarmıştı. Dadılar da çocukları güçlükle kurtarabilmişler. O dadılar, halk komiserlerini sımsıkı çevreledi ve onlardan pek çoğu isterik bir şekilde:

"İşte o, Kollontay... İkonları onun emriyle topladılar... o anarşist... Bizi küçük çocuklarla birlikte yakmak, Hıristiyan çocuklarını diri diri öldürmek isteyen, o." diyerek bağırdı.

Çok geçmeden yangını çıkaranlar bulunur. İğrenç suçlarını, sarayın eski sahibinin verdiği bir görev üzere işlemişler...

Fakat güçlüklere rağmen, toplumsal yaşam kurumlarının örgütlenmesi üzerine çalışmalar başarıyla yürüdü. 1920 yılına doğru ekonomik yıkıntının kısıtlı olanakları içinde, ülkede 600'den fazla çocuk kreşi, yüzlerce anne ve bebek evi, klinik ve süt odası açıldı.

Toplumsal Teminat Halk Komiserliğinin devasa işini yürütürken A. M. Kollontay kadınlar arasındaki politik çalışmayada ara vermez.

İç savaş döneminde Parti'nin verdiği görev üzerine, İvanov tekstil fabrikalarının ve Moskova civar mahallelerinin tekstilci kadın işçileri arasında politik eğitim çalışmasını sürdürür.

1918 Kasım'ında İşçi ve Köylü Kadınların Genel Rusya Kongresi için çağrı yapılır.

İşte, bu kongrenin açılışına yönelik bir gazete röportajının anlattıkları:

"Birlikler Evi'nin salonu güzelce süslenmiş. Tüm Sovyet Rusya'dan kadın-işçilerin binlik ordusu bu salonda toplandı. Hatipleri yoldaş Inesa Armand'ı, Fin Komünist Partisi temsilcisi Aleksandra Mihaylovna Kollontay'ı ve diğerlerini hararetle karşılıyorlar ve uğurluyorlar.

Yoldaş Kollontay'ın konuşmasına ayrı-özel bir duygusallık eşlik eder. Alkış fırtınası, şiddetli alkışlar içinde geçer. Tüm salon ayağa kalkar. Kadın kongresinin yöneticisine çiçekler, kırmızı şeritle bağlanmış kasımpatı buketi verirler "

Kongre A. M. Kollontay'ın raporu üzerine, işçi ve köylü kadınlar arasında Parti çalışmasının görevleri ve metotları hakkında özel bir karar alır. Parti'nin Merkez, il ve ilçe komiteleri bünyesinde başlangıçta komisyonlar, daha sonra da kadınlar arasında çalışma şubeleri oluşturulur.

Parti'nin MK bünyesindeki kadınlar arasında çalışma şubesinin ilk yöneticisi İnesa Armand'ın ölümünden sonra, bu göreve A. M. Kollontay atanır.

Onun aktif katılımı ile kadınların durumunun iyileştirilmesi üzerine bir takım kararname hazırlanır.

Örneğin: Hiçbir sosyal sigorta türünün cinsiyete bağlı olmaması, gebelik yardımı düzenlenmesi, kadınlara fiziki durumlarına uygun iş sağlanması, eşlerin vatandaş ve moral bakımdan tam eşitliğini belirleyen sivil (nikâh şartı olmayan) evlilik, "yasal" çocuklarla, evlilik dışı doğan çocuklar arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması gibi talimatlar ayrı, özel bir öneme haizdi. Sovyet devletinin bütün bu tedbirleri, kadının eşitsizliğini ve kölece bağımlılığını yok etmeye, toplumsal yaşama fiilen, aktif bir şekilde katılabilecekleri, devlet yönetmeye gittikçe daha çok yatkınlık kazanacakları şartları yaratmaya yönelikti. Kadınlar arasında okumayazma bilmezliği yok etmeye yönelik muazzam çaba da, kadın işçi ve köylüler için yaygılaştırılan her türden kurs ve okul ağları da bu amaca hizmet ediyordu.

1919 yılında, Sovyet Rusya Sosyalist Cumhuriyetindeki okuma yazma bilmemeyi yok etme okullarında eğitime alman 17 milyon insandan 14 milyonunu kadınların teşkil ettiğini söylemek yeterlidir.

Parti'nin MK bünyesindeki, işçi ve köylü kadınlar arasında çalışma şubesi, kadınların gerçekten özgür olmaları davasına muazzam katkı yaptı. A. M. Kollontay, kadınlar için yayın organlarına sürekli aktif bir biçimde katıldı. N. K. Krupskaya ve diğer önde gelen eylemcilerle birlikte, emekçi kadınların politik aydınlanmasını yöneten organ olan "*Komünist Kadın*" dergisinin yazı kurulunda idi. Aleksandra Mihaylovna aynı zamanda "*İşçi Kadın*", "*Köylü Kadın*" ve benzeri dergilerde de yer alıyordu.

1920 yılında A. M. Kollontay, Parti'nin X. Kongresi arifesinde, aslında anti-partici, anarşist-sendikalist bir grup olan "işçi muhalefeti" yanlısı idi. Fakat çok geçmeden, "işçi muhalefeti" platformunun anti-partici özünü açığa çıkaran V. İ. Lenin'in etkisi altında yanlış konumunu gözden geçirdi, X. Kongrenin kararlarına bağlı kaldı ve o kararların gerçekleşmesine aktif bir biçimde katıldı.

Komünist kadınların Uluslararası Konferansı 1921 Haziran'ında Moskova'da gerçekleştirildi. Partimizin kadınlar arasında çalışma ilkeleri Komünist Enternasyonal tarafından diğer ülkeler için kılavuz olarak kullanıldı. Konferanstan sonra A. M. Kollontay, Komünist Enternasyonal'in Uluslararası Kadın Bölümünde Clara Zetkin'e yardımcı seçildi.

Sovyet kadınlarının büyüyen toplumsal-politik aktivitesinin, uluslararası kadın hareketine devrimci etkisi son derece büyüktü. Buna işaretle, Clara Zetkin 1920 yılında:

"*Ben, devrim esnasında Rus kadınının gösterdiği davranışın tümünden, devrimin savunulması ve ilerdeki gelişimi için şimdi yapmakta oldukları her şeyden duygu ve coşku doluyum.*" diye yazdı.

Sovyet iktidarının 40 yıllık süresinde, Sovyetler ülkesinin kadınları ileriye doğru devasa boyutta adım atar. Onların, uzun ve zor komünistçe eğitimi sürecindeki birçok yararlı hizmet Aleksandra Mihaylovna Kollontay'a aittir.

1933 yılında A. M. Kollontay kadınlar arasındaki başarılı çalışmasından dolayı *Lenin Nişanı* ile ödüllendirildi.

Ekim 1922 yılında Parti'nin Merkez Komitesi kararı ile Kollontay diplomatik çalışmaya aday gösterilir. Hükümet Norveç'e elçi olarak atar. O, ilk kadın diplomattır.

Bir kadının, yurt dışındaki yüksek diplomatik makama atanması farklı farklı algılandı, bu türden bir davranışın, eylemin doğruluğundan bizde herkes emin değildi.

Diplomasi alanındaki çalışma süresinde, Kollontay SSCB'nin uluslararası ilişkilerinin sağlamlaşması davasına büyük yarar sağladı.

Kollontay diplomatik faaliyetine, Sovyet ülkesi iç savaşı zaferle sonlandırdığı, halk ekonomisi yenilenme ve barışçıl inşa rayına geçtiği zaman başladı.

Fakat emperyalist çevrelerde, Sovyet iktidarının yok edilmesine yönelik umut hâlâ için için yanıyordu. Bu amaçla karşıdevrimci bloğu pekiştirdiler, çeşitli provokasyonlar örgütlediler.

Böylesi bir durumda, kapitalist ülkelerle normal ilişkileri desteklemek için, büyük diplomasi sanatı, tahammül, esneklik gerekiyordu.

Batı ülkelerinin yaşamını iç yüzünden bilen, birçok yabancı dili ve bunlar arasında Finceyi, Norveççeyi, İsveççeyi mükemmelen bilen bir kişi olarak, Kollontay çalışmalarının ilk yılları içinde, SSCB'nin İskandinav komşuları -Norveç, İsveç- ile diplomatik ve ticari ilişkilerinin yoluna konmasında önemli başarılar elde etti.

Büyükelçi ve ticari ateşe fonksiyonlarını birlikte yürüttüğü yer olan Norveç'te Kollontay 1926 yılına kadar her iki ülke için de yararlı bir takım antlaşma ve ticari sözleşmenin yapılmasını sağladı.

1926 yılında Kollontay diplomatik görevle Meksika'ya tayin edildi.

Kendilerine bayan elçi atandığı için Meksika'nın hükümet çevrelerindeki olumsuz tutumdan dolayı Aleksandra Mihaylovna'yı bu ülkede büyük güçlükler bekliyordu.

Ancak Kollontay'ın diplomatik alandaki ilk adımları, bu ülkede ona sağlam otorite kazandırdı.

Ülkenin ilerici unsurlarının Sovyet devletine sempatisini kuvvetlendirmeyi başardı.

Fakat Kollontay Meksika'da uzun süre çalışmadı. Sağlığına zarar veren iklim şartları yüzünden ayrılması gerekti. Onu yeniden Norveç'e atadılar. Bu kez, Norveç'in devlet adamları tamamen dostça karşıladı. Kollontay'ın devletçi aklına ve diplomatik yeteneklerine hak verdiler.

1930 yılından itibaren A. M. Kollontay, Sovyetler Birliği'nin İsveç'teki temsilcisidir.

Uzun yılların tecrübesini artık SSCB'nin İsveç ile normal ilişkilerinin sağlamlaşmasına yöneltir.

Anayurt Savaşı (Nazilerin SSCB'ne saldırısıyla başlayan savaş) yıllarında, Alman faşizmi İsveç'in tarafsızlığını bozmaya ve Sovyetler Birliği'ne karşı düşmanca tutum almaya kışkırtmaya yeltendiği zaman, Sovyet hükümetinin bilgece dış politikası, faşistlerin planını bozdu. Sovyet dış politikasının bu ülkedeki becerikli kılavuzu Aleksandra Mihaylovna Kollontay idi.

A. M. Kollontay'ın Sovyet diplomatlığı görevini yerine getirdiği yerlerdeki otoritesinin ne denli büyük olduğunu pek çok olgu anlatır.

Örneğin: Meksika hükümeti, derin saygı ve diplomatik faaliyetine yüksek değer verme işareti olarak Kollontay'ı, Meksika'nın "Aguella Azetka" nişanı ile ödüllendirir.

Hastalığı yüzünden 1946 yılında diplomatik faaliyetine son vermek zorunda kaldığı zaman, Moskova'daki Norveç elçisi, Kollontay'a kendi hükümeti adına ülkesinin "Kutsal Olaf Nişanı"nı verir.

İsveç hükümeti de keza A. M. Kollontay'a kendi şükranlarını sunmak ister fakat bunu Meksika ve Norveç tarzında gerçekleştiremez. Bu ülkenin geleneğine göre kadınlar madalya-nişan ile ödüllendirilmiyorlar. Ancak, A. M. Kollontay'a saygısını belirtmek için İsveç kralı Gustav V, İsveç'in altın armasına ve kişisel imzasına haiz değerli bir çerçeve içinde kendi fotoğrafını gönderir.

Aleksandra Mihaylovna Kollontay'ın ölümü üzerine, İskandinav ülkelerindeki sadece işçi basınının değil, resmî basının da derin taziyelerini ifade etmesi, bu ülkelerde ona olan büyük saygıyı göstermektedir.

Kollontay, Sovyetler Birliği'nin barışsever dış politikasının sadık kılavuzu idi, 1934-1938 yıllarında Cenevre'deki Milletler Cemiyeti'nde Sovyet delegasyonunun üyesi olarak bu yönde büyük aktivite gösterdi. Milletler Cemiyeti'nin oturumlarında, barış çabasıyla dolu, büyük emperyalist devletlerin militarist eğilimlerine karşı duran, yetenekli çıkışları dünya topluluğu arasında sıcak yankılarla karşılanıyordu.

İskandinav ülkeleri işçi partileri yönetiminin ve bir takım devlet adamlarının, kamuoyunun 1946 yılında Kollontay'ı Nobel

Barış Ödülüne aday göstermesi, Kollontay'ın barış için mücadeledeki büyük rolünün ifadesidir.

Ateşli devrimci Aleksandra Mihaylovna Kollontay'ın yoludur bu.

"Nasıl mutlu olunur, yaşamdan nasıl sevinç duyulur, yaşamın anlamı ne! -Şayet çevre bunca azap, adaletsizlik ve zulümle dolu ise?- İşte, benim devrime yürüyüş, komünist oluş niçinim."

A. M. Kollontay'ın 1951 yılında düştüğü bu nottan daha iyi yaşamının gerçek anlamı ifade edilemez.

Seçkin nitelikler, kişiliğin zengin üstün yeteneği, Aleksandra Mihaylovna'nın insanlarla gündelik sohbetinde alçakgönüllülük ve sadelikle, çevresindekilere karşı büyük duyarlılıkla bütünleşiyordu. Sıradan insanları seviyor, onların mutluluğu için yaşıyor, kendini tamamen onlara adıyordu. Onun anısı, soylu halkın yüreğinde daima yaşayacak.

PRASKOVYA FRANZEVNA
KUDELLİ

☆

M. ESSEN[1]

☆

PRASKOVYA FRANZEVNA KUDELLİ

☆

1934 Yılı Kasım ayında Leningrad Parti örgütü, Praskvya Franzevna'yı yetmiş beşinci yaş yılı dolayısıyla kutladığı zaman cevabi konuşmasında:

"*75 yılın nasıl uçup gittiğinin farkına bile varmadım. Peki, zamanın geçişini niye fark etmedim? Çünkü bilinçli yaşam başlar başlamaz, özel sorunlarla değil, toplumsal, devrimci sorunlarla meşguldüm. Bir insan olarak mutluluğu, ancak böyle bir yaşamda bulduğumu söyleyebilirim.*" dedi. Gerçekten de, yoldaş Kudelli'nin yaşam yolu, ülkesinin ve halkının çıkarlarına fedakârca bağlı profesyonel devrimcinin yoludur.

Praskovya Franzevna'nın çocukluk ve gençliğini geçirdiği şartların, sonradan kendisi için seçmiş olduğu böylesi bir yaşam yoluna, Onu hazırlamada her şeyden daha az rol oynamış gibi gelebilir: Üvey babası, asilzade-albayın ailesindeki ve ardından varlıklı hanım kızların okuduğu Kerçenski Enstitüsündeki doktor kızı, halkın büyük acısını ve ihtiyacını bilebilir miydi? Fakat genç Kudelli'nin sevdiği yazar:

Elleri kanlı,
Şen, düğün-bayram gevezelerinden,
Al götür beni can çekişenlerin kampına
Ulu dava aşkına.
diye yazan, Nekrasov idi.

"*Bendeki halka sevgiyi ve hevesi Nekrasov uyandırdı. O, benim ilk gençliğimin politika öğretmenidir.*" diye yazar Praskovya Franzevna Kudelli, kendi otobiyografisinde.

1 Bu edebi metin, M. Essen'in ölümünden kısa bir zaman önce A. Razumava tarafından derlendi.

P. F. Kudelli gelecekteki daha güzel günler için, doğru mücadele yolunda derhal yer almadı. 1878 yılında yirmisinde genç bir kız olan Praskovya Franzevna, Petersburg'a gelip, yüksek kız kurslarına başlayınca kendisinin ifadesiyle "ilginç, zapt eden (insanı alıp götüren) bir yaşama" katıldı. Bu yaşam, tiyatrolar, balolar değil, Çernişevskici "*Anayurt Notları*" dergisinin, ilerici yabancı yazarların okunduğu yerler olan öğrenci çevreleri idi.

Bu çevrelerde halk-iradesicilerinin etkisi barizdi. Öğrencilerin eline "*Halk İradesi*" ve "*Halk İradesi Bülteni*" dergileri keza halk-iradesiecilerinin bildirileri geçiyordu. "*Gelecekteki devrim ve sosyalizm hakkında bulanık bir tasavvurla, mevcut düzene karşı hoşnutsuzluk oluştu bende.*" diyerek anar o dönemi Praskovya Franzevna.

Marksist öğretiyle ancak 1893-1895 yıllarında tanışır, Marksistlerin narodniklerle tartışmalarını pürdikkat bir ilgiyle dinler, Marksistlerden yana gittikçe daha çok eğilim gösterir, kendini o zaman yazarı henüz bilinmeyen, ellerde dolaşmakta olan, illegal "'*Halkın Dostları' Kimlerdir?*" broşürüne kaptırır. Bu yıllara dek onun aktif davranışı edebiyat alanına ilişkindir. 1895 yılında halk-iradesicilerinin yeraltı matbaasında basılan, Gautman'ın "*Dokumacılar*"ını Rusçaya P. F. Kudelli çevirir. "*Jizn*" (Hayat), "*Mir Bojiy*" (Tanrının Dünyası) dergileri ve çocuk dergileri ile işbirliği yapar, genellikle hikâyeler yazar.

Praskovya Franzevna'nın polisle ilk tanışması 1896 yılında olur. Halk-iradesicilerinin matbaasının baskına uğrayıp, ele geçirilmesiyle açılan "Lahtinski davası" ile bağlantılı olarak sorgulanır. Fakat çar iktidarının temsilcileriyle karşılaşması bu kez sadece sorgulanmakla sınırlı kalır.

Petersburg kalesinde mahpus olan halk-iradesici genç kız M. F. Vetrova, hapishane idaresinin iğrenç zorbalığına dayanamayınca 1897 yılında intihar etmişti. Bu durum üzerine Kudelli, "*M. F. Vetrova'nın Anısı*" başlığı altında basılan broşürü yazdı. Çarlık mutlakiyetinin bilindik vahşetine karşı, tamamen adil bir öfkenin, devrimci tutkunun ürünü olan bu eser, öğrenci topluluğu arasında derin yankı buldu.

Bu dönemde Praskovya Franzevna artık, ne öğrencilerin, ne de halk-iradesici entelektüellerin çarlık mutlakiyetini devirmeye yönelik mücadelenin başında bulunacak temel güç olmaya yeterli olmadıklarını anlamaya başlar ve görüşlerinde ciddî kırılmalar meydana gelir. "*Bağlı olduğum değerlerin yeniden değerlendirilmesinin sonucu, beni bütün gücüyle işçilerle meşgul olmaya çekti.*" diyerek anar o dönemi.

Praskovya Franzevna, Nevska gümrük bölgesi pazar akşamı okuluna öğretmen olur. Bu davaya-işe duygusal heyecanını, enerjisini ve seçkin pedagojik yeteneğini katar. Babuşkin ve Şelgunov gibi bilahare ünlenecek işçi devrimciler dinleyici olarak, onun derslerinde defalarca bulundular.

Aynı yerde çalışan Nadejda Konstantinovna Krupskaya ve Lidiya Mihaylovna Knipoviç ile Praskovya Franzevna'nın ilk karşılaşmalarında buradaki okulda olur. Nadejda Konstantinovna Krupskaya bir gün, ondan "öğrenmeye-ders almaya" niyetli bir yoldaşın, derslerini izlemek istediğini Kudelli'ye önceden haber verir. Nadejda Konstantinovna isim bildirmez. Gerçekten de derse orta boylu, kel kafalı bir adam gelir. Yirmi dakika kalır. Daha sonra Praskovya Franzeva, Krupskaya'ya derslerine bir yoldaş getirmenin anlamının ne olduğunu ve onun kim olduğunu sorar. Nadejda Konstantinovna, onun Vladimir İlyiç Ulyanov olduğunu ve derslerine dair düşüncesini ise "Doğru başladı, ekonomiyi anlattı, sınıflardan bahsetti, sonrasında ise devrim olgularına vurgu yaparken, olayların Marksist analizini unuttu." diyerek belirttiğini söyler. Derslere dair Vladimir İlyiç'in bu değerlendirmesini P. F. Kudelli tüm yaşamı boyunca anar.

1901 yılında, devrimci öğrencileri askere göndermek üzere hazırlanan geçici kuralların yol açtığı öğrenci gösterilerine katılmak ile bağlantılı olarak, Kudelli defa tutuklanır. Tutukluları ceza evindeki bir aylık hapislikten sonra Petersburg'dan Pskov'a sürgüne gönderirler. O dönemde Pskov'un, Rus Sosyal-Demokratlarının faaliyetinde oynadığı rol az değildi. "*İskra*"yı ve yayınlarını dağıtan, gazete için materyal toparlayan, Leninist "*İskra*"nın dayanak grubu -Stopanin, Krasikov ve diğerleri- burada bulunuyor-

du. Literatürü yurt dışından buraya getiriyorlar, bu grup da onları Rusya'nın çeşitli kentlerine gönderiyordu.

Sosyal-Demokratların dayanak grubuyla bağlantı kuran yoldaş Kudelli kendisinin ilk muhabirlik haberlerini Parti'nin merkez organına "*İskra*"ya göndermeye başlar.

Sürgünlük süresi sona erdikten sonra, Praskovya Franzeva yurtdışına çıkış izni aldı. Marksist grupların çeşitli türlerde toplantılarına, çalışmalarına, seminerlerine, konferanslarına katıldı.

Dört ay sonra Praskovya Franzevna kendi Marksist dünya görüşünde önemli derecede sağlamlaşmış olarak Petersburg'a döndü. İşçi kitlesi içinde Marksist propaganda çalışmasını sürdürme arzusuyla doluydu.

Ve işte o günlerde 1902 yılında onunla ilk kez karşılaştım. Propaganda grubunun örgütlenmesi için uğraşıyorduk. Sonradan profesyonel devrimciler olan Essen kardeşler (Bur ve Baron), Kudelli, Sokolov, Nikitin, Kuznetsev, Plyusin, Benua, Şişkin ve başka bir takım yoldaşlar bu grubun içinde idiler. Herkes muazzam heves ve heyecanla çalışıyordu. Praskovya Franzevna'nın kendi söylemiyle V. İ. Lenin'in propagandistlerden ne beklediğini, burada, ancak bu propagandist çevrenin içinde anladı, sonraları mükemmel bir propagandist olmasını sağlayan, olayların Marksist açıdan analiz metodunu kavramaya başladı.

Darphane işçileri Marksist çevresinin yönetimini üstlenir ve o andan itibaren, Parti propagandası alanında Praskovya Franzevna'nın yorulmak nedir bilmeyen, coşku dolu, yaşamının sonuna dek süren faaliyeti başlar. Psikolojik açıdan hastalıklı yoldaş A. Dolivo Dobrovolski'nin çöküşüyle bağlantılı tesadüfü tutuklanma, Petersburg'daki propaganda çalışmasına ara verdirir. "Predvarilka"da bulunduğu on beş aylık süreden sonra Praskovya Franzevna, Tver'e sürgün edilir. Burada Sosyal-Demokratların yerel komitesiyle bağlantı kurup, Parti çalışmasına aktif bir şekilde katılır, çok geçmeden, sıkı bolşevik tutum alan Tver komitesinin üyesi olur. RSDİP'in II. Kongresinden sonra oy birliğiyle kongre kararına uyarlar ve menşeviklerin örgütü bozma faaliyetini mahkûm ederler. Praskovya Franzevna bildiriler yazar, sevdiği pro-

paganda çalışmasını sürdürür. Verdiği derslere derin, içe işleyen hazırlığı, devrimci coşkusu, en karmaşık sorunları basit, kolay anlaşılır bir dille açıklaması, Kudelli'yi işçi çevrelerinde aranan bir propagandist yapar. Bir gün, derneğin derslerini vermeye onun yerine herhangi bir nedenle başka bir yoldaş gelir, derneğin üyeleri dersleri, kopya rulesi kullanmayan, o "teyzecik" ile yapmak istediklerini komiteye haber vermesini Kudelli'nin yerine gelen yoldaştan rica ederler. Bu "teyzecik" lakabı gelecekteki tüm illegal çalışmasında ona ad olarak kalır.

1903 yılı, Praskovya Franzevna Kudelli'nin yaşamında önemli bir aşamadır: Bu Parti'ye girdiği yıldır. Bu günlere doğru, o artık devrimci çalışmada büyük tecrübe sahibi, inancı sağlam, başarının yollarını net olarak gören olgun bir insandır. Praskovya Franzevna 1904 yılı Eylül'üne, yeniden tutuklanacağı zamana kadar Tver'de çalışır ve hapishanede geçen dört aylık ara vermenin sonrasında ise Petersburg'da, Tver'de ve pek çok başka kentte yaşamasına yasak konur. Praskovya Franzevna'nın karşısına, Parti çalışmasına devam etmek için nereye yönelmeli sorusu çıkar. Bunun üzerine o zamanki Rusya'nın büyük maden sanayii merkezi olan Tula'da kalır. Tula komitesi ile çabucak ilişki kurar ve çalışmalara katılır. Çok geçmeden, onu RSDİP'in Tula komitesine alırlar. Tula Parti komitesinin önünde o zamanlarda, işçileri açık, aleni gösteriye hazırlama problemi duruyordu. Propaganda çalışması başlıca konumu alıyordu, bu işi Praskaya Franzevna üslendi.

Bildiriler yazar, işçi ajitatörleri ve propagandistleri hazırlamak üzere derneği yönetir. Partimizin yurtdışı merkezi ile bağlantıyı Kudelli kurar, merkezle sistematik yazışmayı "Yaşlı Arkadaş" takma adıyla sürdürür.

1905 yılının tamamında Praskovya Franzevna Tula'da çalışır. Tula örgütünde büyük otorite kazanması üzerine, Onu Tammerforski konferansına delege olarak gönderirler.

Bilindiği gibi, Tammerforski konferansı Moskova Aralık silahlı ayaklanması arifesinde yapılır ve katılımcıları işçilerin silahlı mücadelesini yönetmek için, kendi yerlerine dönmeye acele ederler. Tulalı yoldaşları, dairesinde arama yapıldığını, dönerse tutuk-

lanacağı haberini vermeleri üzerine, Praskovya Franzevna Tula'ya dönemez ve Petersburg'da kalır. Nevska gümrük bölgesindeki fabrika kesiminin ajitatörü ve propagandisti olarak çalışır, sonra örgütçü olarak Petersburg tarafına yönlendirilir. P. F. Kudelli burada yerel komite kadrosuna dâhil edilir, çok geçmeden de bolşeviklerin Petersburg komitesine seçerler. Petersburg komitesinin verdiği görev üzerine 1906 yılında Praskovya Franzevna, Devlet Duması seçimlerinin Petersburg tarafındaki kampanyasını yönetir. İlk Rus devriminin savaş gümbürtüleri kesilir, karanlık gericilik dönemi gelir. Parti'nin zafere doğru yürüdüğü günlerde devrime yamanan yol arkadaşlarının saflardan kaçışı başlar. Parti'nin bu zor yıllarında Praskovya Franzeva Kudelli bolşevik Leninist konumda sımsıkı durur. İşçi kitlesi ile bağlantı için, onların arasında bolşevizm görüşlerinin propagandası için en ufak olanağı bile kullanır. Devrimci propagandayı sürdürmeye olanak sağlayan, o zamanki legal yapılanmanın en uygun alanlardan biri, çeşitli Petersburg mahallelerinde birkaç okulu ve kurs yeri olan "Sampsoniyevskoye Eğitim Cemiyeti" idi. Praskovya Franzevna öğretmen olarak bu cemiyetin Ohtenskaya okuluna gider. O, Avrupa coğrafyası derslerine girer, fakat derslerini, Rusya'daki ve diğer ülkelerdeki devrim hareketi sorunlarıyla, ekonomi-politik sorunlarıyla işçileri tanıştıracak biçimde yapılandırır, maaşlar ve kesilen cezalar sorunları üzerine onlarla sohbet eder. Derslerin devrimci özünün parlaklığı, kısaca açıklanma biçiminin kolayca anlaşılması, çok geçmeden Praskovya Franzevna'yı, işçi okulunun sevilen ve en otoriter öğretmenlerinden biri yapar.

1910 yılında, o zamana kadar menşeviklerin ve sosyalist-devrimcilerin etkisi altındaki Sampsoniyevskoye Cemiyeti'nin yönetimini bolşevikler kazanınca Praskovya Franzevna Kudelli Cemiyet yönetimine üye seçilir.

Vladimir İlyiç Lenin, legal ve illegal olanakların birleştirilmesine, toplantı çağırısı yapan çeşitli toplumsal örgüt kürsülerinin bolşevik görüşlerin propagandası için kullanılmasına büyük önem veriyordu.

Bu amaçlarla 1908 yılında Parti'nin MK feministlerce yönetilen Yüksek Kadın Kursları'nın kursiyerlerine yardım komitesi,

eski kursiyerlere yardım komitesi, pratisyen kadın sağlıkçılara yardım komitesi gibi, burjuvazinin kadın komiteleri temsilcilerince Petersburg'da örgütlenen kongreyi kullanmaya karar verdi. Bütün kadınların kendi hakları için mücadelesinin tek cephede toparlanması sorunuda kongrenin gündeminde idi.

Parti'nin Petersburg komitesi, bu kongreye katılmaları için işçi grubu örgütleme, kadın işçilerden konuşmacılar hazırlama ve kadın işçilerin hukuki ve ekonomik durumuna dair karar çıkartılması görevini P. F. Kudelli'ye verdi. Bu görev onun tarafından parlak bir biçimde yerine getirildi. Kadın işçilerin ön toplantılarında 50 delege ve onların arasından da 4 sözcü seçildi. Burjuvazinin bütün kadınları birleştirme platformunda kadın işçilerin delegeleri kendi sınıfsal bakış açıları ile karşı çıktılar. "Bizim sizinle birleşmemiz değil, mücadele etmemiz gerekir, aç ve çıplak kadın proleterler, burjuvaların tırısa kalkmış atlarının peşinden sürüklenmeyecekler." dedi, kadın işçilerden biri konuşmasında. Elbette kongreden bolşevik karar çıkmadı, fakat kadın işçilerin konuşmalarının bıraktığı izlenim muazzamdı. Kongreden sonra delegeler fabrikalarda ve atelyelerde çalışan kadınların önünde hesap verir, böylece emekçi kadınların geniş kitlesini bolşevik görüşlere yaklaştırılır. Kadın işçileri ilk kadın kongresine katılıma hazırlamak ve çalışmalarına aktif bir şekilde iştirak etmekle Praskovya Franzevna Kudelli, sonraları yaşamının pek çok yıllarını adayacağı kadınlar arasındaki çalışmaya dalar. Praskovya Franzevna'nın faaliyeti, gericilik döneminde de, yükselme yıllarında da kadınlar arasında ki propaganda çalışmasıyla sınırlı kalmaz. Petersburg komitesinin verdiği çok çeşitli görevleri yerine getirir. Daima polis'in dinmek bilmez gözetimi altında olduğundan, çalışmayı sürekli kılması hiçde kolay olmaz. Çarlık gizli polisinin Partiye sızmış bir provokatörünün yoldaş mahkemesinde yargılanmasına iştirak edişinden sonra Kudelli'nin peşindeki takip özellikle kuvvetlenir. Evinde arama tarama yaparlar, defalarca tutuklarlar, fakat kısa süreli hapislerle kurtulmayı başarır.

1912 yılında Praskovya Franzevna Kudelli "*Pravda*" (Gerçek) gazetesinin sürekli emektarı olur.

Praskovya Franzevna, 1913 yılında K. Samoylova ve diğer bolşeviklerle birlikte uluslararası kadınlar gününün Rusya'daki ilk kutlama hazırlığına katılır. Peterograd'daki kadınlar toplantısında Praskovya Franzevna, "Uluslararası kadınlar gününün önemi ve Rus kadın işçilerinin görevlerine" dair kongre kararı hakkında bir konuşma yapar. Polis, Kudelli'nin bu konuşması ile dikkat kesilir, peşine düşer ve yeniden tutuklar.

1914 yılında Praskovya Franzevna, Uluslararası Kadınlar Gününü Rusya'da ikinci kez anmak için kadın aktivistler hazırlamayı hedefleyen kadınlar derneğini yönetir. 1914 Şubatına doğru da, kadın sorununa adanan "bilimsel etkinlik"te söz almaları için birkaç kadın işçi aktivist hazırlar. Ancak, bu "bilimsel etkinlik"in gerçek karakterini anlayan polis "etkinliği" yasaklar.

1914 başlangıcında Vladimir İlyiç Lenin'in inisiyatifi ile Rusya'daki ilk kadın dergisi olan "*Kadın İşçi*"yi hazırlamaya karar verilir. Bunun örgütlenmesine, Petersburg komitesinin verdiği görev üzerine diğer yoldaşların yanı sıra Praskovya Franzevna da katılır. Bu derginin Rusya'da Uluslararası Kadınlar Gününün kutlanmasına ithaf edilen ilk sayısının hazırlanışında kendine özgü enerjiyle yer alır. "*Kadın İşçi*"nin ilk sayısını hazırlamanın bizzat kendisi, Rusya'nın emekçi kadınlarının örgütlenmesi ve birleştirilmesi için kuvvetli bir itki olur. Dergi için materyaller göndermeleri ricasıyla, derginin yazı kurulu tüm legal ve illegal kanallarından emekçi kadınlara hitap eder. Bu hitap hararetli yankı bulur. Fabrikalarda ve atelyelerde toplantılar yapılır. Petersburg'dan, Kiev'den, Saratov'dan ve diğer kentlerden yazı kuruluna, kadın işçilerin en can alıcı sorunlarına değinen pek çok mektup gelir. Fabrikalardaki iş günü hakkında, eşitsiz maaşlar hakkında, ustabaşlarının kabalıkları hakkında ve başka pek çok konuda yazarlar.

Yazı kurulu üyelerinin tutuklanmasına rağmen "*Kadın İşçi*" dergisinin ilk sayısı yine de çıktı. Dergideki yazı kurulunun duyurusunda: *"Bize bağlı olmayan nedenlerden dolayı 'Kadın İşçi' dergisinin ilk sayısını arzu ettiğimiz içerikte çıkarma olanağımız olmadı."* deniyordu.

Kadınlar günü arifesindeki tutuklanmadan sonra Praskovya Franzevna üç yıl süreyle Novgorod iline sürgün edilir ve oradan Petersburg'a ancak 1917 Şubat Devrimi günlerinde döner.

Burada, V. D. Bonç-Buryeviç'le aynı zamanda *"İzvestiya"* gazetesinde çalışır fakat bolşevik gruubunun, İşçi ve Asker Vekiller Sovyet'inin menşevik-sosyalist devrimci yürütme komitesi ile ilişkilerinin gerginleşmesi üzerine, bolşevik grupla birlikte oradan ayrılır. *"İzvestiya"*dan ayrıldıktan sonra Praskovya Franzevna bolşevik *"Pravda"*nın sekretaryasında çalışır ve *"İzvestiya"*ya artık bolşevikleşmesinden sonra döner.

Şubat günlerinde aktifleşen kadın kitleler, doğru mecrada yönlendirilmesi gereken muazzam bir potansiyel güç oldu. Ve bolşeviklerin Petersburg komitesi de bu görevi, kadın hareketini yönetmede artık büyük deneyimi olan bir yoldaş grubuna verdi. Kollontay, Kudelli, Nikoleyevna ve başkaları bu yoldaşlar arasında idi. Onlar mitinglerde konuşuyor, bildiriler yazıyor, *"Kadın İşçi"* dergisinde çalışıyorlardı. Bu derginin sayılarından birinde, P. F. Kudelli'nin "Taaruz" konusunda, K. M. Samoylovna'nın ise "İşsizlik" konusunda söz aldıkları, fişek fabrikasındaki on bin kişilik erkek ve kadın işçilerin toplantısı hakkında sundukları raporlar yayınlandı. Bu iki rapor üzerine bolşevikçe kararlar oybirliğiyle alındı. *"Bizler, erkek ve kadın işçiler Rus ordusunun cephedeki taarruzunun, özgürlük ve devrim davası için öldürücü olduğunun bilincindeyiz."* deniliyordu, Kudelli'nin raporu üzerine alınan kararda.

Emekçi kadınları bolşevik sloganlar etrafında gittikçe daha sıkı birleştiren mitingler tüm Petrograd'ı, tüm fabrika mahallelerini kapladı. Anayasa (Kurucu Meclis) seçimlerine kadınları katılıma hazırlamak üzere Kudelli büyük bir örgütlenme ve ajite edici kitle çalışması yürüttü.

Petrograd'ın kadın işçileri Kudelli'yi seviyorlardı. Konuşmacı olarak bulunduğu mitinglere akın akın pek çok kadın gelir, soru yağmuruna tutarlardı, O da soruları, kadınları bolşevik görüşleri kavramaya yönlendirecek tarzda yanıtlamayı bilirdi.

Praskovya Franzevna kadınlar arasında çalışmaya her zaman büyük bir dikkat ayırırdı. *"Kadın-İşçi"* ve *"İşçi-Köylü Kadın"* der-

gilerinin yazı kurullarının değişmez emektaşı ve üyesi idi, Uluslararası Kadınlar Gününü kutlamalarının örgütlenmesine aktif bir biçimde katılırdı, Komintern'in V. Kongresinden sonra Moskova'da toplanan Uluslararası Kadınlar Danışma Toplantısının delegesi idi.

1930 yılında Praskovya Franzevna Kudelli, kadın işçi hareketinin Rusya'da örgütlenişine aktif katılımından dolayı Lenin nişanı ile ödüllendirir.

1922 yılında Parti'nin Petrograd komitesi P. F. Kudelli'ye Petrograd-Parti Tarihi Şubesini örgütleme görevi verir. Geniş kitleleri cezbetmeye yönelik çalışmalarını daima başarıyla yapan Praskovya Franzevna, şimdi de aynı metotla davranır. Petersburg örgüt tarihi üzerine materyallerin ve belgelerin toparlanması için aktif kişilerden bir kurul oluşturulur; üç devrimin katılımcısı eski bolşeviklerle danışma toplantıları düzenlenir; devrim öncesindeki bildirilerin, bültenlerin, mektupların toparlanması için komisyon kurulur; Parti Tarihi Şubesinin mahalli dalları örgütlenir. Bütün bunlar, Petersburg örgütünün devrim öncesi faaliyetleri hakkında; Putilov ve Baltık fabrikaları, Kızıl Üçgen ve diğerleri gibi Leningrad'ın büyük fabrikalarının devrim tarihi hakkında muazzam malzeme toplanmasına olanak verir. Praskovya Franzevna, "*Kadınlar Günü İçin Mücadele*", "*İkinci Kongre Arifesinde Petersburg Örgütü*", "*1904 Yılında Petersburg Örgütü*" ve başka bir takım broşürler yazdı.

Redaksiyonunu Kudelli'nin yaptığı "*Kızıl Tarih*" dergisinde Vladimir İlyiç Lenin'in yaşamı ve çalışmaları ile bağlantılı bir takım belge, örneğin: "*1900 yılında Lenin'in Tutuklanışı*", "*Vladimir Ulyanov'a Petersburg Üniversitesi'nde sınavları dışarıdan vermesine izin verilmesi*", "*15 Aralık 1917'de Lenin'in Rusya Genel Köylü Kongresinde yaptığı, henüz yayınlanmamış olan konuşma*" ve benzerleri ilk kez onun imzası ile yayınlanır.

Praskovya Franzevna sadece Petersburg Örgüt Tarihi üzerine değil, yeraltı çalışmaları döneminde çalışmalarına katılmış olduğu Tulska, Tverska, Pskovska, örgütlerinin tarihlerine dair de materyaller topladı. Böylece Parti'mizin şanlı tarihinin sayfalarını, uzun yıllar süresince Praskovya Franzevna ısrarlı, dikkatli, hak yemez iyi niyetle toparladı.

Praskovya Franzevna'nın uzn yıllar boyunca, Vladimir İlyiç Lenin'in kız kardeşleri Anna İlyiniçna Elizarova ve Mariya İlyiniçna Ulyanova ile ve keza Nadejda Konstantinovna Krupskaya ile sıcak, dostça ilişkisi oldu. Onların yıllarca mektuplaşmaları sadece dava sorunlarını yargılamaya (makaleleri, broşürleri, politik olayları değerlendirmeye) adanmış değildi, aynı zamanda birbirlerine karşı sıcak ilgi ve derin dostluk ifadeleri ile dolu idi. 1924 yılı mektuplarından birinde Anna İlyiniçna, Praskovya Franzevna'ya şöyle yazar: *"Vladimir İlyiç hakkındaki derlemeye göz gezdirdim. Anılarınız çok hoşuma gitti, öylesine hoş ki, onların içinde Lenin'in silueti beliriyor."*

"*Moskova Pionerlerinin verdiği görev üzerine İlyiç'in çocukluğu hakkında bir broşür yazdım. Onu değerlendirmeniz-yargılamanız için size gönderiyorum.*" diye yazar 1925 yılında.

"*Dün Gorkilerde idim, Manya, senin Saşa kardeşe dair küçük broşürünü, okumam için bana verdi. Okumuş olmaktan çok memnunum, öylesine derin ve hissi yazmışsınız ki!*" diye okuyoruz, Anna İlyiniçna'nın mektuplarından birinde.

Hemen hemen her mektupta Anna İlyiniçna, Praskovya Franzevna'yı Moskova'ya yanına gelmeye, yıllık izni birlikte geçirmeye davet eder. 1925 yılında Anna İlyiniçna'nın, Praskovya Franzevna'ya yazdığı mektup büyük bir sıcaklık içermekte:

"*Bu mu, sizin sadece hastalığınız? İşlere aşırı derecede çullandığınız, yıllık izni aşırı derecede ertelediğiniz besbelli değil mi? İşte nihayet, yıllık izni mümkün olduğunca erken alın. O iznin bir kısmını sizinle birlikte yaşamayı çok isterdim, bunu göz önüne alarak düşün! Dinlenmek bile istememek için, birlikte yaşamak için sizinle bizim öyle uzun zamanımız yok.*"

Praskovya Franzevna'nın arşivinde bulunan Mariya İlyiniçna Ulyanovna'dan aldığı mektuplarda aynı derecede sıcaklık ve dostluk içermekte. Bu mektuplarda Mariya Ulyanovna, ölümünün yıl dönümü ile bağlantılı olarak Anna İlyiniçna'ya adanan derlemenin basılması konusunu Praskovya Franzevna'ya danışır, Moskova'ya misafir olmaya çağırır, değişmez dostluğunun altını çizer.

"Eğer Leningrad'a gelirsem, senin yanından asla geçip gitmem, bundan emin olabilirsin, zira bana yakın insanlardan hemen hemen hiç kimse kalmadı, bense seni çok ama çok seviyorum." diye okuyoruz, 2 Mart 1937 tarihli mektupta.

Anna İlyiniçna ve Mariya İlyiniçna'nın, Kudelli'ye bütün mektupları boyunca, onun sağlam ve ilkeli bolşevik olarak, Parti'nin aktif, sadık görevlisi olarak büyük değeri başlıca konudur.

"Umut ederim ki, muhalefetin Leningradvari fikriyatı size bulaşmamıştır? Bence, siz çeşit çeşit muhalefetten daima uzaktınız, herhalde en temelsiz olanından daha da uzaksınızdır. Doğaları gereği muhalif olan bazı insanların olduğu bilinir. Siz onlardan biri değilsiniz," diye yazar O'na, 26 Şubat 1926 yılında Anna İlyiniçna.

Anna İlyiniçna'dan, Praskovya Franzevna'ya 70. yaş gününü selamlayan mektupta der ki:

"Yaş gününüzü, gurur duyabileceğiniz pek çok şeyin bulunduğu geriye bakmanıza hak veren, yaşınızın mükemmel yıl dönümünü kutluyorum!"

Nadejda Konstantinovna da yüksek değer veriyordu Praskovya Franzevna'ya:

"Praskovya Franzevna'da üstün bir propagandist yeteneği var Böylesine yetenekli iş yöneticileri ile ben az karşılaştım", diye yazar.[1]

Devrim öncesi aydınlanma cemiyetleri ve işçi okullarının işçileri arasındaki faaliyetler hakkında materyal toplandığı dönemde, Nadejda Konstantinovna, bu okulları yanlış karakterize etmekten Praskovya Franzevna'yı sakındırır.

"İşin aslı, sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, o okullar sırf kültür merkezleri değildi. Anılarda bu apaçık, fakat okuldaki öğretmenliğin yönüne dair verilen mücadele pek açık değil. Benim zamanımda (okulda öğretmenlik yaptığım zamanlarda) mücadele Tolstoycularla, daha büyük-sert ölçülerde de liberallerle oluyordu..."

1 N. K. Krupskaya, *Politik-Aydınlanma-İşi*, Devlet Pedagojik Yayınlar, 1932, sayfa 30

1939 yılında Nadejda Konstantinovna Krupskaya'nın ölümü üzerine "*Leninist Kıvılcımlar*" gazetesinde yazdığı derin duygulu "*Telafisi İmkânsız Kayıp*" adlı makalede Praskovya Franzevna, 20'li yaşlardaki Nadejda Konstantinovna ile tanışmasının başlangıcını, 1905 devriminin fırtınalı günlerindeki karşılaşmalarını, uzun yıllar süren Nadejda Konstantinovna ile legal ve illegal mektuplaşmalarını anar.

Praskovya Franzevna'nın, Vladimir İlyiç Lenin'in ailesi ile dostluğu, aynı amaca, aynı yüksek sevdaya bağlı, gerçekleşmeleri için tüm yaşamlarını adayan, derin düşünceli insanların dostluğudur.

Praskovya Franzevna Kudelli, Leningrad Parti örgütünün ve yaşamının büyük kısmını saflarında geçirdiği Leningrad'ın geniş emekçi kitlelerinin hak ettiği sevgisine ve kabulüne sahipti. 24 Kasım 1934 tarihinde Leningradlılar, Praskovya Franzevna'nın 75. yaş gününde sevgili propagandistleri, yorulmaz parti görevlisi için kutlama töreni düzenlerler. Kutlama töreninde Leningrad'ın mahalli örgütlerinin temsilcileri, Praskovya Franzevna'ın eski öğrencileri, yaşlı bolşevik öncülerin temsilcileri, gençlik, öncüler bir araya gelir. P. F. Kudelli'nin adresine yönelen pek çok çeşitli örgütün sunuları, tüm yaşamını halka hizmete adayan en eskilerden bir bolşeviğe karşı duyulan derin şükranlardı.

Yaşamının son günlerine dek Praskovya Franzevna Kudelli Marksizm-Leninizm düşüncesinin yorulmaz propagandisti, insanlığın ışıklı geleceğinin savaşçısıdır. Büyük Anayurt Savaşının ve Leningrad kuşatmasının katlanılan zor günlerinde Praskovya Franzevna hastanelerde, okullarda etüt konuşmaları yapar, sürekli yoldaşça kılavuzluk ettiği öncü bölükleri ile ilişkiyi sürdürür. Kandil ışığında, ısıtılmamış odada, ona verilen görev üzerine sonuna kadar bitiremediği makaleyi, "*Lenin ve İşçi Sınıfı*" makalesini yazar. 1944 yılında mıhlandığı hastane karyolasında Praskovya Franzevna geçip giden hastaları kendi etrafında toplar ve Lenin'e dair anılarını onlarla paylaşır. Ülkenin yaşamıyla yaşar, onda olup biten her şey onu ilgilendirir. Ölümünden iki ay önce ondan bir mektup almıştım, orada şunları soruyordu: "*Muhtemelen eskisi*

gibi yayınevinde çalışıyorsundur? Dikkatiniz şimdi neye yönelik... Rus klasiklerindeki, vatana ve vatanseverliğe yönelik sevgi üzerine pasajlardan derleme teşkil etmekle meşgul olduğunuzu birilerinden duydum. Bu doğru mu? Şimdi genellikle ilginç bulduğun ne üzerine çalışıyorsun? Moskova'da yaşam nasıl?"

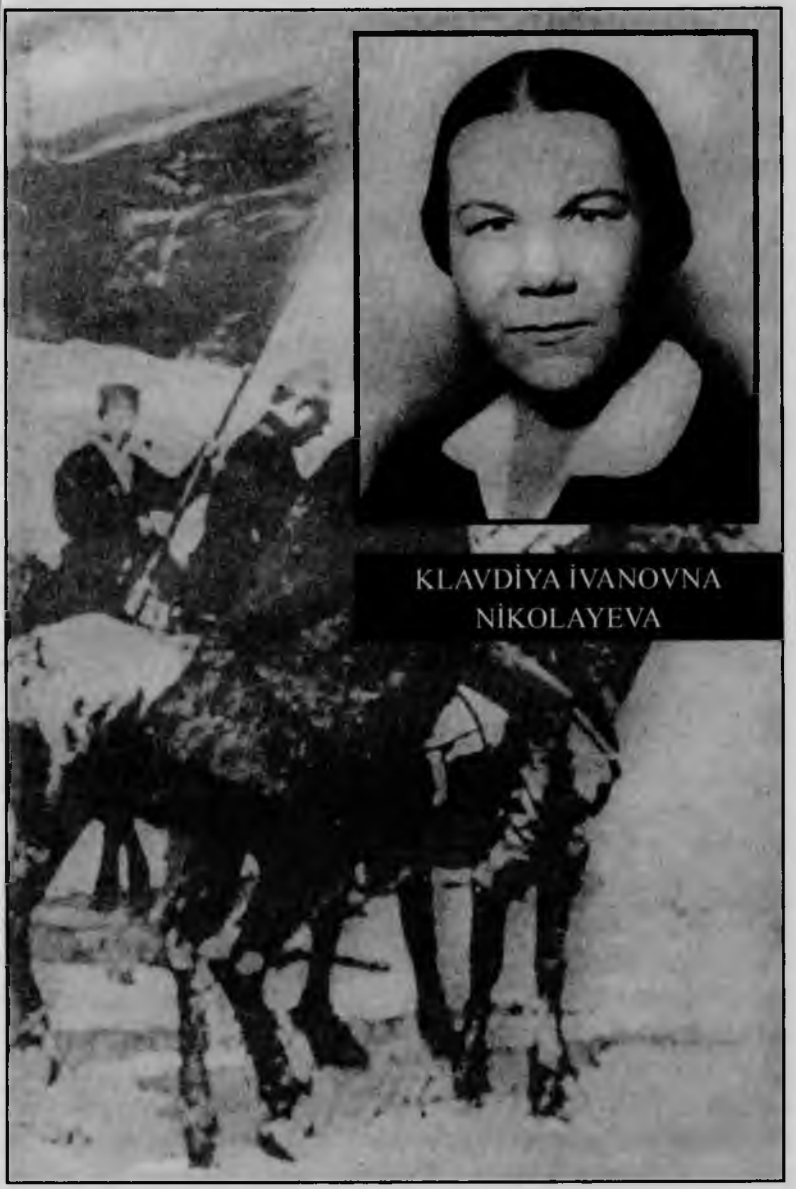
Praskovya Franzevna ile tüm yaşamımız boyunca süren büyük bir dostluğumuz vardı. Değişmez candan bir yoldaş, açık ince ruhlu duyarlı bir arkadaştı.

Praskovya Franzevna Kudelli 1944 yılında, yaşamının 85. yılında öldü.

Leningrad'da, Yeni Köyde Komünist Meydandaki Serafimov mezarlığındaki Praskovya Franzevna Kudelli'nin mezarındaki pembe renkli dikili taşta:

B K P En kıdemli üyesi
PRASKOVYA FRANZEVNA KUDELLİ
20. X. 1859 - 26. V. 1944

diye yazılı. Bu özlü yazının ardında, halkı için yaşayan, büyük, tümüyle değerli bir yaşam saklanmakta.

KLAVDİYA İVANOVNA
NİKOLAYEVA

☆

L. KARASYEVA

☆

KLAVDİYA İVANOVNA NİKOLAYEVA

☆

Eski çarlık Petersburg'u. Nevski şosesinden uzak olmayan Leştukobi sokağındaki 10 numaralı binanın bodrum katında çamaşırcı kadın Nikolayeva yaşıyordu. 1893 yılında kızı Klavdiya dünyaya geldi.

Sabahtan gecenin karanlığına kadar anne, insanların çamaşırlarını yıkıyor fakat ailenin karnını doyuramıyordu. Baba, vasıfsız işçiydi, sık sık işsiz kalıyordu. Dört çocuk, biri oğlan, üçü kız sürekli yoksulluk içinde yaşıyorlardı. Sekiz yaşındaki Klavdiya para kazanmaya başladı, annesi aylığı elli kapikten dadılık işi bulmuştu.

Kışın Klavdiya, dört kıştır devam ettiği okul yerine, kız kardeşi Anna'nın daha az masrafla okuduğu okula gönderilmesini rica etti. Yaşamak için birşeyleri yoktu, anne, kızlarını günlüğü 30 kapikten bir matbaada işe yerleştirdi.

9 Ocak 1905'te Klavdiya kadın işçilerle Kışlık Saray'ın meydanında yürüyordu, işçilere nasıl ateş açıldığını gördü, inleyişlerini işitti.

Yaşlı işçiler, Klavdiya'yı patronlarla mücadeleye dair konuşmaları dikkatle dinlediği toplantılara götürüyorlardı.

Klavdiya her geçen gün, gittikçe daha çok, daha da çok okuyordu. Çarlık gizli polisinin matbaaya baskında el koyduğu broşürler onda özellikle ilgi uyandırıyordu. V. Libknecht'in "*Örümcekler ve Sinekler*" broşürü genç kızın üzerinde muazzam bir etki bıraktı. Yavaş yavaş Klavdiya yasak parti literatürü saklamada işçilere yardım etmeye, bildiri dağıtımına katılmaya başladı. Genç kız bu türden görevlerden gurur duyuyor ve onları yerine getirmek için her türlü çabayı gösteriyordu.

Klavdiya'nın ablası Mariya matbaa işçisi Aleksey Ermolayev ile evli idi. Bu eski bir yeraltı emektarı idi. O, Klavdiya'yı parti çalışmasına çekti ve bir gün bolşeviklerin gizli toplantısına götürdü. Eve dönerlerken izlendiklerini fark ettiler. Farklı yönlere doğru yürüdüler. Aleksey izini kaybettirmeyi başardı ve gizlendi. Klavdiya ise, dağıtmak için aldığı bildiri demetini bir an önce saklamak için eve gitmekte acele etti.

Bildirileri henüz saklamıştı ki, polis baskın yaptı. Arama tarama başladı, bildiri ve genel olarak yasak hiçbir şey bulamadı polisler, fakat Klavdiya'yı tutukladılar ve tutuklanmış diğer yoldaşlarla birlikte aynı gece Litovski mahpushanesine hapsettiler. Bu olay 1908 yılında idi.

Aleksey Ermolayev'i de yakaladılar. İşkenceye çekildiği yerde, üç hafta sonra gırtlak vereminden öldü.

Hapishanenin genel koğuşunda Klavdiya yolunun çarlık mutlakiyetine ve kapitalizme karşı mücadele yolu olduğuna kesinkes karar verir. Hapishanede âdeta birdenbire büyür ve oradan çıktığında yeraltı çalışmasına daha aktif bir şekilde girişir.

1909 yılında Parti'ye girer ve çok geçmeden kadın işçilerin organizatörü ve mitinglerde ajitatör olur. Açık yürekliliği ve cesaretinden dolayı, sadeliği ve samimiyetinden dolayı onu seviyorlardı.

Kadın işçileri derlemek için Piter'de "Kadın İşçilerin Yardımlaşma Derneği" adı altında legal bir örgüt kurulmuştu. Bu örgüte aktif bir şekilde katıldı Klavdiya Nikolayeva. Diğer bolşeviklerle birlikte burada illegal parti görevini sürdürdü, kadın işçileri sendikalara, önde gelenlerini de Parti'ye çekti.

Derneğin genel kültür etkinliklerine olanca gücüyle katıldı. Güzel ve hançeresi güçlü bir sesi olduğundan koroda türküler söylerdi Klavdiya, türküyü tek başına söylemeyi de severdi. Piter'in kadın işçileri Klavdiya Nikolayeva'yı iyi tanırlardı. İşçi kaderini onlara hararetle ve basit bir şekilde anlatmayı, kapitalistlere karşı onlarda kin uyandırmayı bilirdi. Yaşının ötesinde ciddî olan bu genç kızın grevler esnasındaki duruşu da sıkı ve bükülmezdi.

Klavdiya Nikolayeva feminist (hak-eşitliği) hareketin burjuva özünü kadın işçilere açıklayarak bu harekete karşı kararlı bir

mücadele sürdürdü. "Hak-eşitliğine" karşı mücadeleye ilk gençlik yıllarında başladı.

"Henüz ufak bir genç kızken, "hak-eşitlikçilerinin" özgürlük ve hak-eşitliği konusunda kendi düşüncelerini bize telkin etmeye çabaladıklarını, hatırlıyorum. O düşünceler bize yabancı idi, bizim yolumuz burjuva hanımlarının yolu değildi, biz kadın işçiler ekonomik ve politik durumumuzu iyileştirmek için mücadele ediyorduk, kapitalizme karşı mücadele ediyorduk. Kadın işçilerin mücadelesi tüm işçi sınıfının mücadelesi ile sımsıkı bağlantılı idi." diyerek anlatır.

1908 yılı Aralık ayında feministler Tüm-Rusya Kadınlar Kongresine çağrı yaptıkları zaman, Klavdiya Nikolayeva diğer kadın görevlilerle birlikte bu kongre için seçilir ve Petrograd komitesinin verdiği görevle fabrikalardaki, matbaalardaki, küçük-atelye sanayideki kadın emeğinin durumuna dair sorunlar üzerinde bir konuşma yapar.

Kongre güya "sınıflar dışı", aslında burjuva örgütünden başka bir şey olmayan "genel-kadın" kuruluşu sorununa geçtiği zaman, aralarında Klavdiya Nikolayevna'nın da olduğu kadın işçilerden bir grup, kadın işçi örgütünün burjuva hak-eşitlikçileri ile aynı blokta olmalarının asla kabul edilemezliğinin altını çizen kendi bildirilerini sunarlar ve "hanımlar kongresini" terk ederler.

1911 yılında Klavdiya Nikolayeva işçi kulübünün sekreteri olarak, Piter (Petrograd) işletmelerini dalga dalga saran grevlere aktif bir biçimde katılır. Baskılar başlar. Klavdiya'yı tutuklarlar, Vologod eyaleti, Büyük Ustyug kentine sürerler. Tipi ve şiddetli ayazda, jandarmaların nezareti altında sürgün yeri hapishanelerinden birinden diğerine nakledilerek Vologod'a kadar yürür. Vologod'da ona araba verirler ve kızakla Büyük Ustyug'un polis idaresine götürürler. Burada bir daire gösterirler. Ev sahibi onun için çatının hemen altında ufak bir oda ayırır. O zaman Klavdiya İvanovna Nikolayeva topu topu 18 yaşındadır.

Ertesi gün aynı evde yaşayan bir sürgünle tanışır. Bu, Bakin bolşeviklerinin yöneticilerinden, eğitimli Marksist P. A. Caparidze

dir ki o, genç devrimci kızın Marksist dünya görüşünün biçimlenişine büyük etki yapar.

Klavdiya'yı işçi kolektifi kendine çekiyordu. Kentte Krasavinskaya keten fabrikası vardı, fakat politik sürgünlerin fabrikada çalışması yasaktı. Ancak, bu fabrikanın öncü işçileri ile bağlantı kurmayı başardı ve onlarla her sohbeti, sınıf bilinçlerinin uyanması için kullandı.

Sürgünler birbirlerine yardım ediyorlar, birbirlerinden öğreniyorlardı. Kâh mektup, kâh ortaklaşa bir paket gönderen Piterli yoldaşlar Klavdiya'yı unutmuyorlardı.

Sürgünlüğü esnasında Klavdiya ısrarla, inatla eğitim çalışması yapar. Sürgünlüğünü, Klavdiya ile aynı zamanda bitiren Elena Alekseyevna Leontyeva şöyle anlatır:

"Üç yıllık sürgünlüğü süresinde Klavdiyamız, orta öğrenim programını tamamladı, Fransızca öğrendi. Çok yetenekli idi, Piter Üniversitesinden sürgün gelen bir öğrenci o günlerde, 'konan amaca ulaşmada öylesine ısrarlı ve inatçı ki burada üniversite programını bile bitirebilir' diyordu. Sürgünler çevresinde gerçek bir hatip gibi davranmaya başladı, menşeviklerle tartışmalarda geniş bir ufuk sergiliyordu."

1913 yılında Klavdiya Nikolayevna'nın sürgünlük süresi sona erer ve polis Büyük Ustyug Volodska eyaletinden Petersburg'a dönmesine izin verir. Sürgünde bir oğlu olur. Altı aylık bebekle birlikte döner.

Dönüş yolculuğunda, o zaman Mariya İlyiniçna Ulyanova'nın bulunduğu yer olan Vologod'da durur ve ondan Anna İlyiniçna'ya yazdığı mektubu alır.

Petersburg'da Klavdiya İvanovna, Viborg mahallesindeki Baranovski fabrikası hastane saymanlığında çalışır.

Vasilyevskoye adasındaki kız kardeşi ile yaşar. Klavdiya'nın geldiği andan itibaren jandarmalar onların dairelerini izler. Ajanlar Klavdiya'nın peşine takılır. Bu durum dayanılmaz bir duruma gelir ve kız kardeşler daireyi değiştirirler. Yeniköy ilçesine giderler.

8 Mart 1914 tarihinde Petersburg komitesi Klavdiya İvanovna'yı "Kültür ve Yaşam" derneğine seminerci olarak atar

fakat bunu öğrenen polis onu tutuklar. Beklenen seminerciler gelmeyince, toplanan kadın işçiler gösteri tarzında topluca salondan çıkar ve "Yadsıyoruz eski dünyayı..." türküsünü söyleyerek Nevski'de harekete geçerler. Kimisi bastona kırmızı tülbent bağlar ve bayrak gibi havaya kaldırır.

Klavdiya İvanovna ise bu esnada hapishanededir. Komşu koğuştan tık tık diye vuruşlar yapılır. Fakat o henüz hapishane alfabesini bilmemektedir. Sesler bütün taş duvarlarda ufak kesintilerle yayılır, sinirlenmesine ve endişeyle hüzünlenmesine neden olur. Onun duvarını döven komşu koğuşta kalan yaşlı bolşevik kadın Fedosiya İlyiniçna Drabkinova'dır.

Hapishanede Klavdiya İvanovna üç ay kalır ve serbest kaldıktan sonra yeniden Parti çalışmasına başlar. Parti yayını için para toplanmasını organize eder, işçi yaşamından haberler toplar.

Çok geçmeden savaş başlayacak ve Klavdiya da savaşın vahşi emperyalist karakterini açıklamak için büyük bir ajitasyon çalışması sürdürecektir.

1915 yılında Klavdiya İvanovna yeniden tutuklanır. Sürgün edildiği, uzak Sibirya'nın Yenisey eyaleti Kazaçinskoye köyüne iki yaşındaki oğluyla gider.

Klavdiya İvanovna devrimci propagandayı burada da sürdürür ve bundan dolayı da jandarma nezaretinde Yenisey hapishanesine gönderilir.

Çocuğuyla birlikte kendini çok ağır şartlarda bulur. Kışın koğuş korkunç derecede soğuktur, duvarları buz tabakasıyla kaplıdır, yemekler berbattır. İnsanlar yetersiz beslenmeden ve skorbit'den (c vitamini eksikliğinden kaynaklı hastalık. RN) ölürler.

Oğluyla, Onu bu korkunç durumdan ancak Şubat devrimi kurtarır. Bir grup sürgünle birlikte buzları çözülmeye hazır Yenisey üzerinde muazzam yolu kat ederek, memleketi Piter'e gelir. Petersburg'da derhal bolşevik örgütle ilişki kurar ve ajitasyon ve propaganda çalışmasına katılır. Lenin henüz Piter'de değildir ve herkes göçmenlikten dönmesini beklemektedir.

3 Nisan'da Klavdiya İvanovna Finlandiya garında, Lenin'i karşılayanlar arasındadır ve halkı sosyalist devrime çağıran tarihi konuşmasını dinler.

Şubat devriminden sonra çok geçmeden Bolşevik Parti'nin Merkez Komitesi "*Kadın İşçi*" dergisinin yayınına yeniden başlar, redaktörü de Klavdiya Nikolayevna olur. Dergi her geçen gün etrafında gittikçe daha ve daha da çok kadın görevliyi birleştirerek, emekçi kadınların gerçek kolektif organizatörü olur.

Temmuz günlerinde "*Kadın İşçi*" dergisinde Lenin'in ünlü "*Üç Kriz*" adlı makalesi yayınlanır.

Ekim ayaklanması günlerinde Nikolayevna 2. Kent mahallesinde çalışır. Önde gelen bir örgütçü ve ajitatör olarak, halk kitleleri ile daima sımsıkı ilişkidedir.

Lenin'le birkaç kez karşılaşır Klavdiya İvanovna. Ve bu karşılaşmalar tüm yaşamı boyunca anısında kalır.

O karşılaşmalardan birinde, 1917 yılı Kasım'ında, Klavdiya Nikolayevna, Petrograd kadın görevlilerin I. Konferansının delegeleri ile birlikte Lenin tarafından kabul edildiklerinde Petrograd kadın görevlilerin genç Sovyet iktidarına canı gönülden desteğini ifade eder.

Ekim Devrimi'nden sonra Klavdiya Nikolayevna'nın üstün yetenekleri alabildiğine açığa çıktı. Proletaryanın bağrında dinmeyen-yorulmak bilmeyen bir çalışma sürdürdü. İşçi toplantılarında söz aldığında, Klavdiya İvanovna bambaşkalaşıyordu. Bu Rus kadınının özgün doğasındaki saklı enerji, bükülmez irade, çevresindekilere sirayet ediyordu.

Onun konuşmasından sonra toplantıya katılan herkesin siper kazmaya, atelyeler ve fabrikalar için odun kesmeye, demiryolu inşasına gitmeleri sıkça olageliyordu.

Kızıl Piter'i, Yudeniç çeteleri tehdit ettiği zaman Klavdiya Nikolayeva 2. Kent mahallesindeki devrim mahkemesi karargâhında çalışıyordu. Onun da katılımı ile yüzlerce kadın işçiden savaş müfrezesi kuruldu. Onların bir kısmı askeri eğitimden geçerek, cepheye yollandı. Yollanmayanlar devlet kurumlarının korunmasında görevlendirildi, siper kazdı, barikat kurdu, Piter'i dikenli telle çevreledi.

K. Nikolayeva fabrikaların, atelyelerin ve yoksul köylülüğün 1147 delegesinin yer aldığı, 1918 yılındaki, Kadın İşçilerin ve Köylülerin İlk Genel Rusya Kongresi'nin yöneticilerinden biridir.

Kongre'nin katılımcıları Birlikler Evi'nin sütunlu salonuna ürkekçe girerler. K. Nikolayeva onları şefkatle karşılar, uzak yerlerden gelenleri başkanlık divanına daha yakın oturtmaya özen gösterirler. Petrograd kadın işçilerinin kızıl bayraklı delege heyeti örgütlü bir biçimde gelir, onları sevinç ve hararetle karşılarlar. Kongrenin 2. gününde, birkaç dakika sonra Lenin'in kongreye geleceği başkanlık divanınca duyurulur. Münferit yerlerden gelenlerin utangaçlığı kaybolur gider! Anında başkanlık divanına doğru yönelirler. K. İ. Nikolayeva, Vladimir İlyiç'i herkesin tanımadığını bu nedenle o salona girer girmez, A. M. Kollontay'ın başkanlık divanı masasına koyduğu çiçek buketini havaya kaldıracağını söyler. Fakat bunların hiç birini yapmaya fırsat kalmaz. O, bu konuda delegelerle söz birliği etmeye çalışırken Vladimir İlyiç salona girer.

Salon yıldırım hızıyla alkışlarla ve "Yaşasın yoldaş Lenin!" diye haykıran sıcak nidalarla dolar. Kadınlar kürsünün etrafını sarar, bir şeyler bağırarak ellerini Lenin'e doğru uzatırlar. Herkes ayağa kalkar. Klavdiya İvanovna Enternasyonal marşını söylemeye başlar. Kadın delegeler marşa katılır ve proleter marşın sözleri dalganın kıyıya çarpması gibi, salonun duvarlarında yankılanır.

Vladimir İlyiç, devrimin başarısının ona ne kadar kadının katıldığına bağlı olduğunun, tüm kurtuluş hareketlerinin tecrübelerinden besbelli olduğunu ve kadınlar katılmadıkça sosyalist dönüşümlerin olamayacağını, Sovyet iktidarının kadınların kurtuluşu için her şeyi yapacağını söyler.

Kadın delegeler, onlara yeni yaşam yolunu gösteren, önlerine mucizevî perspektifler koyan Lenin'i nefeslerini tutarak dinlerler.

Klavdiya Nikolayeva toplumsal çalışmasını ve parti görevlerini, üretimin içindeki çalışmayla birlikte yürütür. "Treugolnik" fabrikasında tezgahta çalışır ve aynı zamanda Parti'nin Petersburg komitesinin ajitasyon-propaganda sorumlusu olur.

Petrograd'daki sosyal güvence ve çocuk kurumlarının örgütlenmesi, onun toplumsal faaliyetinde önemli bir yer tutar.

Klavdiya Nikolayeva'nın örgütsel ve toplumsal çalışmasına Parti yüksek değer verir ve VIII. Kongre'de Merkez Komite'ye üye seçilir. Klavdiya İvanovna yaşamının sonuna dek MK kad-

rosunda kalır. VIII. Kongre'den sonra Parti'nin Merkez Komitesi bünyesindeki kadınlar arasında çalışma şubesi başkanlığına getirilir. Bununla bağlantılı olarak Leningrad'dan Moskova'ya taşınması gerekir.

1924 yılında K. İ. Nikolayeva, kadın komünistlerin Berlin'deki III. Uluslararası Konferansına katıldı ve Sovyet delegasyonu adına bir rapor sundu. Dönünce de bu konferansa dair birkaç makale yazdı.

Nikolayeva'nın, yetersizlikleri şiddetle eleştirdiği ve onlara karşı mücadeleye çağırdığı hararetli politik makaleleri gazetelerde ve dergilerde yer aldı. Yazdığı broşürler de az değildi. Konuları da: Kültür üzerine, sendikalar üzerine, kadınlar arasında çalışma üzerine vb. olup, çok çeşitli fakat günceldi. Evdeki yazı masasında daima kâh makalelerin tashihleri, kâh broşürlerinin provası, kâh yaşamının sonuna dek ilişkili kaldığı "*Kadın İşçi*" dergisinin sayfa düzeni olurdu.

Tüm yaşamı boyunca Klavdiya İvanovna İlkesel, açık yürekli ve adil-doğru sözlü bir kişi idi. Bazen keskindi, fakat bolşevik hakikat ve şeref uğruna hiçbir zaman vicdansızlık etmedi. Yanıldığı zaman yanlışını itiraf etmeyi ve hızla düzeltmeyi bilirdi. K. İ. Nikolayeva'nın Parti'nin XIV. Kongresi'nden sonra, bir süre desteklediği Leningradlı anti-partici muhalefetten kararlıca kopması buna bir örnektir. Yaptığı politik hatayı sancılı bir şekilde geçirdi.

XIV. Kongre'den sonra K. İ. Nikolayeva Marksizm-Leninizm kursuna gönderilmesini MK'den rica eder ve ricası kabul edilir. Kursun sona ermesi üzerine 1928 yılında Parti, K. İ. Nikolayeva'yı, köyü kolektifleştirmeye ve zengin köylülükle mücadeleye hazırlama üzerine büyük bir çalışmayı sürdüreceği yer olan, Parti'nin Kuzey Kafkasya bölge komitesine gönderir. Burada onun iradî karakteri ve parti tecrübesi ayrı-özel bir güçle kendini gösterir.

XVI. Parti Kongresi'nde Klavdiya İvanovna, Parti'nin Kuzey-Kafkasya bölge komitesi sekreteri olarak söz alır. Sosyalist inşanın perspektifleri üzerine ve parti çalışmasında Leninist esasların ve ilkelerin sarsılamazlığı uğruna mücadele üzerine bir konuşma yapar.

Daha sonra K. İ. Nikolayeva, Parti'nin Merkez Komitesi'nin kitle-ajitasyonu şubesine yönetici olur. Sosyalist inşa sorunlarını yerinde ele almak için, sık sık mahallelere, bölgelere, eyaletlere ve cumhuriyetlere gider.

Fedakârca çalışmalarından dolayı K. İ. Nikolayeva 1933 yılında *Lenin Nişanı* ile ödüllendirilir.

XVII. Parti Kongresi'nde K. İ. Nikolayeva, Parti'nin Batı-Sibirya bölge komitesi ikinci sekreteri olarak söz alır. Konuşmasında Kuznetz havzası sanayisine, kömür ocaklarına, Kemerov Kimya Kombinası atelyelerine gelen işçi sınıfının genç kadrolarını, üretimin ve toplumsal-politik çalışmanın üstün örneklerini veren, mükemmel insanların yetiştiği Stalin Metalürji Fabrikasını söz konusu eder.

Üretimdeki kadın işçilerin, kendi yığınları içinde artık ikinci derecede-yardımcı işçiler olmadıklarının, aksine serbest-özgün uzman işçi olduklarının altını çizerek, büyük bir güce eriştiklerini ve gerek sanayide gerekse köy ekonomisinde hak ettikleri uygun yeri almaları gerektiği, kadın kadroların yetişmesi ve onların yönetim işlerini üstlenmesi üzerinde ayrıca-özellikle durur.

Parti'nin XVIII. Kongresi'nden sonra Merkez Komitesi K. İ. Nikolayeva'yı, bölge komitesinin ikinci sekreteri olarak çalıştığı yer olan, İvanov sanayi bölgesine gönderir. Burada ana kitlesi kadınlar olan tekstil işçileri arasında büyük bir çalışmayı yaygınlaştırarak başarır.

1936 yılından itibaren K. İ. Nikolayeva Meslek Odaları Genel Merkez Sovyeti Sekreteridir.

Kendine ve başkalarına karşı sert ve titiz olan Klavdiya, her davaya karşı Parti gözüyle davranırdı. Emekçilerin çıkarları söz konusu olduğu zaman sert ve bükülmezdi. Çıkarcı-bezirgânları ve bürokratları, tembel-aylakları ve çanak yalayıcı-dalkavukları nasıl isabetli ve keskin sözlerle nasıl parçaladığını ben kendim gözümle görüp, kulağımla işitmiştim. İlişkiyi bozmaktan hiçbir zaman korkmazdı ve konuşmalarında hatır gönül bilmeden eleştirdiklerinin soyadlarını, görevlerini açıkça dile getirir, yakışıksız davranışın olgularını sıralar ve suçluları acımasızca eleştirirdi.

Kendi suçunu başkalarının üzerine yıkmaya kalkışanları ya da dürüst insanı lekelemeye kalkışanları bir şekilde fark etmesi halinde kelimenin tek anlamıyla kudururdu.

Nikolayeva, şu ya da bu belge incelenirken kolektif düşünceye büyük değer verir, ehil insanları işin içine çeker, onların uyarılarını dikkatle dinler, önerileri genelleştirmeyi bilirdi.

Klavdiya İvanovna sade ve mütevazı yaşardı. Halka emek verme, hizmet etme, yaşamının temelini teşkil ediyordu. Ne kuvvetine ne zamanına acımadan kendinden geçerek çalışırdı. Genel dava sanki özel yaşammış gibi olduğu zaman özel yaşam zenginleşir, derdi.

Doğuştan ajitatör Klavdiya İvanovna sade konuşurdu, fakat sözleri daima tutkulu uçkun ruhla, ateşli çağrı ile soluk alıp verirdi.

Halkla sımsıkı bağlantılı idi. Sürekli işçi toplantılarına katılır, işçi yurtlarına, fabrikalardaki kültür kulüplerine ve saraylarına, çocuk kurumlarına giderdi. Onu sadece erkek ve kadın işçiler değil, fakat işçilerin eeşleri ve çocukları da tanırdı.

SSCB Yüksek Sovyeti'nin vekili seçilen Klavdiya, Yüksek Sovyet'in başkanlık divanı üyesi olur ve bütçe komisyonuna başkanlık eder.

Büyük Anayurt Savaşı yıllarında savaşçıların ve komutanların karşısında sık sık konuşmalar yapar. Parlak, mükemmel konuşmaları onları savaş kahramanlığı ile esinlendirir. Defalarca ön hatlarda bulunur, savaşçılarla sohbet eder, onlara sendikalardan hediyeler, erkek ve kadın işçilerden, öncülerden, okul öğrencilerinden mektuplar getirir.

Sistematik olarak işletmelere gider. İşçilerin karşısında konuşmalar yapar, düşmanın üzerindeki zafer adına onları fedakârca çalışmaya çağırır. Sıcak samimi duyguyla karşılarlar onu. Erkek ve kadın işçiler, onunla mahrem-özel sorunlarını, düüşüncelerini ve duygularını istekle paylaşırlar.

Sadece yoldaşça davranırdı, hiçbir zaman hileye başvurmazdı, durumu süsleyip püslemezdi, zorlukları saklamazdı. Ondaki bu dürüstlüğe ve açık yürekliliğe işçiler ayrıca-özellikle kıymet verirdi.

Klavdiya İvanovna fabrika yahut atelyelere geldiği zaman, işletmenin yöneticileri ile buluşmakla ya da toplantıda konuşmakla sınırlı kalmaz, sık sık tezgâhlar arasında dolaşırdı. İşçilerle konuşur, yemekhaneyi, banyoyu, yurdu gözden geçirirdi. Şayet herhangi bozuk bir durum olursa, parti komite sekreterliğinin ya da fabrika müdürünün odasına fırtına gibi dalardı. Suçlu başına gelecekleri bilirdi.

- Bugün -şimdi- fabrikanın emekçilerini neyle doyuracaksın müdür yoldaş? diye sorardı.

- Tadına bakmak mümkün, Klavdiya İvanovna, öğle yemeğinden getirmeleri için şimdi yemekhaneye telefon ederim.

- Telefon etme, tadına baktım ben. Peki, sen de herhangi bir zaman tadına bakmış mıydın? Ve kötü hazırlanmış öğle yemeği için sorumluların canını çıkarmaya başlardı.

Parti komite sekreterliğinin oturumunda bir gün kolektif sözleşmeyi yerine getirmeye dair sorun değerlendiriliyordu, bu büyük fabrikanın fabrika-komitesinin sekreteri bir rapor sundu. Oturuma, işletme müdürü, bakanlık temsilcileri ve bakan gelmişti. Tartışma esnasında söz aldı Klavdiya İvanovna. Yönetimin, işçilerin gündelik-yaşam ihtiyaçlarına karşın özensiz davranışlarını şiddetle eleştirdi.

- Ben hiç kimsenin rütbesine, liyakatine bakmayacağım, Parti'nin ve hükümetin direktiflerinin kimler tarafından yerine getirilmesi gerektiği sorusunu ortaya koyacağım, diyerek hararetle konuşurdu.

Ve herkes bilirdi ki, Nikolayeva'nın sözleri rüzgârla uçup gitmezdi, söylediği gibi davranırdı.

Düşman Moskova'yı tehdit ettiği zaman, K. İ. Nikolayeva işletmelerin, ülkenin doğusuna taşınması çalışmasına katılır, sendikaların çocukları cepehe gerisine gönderme çalışmasını yönetir.

Klavdiya İvanovna, cepheye, sendikaların gerekli araçlarla donattığı, banyo-çamaşırhane ve dezenfeksiyon treni yollamanın başlatıcısıdır. Bu tren, okuyucu kütüphanesi, dinlenme odası, berber, mekanik çamaşırhane ile donanmıştı. Günde iki bin kişiye hizmet verebiliyordu. Bu, sendikalardan cepheye gönderilen değerli bir hediye idi.

Klavdiya İvanovna'mn savaş zamanında, çok sevdiği ve dikkatli, özenli davrandığı çocuklar için yaptıkları az değildir. Çocukların aileleri ile ilişki kurmalarına yardım eder, çocuk yemekhaneleri, yatılı okullar ve çocuk kurumlarına yoldaşça yardım organizasyonuna katılır. Onun da katılımı ile savaşın geçimden yoksun bıraktığı çocuklara ve vatan savunucularının ailelerine yardım fonları kurulur.

Peki, çocuklarla konuşması nasıldı! Onda ayrı, özel bir pedagog-eğitmen yeteneği vardı.

Klavdiya İvanovna Yılbaşı-Noel çocuk çamlarının örgütlenmesine en canlı bir şekilde iştirak eder. Çetin savaş zamanında bile yılbaşına doğru, uçsuz bucaksız Sovyet ülkesinin sendika kulüplerindeki işçi ve memur çocukları için yılbaşı çamlarının ateşleri yanardı.

1942 yılında K. İ. Nikolayeva, bazı kentlerin işletmelerini ziyaret ettiği İngiltere'ye, Sovyet sendikalarının ilk delegasyonu ile gitti ve Moskova'ya geldiğinde de yolculuğuna dair izlenimlerini işçi toplantılarında paylaştı.

Sovyet Sendikalar Birliği delegasyonunun İngiltere'de bulundukları günlere ve fabrikalardan birini ziyaret edişlerine dair bir makale ve fotoğraflar İngiliz dergisinde yayınlandı. İşte o karakteristik satırlardan birkaçı:

"Rus delegasyonunun en parlak üyesi bir kadındır-Nikolayevadır... Bu, orta boylu, sağlam yapılı, yuvarlak yüzlü, saçları örgülü tipik bir Rus kadınıdır... O'na tesadüfî ve kaçamak bir bakış atarsanız, mütevazı bir elbise içindeki bu sade kadının 28 milyon üyeli Sovyet sendika hareketinin yöneticilerinden biri olduğunu asla düşünemezsiniz. Onun Yüksek Sovyet (Rus Parlamentosu) vekili, Sovyetler Birliği'nin tüm finans işlerini idare eden Devlet Bütçe Komisyonu'nun üyesi olduğunu asla tasavvur edemezsiniz. Uzmanlaşmış iş makineleri yapımını gözlemlediği zamanki aydınlık yüzünü görmediğiniz sürece, bir tankın üzerinden elektrikleyen, çekiç ve matkap gürültüsünü bastıran sesini işitmediğiniz sürece, zamanımızın işçi hareketi yöneticilerinden birinin güçlü kişiliği karşısında bulunduğunuzun bilincine asla varamazsınız... Sokakta

onu sıradan bir ev kadını sanırdınız. Konuşmaya başladığı zaman tamamen bambaşka biri olmakta... Demir-döküm fabrikasının İngiliz işçileri hayranlıkla selamlar, Nikolayeva'yı..."

Enerji dolu K. Nikolayeva, kendi görevleriyle doğrudan doğruya bağlantısı olmayan davalara da önayak olur.

Örneğin, savaş günlerinde onun inisiyatifi üzerine, "Sovyet Kadını Anayurt Savaşında" konulu sergi düzenlenir.

"*Birlikler Evi'nin salonundan yüz binlerce kadın geçecek, sergimizin büyük politik önemi olacak.*" diye konuşuyordu.

"Sovyet Kadını Anayurt Savaşında" sergisi 1944 Mayıs'ında açılır. Koskocaman üç büyük salonu kaplayan sergide tarihsel belgeler, fotoğraflar, etkin ışıklı montajlarla renklenmiş bir pano, sosyalizm ülkesinin kadınlarının savaşta gösterdiği kahramanlığı ve fedakârca emeğini parlakça açıklayan ünlü ressamların tabloları ve heykeleri bulunuyordu. Sergiyi, ziyaret defterine pek çok dokunaklı not bırakan yüz binlerce erkek ve kadın ziyaret eder.

Pek çok kadın Klavdiya İvanovna'ya mektuplar yazıyor ve sadece çalışma yerinde yanma değil, evine de uğruyorlardı. Onun şahsında danışabilecekleri ya da sırf dertlerini dökebilecekleri yakınları olan bir insanı görüyorlardı. Yaşamı seviyordu, aralarında tamamen gençleştiği enerjik insanları seviyordu.

Klavdiya İvanovna kadınlar üzerine bir seri broşür çıkarmayı düşünüyordu, ancak bir kısmını çıkarabildi. Anayurt Savaşındaki sendikalar üzerine büyük bir kitap yazmayı düşünüyordu ve bu çalışmayı kabataslak hazırladı da, fakat bitirmesi mümkün olmadı. Ağır hastalığı onu yatağa çiviledi. Hastalığı esnasında, ölümün yakınlığını hissederek oğluna ve ailesine bir mektup yazdı. Klavdiya Nikolayevna, tüm yaşamı boyunca taşıdığı en derin duygularını orada ifade etti.

"*Canlarım, özlerim Katya, Yurusya, Nateşanka!*

Kimi daha çok sevdiğimi ölçmek zor. Küçük olduğu için Nataşadır, diye düşünüyorum. Onun geleceği size bağlı. Demek ki, ikiniz öyle bir yaşam kurmalısınız ki, her şeyden önce Sovyet devletimiz için yararlı olmalı. Bunun için de, yeryüzünde bolşeviklerin partisini her şeyden daha çok ve sağlam sevmek gerekir...

Ülkenin gücü, insanın gücü, ideallerin insanları birleştirmesinden ve o idealler uğruna mücadele etmelerinden geçer, o idealleri ise Marksizm-Leninizm öğretisi verir...

Öğrenin ve başkalarına da öğretin. Kendi üzerinizde sürekli çalışın. Lenin'in emeklerini, bolşevik partimizin tarihini öğrenin. Daima partiyle birlikte, onun şanlı saflarında adım atın.

Nataşenka'yı, benim küçük güvercinimi koruyun ve sevin. Vatanın her davasında sadık olun. Emeğinizi şerefle harcayın.

Hiçbir zaman başkalarını aldatmayın, sizi aldatmalarına izin vermeyin. Birbirinizi sevin. Sevin ve koruyun Nataşa'yı.

Sımsıkı sımsıkı öpüyorum ve kucaklıyorum sizin üçünüzü de, Yurusya'yı da, Katyuşa'yı da, Nataşa'yı da.

Anneniz"

28 Aralık 1944 günü, artık K. İ. Nikolayeva yoktu.

Güçlü ve mükemmel yaşamın 51. yılında, "*tüm ülkenin tanıdığı, önde gelen Sovyet devlet adamı, Komünist Partisi'nin eski üyesi, sendika hareketinin büyük eylemcisi*" Klavdiya İvanovna Nikolayeva'nın, kalbi çarpmaz oldu. diyerek yazdı onun hakkında "*Pravda*" gazetesi.

30 Aralık'da Moskova emekçileri, yaşamı vatana fedakârca hizmetin parlak ve soylu örneği olan Klavdiya Nikolayevna'ya son borçlarını ödemek için sonu gelmeyen bir sel gibi Kızıl Meydan'a yürüdü.

KONKORDİYA NİKOLAYEVNA
SAMOYLOVNA

☆

N. PUTİLOVSKAYA

☆

KONKORDİYA NİKOLAYEVNA SAMOYLOVNA

☆

1897 yılında Petersburg öğrencileri trajik bir olayla derinden sarsılır: Petropavlovskaya kalesindeki politik kadın mahkûm M. F. Vetrova üzerine gaz dökerek kendisini yakar ve gayriinsanî işkenceler içinde ölür.

Olayın duyulması, M. F. Vetrova'nın tutuklandığında öğrenim görmekte olduğu yüksek kadın kurslarının kız kursiyerlerini ayrıca, özellikle sarsar. Onlar, protesto gösterisi düzenleme önerisiyle Petersburg'un tüm öğrencilerine başvururlar.

Sınıflardan birinde bu amaçla öğrenci toplantısı düzenlenir. Konuşmalar, tartışmalar endişelidir, heyecanlıdır. Kız öğrencilerden biri gösteriye karşı olduğunu ifade edince, kürsüde daha önce az kişinin tanıdığı, uzunca boylu, mütavazı bir kız belirir.

Yanaklarında parlak kızıllık alev alevdir, kahverengi gözler dosdoğru ve kararlı bir şekilde bakar. Yüksek, heyecanlı bir sesle gösteriyi destekleyen, öfkenin, soylu hiddetin ve tirana karşı kinin birleşip kaynaştığı ateşli bir konuşma yapar. Konuşması güçlü bir etki yaratır. Kız kursiyerler gösteri düzenlemeye karar verir.

Bu kız, sonradan emekçi kadınların devrimci hareketinin örgütçülerinden ve yöneticilerinden biri, büyük bir parti görevlisi olan Konkordiya Gromova, ünlü Konkordiya Nikolayevna Samoylovna'dır.

Konkordiya Nikolayevna uzun sürmeyen bir hayat yaşadı. Doğumunun 45. yılında, hayatının en verimli döneminde öldü. Ancak, anlamı ve amacı halka hizmet olan yaşamı, hararetli faaliyetin son haddine dek doygundu.

Konkordiya Nikolayevna, tehlikelerle, belâlarla, sıkıntılarla dolu bir yoldan geçer. Beş kez tutuklanır, çarlığın sürgününe uğrar, defalarca polis nezarethanesine düşer.

Konkordiya Nikolayevna Rusya'daki üç devrimin de aktif iştirakçisi idi. Tvera, Ekaterinoslav, Nikolayev, Odesa, Don'daki Rostov, Lugansk, Bakû, Petrograd ve Moskova yeraltı örgütlerinin bolşevikleri, devrimden sonra ise tüm Sovyetler Birliği'nin geniş erkek ve kadın işçi kitleleri, köylü kadınları onu iyi tanırlardı.

K. N. Samoylovna halkın bağrında olmaya her zaman sevdalı idi.

"*Konkordiya kitleselcidir, sadece geniş kitlesel çalışma şartlarında yaşar ve özgürce soluk alıp verir. Merkezde çalışmayı sevmez. Kendisinin doğal ortamları olan, işçi semtlerine daha yakın duran, tüten bacalara daha yakın duran illere, ilçelere can atardı daima.*

Sağlam görünümü, açıkgözlerinin çelik parlaklığı, kendine güvenli sağlam sesi, aklının berraklığı ve netliği, onu tanıyan herkesin hararetle sevdiği kitle hatibi yapar onu." diyerek karakterize eder, Konkordiya Nikolayevna'yı yakın arkadaşı K. İ. Nikolayeva.

Eğitimli Marksist, Marksizm-Leninizm'in devrimci özünü derinden kavrayan Konkordiya Nikolayeva, karmaşık teorik problemleri daima pratik yaşamla ilişkilendirerek, teorinin en karmaşık sorunlarını, az hazırlıklı erkek ve kadın işçiler için açık ve anlaşılır kılmayı bilirdi.

Yönettiği yeraltı çevrelerinde canlı düşünceyle davranır ve alev alırdı.

Konuşmaları, makaleleri ve broşürleri işçi yaşamını derinden bilişine tanıklık ediyordu.

Enerjik, azimli, ona verdikleri adla "inatçı Sibiryalı", tavizsiz, ilkelere bağlı, bolşevik konumda daima sımsıkıdır. Tüm yaşamı yorulmaz ve çalışkan bir emekçi olarak geçer.

Bir insan olarak kristal gibi duru, istisnai derecede mütevazı ve Parti'nin davasına bağlı, Konkordiya Nikolayevna emekçilerin hak ettiği sevgisine sahipti.

Konkordiya Nikolayevna, 1876 yılında İrkutsk'da mahalli papaz Nikolay Gromov'un ailesinde dünyaya geldi. 1894 yılında kız Gimnazi'sini (Lise'sini) bitirdi.

Doğuştan keskin zekâsı ve duyarlı yüreği ile yaşıtlarının pek çoğundan daha bilgili ve yetenekli olan Konkordiya, daha öğrenci sıralarında iken çevresindeki gerçekliğin çelişkileri üzerinde düşünmeye başladı.

Geçen yüzyılın 90'lı yıllarında Doğu Sibirya'nın ekonomi, idari ve kültür merkezi olan İrkutsk, tipik bir tüccar-bürokrat kenti idi. Ahalisi başlıca ticaretle, mevsimlik nakliye işleri ile balıkçılıkla, ormancılıkla ve odun-kereste zanaatı ile uğraşırdı. Kentte pek çok hükümet kurumu ve çok sayıda bürokrat vardı.

Kazanca, kâra, mal hırsına, hazine hırsızlığına tabi girişimcilerin, bezirgânların ve bürokratların sarhoş, sefih, yarı vahşi yaşamı, çirkin ve tiksintiliydi. İşçilerin, köylülerin ve zanaatkârların yaşamı ise sınırsız derecede zordu. Konkordiya bütün bunları görüyor ve bu sosyal adaletsizlikle uzlaşamıyordu.

Dış görünüşü ile öylesine ölçülü ve sakin olan Konkordiya, ana ve babasının kendisini mahkûm etmek istedikleri sönük, içine kapanık yaşamdaki her şeyi genç ruhunda protesto ediyordu.

Sibirya'nın ilerici insanlarının dünya görüşlerinin biçimlenmesinde politik sürgünler büyük, önemli rol oynadı. Radışev ve Dekabirstlerle başlayıp, bolşeviklerle sona eren pek çok özgürlük savaşçısı Sibirya'dan geçti.

Politik sürgünlerin etkisi altında İrkutsk'da "kendi kendine yetişen" devrimci karakter taşıyan ilk illegal çevreler meydana gelir. 90'lı yıllara kadar politik sürgünlükte Narodnikler egemen durumda idiler. İrkutsk sürgünlüğüne ilk Marksistler 90'lı yıllarda düşer. Karşıt iki akım arasında keskin ideolojik mücadele başlar. Marksistler ve narodnikler arasındaki tartışmaların, münakaşaların yankısı Gromova'nın da ilişkili olduğu "kendi kendine yetişen" öğrenci çevrelerine kadar ulaşır.

1896 yılında, Konkordiya Petersburg'daki Bestujevski yüksek kadın kurslarının kursiyeri olur.

Başlangıçta gördüğümüz gibi devrimci faaliyeti, öğrenci toplantısındaki konuşmasıyla başlar.

Bu ilk söz alışından birkaç yıl sonra, "kargaşalığa" katılan öğrencilerin askere gönderilmesine dair hükümetin "geçici kararnamesine" karşı öğrencilerin protesto boykotunun sürdürülmesine ilişkin sorunun tartışıldığı öğrenci delegasyonları toplantısında, 16 Ocak 1901 günü tutuklanır. Bu gaddarca kararname temelinde Halk Eğitim Bakanlığı, Kiev Üniversitesinin 183 öğrencisini 1901 yılı Ocak'ında askere gönderir.

Bu durum, öğrenciler arasında derin kaynaşmaya yol açar ve öğrenci boykotları başlar.

"Susarak hakaretlere katlanan kölelerin durumuna düşmek istemiyorlarsa", bütün bilinçli unsurları bu meydan okumaya cevap vermeye çağıran, V. İ. Lenin'in "*183 Öğrencinin Askere Gönderilmesi*" adlı makalesi 1901 yılı Şubat'ında "*Iskra*"da görünür.

K. Gromova'nın da tutuklandığı öğrencilerin delegasyon toplantısı, çarlık hükümetinin kanundışı keyfî davranışını kabul etmeye yanaşmayan tamamen bilinçli unsurlardan meydana geliyordu.

Konkordiya Gromova'nın tutuklanışından sonra dairesinde yapılan arama tarama esnasında bir tabanca ve o zaman yasaklı olan iki roman -Stepyanka Kravçinski'nin "*Andrey Kojuhov*" ve Çernişevski'nin "*Nasıl Yapmalı*?" romanları- bulunur.

Sorgulamalarda cesurca davranır ve zekice hazır cevaplılık sergiler. Tabancaya ilişkin olarak, onu Sibirya'dan getirdiğini, İrkutsk'dan Petersburg'a kadar katetmek zorunda olduğu uzak yolda güvenliğini sağlamak için yanına aldığını söyler. Zekice hazır cevaplılığı bu kez onu kurtarır, dava kapanır ve üç ay sonra serbest kalır. Fakat Bestujevski kurslarını bırakması gerekir.

1902 yılında Konkordiya Nikolayevna Paris'e gitti. Hararetle can attığı, devrimci faaliyete devam için gerekli bilgileri orada edineceğini umut ediyordu.

Paris'te o zaman, başında profesör M. M. Kavelyevski'nin bulunduğu liberal ve burjuva demokrat profesörlerin olduğu Toplumsal Bilimler Rus Yüksek Okulu organize edilmişti. Ders vermesi için bu okul'a Lenin de davet edilmişti.

Toprak sorunu derslerinde V. İ. Lenin, o zaman için tamamen yeni, cesur görüşlerini özetle açıklar. Lenin bu dersleri, narodnikliğin ideolojik sonunu getiren "*Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*" adlı dâhiyane kitabının 1899 yılında basılmasından sonra verir.

Konkordiya Nikolayevna, V. İ. Lenin'in derslerini büyük bir dikkatle dinler. O dersler üzerinde büyük bir etki bırakır. Paris'te bundan başka Rusya'ya propagandist olarak gidecekler için organize edilen kısa süreli kurslarda da gayretli bir şekilde dersleri takip eder. Bütün gününü kitaplarla geçirir Konkordiya. Sürekli meşguldür, sürekli yoğundur.

Paris'te altı aydan fazla kalır. Dünya görüşü burada kesin olarak belirlenir, hiçbir zaman ayrılmadığı Lenin'in görüşlerini sımsıkı benimser.

Savaşçı merkezi proletarya partisinin temellerini atan, Leninist "*Iskra*"nın tutarlı taraftarı olur.

1903 yılında Konkordiya Nikolayevna memlekete döner. RSDİP Tver komitesinin gizli buluşma adresini alıp Tver'e gider. Ruhani okulun müfettişi ile evli kız kardeşi Tver'de yaşadığı için Tver seçilir. Konkordiya Nikolayevna kız kardeşinin evinde yaşamasının polisin dikkatinden uzak tutacağını hesaba katar.

Tver'e gelince Konkordiya Nikolayevna vakit kaybetmeden o zamanlarda Parti'nin Tver komitesi üyesi olan P. F. Kudelli'nin yanına gider.

Tver'de Samoylovna çalışmaya, "Vera" parti lakabıyla Leninist "*Iskra*"nın propagandisti olarak başlar. İşçi çevrelerini örgütler, bildirilerin hazırlanmasına katılır ve bir müddet sonra RSDİP'in Tver komitesi kadrosuna alınır.

Parti'nin II. Kongresinden sonra kararlı bir şekilde çoğunluğun görüşlerinden yana tavır alır ve menşeviklere karşı aktifçe mücadele eder.

Konkordiya Nikolayevna'nın yönettiği çevrelerden birine ajan sızdığı için, Tver'deki parti çalışmasından kopar. Tver komitesi bu durumu öğrendiği için "Vera"ya uzaklaşması talimatını verir.

Bu zaman zarfında Tver'de deşifre olan provokatör öldürüldüğünden, jandarma idaresi Tver'den kaybolan Konkordiya

Nikolayevna'nın öldürme ile ilgili olduğuna karar verir. Aramalar başlar. Fakat Nikolayevna artık gırtlağına kadar işe gömülmüş olduğu yer olan Ekaterinoslav'dadır. Burada propagandisttir ve aynı zamanda illegal bir matbaanın organizatörüdür. Tver jandarma idaresi aramaya son vermez ve Konkordiya Nikolayevna'nın bulunduğu yeri tespit etmeyi başarır. Onunla ilgili tüm belgeleri jandarma idaresi Ekaterinoslav'a gönderir. Her zaman olduğu gibi gizli polis, kendi ajanlarını kullanarak Konkordiya Gromova'ya dair bilgi toplamaya başlar. Ajanlardan biri, sosyal-demokrat çevrenin "hükümet karşıtı ciddî eylemcilerinden" birisinin konuşma yapacağı toplantı düzenleyeceğini haber verir. Çevre-dernek yeri olarak tutulan daireye polisler baskın yaptığı zaman oradaki işçi grubunun arasında Konkorda Nikolayevna'yı da yakalar. Tutuklarlar ve Tver'e naklederler.

Tver eyalet hapishanesinde Konkordiya Nikolayevna 14 ay kalır fakat provokatörü öldürme olayı ile ilgisi olduğuna dair bir kanıt bulunamaz. Kefaletle serbest bırakılır ve çok geçmeden polis gözetiminde yaşayacağı Nikolayev'e gelir.

Ülkede o zaman ilk Rus devrimi kabarıyordu. Konkordiya Gromova, Nikolayeva'dan devrimci hareketin özellikle yükseldiği yer olan Odesa'ya gider. Tüm ülkeyi güçlü grev hareketinin kapladığı bir zamanda Odesa'ya gelir. Odesa işçileri genel greve hazırlanmakta, çarlığa karşı çıkış için silahlanmaktadır. Konkordiya Nikolayevna kendini devrimci olayların ateşi içinde bulur. Metal işçileri, taş ocağı ve liman işçileri karşısında yakıcı devrimci konuşmalar yapar.

Odesa sosyal-demokrat örgütünde bolşevik çizginin tutarlıca uygulanması için mücadele eder, menşevik görüşleri deşifre etmek için davranır.

1906 yılında bolşevikler, işçilerin cam gönülden arzularını göz önüne alarak, kitlelerin mücadelesinin biricik-tek yönetimini düzenlemek için Parti'nin birlik kongresine hazırlık yapar. Lenin, her türden birleşmenin yararlı ve gerekli olmadığının altını çizerek, bolşeviklerin menşeviklerle hangi temelde birleşmelerinin mümkün olduğuna dair ilkesel kararları hazırlar.

Odesa örgütünde bolşevikler birleşme konusunda acele ederler. Kongre kararını ve Parti'nin MK'nın onayını beklemeden menşeviklerle birleşmeye yönelirler. Konkordiya Nikoloyevna bu adımı doğru bulmayarak, Odesa örgütünden ayrıldığını beyan eder.

Don'daki Rostov'a gelir fakat onu çok geçmeden tutuklarlar. Polis onu doğrudan doğruya yola çıkarır ve üç ay kalacağı hapishaneye gönderir.

1906 yılı Ağustos ayında Konkordiya Nikolayevna Vologda'ya sürgün edilir. Fakat çok geçmeden, çalışmalarına katıldığı Moskova çevresi örgütünün bulunduğu yere, Moskova'ya kaçar.

Konkordiya'nın bu dönemdeki yaşamı zorludur. Kendisinin barınağı bile yoktur. Geceyi geçirecek hiçbir yerin olmadığı durumlar bile olur.

Moskova'da çok geçmeden polisin sıkı gözetimine takılır. Jandarma idaresinin pençesine düşmemesi için Parti örgütünün verdiği talimatla, Don havzasının en önemli işçi merkezlerinden biri olan Lugansk'a gider.

Lugansk'da Konkordiya Nikolayevna kaderini Arkadiy Aleksandroviç Samoylovi ile birleştirir. Onun mesleği dava vekili-avukattır, aktif parti görevlisi ve edebiyatçıdır. Derin aşk duygusu onları bağlar ve onu kaybettiği zaman Konkordiya Nikoloyevna'nın acısı teselli edilemez.

Lugansk bolşevik örgütü, 1907 yılı Nisan-Mayısında Londra'da yapılan V. Parti kongresine hazırlanır. Lugansk'dan kongre delegeliğine, o zaman Lugansk fabrikasında işçi olan K. E. Voroşilov ve K. N. Samoylovna seçilir. Kongreye onlar "Antimekov" ve "Bolşevikova" soyadları altında katılırlar. Kongrenin bütün sorunlarında Lenin'in çizgisini desteklerler. Kongreden hemen sonra, polisin eline düşmemek için Konkordiya Nikloyevna Lugansk'a değil, Harkov'a gider.

Lugansk işçileri karşısında kongre çalışmasına dair hesap vermek için Lugansk'a dönmeyi çok arzular, fakat K. E. Voroşilov yazdığı mektupta polisin onunla ilgilenmeye devam ettiğini ve Lugansk'a gelmesinin tehlikeli olduğunu haber verir.

O zaman Konkordiya Nikolayevna Lugansklılara aşağıdaki mektubu yazar:

"Lugansk'a gelip gelmeme konusunu Yoldaş Volodya[1] ile görüştüğümde, konreye dair raporu kendisinin sunduğunu, oralarda görünmemem gerektiğini söyleyerek Lugansk'a gelmememi öğütledi. Bu durumu bölgeden bütün yoldaşlara haber verin, keza morallerini bozmamalarını da. Daha sıkı yoldaşça çalışsınlar, bense kendi yerime başka bir görevli göndermeye çalışacağım.

Nataşa"

1907 yılından itibaren aralarında çalıştığı Bakin işçilerinin de Konkordiya Nikolayevna'ya dair güzel anıları oldu.

Gericilik dönemi başlar. Çalışmak her geçen gün zorlaşır. Polis ve jandarma tarafından sürekli yakalanma tehlikesi altında, petrol sanayindeki beş-on kişilik bir çevre ile ilgilenip meşgul olmak için uzun yolculuklara çıkması gerekir. Çok geçmeden hafiyeler izini bulur ve yeniden başka bir yere hareket etmesi gerekir. O'na, Ekaterina Vasilyevna Nikologorskaya adına bir nüfus cüzdanı temin ederler, O da Petersburg'a gider.

Yoldaşlar sevinçle karşılar onu. Hızla işlere dalar, çok geçmeden Parti'nin Petersburg komitesine üye seçilir. Fakat Konkordiya Nikolayevna'nın buradaki faaliyeti uzun sürmez.

1909 yılı Mart'ında tutuklanır. Bu tutuklanma, Parti'nin Petersburg komitesi oturumunun yapılacağı yer olan psiko-nöroloji enstitüsünde cereyan eder. Polis bu oturumu provokatör Serova'dan öğrenir.

Konkordiya Nikolayevna tutuklandığında, Petersburg dolaylarında kendi haline yaşayan Ekaterina Vasilyevna Nikologorskaya sevimsiz bir durumla karşılaşmasın diye kendi adını söylemek durumunda kalır. Konkordiya Nikoloyevna, Nikologorskaya'nın nüfus cüzdanını tesadüfen ele geçirdiğini, psiko-nöroloji enstitüsüne kaydolmaya niyetlendiğinden, Petersburg'da ikametgâh adresi edinmek için kullandığını ifade eder. Litovski mahpushanesinde 10 ay kalır, ona karşı maddî delil bulunmadığından serbest bırakılır.

1 K. E. Vorşilov'un Parti lakabı

1912 yılı sonundan itibaren Konkordiya Nikolayevna "*Pravda*"nın sekreteri olur. Yazı kurulunun Yamska caddesinde bulunan mütevazı binası kaynayan bir kazana benziyordu. Grev halindeki işçilerin, hastane saymanlığı görevlilerinin, legal kültürel-eğitim derneklerinin, sendikaların temsilcileri sürekli dolup taşarlardı. Fabrikalarda toplanan beş kapiklik bağışları, "*Pravda*" fonuna getirirlerdi. İşçiler "*Pravda*"nın yazı kuruluna yöneticilerini şikâyet etmeye, danışmaya, çalışma hayatına dair yazılar vermeye gelirdi.

Onların hepsi Samoylovna'nın ufacık sekreter odasından geçerdi. "O, her birinin çevresinde şefkatli dadı gibi özen gösterirdi", diyerek anar "*Pravda*" yazı kurulunun üyesi K. Eremyev.

Rusya'da ilk Uluslararası Kadınlar Günü 1913 yılında kutlanır. Bu kutlama hazırlığı ile bağlantılı olarak, K. N. Samoylovna'nın yönetimi altında "*Pravda*"nın sayfalarında, kadın işçilerin mektuplarının ve yazılarının, Rusya'da kadınların durumuna dair makalelerin yayınlandığı "Kadınlar Günü ve Kadın İşçi" başlığıyla özel bir bölüm ayrılır.

Uluslararası Kadınlar Günü, Petersburg'da Kalaşnikovskaya borsasında düzenlenen kadın işçilerin toplantısı büyük bir coşkuyla geçti. Devlet duması (meclisi) vekillerinin bolşevik grup üyeleri emekçi kadınları selamlayarak hitap ettiler.

1913 yılındaki Uluslararası Kadınlar Gününü açıkça kutlamanın başarılı tecrübesini, daha büyük bir karakter kazandırarak, 1914 yılında da yinelemeye karar verdiler.

1913 yılı Kalaşnikovskaya borsasındaki miting, Petersburg bölge valisinin izniyle legal olarak düzenlenmişti. Bu nedenle 1914 yılında da kadın bolşeviklerden bir grup, Petersburg'un daha büyük mahallelerinde toplantılar düzenlenmesine ve bu günle bağlantılı olarak özel dergi çıkarılmasına izin verilmesi istemiyle bölge valisine başvurur. Bu izin alınır. Bilahare, kadın işçi hareketinin yöneticilerini tutuklamak için, çarlık bürokratlarının kadınlar gününü kutlamaya izin verdiği, bir provokasyonun hazırlanacağı hiç kimsenin aklına gelmez.

Kutlamaya birkaç gün kala "*Kadın İşçi*" dergisinin yazı kurulu üyeleri, bölge valisinden alınan izinle çıkaracakları derginin

hazırlığını sonlandırmak ve baskıya vermek için toplantı yaparlar. Bu çalışmalarından dolayı hepsi polis baskınıyla tutuklanır.

Aşağılayıcı arama tarama tarzları bütün gün sürer, geceyi herkes karakolda geçirir ve hapishanenin tek kişilik hücrelerine dağıtılırlar. O gün sadece derginin yazı kurulu üyeleri tutuklanmaz ayrıca Uluslararası Kadınlar Günü hazırlığına katılan tamamı 30 kişi olan kadın işçiler de tutuklanır.

Ortak kaderden tesadüfen yalnızca, üyesi olduğu dergi yazı kurulunun toplantısına tam zamanında gelemeyen A. İ. Elizarova kurtulur. Böylece "*Kadın İşçi*" dergisinin ilk sayısının çıkarılması ile ilgili tüm yük onun üzerine kalır.

1914 yılı Uluslararası Kadınlar Gününün hazırlığı, kadınların, işçi-kadınların devrimci harekete her geçen gün daha çok çekildiklerini gösterir. Bu durum çarlık hükümetini rahatsız etmezlik edemezdi ve o da baskıları artırdı. N. K. Krupskaya o zamanlarda şöyle yazar: "*Kadınlar günüyle bağlantılı olarak Piter'de şimdi büyük tutuklamalar var, "Kadın İşçi"nin sekreterini, grubun yazışmalarını sürdüreni vb. lerini içeri aldılar, sadece felaket! Genel tutuklamalarla sadece belaya çattık.*".

Fakat baskılara rağmen, 1914 yılının Uluslararası Kadınlar Gününde işçi mahallelerinde toplantılar yapılır. "*Kadın İşçi*" dergisi çıkar. Hepsi 1914 yılının Şubat-Haziran arasında olmak üzere bu derginin yedi sayısı yayımlanır. Bunlar, kadın proleter kitlesinin örgütlenmesinde ve birleşmesinde büyük rol oynar.

Tutuklama, Konkordiya Nikolayeva'yı "*Kadın İşçi*" dergisindeki ve "*Pravda*" gazetesindeki çalışmasından koparır. Hapishaneden kurtulduktan sonra Petrograd'ı terk etmek zorunda kalır, yeniden polis gözetimi altında yaşadığı Luban'a yerleşir. Fakat buna rağmen Petersburg bolşevikleri ile en sıkı ilişkiyi sürdürür.

1917 Devrimi Konkordiya Nikoloyevna'ya, polis gözetimi altından sıyrılıp çıkma ve Petrograd'a gitme olanağı verir. Kendini tamamen işe verir, işle yanar tutuşur, planlar şimdi daha da geniştir.

Başlangıçta, parti uzlaşmacılarına karşı mücadelenin şiddetlendiği yer olan, topçu idaresinin fabrika komiteleri federasyonu-

nun sekreteridir. Bu mücadele, konfederasyon üyelerinin çoğunluğunca desteklenen bolşeviklerin zaferi ile sona erer.

Devrim, kadın işçilerin yeni tabakalarını birbiri ardına aktif politik yaşama uyandırdı. Kadın işçiler için özel bir dergiye olan ihtiyaç şiddetle hissedildi ve Samoylovna da, Krupskaya, Kollontay, Nikolayevna da diğerleri ile birlikte "*Kadın İşçi*" dergisinin yayınının yenilenmesine katıldı.

Ekim Devrimi'ne hazırlık günlerinde Konkordiya Nikolayevna'nın hitabet yeteneği kendini parlakça gösterdi. Erkek ve işçi kadınların kalabalık toplantılarında, onları Sovyetlerin iktidarı için mücadeleye çağıran konuşmalar yaptı. 1917 yılı sonunda Samoylovna, Petrograd kadın işçilerinin ilk konferansının hazırlığında hararetli bir katılımla yer aldı ki, o konferans 1917 yılı Kasım ayında yapılmış ve genç Sovyet iktidarının savunulması için kadınların seferberliği başlığı altında geçmişti.

Fabrikaların ve atelyelerin kadın emekçileri, bu konferansta sunulan bolşevik partinin tüm önerilerini aktif bir şekilde destekledi.

Emekçi kadınların örgütlenmesine Konkordiya Nikolayevna daima büyük bir güç verir, yaşamının son yıllarında ise tamamen bu işe yoğunlaşır. Kadınlar arasında parti çalışmasının temel ilke ve metotlarının işlenişine pek çok değerli katkı yapar.

K. N. Samoylovna 1918 yılında gerçekleşen, Kadın İşçi ve Köylülerin I. Genel Rusya Kongresindeki asıl konuşmacılardan biri idi.

Kadın proleter hareketi problemlerinin feministçe yargılanmasına karşı kararlı bir şekilde mücadele etti.

Samoylovna Parti'nin öne sürdüğü, emekçi kadınlar arasında çalışmanın spesifik metotlarını ve biçimlerini istisnai derecede önemli ve tamamen gerekli sayıyordu, fakat aynı zamanda onların zamansallığını ve geçici karakterini de görüyordu. Onun görüşüne göre, kadınlar kendi gelişim seviyeleri bakımından erkeklerle bir oldukları ve kadınlar arasında çalışmanın ayrı-özel biçimlerine olan ihtiyaç ortadan kalktığı zaman, o mutlu dönem başlar.

Şimdilik ise bu çalışma tamamen gerekli idi ve Konkordiya Nikolayevna, kadın işçiler ve kadınlar arasındaki çalışmayı orga-

nize ederek, Sovyet ülkesinin çeşitli yerlerinde dolaşıyor, Parti'nin Petersburg komitesinin kadınlar arasında çalışma komisyonunda, Parti'nin Samar komitesinin kadın işçiler bürosunda çalışıyordu. Denikin'le mücadelenin savaşım döneminde, kadın işçi ve köylüleri beyaz muhafızlar sürüsüne karşı ayaklandırarak, Ukrayna'da çalıştı.

Konkordiya Nikolayevna, RKP(B) MK'nın kadınlar arasında çalışma şubesinin organı "Komünist Kadın" dergisinin sürekli emektarı idi, "Pravda" gazetesindeki "İşçi Kadın Sütunları"nın, Parti'nin Samara eyalet komitesi gazetesi "*Komün*"'deki "İşçi Kadın Sayfası"nın vb. oluşturulmasına pek çok zaman ayırdı.

Aralarında "*Yüce Ekim Devrimi İşçilere ve Köylülere Ne Verdi*", "*Günümüzdeki İşsizlik ve Onunla Mücadele*" ve diğerleri, yazdığı pek çok broşür büyük ilgi görmüştür.

1920 İlkbaharında Konkordiya "Kızıl Yıldız" ajitasyon vapurunun politik kısım başkanlığına atandı. Vapurun, Volga'da sefere çıkması gerekmektedir. Vapurdaki partilllilerin görevi, yerel parti örgütlerine yardım etmek, Volga kentlerinin, köylerinin, balıkçılarının emekçi yığınlarında Parti'nin etkisini sağlamlaştırmaktı.

O günler aşırı derecede zordu, ülke ekonomisi yıkılmıştı, gıda maddeleri yetersizdi. Parti, sanayinin ve köy ekonomisinin diriltilmesi sorununu kendi önüne koymuştu, ekonomi cephesinde geniş bir atağa hazırlanıyordu.

Vapur nerede durmuş olursa olsun, durduğu her yerde Konkordiya Nikoloyevna, emekçilerin karşısında, onları ekonomik yıkımla mücadele seferberliğine çağıran konuşmalar yapıyordu. Vapur gazetesini redakte ediyor, erkek ve kadın işçilerin yaygın konferanslarında kürsüye çıkıyordu.

1921 yılında Konkordiya Nikolayevna bu vapurun ikinci seferine de katılır.

28 Aralık 1921 tarihinde Aşağı Novgorod'dan ayrılırken Konkordiya Nikolayevna, bunun, son seferi olacağı ve bu seferden artık Moskova'ya dönmeyeceği şüphesini duymaz.

1 Mayıs günü Konkordiya Nikolayevna Simbir fişek fabrikasında konuşur. Daha sonrada kendi inisiyatifi ile örgütlenen partisiz kadınlar konferansında kürsüye çıkar.

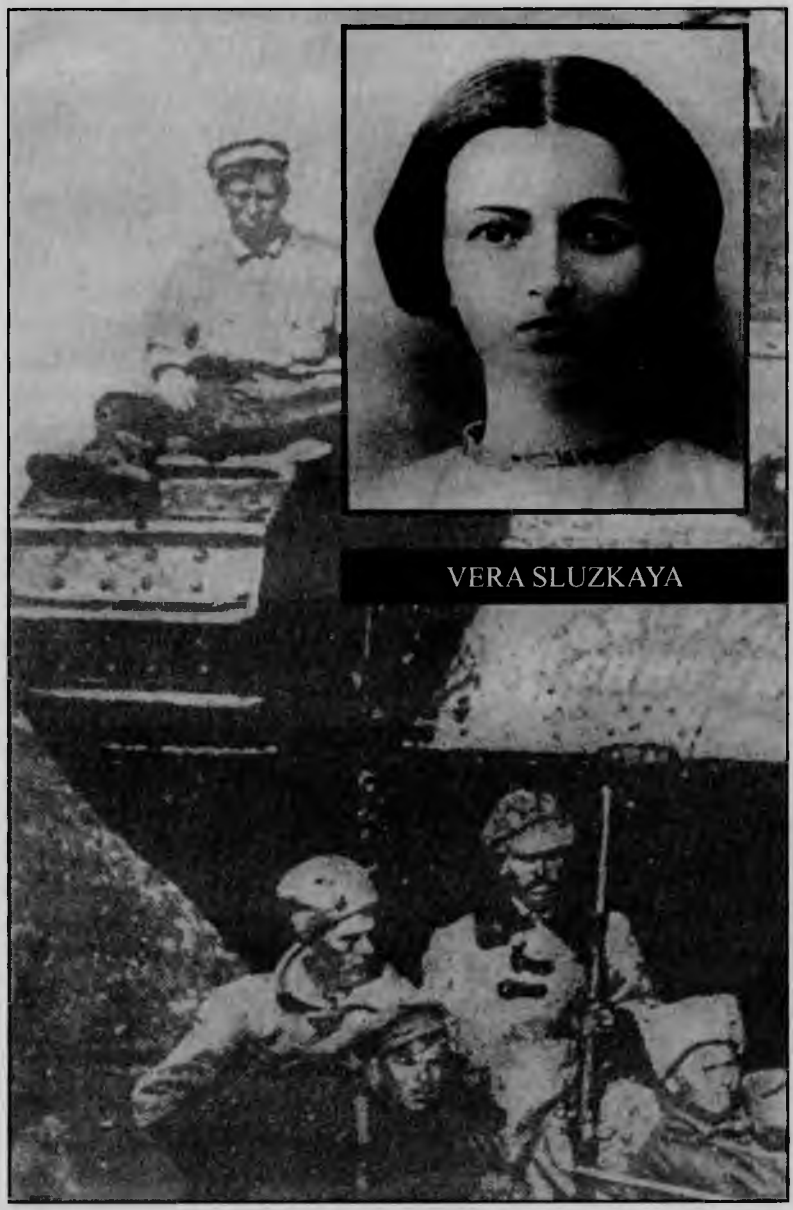
Vapur nerede durmuş olursa olsun, durduğu her yerde Konkordiya Nikolayevna işçi barakalarını gezer, erkek ve kadın işçilerle sohbet eder, her tür düzensizliği yerinde çözmeye yardım eder, pasif ve ruhsuz idarecilere karşı anlamlı mücadele başlatır. Bazı yerlerde kreşler ve anaokulları açılmasına yardım eder.

K. N. Samoylovna'nın kültürel-eğitim kurumlarının, okuma yazma öğrenme seferberliği okullarının örgütlenmesine adadığı enerji de az değildir. 1921 yılı 20 Mayıs'ında ikinci seferi esnasında, "*Zaferimizin Gücü ve Teminatı*" makalesini yazar, bu makalede cehaleti (okuma-yazma bilmezliği) ortadan kaldırmaya, meslekî-teknik eğitimi örgütlemeye çağırır. 31 Mayıs'da K. N. Samoylovna, eğitime, kültüre yeniden ve yeniden çağrı yaptığı bir makale daha yazar. Bu onun son makalesidir. Akşam kendini kötü hisseder, üç gün sonra ise O artık yoktur.

Konkordiya Nikolayevna Samoylovna 2 Haziran 1921 günü koleradan ölür.

Cenazesi, kocası A. A. Samoylov'un mezarı yanına gömülmek üzere Astrahan'a getirilir.

Mert proleter savaşçı K. N. Samoylovna'nın soylu emeği boşa gitmez. O emek verdiği Komünist Partisi'nin tarihsel zaferlerinde, Sovyet devletinin kazanımlarında, Sovyet halkının komünizme doğru kudretli hareketinde yaşıyor.

VERA SLUZKAYA

☆

S. İ. PETRİKOVSKİ

☆

VERA SLUZKAYA

☆

Yüce Ekim günlerindeki savaş nöbetinde kahramanca ölen, ateşli bolşevik kadın Vera Sluzkaya'nın unutulmaz kişiliği halkın anısında korunmakta. Gençlik yıllarından itibaren kendisini işçi sınıfının kurtuluş mücadelesine adamıştı ve çarlık jandarması ona hapishanelerde ve sürgünde defalarca azap çektirmişti. Vera Sluzkaya'yı tanıyan herkes onu, kaynayan, tükenmez enerji ile dolu bir insan olarak hatırlamakta. Daima, dinç, dayanıklı, azimli olan Vera, onunla çalışan herkes için örnek oluyordu.

Benim, Vera Klementyevna ile Parti'nin Petrograd-Vasiyeostrovski mahalli komitesinde 1917 Devrimi başlangıcında birlikte çalışmam gerekti. Vera Sluzkaya ilk çocukluğundan itibaren ebeveynleri ile acının ve aşağılanmanın, yoksulluğun cenderesindeki yaşam sınırları içinde yaşadı. 1880 yılında Minsk eyaletinde ufacık, ailelerinin kaldığı yarı yıkık evde dünyaya geldi. Vera yetkinleşir yetkinleşmez, ebeveynleri sabahın köründen gece yarılarına dek çalışırken, tüm ev işlerinin gailesi onun omuzlarında kalıyordu. Yoksulluk ve zorlu çalışma yılları Vera'nın karakterini sertleştirdi fakat onu hırçınlaştırmadı, tam tersine insanlara karşı iyi kalpli, özenli davranışını geliştirdi. Kaybolmamış olan ebeveynleri ile yazışmaları, onlara karşı duyarlı sevgisine ve içli özenine tanıklık etmekte.

Kızlar okulunda (4 sınıflı eğitim kurumu) ilk eğitimini aldığında, edindiği bilgiler Vera'ya doyurucu gelmez ve kendi kendine hazırlanıp, Gimnazi (Lise) derslerinin imtihanını dışarıdan verir.

Bundan sonra, kısa süreli eğitim neticesinde diş doktorluğu mesleğini edindiği yer olan Kiev'e gider.

1898 yılı, Vera'yı Minsk'te, devrimci çevrelere katıldığı, işçilere, işçi sınıfı partisinin kurulması gerektiğini anlattığı yerde yakalar.

27 Haziran 1898 tarihinde Vera Sluzkaya, kardeşi ile birlikte, Minsk'deki, Belstok'daki, Bresk'deki ve Grodna'daki yeraltı matbaalarının ele geçirilişi ile bağlantılı olarak tutuklanır. Minsk'den Moskova'ya, kaldığı sürgün hapishanesinin olduğu yere gönderilir. 9 ay süren ve polis nezaretinde memleketine sürgünle sona eren hapishane tutukluluğu zorlu geçer, fakat mutlakiyete karşı mücadele iradesini zayıflatmaz.

Hapishaneden kurtulduktan sonra Vera Klementyevna, Minsk işçilerinin grev mücadelesinin örgütlenmesine aktif bir şekilde katılır. 1901 yılı 3 Mayıs'ında yeniden tutuklanır ve "sosyal-demokrat derneğe üye olma" suçlaması ile ilgili soruşturmaya alınır. Bu kez, bir yıl yaşayacağı yer olan Mir Novogrudski ilçesinin bir kasabasına sürülür.

Sürgünün sona ermesini zar zor bekler, V. Sluzkaya polis idaresinin yasağına rağmen Moskova'ya gider. Fakat daha yeraltı örgütü ile ilişki bile kuramadan yeniden tutuklanır. Minsk'e sürülür. Polisin izlemesinden kurtulmaya çalışarak, Vera Klementyevna 1902 yılı 15 Ekim'inde Almanya'ya, oradan da İsviçre'ye gider.

Oralarda partili yoldaşlarla buluşur, çokça okur, Marksist literatürü inceler, politik göçmenlerin tartışmalarına katılır. Fakat bütün bunlar Vera Klementyevna'yı tatmin etmez. Vatan onu çalışmaya, mücadeleye çekmektedir, 1902 yılı 11 Aralık'ında da Minsk'e döner. Burada çarçabuk gizli gözetime alınır. Muhbirler peşini bırakmaz, yeniden yurt dışına çıkmak zorunda kalır.

İsviçre'de yaşarken, Rusya'da ilerleyen devrimci olayları dikkatle izler, yoldaşlarla yazışarak ilişkili olduğu Parti örgütlerinin çalışmalarına dair bilgi alır.

1904 yılı sonbaharında Vera Sluzkaya, yeniden vatan toprağındadır. Enerjik bir şekilde ajitasyon ve propaganda çalışmasını sürdürür, fakat özgürlüğü uzun sürmez.

Polis, dönüşünün ilk günlerinden itibaren "bu tehlikeli kadın bolşevik" için gizli gözetleme düzenler, çok geçmeden üç ay sonra

da tutuklar. Bu kez serbest kalışı 1905 yılı devrimci olayların başlangıcına denk gelir. 1905 devriminin fırtınalı günlerinde yeniden savaştaki nöbet yerindedir. Minsk'de işçi gösterileri düzenler, mitinglerde konuşur, büyük bir örgütlenme çalışması sürdürür.

Vera Sluzkaya defalarca yurt dışına gider, sosyal-demokrat örgütlerin konferanslarına, durum değerlendirme toplantılarına katılır. 1907 yılında, Parti'nin Londra kongresindeki çalışmaya aktif bir şekilde katılır. "*Benim Bryansk sosyal-demokrat örgütünün delegesi olan Vera'yla ilk karşılaşmalarım Parti'nin Londra Kongresinde oldu. Kongrenin devam ettiği tam bir aylık süre içinde, oturumlardan arta kalan bütün serbest zamanını, kongreyi heyecanlandıran tüm sorunları yoldaşlarla canlı bir şekilde değerlendirdiği sohbetlerde geçirirken, Vera'nın ortaya koyduğu tükenmez enerji beni daima hayrete düşürüyordu.*" diyerek anar K. N. Samoylovna.

Londra kongresinden sonra Vera Sluzkaya diğer yoldaşlarla birlikte sosyal-demokrat gruplar kurduğu yer olan, Petersburg'daki terziler birliğinde çalışır, Petersburg'un Moskova mahallesindeki genel kent sigorta merkezinde çalışır. 1909 yılının 15 Kasım'ında yeniden tutuklanır, ceza olarak üç yıl süreyle Arhangelskaya iline sürgüne gönderilir. Fakat sürgün cezasını yurt dışına çıkma izniyle değiştirirler.

Vera Klementyevna üç yıl Almanya ve İsviçre'de yaşar. Buralarda V. İ. Lenin ile defalarca karşılaşır. Vera Klementyevna Lenin hakkında büyük bir sevgi ve saygı duygusu ile konuşur. V. İ. Lenin Sluzkaya'nın devrimci faaliyetini yakinen bilir. Lenin'in, "*Pravda*" yazı kuruluna yazdığı mektupta, V. Sluzkaya'nın Berlin'deki adresine 8 Eylül 1912 tarihli "*Pravda*" ve "*Nevskaya Zvezda*" (Nevskaya Yıldızı) gazetelerinden birer adet gönderilmesini rica etmiş olması enterasan bir olgu.

1913 yılında V. K. Sluzkaya Petersburg'a döner ve derhal Parti çalışmasına girişir. Parti üyesi İ. Şuvalov, Vera Sluzkaya'nın partili ilkeselliğini karakterize eden ilginç bir olayı anar:

"*1913 yılında, Kontes Panina'nın Halk Evi'nin kokteylinde işçi-şairleri toplantısında katılmak fırsatını bulmuştum. Orada işçi*

şairlerin Menşevik "Luç" (Işık) gazetesi ile ilişkilerine dair sorun tartışılıyordu.

Bu sorunun tartışılmasına, şiirleri "Pravda"da basılan münferit işçi-şairlerin, şiirlerin satırına 25 kapik ödemeye başlayan menşevik gazetenin yemine takılmaları neden olmuştu.

Toplantı temsilcisinin, davranışlarının açıklanması istemini şairlerden biri şöyle yanıtladı: 'Ben şairim ve şiirimi nerede istersem orada bastırırım.'

O zaman benim yanımda dikilmekte olan orta boylu zayıfça bir kadın, söz alanın gözünün içine bakarak tane tane ve kesin bir dille şöyle dedi:

'Satırı çeyrek rubleden vicdanını burjuvazinin metreslerine mi satıyorsun? Peki, nerede sizin proleter onurunuz?' Bu Vera Sluzkaya idi."

1913 yılı Aralık'ında polis Vera Sluzkaya'yı yeniden hapishaneye atar. Bu onun altıncı tutuklanışıdır. V. K. Sluzkaya sosyaldemokrat bolşevik örgütün iştirakçisi olmakla suçlanır. Toplantıya sızan provokatör gizli siyasî polis'e ihbarında şöyle diyordu, ki Vera o toplantıdan sonra tutuklanmıştı. "*Bu toplantıda bulunan Vera diye biri... müzakereler esnasında en uzlaşmaz olan idi...*" V. Sluzkaya'yı Novgorodskaya'ya sürerler. Luban'a yerleşir.

Mesafenin başkente yakın olması sayesinde gizlice defalarca Piter'e gelir, illegal literatür temin eder, Parti örgütüyle bağlantıyı sürdürür.

Sürgünde, Sluzkaya ile birlikte olan K. N. Samoylovna şunları anar: "*Yaşamdan, merkezden zoraki koparılan Vera, Parti'de ne yapıldığını, parti çalışmasının nasıl gittiğini öğrenmek için, sürgün yerinden Piter'e zaman zaman polis gözetiminden kaçak, gizlice giderek, daha önce de olduğu gibi partili hayatla ilgilenerek, yaşamaya devam eder. Yeraltına iteklenen örgütümüzü neye gücü yetiyorsa onunla, kâh parasal bağışlar, kâh basılması için bir makale göndererek desteklemeye devam eder.*"

1914 yılı kadınlar gününü örgütlemeye iştirakten tutuklanarak keza Luban'a sürgün edilen P. F. Kudelli'nin anılarına göre Vera Klementyevna hep eyleme, mücadeleye yönelikti. Sürgünde uzun

süreli eylemsizliğe mahkûmiyetini hissedip kederlenirdi. Fakat Piter'den aldığı ufacık bir havadisle morali kesinkes değişirdi.

E. M. Osminskaya 1916 yılında 17 yaşında iken Petersburglu bir öğrenci olarak, yeraltındaki bolşevik E. E. Essen'den, içinde ilaçlar bulunan ecza kutusunu Luban istasyonuna götürme ve gerekli adrese teslim etme görevini almıştı.

"*3-4 saat sonra Luban istasyonuna geldim. Luban o zamanlarda idari birimi olmayan küçük bir şehirdi. Muazzam kar yığını ile kaplı istasyonda 3-4 araba ve kızak vardı, binalar genellikle ağaçtan ve tek katlı idi, her birinde ne satıldığına tabelalar tanıklık ediyordu, işte şuradaki berber Jan...*

Gerekli adresi bularak kapıyı çaldım, kapı açıldığı zaman: 'Size eğer porselen getirirsem, diş dolgusu yapacağınıza söz vermiştiniz bana' diyerek kararlaştırılmış cümleyi söyledim".

Osminskaya'nın, diş doktorunun serbest kalmasını beklediği odada, (Vera Klementyevna pratik diş tedavisi ile uğraşıyordu), Rus, Alman, İngiliz yazarların kitaplarının olduğu bir dolap vardı. Duvarlara da Nekrosov'un, Çernişevski'nin, Belinski'nin, Dobrolubov'un portreleri asılı idi.

Meşguliyetinden kurtulan sahibe misafiri karşılamaya çıktı, ecza kutusunu açtı, içinden bir not çıkarıp okudu.

"*Başlangıçta bana çok sert, işine dalmış, uzaklardaki bir şeyleri düşünen biri gibi görünmüş olan Vera Klementyevna koyu gözlerindeki sıcak bir bakışla baktı*", diyerek anlatmaya devam eder Osminskaya.

"*Teşekkür ederim yoldaş, Eda (E. E. Essen) amcaya, sizi iyi haberlerle tekrar beklediğimizi söyleyin.*"

'Teşekkür ederim yoldaş.' Bu cümlecik beni şaşırttı. Önemli herhangi bir Parti görevini yerine getirdiğim için, Vera Klementyevna'nın bana "yoldaş" diye seslenerek şükran duygusunu ifade ettiğini anladım."

Şubat devrimine dair ilk haberler Sluzkaya'ya ulaşır ulaşmaz uçar gibi tekrar Petrograd'a gider.

10 Mart'da Sluzkaya artık bolşeviklerin partisinin Petrograd oturumuna katılır.

Kadınların devrimci harekete çekilmelerinin hangi anlama geldiğini mükemmelen anlayarak, Vera Klementyevna kendi çalışmalarında, kadınların aktifleştirilmesine, onların arasındaki eğitici çalışmanın yaygınlaştırılıp geliştirilmesine büyük bir dikkat ayırır.

Petrograd komitesinin icra komisyonu ona, kadın işçiler arasında çalışmanın örgütlenmesi görevini verir. Ve artık üç gün sonra, Vera Sluzkaya Parti Komitesi'nin oturumundaki konuşmasında, kadınların büyüyen toplumsal aktivitesinin başına geçmek ve politik mücadele kanalına yöneltmek için alınması gerekli tedbirleri dile getirir.

Bolşeviklerce çağrısı yapılan Viborg bölgesinin kadınlar mitinginde kadın işçiler genel seçme-seçilme hakkını, anneliğin korunmasına ve kadın işçilerin sigortalanmasına dair yasanın çıkarılmasını, kadın işçi temsilcilerinin de katılımıyla, fabrika müfettişlerinin seçimle belirlenmesini talep ederler.

Bu konuyu rapor halinde bildirerek, Sluzkaya PK (Parti Komitesi) bünyesinde kadın işçiler bürosu kurulmasını, "*Kadın İşçi*" dergisinin yeniden yayınlanmasını, bildiriler ve broşürler serisi çıkarılmasını önerir. İki gün sonra, PK'nin kadınlar arasında çalışmaya dair kararının projesi üzerinde çalışır. Sluzkaya, ertelenemez bir davayla meşgul olduğundan, projesinin karara bağlanacağı PK oturumunda bulunamaz, bu nedenle de projenin sonuna aşağıdaki notu yazar:

"*Yoldaşlar, eğer onaylarsanız... gecikmeden Pravda'ya haber verin, orada konuyla ilgili büro var. Aynı davranışı taşra için de gösterin.*

Bütün yoldaşların kendi mahalli komitelerinde büro için seçim yapmaları gerektiğini PK toplantısında söylemenizi rica ediyorum. Yaygın kadın toplantıları, yani semtlerde mitinglere çağrı inisiyatifini petkomcular (Petersburg Komitecileri) kendi üzerlerine alsınlar Bu mitinglerin adresi, akşamı, saati Pravda'da yayınlanmalı."

V. Sluzkaya'nın işlediği çözümleme projesi Petersburg Parti Komitelerince kabul edilir.

Petrograd komitesince Vaslyeoski yerel komitesinin emrine verilen V. K. Sluzkaya çok geçmeden yerel komitenin sekreteri oldu. Zamanının büyük kısmını atelyelerde, fabrikalarda, askeri kışlalarda geçirirdi. O, kitlelerle ve kitleler için yaşayan gerçek bir bolşevikti. Erkek ve kadın işçiler arasında kendisini doğal ortamında hissederdi. Mahalledeki pek çok kişi onu şahsen tanır, yolda durdurur, sevinçle selam verirdi.

Ben bazen, Vera Klementyevna'nın bölgemizdeki tanıdık çevresinin nasıl da geniş olduğuna, pek çok insanı nasıl hatırladığına, onların isimlerini, onların ihtiyaçlarını nasıl bildiğine şaşırırdım.

Çok titizdi. Fakat insanları içten severdi ve insanlar da onu aynı şekilde yanıtlardı.

Yumuşak, candan, duyarlı olan Vera düşmanlara karşı uzlaşmazdır. Onlarla acımasızca dövüşür, fakat kendisine daima hâkim ve naziktir.

Düşmanları Vera'ya deve kini güderler, dostları hararetle severdi.

Vera, insanlarla canlı çalışmayı daima her türlü oturuma tercih ederdi. Sürekli olarak fabrikalarda, atelyelerde, askeri kışlalarda idi ve aynı zamanda yerel Sovyet'in, yerel komitenin, PK'nin tüm önemli oturumlarına vaktinde gelirdi. Kitlelerle doğrudan doğruya ilişkiyi ve diyaloğu tüm varlığıyla anlıyordu. Şubat ve Ekim arası dönemde bizim, işçi ve asker kitleleri menşeviklerin ve sosyalist-devrimcilerin etkisinden koparıp sağlamca kazanmaya başarmamızda Vera Sluzkayanın üstün yararlılığı etkendir.

Siemens-Galske'nin eski atelye işçisi G. F. Petrov, Vera Sluzkaya'yı gençliğin arkadaşı diye adlandırır. Vera'nın, Vasilyevski adasındaki gençliği nasıl örgütlediğini anlatır.

"Biz, genç işçilerin hiçbir tecrübesi yoktu. O, sık sık bizim yanımıza gelirdi, gençlik arasında Parti'nin etkisini sağlamlaştırmak için ne yapmamız gerektiğini bize öğretirdi."

İşçi gençliğin birleşip saflarının sıkılaşmasında ve bolşevik etkinin güçlenmesinde Vera Sluzkaya'nın rolü Vasilyeostroviski bölgesi ile sınırlı değildi. Bolşeviklerin II. Genel Kent Konferansının delegesi olarak, Parti'nin VI. Kongresinin 1917 Temmuz'undaki

gençlik arasında çalışma sorununun sorgulanıp değerlendirilmesine aktif bir şekilde katıldı, yurt dışındaki gençlik örgütlerinin çalışmalarını anlattı.

Vera Klementyevna, Parti'nin ideolojik yönetimi altında çalışan, gençliğin sosyalist birliğinin yaratılmasının hararetli taraftarı idi.

1917 yılının 3 Nisan'ında Vera Klementyevna, Vladimir İlyiç'i Finlandiya garında karşılama organizasyonuna katılır. Parti'nin Nisan konferansı için Petrograd örgütünün delegesi seçilir. Vera Klementyevna, Parti'nin önüne burjuva-demokratik devrimden sosyalist devrime geçişi, tüm iktidarın işçi ve asker vekillerin Sovyetlerine geçişi görevini koyan, Lenin'in tarihsel Nisan Tezleri için enerjik bir mücadeleyi sürdürenler arasında idi.

Vera Sluzkaya, ayaklanmanın silahlandırılması sorununun karara bağlandığı, RSDİP'in 16 Ekim 1917 tarihli Petrograd Komitesinin tarihsel oturumunda bulundu ve bir konuşma yaptı.

V. K. Sluzkaya'nın yönettiği Vasilyeostrovski bölgesi Ekim öncesi günlerde başkentin bolşevik duyarlılığı en sıkı mahallelerinden biri idi ve silahlı ayaklanmaya örgütlü bir biçimde katıldı.

Kerenski'nin başında bulunduğu karşı devrimci askerler, devrimci Petrograd'a saldırmaya ve henüz zafer kazanmış Sovyetler iktidarının varlığını tehdit etmeye başladıkları zaman, Vera Sluzkaya kendini tamamen, Kerenskicilerin çökertilmesine yönelik çalışmaya verir.

Cepheye gider, askere gıda maddeleri sağlanmasını organize eder; ateşli konuşmalarla savaşçıları kahramanca davranmaya esinlendirir.

30 Ekim'de sabah erkenden Vera Sluzkaya, iki yoldaşın eşliğinde Lulkovo bölgesinde bulunan ön hatlara doğru yola çıkar.

Dönüş yolunda otomobil, beyaz muhafızların zırhlı treninin açtığı ateşin altında kalır. Vera Klimentyevna merminin doğrudan isabetiyle ölür,

Onun öldüğü gün ben Petrograd'da idim. Acılı ölüm haberine dair haber tüm kente bir anda yayıldı ve emekçileri derinden hüzünlendirdi.

Çeşitli atelyelerin erkek ve kadın işçileri mezarına pek çok çelenk koydu. İşte onlardaki yazılardan birkaçı:

"*30 Ekimde özgürlük uğruna şehit düşen değerli yoldaş Vera Klementyevna'ya*" -Boru fabrikasından;

"*Kahramanların çılgınlığı türküsünü söylüyoruz.*" -Vasilyeostroviski bölgesinden S.P. ve S.D.;

"*Sonsuzca örnek kalan, savaşçının sonsuz anısına*" (Bolşeviklerin) RSDİP Vasilyeostrovski mahalli komitesinden;

"*Vera Sluzkaya'nın uzun ve aziz anısına*" -Askeri silah fabrikasından;

"*Ölüm, sen yoksulların şiarı ve hakkı için var olan kahramanı aldın*" -Baltık gemi yapım fabrikasından.

Vera Sluzkaya'nın anısına adanan "*Pravda*"nın makalesinde şöyle denir:

"*Onun dinmek bilmeyen enerjisi size geçsin ve aynı vera*[1] *(inanç) ile insanlığın özgürlük sever büyük ideallerinin verası (inancı) ile yansın gözleriniz*".

1 Rusçadaki Vera kelimesi inan-inanış-inanç anlamına gelmekte. (R. A.)

SOFYA NİKOLAYEVNA
SMİDOVİÇ

☆

L. KREÇET

☆

SOFYA NİKOLAYEVNA SMİDOVİÇ

☆

Küçük, zamanın sararttığı bir fotoğraf. Yumuşak saçlarla çevrelenmiş, genç bir yüz. Kopulması zor bakışlardaki temizlik ve dürüstlük, parlak, ışıltılı gözler. Tüm büyüleyici çehre, Turganyev romanlarının kızlarını hatırlatmakta. Bu, gençliğindeki Sofya Nikolayevna Smidoviç'tir. Bu çok eski fotoğraf, çocukları Sonya ve Gleb'in küçük aile albümünde korunmakta.

Sofya Nikolayevna ile karşılaşmış olanların anılarında ruhu yüce, aklı aydınlık bir insan, mükemmel bir bolşevik örneği canlanır. Sade, güler yüzlü bitmez tükenmez enerjisi ile daima iş başında, daima insanlarla çevrili. Ondaki, ilgilenip yardıma hazır oluş ve yumuşaklık, büyük ilkesellikle biraradadır.

Sofya Nikolayevna'nın büyük bir yaşam yolunu birlikte geçtiği, partiden eski arkadaşları ve yoldaşları ona "tekrarı olmayan" derlerdi.

☆

Tula'da küçük bir çiftlik sahibi Nikolay Petroviç Çernosvitov'un ailesinde doğdu Sonya kız. Çernosvitov Tula'da ünlü bir avukattı. Büyük bir emekle hayatta kendine bir yol açmış ve "adam olmuş"tu. Köylüler onun hakkında "çocukken ayağında çarık koşardı, şimdi avukat oldu." diye konuşurlardı.

Sonya'nın annesi Aleksandra İvanovna Puşkina gençliğinde ilkokul öğretmeni idi. Akıllı, özgün bir kadın olan Aleksandra'ya 40'lı 60'lı yıllarının kurtarıcı fikirleri yabancı değildi fakat evlendikten sonra çiftliğine kapandı, artık yaşamını çocuklar ve ev işleri

doldurmaya başladı. Sonya, babasının güçlü karakter niteliğini, sağlam bir irade ve şaşırtıcı çalışma yeteneğini miras aldı.

Tula'dan çok uzak olmayan, Venevski bölgesinin Şçuye köyünde Çernosvitovların ufak bir malikâneleri vardı. Puşkinler ailesinden miras kalmıştı. Yazları tüm aile Şçuye'ye giderdi. Geniş iki katlı ev gölgeli bir parkla çevrili idi. Ihlamur ağaçları arasındaki geniş yollarda pek çok çiçek, ileride, parkın gerisinde de meyve bahçesi vardı. Harikulade çayır manzaralı balkon ve uçurumlar, aşağıda, dağın eteğinde ise Osetir nehri. Uçurumlara giden yollar ve kayalıklı dağ, gençliğin sevdiği gezi yerleri idi. Sonya kardeşleri ile birlikte, köylülerin "kayalıklı dağdaki kutsal kuyular" diye adlandırdığı yere yürümeyi severdi.

Gençliğinin bu aydınlık yıllarında Sonya köy öğretmeni olmayı hayal ediyordu. Şçuye köyünde okul yoktu, çocukları, papaz çömezi köylü kulübesinde okuturdu. Sonya liseyi bitirdiği ve ailede o zamanların âdetince kızlara çeyiz konusu konuşulmaya başladığı zaman, Sonya, babasını çeyiz yerine Şçuye köyüne okul yaptırmaya ikna etti. Bu, basit bir iş değildi; idare, köye kilise yapılmadıkça okul yapımını yasaklamıştı. Fakat Çernosvitov gene de kızının isteğini yerine getirmeyi başardı ve Şçuye'de üç sınıflı bir okul açıldı. Dersler başlamadan çok öncesinden Sonya kulübeleri dolaştı, köylüleri sadece erkek çocuklarını değil, gergef işlemeye zorlanan kız çocuklarını da eğitime göndermeye ikna etti.

Çernosvitovlar ailesine sık sık Sofya Nikloyevna'nın ağabeyinin yoldaşları olan, devrimciliğe hevesli öğrenciler gelirdi, devrimci faaliyetinden dolayı Yakut iline sürülen, babasının uzaktan bir akrabası da ara sıra gelirdi. Onun erkekçe yaşam örneği, devrimci düşünceleri genç kızı çekiyordu.

Lisenin bitmesi üzerine Sonya Moskova'ya gider ve pedagoji kurslarına kaydolur. Babası her yıl Moskova'ya, onun yanına, kendi kız kardeşi Paşa'yı, "çeyizlerle" -iç çamaşırı, entari, ayakkabı ile- gönderir. Bir yıl sonra Paşa halası Moskova'da tekrar belirdiği zaman, Sonya'nın artık hiçbir şeyi kalmamıştır, her şeyi yoldaşlarına dağıtmıştır.

Sofya Nikolayevna'nın yaşadığı özel pansiyonda doktor-cerrah Platon Vasilyeviç Lunaçerski ile (A. V. Lunaçerski'nin ağabeyi) tanışır ve onunla evlenir. Lunaçerski sosyal-demokrattır, daha sonra RSDİP ilk Moskova komitesinin üyesi olur. Böylelikle Sofya Nikloyevna devrimcilerin arasına girer.

İlkokul öğretmeni olma hayali gerçekleşmez, okulda yer almayı başaramaz, Sofya Nikolayevna da kocası ile birlikte doğduğu yerlere döner. Şçuye köyünde çocuklara öğretmenlik yapmaya başlar. Şimdi 77 yaşında olan Anisya Pavlovna Şiryayeva bu okuldaki ilk kız öğrencisidir. Anisya, çocuklar için Sofya'nın kendisinden ders kitapları aldığını, en yeteneklilere okumaya devam etmeleri için yardım ettiğini (öğrencilerinden pek çoğu da sonraları ilkokul öğretmeni olur), köy gençliğini yasak parti literatürü ile tanıştırışını hatırlamakta.

1894 yılında Sofya Nikolayevna hasta kocası ile birlikte yurtdışına gider. Platon Vasilyeviç ağır hastadır ve Paris'te karmaşık bir ameliyat yapılır.

Yurtdışında Sofya Nikolayevna "Emeğin Kurtuluşu" grubunun çalışmaları ve yürütücüleri G. V. Plehanov, V. İ. Zasuliç ile tanışır, eski göçmen sosyal-demokratlarla buluşur, Fransız işçilerin durumunu inceler. Fransızcayı da Rusça kadar iyi bildiği için bunları yaparken zorlanmaz.

1898 yılı sonbaharında Sofya Nikolayevna kocası ve Paris'te doğan kızı Tanya ile Moskova'ya gelir.

Yurtdışı yaşamı, Sofya Nikolayevna'ya görüşlerini belirlemede yardım eder. Rusya'ya inançlı bir sosyal-demokrat olarak döner ve aynı yıl Parti'ye girer. 1922 yılında eski bolşeviklerin derneğine kaydolurken doldurduğu anketteki Parti'ye girmenize ne sebep oldu sorusunu Smidoviç: "Mevcut düzene karşı hoşnutsuzluk, Marx'ı öğrenme, yurtdışında "Emeğin Kurtuluşu" grubunun faaliyeti ile tanışma" diyerek yanıtlar.

Sofya Nikolayevna "Emeğin Kurtuluşu" grubundan, V. İ. Lenin'in Moskova'daki kız kardeşi Anna İlyiniçna Elizarova ile gizli buluşma yerinde görüşür. Bu ilk buluşmadan itibaren Sofya Nikolayevna'nın, Ulyanovların tüm ailesi ile büyük dostluğu

başlar. Sofya Nikolayevna Parti çalışmasına şevkle girişir, A. İ Ulyanova, P. V. Lunaçerskiy ve M. F. Vladimirski'nin de girdiği, Parti'nin ilk Moskova komitesinin örgütlenmesine katılır. Dernekler kurar, ilerici işçilerle ilişki ayarlar, onları illegal literatürle tanıştırır, Batı Avrupa'daki işçi hareketini anlatır. "*İşçi Hareketi'nin Şafağında*" adlı derlemede yer alan, bu zorlu zahmetli çalışmaları Sofya Nikolayevna anılarında anlatır.

"1896-1897 yıllarındaki büyük tutuklamalardan sonra Moskova'da canlı olan hiçbir şey kalmamış gibiydi. Bir şeyler örgütlemeye yönelik her gayret, çöküntü ile sonuçlanıyordu."[1]

Fakat zorluklara rağmen, Moskova komitesi propagandistlerden bir grup kurar. Sofya Nikolayevna da onların arasındadır. Preçistenki akşam kursları kanalından işçilerle bağlantı kurar, fakat Onu oradan çarçabuk uzaklaştırırlar. Polis'in çok iyi bildiği Lunaçarskaya soyadına başkanlık onay vermez.

1901 yılı Şubat'ında Moskova komitesi öğrencileri destekleme gösterisi düzenlemeye karar verir. Onun hazırlığına Sofya Nikolayevna hararetle katılır.

"Bu başarısız çıkışa eşlik eden hazırlığın yükselişini hiçbir zaman unutmayacağım. Bayraklar dağıtılmıştı, gün, saat ve toplantı noktası belirlenmişti. 1901 yılı 1 Mart gecesi biz hepimiz tutuklanmıştık." diye yazar S. N. Smidoviç. Daha sonra öğrenildiği gibi, çöküşün suçlusu, provokatör olduğu anlaşılan A. E. Serebriyakova diye biri idi.[2]

Küçük Tanya'nın bırakılabileceği hiç kimse olmadığı için annesi ile birlikte hapishaneye düşer. Çok geçmeden Tula'dan dedesi N. P. Çernosvitov Onu almak için gelir fakat küçük kız annesinden ayrılmak istemez. Hiçbir ikna çabası da işe yaramayınca kurnazlığa başvurmak zorunda kalınır; koğuşun kapısı açık tutulur ve Tan-

1 "*İşçi Hareketi'nin Şafağında*" Gosizdat (Devlet Yayınları) 1919, sayfa 131

2 A. E. Srebriyakova, gizli polisteki lakabı "Dama Tuz (Birli, Bey)" 25 yıl süreyle gizli polise kadrolu-asil muhbir olarak hizmet eder. 1925 yılında onun yargılaması Moskova İl Mahkemesi'nde yapılır. Tanık olarak A. V. Lunaçarski, S. N. Smidoviç ve diğer eski bolşevikler dinlenirler.

ya koridorda dedesini görünce, ona doğru atılır. Ve aynı anda kapı gürültüyle kapanır. Tanya bütün hayatı boyunca, tüm gözyaşlarına ve feryadına rağmen hapishaneden kızının götürülüşünü hatırlar.

Platon Vasilyeviç hapishanede felç geçirir. Yaşamı tehlikededir, bu nedenle Onu Sofya Nikolayevna'dan daha önce bırakırlar. Kocasının ağır hastalığı ile bağlantılı olarak onu da kurtarma çabaları başlar. 1901 yılı Kasım'ında Sofya Nikolayevna'yı hapishaneden bırakırlar, o da Tula'ya, hasta Platon Vasilyeviç'in, polisin ayrı-özel gözetimi altında olduğu yere gider.

Tula'da kuvvetli bir sosyal-demokrat örgüt çalışmaktadır. Sofya Nikolayevna örgütle ilişki kurar ve propaganda çalışmasına başlar. 1902 yılı sonunda yeniden tutuklanır. Hasta kocası ve küçük kızı evde kalır. Sofya Nikolayevna altı ay sonra serbest kalır ve tekrar Parti çalışmasına girişir.

1903 yılı 14 Eylül'ünde Tula'da, Rostov grevinin -ki, bu grev birinci Rus devrimi arifesinde işçilerin en büyük çıkışıdır- yıl dönümüne ilişkin gösteri tertip edilir. Gösterinin ardından atelyeleri ve fabrikaları grev dalgası kaplar. Kitlesel tutuklamalar başlar, Sofya Nikolayevna yeniden hapishaneye düşer. Özgürlüğe kavuşması bu kez ancak bir yıl sonra gerçekleşir. Sofya Nikloyevna ağır hasta -bir kolu ve bir ayağı felç- kocası ve kızıyla, polisin açık gözetimi altında yaşamak zorunda olduğu yere, Kiev'e gider.

1903-1904 yıllarında Kiev'de yaşayan bolşevikler: Karısı Zinaida Pavlovna ile G. M. Krijijanovski, Mariya ve Anna Ulyanovlar, A. G. Şlihter, P. G. Smidoviç, MK güney bürosunda çalışan ve aynı zamanda yazar olan V. V. Veresayev, P. G.'nin kuzen kardeşi.

Yaşlı kadın bolşevik A. S. Karpova (şimdiki tarih müzesi müdürü) Lunaçerskiylerin Kiev'e gelişlerinden nasıl haberdar olduğunu şöyle anlatır:

"1903 yılı 31 Aralık'ında yeni yıla girerken V. İlyiç'in kız kardeşleri Anna ve Mariya Ulyanovlar'ı ve Zinaida Krijijanovski'yi Kiev hapishanesine getirdiler Bu haber, anında Lukyanovka'da yayıldı. Parti'nin II. Kongresi'nden sonra kitlesel tutuklamalar olmuştu. Benim koğuş, Ulyanovların kaldığı koğuşla aynı koridorda idi. Sofya Nikolayevna'nın geldiğini ben onlardan öğrendim fakat

onunla ancak bir yıl sonra, hapishaneden çıktığım zaman tanıştım. Sofya Nikolayevna kurs öğrencisine benziyordu. İfadesi güçlü bir yüz, canlı kahverengi gözler, ufak düz bir burun, düz kesilmiş kestane rengi saçlar. Hasta kocası için huzursuzdu, ellerinde küçük Tanya vardı fakat Parti yaşamı ile canlı bir şekilde ilgileniyordu, Podal'daki işçi derneklerini yönlendiriyordu, MK bölge bürosunun verdiği görevleri yerine getiriyordu."

1904 yılı Aralık ayında Platon Vasilyeviç kötüleşir, hastalığın şiddetlenmesi ve başarısız bir ameliyattan sonra hayata gözlerini yumar. Kocasının ölümü Sofya Nikolayevna'yı çok sarsar. Çok genç yaşta evlenmişti. Platon Vasilyeviç ondan, çok daha yaşlı idi ve çok da hastalanmıştı. Onun yaşamının son yıllarında Sofya hastadan hemen hemen hiç uzaklaşmıyor, malül arabasında gezdiriyor, ıstırabını azaltmaya çalışıyordu.

1905 yılı başında hükumet af kanunu çıkardı. Sofya Nikolayevna'da Moskova'ya dönmeye karar verdi. Yolda Tula'ya uğradı ve orada takıldı kaldı.

1905 yılının Ocak olayları -Kışlık Saraydan işçilere ateş açılması- Petersburg'da kitlesel grevlere yol açtı. Tula'daki fabrikalarda 40 bin kadar işçi greve çıktı. Devrimci çıkışları bolşevik örgüt yönetiyordu.

"*Tula'da işçilerin gerici güçlerle mücadelesi açık bir mücadele biçimine büründü. Kara yüzlerle silahlı çarpışmalar ve sokak mücadelesi cereyan etmeye başladı. İşçiler arasında pek çok kayıp vardı. Toplantılarımız işçilerin silahlı koruması altında yapılıyordu. Ruh haleti endişe verici idi.*" diyerek anar Sofya Nikolayevna.

O günlerde kardeşi Aleksey Çernosvitov'da ölür. O, bir mitingdeki konuşmasından sonra Kara yüzlerden kurtulmaya çalışırken boğulur.

Parti'nin Tula Komitesinin sekreteri P. F. Kudelli idi. Onun, Tammerforski Parti konferansına gitmesi gerekince, komite sekreterliği görevi Sofya Nikolayevna'ya verildi.

Devrimin yenilmesinden sonra Tula'da kitlesel tutuklamalar başladı. Polis kâh birini kâh diğerini yakalıyordu.

"Birkaç gecedir artık kendi dairemde kalmıyordum. Bugün-yarın beni tutuklayacakları açıkça besbelli idi. Geride kalan yoldaşların her biri bir yere dağıldı. Ben Moskova'ya gittim ve gecikmeden Hamovnik, Butırskiy ve Rogojsko-Simonovski" mahallelerinde, "Gujon" fabrikasında propaganda çalışmasına başladım."

Moskova'ya dönüşü ile Sofya Nikolayevna'nın yaşamında yeni bir çizgi başladı. Starastnaya'da ufak bir daireye yerleşti. İşleri yürütmek zordu. Gizliliği becerebilmek gerekiyordu.

Sade giyimli, zayıfça, orta boylu, alçak gönüllü, kendini devrimci faaliyete adayan bir kadın olan Sofya Nikolayevna, Parti'deki yoldaşları arasında, işçilerin arasında büyük sevgi görüyordu.

1906 yılında Sofya Nikolayevna, Piotr Germogenoviç Smidoviç'le evlendi. Onları, daha yurtdışında iken başlayan uzun yılların dostluğu bağlıyordu.

1910 yılı Nisanında bir oğlu doğar. Pyetör Germogenoviç o günlerde Vologodskaya ilinin Verhovajye köyünde sürgündedir. Sofya Nikolayevna'da iki aylık oğluyla onun yanına gider. Sonbaharda Moskova'ya döner ve gecikmeden Parti çalışmasına girişir: Yurtdışıyla bağlantıya ilişkin Parti'nin verdiği görevi yerine getirir ve Parti MK'nin finans komisyonunda çalışır.

Sofya Nikolayevna, polisin pusu düzenlediği illegal dairede 1910 yılı Aralık ayında tutuklanır. Zor bir duruma ortaya çıkar: dairesindeki parti literatürünü ve o gün Sofya'ya getirilmesi söz konusu olan illegal broşürün tashihlerini bulabileceklerinden, nerede yaşadığını söyleyemez. Evde ise, annelerinin nereye kaybolduğunu bilmeyen, süt emen bir bebek ve küçük yaşta bir kız çocuğu vardır.

Sofya Nikolayevna adresini üç gün saklar. Bu zaman zarfında, Sofya Nikolayevna'mn tutuklandığını öğrenen yoldaşlar tüm illegal materyalleri saklarlar, çocuklara kalacakları yer bulurlar. Daireye arama-tarama için geldikleri zaman, artık orada hiçbir şey bulamazlar. Sofya Nikolayevna'nın tutuklandığını öğrenince, Vladimir İlyiç, 1911 yılı Ocak ayında, Sarotov'da yaşayan annesine yazdığı mektupla durumu haber verir.

"Tanya'nın annesi Moskova'da hastalandı."

"Hastalandı"-tutuklandı demekti.

Çok geçmeden sürgünden döner Piotr Germogenoviç. Çocukları alır ve kardeşinin yanına Zibino malikânesine gider. Sofya Mihaylovna hapishaneden ancak sonbaharda döner.

Polis Moskova'da yaşamasına izin vermez, Smidoviç ailesi de Kaluga'ya yerleşir. Piotr Germogenoviç elektrik santralı inşaatına işçi olarak işe girer. O günler, Sofya Nikolayevna'nın yaşamında zor bir dönemdir, Parti örgütünden, edebi-sanatsal çalışmasından kopar.

1912 yılında Sofya Nikolayevna'nın kızı Sonya dünyaya gelir. Aile, çocuklar gittikçe daha çok zaman ve dikkat talep eder. Sofya Nikolayevna'nın zamanını Parti çalışması ve çocuklar arasında bölmesi gerekir.

Hapishane ve sürgünler, çocukları sık sık ebelerinin, teyzelerinin-halalarının, dadıların yanında bırakmaya zorlar Sofya Nikolayevna'yı.

Sofya Nikolayevna çocuklarını: "Şefkat görmemişler, eğitim görmemişler." diyerek acıyla adlandırırdı.

1914 yılı gelir. Sürgünlük süresi sona erer. Sofya Nikolayevna Moskova'ya döner. Piotr Germogenoviç o günlerde "1886 yılı topluluğunun" Moskova elektrik santralında çalışır ve bolşeviklerin buradaki yeraltı örgütünü yönetir. Emperyalist savaş başlar. Sofya Nikolayevna savaştaki yenilginin kaçınılmaz olarak devrimi hızlandıracağını varsayarak, bu yoldaki Leninist konumda sımsıkı durur.

V. A. Obuh, V. P. Nogini, İ. İ. Skvortsovi, V. P. Milyutini yoldaşlarla birlikte Sofya Nikolayevna işçi mahallelerinde büyük bir propaganda çalışması sürdürür.

Şubat devriminden sonra, Parti yeraltından çıktığı zaman Sofya Nikolayevna MK'nin Moskova bölge bürosunun sekreteri olarak ve bölge bürosu bünyesinde o günlerde kurulan kadınlar arasında çalışma komisyonunda çalışmaya başlar.

Ekim'in hararetli günleri gelir, Sofya Nikolayevna fabrikalarla ilişki kurar, gıda maddeleri işini Hamovnikah'da örgütler, Parti'nin yerel komitesinde nöbet tutar.

Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra 1917 yılında Moskova Sovyetleri Başkanlık Kurulu Sekreteri olur, kurulun enformasyon bürosunu yönetir.

1918 yılında Sofya Nikolayevna Halk Eğitimi Moskova Şubesinde çalışır. Bu zor bir iştir. Çalışmanın yeni yollarını ve biçimlerini el yordamı ile bulmak, eğitim çalışmasını sadece öğrenciler arasında değil, öğretmenler arasında da genişçe yaymak gerekmektedir.

Sofya Nikolayevna insanları sezmeyi, arayıp bulmayı, yetiştirmeyi ve ilerletmeyi bilirdi. Halk eğitimin nice öğretmeni ve görevlisi işlerini onun öğütlerine ve yardımına borçludur.

İşte, Devrimin ilk yıllarında okul öncesi eğitimin Moskova Şubesini yöneten halk eğitimi alanındaki yaşlı bir emektarın anlattıkları:

1919 yılı sonbaharı. Denikin, Tula dolaylarında. Moskova aç, yakacak yok. Onları ısıtacak hiçbir şey olmadığı için birileri anaokullarını kapatmayı önerir.

Sofya Nikolayevna yardıma gelir. Kadın-işçi delegelere başvurmalarını öğütler. Daima şöyle der: "Ne yapacağınızı mı bilmiyorsunuz? İşçilere gidin, onlar size yol gösterir ve öğretir." Anaokulları çalışanlarının kadın delegeleri danışma toplantısına çağrılır, çıkış yolunu onlar bulur: İçinde oturulamaz durumdaki köhne evleri sökmeye karar verirler. Ve öyle de yapılır.

Sofya Nikolayevna kitlelerle sımsıkı bağlıdır, onların karşısında açık yürekli ve samimidir.

Şöyle bir olay yaşanır;

Devrim için zor bir zamanda, 1918 yılında, Skolniçeski bölgesinin fabrikalarından birinde kadın işçiler grev yapmaya başladılar. Onlar ekmek istiyorlardı. Sofya Nikoliyevna fabrikaya geldi. Kadınlardan hiçbir şey saklamadı, hiçbir şey vaat etmedi. "Evet, ekmek yok, gıda maddesi yok. Kuşatılmış durumdayız, Sovyet iktidarını, müdahalecilere karşı savunmak gerekiyor." Kadın işçileri cepheyi desteklemeye çağırdı, aksi takdirde Sovyet iktidarı ayakta kalamazdı. Onun açık ve dosdoğru sözleri kadın işçileri ikna etti ve onlar grevi bıraktılar.

Savaş pek çok çocuğu ana-babalarından mahrum etti. İstasyonlar, garlar, trenler kimsesiz çocuklarla kaynıyordu. Çocukları toplamak ve barındırmak gerekiyordu. 1920 yılında Sofya Nikolayevna ajitasyon-propoganda görevli treni örgütledi ve Moskova'dan, Krasnadar'a doğru geri çekilen Denikin'in peşinden gitti. İvanovskaya fabrikasının dokumacı kadın işçisi Mariya Fedorovna İkryanistova (Parti lakabı Turuba) da ajitasyon-propoganda treniyle gönderildi.

"Gel, Trubuşka (Trubacik) çocukları kurtarmak gerekiyor." der Sofya Nikolayevna.

Ukrayna'dan, eşkiyanın kaynadığı yerden (o zamanlar Mahno'un gezindiği yer olan) Bogoduhov'dan Moskova'ya, kadın sorunları danışma toplantısına Ekaterina Filatova gelir, işte onun anlattıkları:

"*Ben hasta idim, açtım ve üşüyordum. Sofya Nikolayevna, beni evine yanına aldı, yıkadı, giydirdi, doyurdu. Şubinskom sokağında, bir yerdeki ufak, basık odacıkları, şişman semaveri, gaz lambasını ve masa başındaki pek çok insanı hatırlıyorum. Konuşmalar gece yarılarına kadar sürerdi. Nadejda Konstantinovna Krupskaya'da vardı ve o akşam, Vladimir İlyiç'in rapor sunduğu politik-aydınlanma kongresi hakkında konuştu.*"

S. T. Lubimova, Sofya Nikolayevna'nın onun hayatını nasıl kurtardığını şöyle anlatır. Parti'nin MK'nın Kadın İşçiler Şubesinin kurucusu olarak Onu Orenburg'a göndermişlerdi. Görev gezisi zor bir duruma girdi. Açlığın hüküm sürdüğü 1921 yılından sonra Volga'daki yolcu trafiği kesilmişti, tahıl sevkiyatı yapılıyordu, yol hattını birinden diğerine aktarmak gerekiyordu. Samara'da, Lubimova bir vapura bindi. Tüm güverte köylerine dönen köylülerle tıklım tıklımdı. Simbirsk'de Onu vapurdan indirdiler, tifüse yakalanmıştı. Bu durumu Sofya Nikolayevna'ya haber verdi, aynı gün Parti'nin il komitesi, Lubimava'ya yardım edilmesi ricası ile V. V. Kuybişeva imzalı telgrafı aldı. Sofya Nikolayevna, Lubimova'nm annesini Samara'dan hastaya bakması için çağırdı.

"Sofya Nikolayevna'nın yardımı olmasaydı, tifüsten yakamı sıyıramazdım." der Lubimova.

İnsanlara özen göstermek, ihtiyacı olan herkese yardım etmek, Sofya Nikolayevna'nın tüm yaşamını aydınlatıyordu. Bu nedenle insanlar ona ulaşmaya can atıyorlardı, bu nedenle Nikolayevnaların evi daima dostları ve tanıdıkları için açıktı.

Nikolayevnaların ailesindeki tüm ev işlerini, uzun yıllardır onlarla birlikte yaşayan Mariya İvanovna yapardı. Sofya Nikolayevna'yı ev işlerinden tamamen kurtarmıştı, O. Kendilerinin üç çocuğu ve Mariya İvanovna'nın kızından başka, Simodivçlerin büyük ailesinde iki yeğen ve 14 yaşından itibaren evleninceye kadar onlarda kalan küçük kızlarının kız arkadaşı Galya Hekrasova da eğitilip yetiştirildi.

Sofya Nikolayevna'nın yaşamının en parlak çizgisi kadınlar arasındaki çalışmayla bağlantılıdır. Bu zorlu çalışmaya altı yılını verir: 1919 yılından, 1922 yılına kadar Moskova komitesinin kadın şubesini 1922-1924 yıllarında ise Parti MK'nın kadın şubesini yönetir. Kadınlar arasındaki çalışmadan dolayı S. N. Smidoviç *Lenin Nişanı* ile ödüllendirilir. Geniş kadın işçi ve köylü tabakalarıyla büyük karmaşık çalışmaya Sofya Nikolayevna pek çok güç, bilgi ve ruhsal sıcaklığını katar.

Sofya Nikolayevna, kadınların gündelik yaşam köleliğinden kurtulması için bitmez-tükenmez bir enerji ile mücadele eder. Mümkün olduğu kadar çok sayıda çocuk kreşleri, anaokulları, yemekhane ve çamaşırhane kurulmasını başarır.

Sovyet iktidarının ilk yıllarında emekçi kadınların geniş yığınlarıyla Parti'nin bağlantısını sağlayan kadın delegelerin toplantılarına Sofya Nikoleyevna büyük bir dikkat ayırıyordu. Delegeler öncü kadın işçi ve köylülerden seçiliyor ve onlar yaşamın her alanında Parti'nin sağlam-güvenilir yardımcıları oluyordu. "Her şey cephe için" çağrısını yaptı. Parti'nin, kadın delegeleri de kışlık giyecekler topladılar, Kızıl Ordu'nun savaşçıları için çamaşırlar diktiler.

İvonovo-Voznesensk'de kadın şubesini yöneten Parti'nin yaşlı üyesi, İvonovlu eski dokumacı kadın Pelegeya Yakovlevna Voronova, Sofya Nikolayevna'nın ricası üzerine Kızıl Ordu askerleri için çamaşır dikimini organize edişini şöyle anlatır: "*Üç milyon*

metre kumaş almıştık, savaşçılar için çamaşırlar dikilecekti. Bütün kumaşı çarçabuk kadın işçilere dağıttık, ben adresleri kaydetmeyi akıl edememiştim. Bana bağırıp çağırmaya başladılar: 'Çamaşırları şimdi nasıl toplayacaksın? Üç milyon metre, şaka değil bu.' Ben de, gazetemiz İşçi Diyarı kanalından bir duyuru yaptım, sabahtan itibaren kadın şubesi önünde sıralanma başladılar, kadın işçiler çamaşırları getiriyorlardı. Kontrol edildiği zaman, bize fazlasıyla geri verildiği, kimde ne varsa kışlık giyecekler, şapkalar ilave edildiği görüldü."

M. F. İkryanistova, kadınlar şubesinden -Sofya Nikolayevna'dan- gelen, hasta ve yaralı Kızıl Ordu askerlerine yardım edilmesi ricasını anar: Katar ardına katar geliyordu, yükleri boşaltacak kimse yoktu. Kadın delegeler, yaralıları vagonlardan kendileri çıkarıp indirdiler, hastanelere gönderdiler, yıkadılar, tıraş ettiler, özenle baktılar.

Parti MK'nın kadınlar şubesi 1922 yılında Vozdvijenka'daki 5 nolu binada bulunuyordu. Aynı yerde birinci katta "*İşçi Kadın*" dergisinin yazı kurulu da yer alıyordu. Sofya Nikolayevna redaktör idi. Makaleler sipariş ediyor, el yazılarını gözden geçiriyor, kadın işçilerin, yazarların, şairlerin dergiye katılımını sağlıyordu.

MK'nın kadınlar şubesi aparatı büyük değildi. Hepsi topu topu, birkaç örgütleyici ve yürütücü idi ki, hemen hemen sürekli olarak sefer halinde idiler. Sofya Nikolayevna, onların görev gezisinden dönmelerini sabırsızlıkla beklerdi.

"Sizler geldiğiniz zaman, bizim şubede sanki havalandırma penceresi açılıyor," diyerek konuşmayı severdi.

Sofya Nikolayevna hiçbir zaman lakayt değildi. Gözlüğü alnına kaldırır, dikkatle dinler, sonra da sabırsızca sorular sormaya başlardı.

Atelye ve fabrika gezileri Sofya Nikolayevna'ya büyük sevinç verirdi. Buralarda kadın işçilerin yaşamının tüm ayrıntısını kavramaya çalışırdı. Devrimin ilk yıllarında, Tver'deki "Proleter Kadın" tekstil fabrikasındaki, fabrika komitesi temsilcisi olan Parti'nin yaşlı üyesi Aleksandra Vasilyevna Artyuhina, Sofya Nikolayevna bir gün fabrikaya onların yanına geldiği zaman, altı gün atelyeleri

ve yatakhaneleri dolaştığını, şöyle anlatır: "*Her şeyi bilmek istiyordu: Kadın işçilerin nasıl yaşadığını, nasıl çalıştığını, yemekhanenin, kreşin olup olmadığını. Fabrikada 15 bin işçi vardı, o yıllarda yaşam şartları kötü idi. O zaman, eski kadın manastırının binasında yeni bir kulüp açtık, daha toplanacak bir yer bile yoktu, toplantılarda işçilerin 'kazık' gibi dikilmesi gerekiyordu. Sofya Nikolayevna'ya eziyet ediyorduk, o artık yaşlanmıştı. Sohbetlerde katılıyor, toplantılarda, kışlalarda konuşmalar yapıyordu.*"

24 Ocak 1924'de Parti MK'nın Kadın Şubesi kadınlar arasındaki görevlileri Moskova'daki 5. danışma toplantısına çağırdı. Lenin'de o gün öldü, tüm dünyayı sarsan acılı gün, yas günleri, o güne denk gelmişti. Danışma toplantısı yaslı-gömü marşıyla açıldı. Her şey tek amaca bağlanmıştı; Lenin'in öğütleri daha iyi nasıl yerine getirilecekti.

Kadınlar arasındaki çalışmanın muhasebesini S. N. Smidoviç yaptı. İki yılın neticesini çıkardı ve her zaman olduğu gibi kadınlar arasında gelecekteki Parti çalışmasının yollarını cesurca ve netçe işaretledi. Hitabet örneğine kaçmadan sade bir biçimde konuştu.

Raporda, kadınların daha az kalifiye oldukları, daha sık mahrumiyete uğradıkları gerçeğinden hareketle kadın işçilerin durumu üzerinde çokça duruldu. Kadın işçi kadrolarının korunmasına, kalifiye niteliklerinin yükseltilmesine dair sorun ortaya kondu.

Parti'nin MK'deki asıl çalışmasından başka Sofya Nikolayevna "*İşçi Kadın*", "*Komünist Kadın*" dergilerinde de daima raporlara, makalelere, broşürlere gömülü idi. Yorulmuş ve kendisini sağlıksız da hissetse, iş reddetmeyi bilmezdi.

Buna ilişkin olarak, oğlu Gleb'in babasına mektubu karakteristiktir.

"*Annemin kendisini iki kişi yerine koymasının dışında, bizdeki her şey iyi. Senin Onu uyarıp, telkinde bulunman gerekiyor.*"

25 Haziran 1922'de yeniden şöyle yazar: "*Annem tam bir haftadır bize, Serebryanıy Bor'a uğramıyor, iznini 1 Temmuz'dan daha önce almıyor.*"

7 Temmuz'da Gleb şöyle yazar: "*Annem, tabii ki sözünde durmadı, izin almadı.*"

Sofya Nikolayevna iznini Serebryani Bor'daki yazlıkta çocukları ile geçirirdi. Tüm aile, özellikle de Sofya Nikolayevna burayı seviyordu. Moskova Sovyet'inden kiralanan yazlık onun zevkine göre ve son derece mütevazı idi. Baharda bahçedeki yolun iki yanındaki vişne ağaçlarında beyaz-pembe çiçekler açardı, Miçurin'in hediyesi beyaz akasyalar çiçeklenirdi, P. G. Smidoviç gerçek bir çiçek tutkunu idi.

Smidoviçler ailesinin yaşam tarzı çok sade idi. Sofya Nikolayevna hiçbir fazlalığa tahammül edemezdi. Her şeyde sadeliği severdi: İnsanlarla ilişkilerde de, yaşantısında da: Basit elbise, basit mobilya, basit kap-kacak, basit yiyecek. Odasındaki her şey öğrenci tarzındaydı. Sadece bir karyola, karyola yanında bir yazı masası ve bir kitap dolabı vardı.

Smidoviçlerin evinde sık sık müzik duyulurdu. Babalarının çalmayı sevdiği piyano hâlâ çocuklarının dairelerinde durmaktadır. Evde sık sık aile konseri düzenlenirdi. En çok da Beethoven'i severlerdi. Smidoviçlerin büyük ailesinde daima şakacı bir atmosfer hüküm sürerdi. Sofya Nikolayevna kızmak nedir, bilmezdi.

"Annem hiçbir zaman dır dır etmez, homurdanmaz, ayıplamazdı, hatalarımızla daha ziyade dalga geçerdi ya da ciddî bir şekilde konuşurdu, üstelik her zaman olduğu gibi yavaş sesle, sakin fakat çok sıkı bir şekilde konuşurdu." diyerek anlatır küçük kızı Sofya Petrovna.

Ailenin bütçesi sınırlı ise de kendisi büyüktü.

Sekiz Mart, Sofya Nikolayevna'nın ailesinde daima büyük bayramdı. Bu günlerde pek çok kadın, Sofya Nikolayevna'nın eski arkadaşları: N. K. Krupskaya, Anna İlyiniçna Elizarova ve Mariya İlyiniçna Ulyanova toplanırlardı. Clara Zetkin'de olurdu. Yürekten kopan, canlı sohbet, tartışmalar, gülüş ve şakalar, ülke yaşamı ile ilgili her konuda konuşmalar sürer giderdi.

Parti'nin XIV. Kongresi'nde, 1925 yılında Sofya Nikolayevna Merkez Kontrol Komisyonu'na üye seçilir.

Sınırsız dürüstlüğü ve ilkeselliği yeni görevin başarıyla üstesinden gelmesine yardım etti. Sorunları rütbe, mertebe gözetmeden çözüyor, insanlara karşı yoldaş duyarlılığı ve dikkati gösteriyor ve

bununla büyük otorite sahibi oluyordu. MKK'de onun daima pek çok ziyaretçisi olurdu. Sofya Nikolayevna herkesi sabırlıca dinlemeyi, en karmaşık sorunu sakin bir şekilde açıklamayı bilirdi. Son yıllarda Sofya Nikolayevna'nnın gündelik yaşantı sorunlarıyla uğraşması gerekti. Gençlik için raporlar hazırlıyor, makaleler yazıyor, tartışmalara katılıyordu.

24 Mart 1925 tarihli "*Pravda*"nın sayfalarında onun "*Aşk Üzerine*" bir makalesi yayınlandı. Makale kızlara adanıyordu ve onları sağlıklı yaşantı için, komünist moral-ahlak için mücadeleye çağırıyordu.

Sofya Nikolayevna gücü azalmasına rağmen çok ve gayretli çalışırdı, akşamları her şey sessizliğe büründüğü zaman, odasındaki ışık daha uzun süre yanardı. Herkesten daha önce -sabah saat 5'te- kalkardı ve evde yaşam başlayıncaya kadar, uzun süre yazı masasında otururdu.

Parti'nin XVI. Kongresi'nden sonra 1930 yılında Sofya Nikolayevna, daha sakin bir işe, -SSCB BMİK (Birleşik Merkezi İcra Komitesi) başkanlığı bünyesindeki emeğin ve kadın işçilerin yaşantısının iyileştirilmesi üzerine Komite temsilcisi yardımcılığına- geçti. Bunun yanı sıra edebi-sanatsal çalışmaya da çok zaman ayırdı.

1927-1931 yıllarında S. N. Smidoviç'in birkaç küçük kitabı, *"BKP(B) ve Köylü Kadın", "İşçi ve Köylü Kadın Ekim Devrimi'nde"*; işçi ve köylü kadın delegelerin birinci kongresinin onuncu yıl dönümüne ilişkin olarak Nikolayevna'nın redaksiyonu altında "*Gelişmemizin Yolu*" adlı derleme, daha sonra da "*İşçi ve Köylü Kadınların Birliği Neden Gerekli*", "*İşçi Kadın ve Yaşantı*" kitapları, "*Kültür ve Yaşantı*"ya dair makalelerden derleme ve diğerleri yayınlandı. Parti MK'nın verdiği görev üzerine Sofya Nikolayevna o günlerde, fabrika-atelye okulları için, toplumsal yönetim üzerine "*Sosyalizm Zafer Kazanıyor*" ders kitabını yazdı.

Sofya Nikolayevna edebi çalışmayı seviyordu. 1931 yılından itibaren çalıştığı Yaşlı Bolşevikler Derneği'ndeki edebi-yayınlar şubesini yönetti. Her yerde olduğu gibi Sofya Nikolayevna burada da, birlikte çalıştığı yoldaşlarına sıcak ve dikkatli davranırdı. Onlar da onu sevgiyle anarlardı.

1934 yılı 6 Kasım'da, Ekim bayramı arifesinde Sofya Nikolayevna 132 nolu okulda idi. Bu okulun öncüleri onu bayram konserine davet etmişlerdi. Bu onun son söz alışı, gençliğe hitaben Ekim Devrimi üzerine, ülkemiz üzerine son ateşli konuşması oldu.

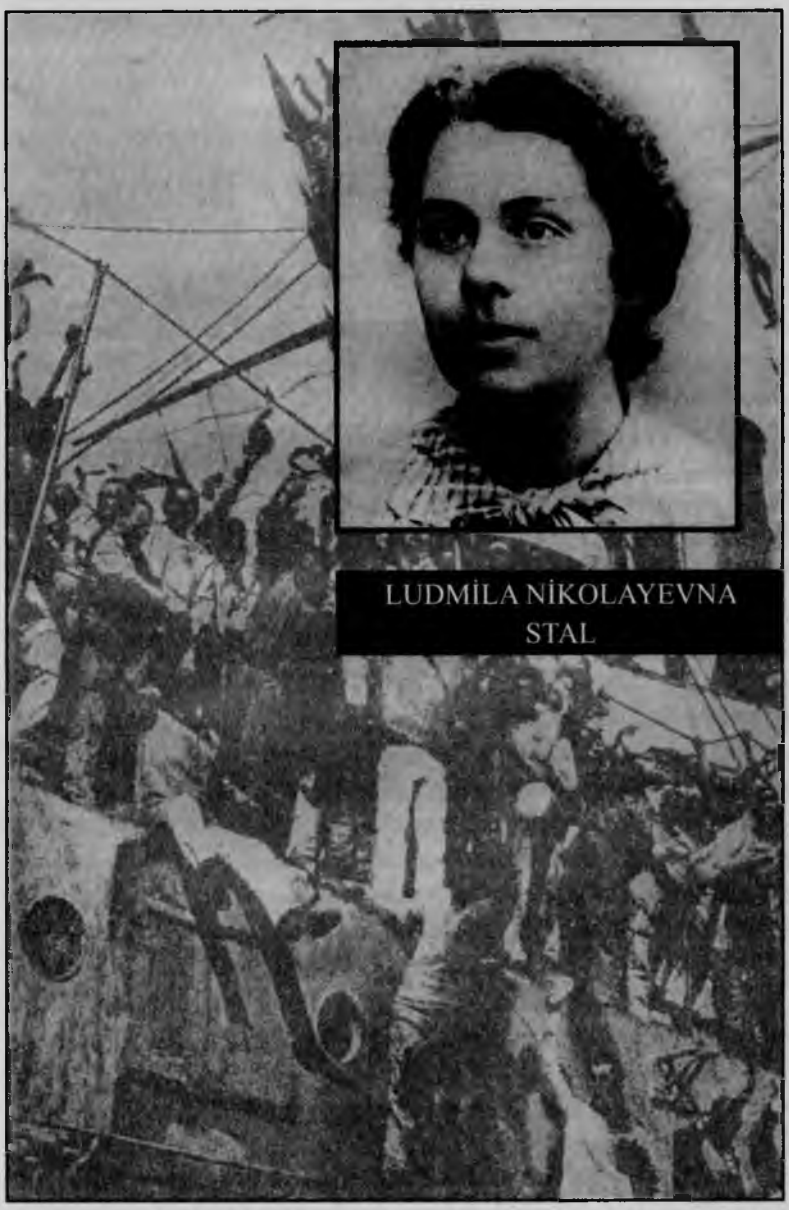
7 Kasım'da Sofya Nikolayevna Kızıl Meydan'da idi. Akşamleyin adet olduğu üzere, eski dostlar Smidoviçler ailesinde masa başında toplandı. Sofya Nikolayevna neşeli bir biçimde ve zekice şakalar yaptı. Gözleri yaşam doluydu, ancak yüzü zayıflamış, avurtları çökmüştü.

Geceye doğru kötüleşti, 20 gün sonra ise artık o yoktu. Kalbi çalışmayı reddetmişti.

27 Kasım'da "Pravda"nın sayfalarında yaslı kederli çerçeve içinde şöyle duyuruluyordu:

"BKP(B) MK Bolşevik Partisi'nin eski üyesi, emekçi kadınların örgütçüsü ve komünizmin yorulmaz savaşçısı yoldaş Smidoviç Sofya Nikolayevna'nın ölüm haberini üzüntüyle haber verir.

BKP(B) MK"

LUDMİLA NİKOLAYEVNA
STAL

☆

L. BOGUTSKAYA

☆

LUDMİLA NİKOLAYEVNA STAL

☆

Ludmila Nikolayevna Stal, yaşamı Komünist Parti'nin savaşım tarihi ile Parti henüz daha örgütlenme şafağında iken bağlantılı olan bolşeviklerdendi. Gençlik yıllarından itibaren devrimci mücadelenin etkisine kapıldı. Bunun illegal bir yol olduğunu, kendisini sürekli izlenmelere, mahrumiyetlere, hapishanelere, sürgünlere mahkûm edeceğini biliyordu fakat insanların mutluluğu adına yolunda mertçe yürüdü. Devrimci yolu seçmesi onun için ne bir kahramanlık, ne bir fedakârlık, ne de bir kendini feda ediş idi, bu onun ruhunun doğal ihtiyacı idi. Emekçilere sevgi, iyi bir yaşam için mücadeleyi onlara öğretme sevdası, Ludmila Nikolayevna'yı, Marksizm-Leninizm'in büyük gerçeğine götürdü.

Ludmila Nikolayevna Stal 1872 yılında doğdu. Çocukluk yıllarını Ekaterinoslav'da küçük bir döküm atelyesi sahibi olan ailede geçirdi. Daha öğrenci sıralarında iken devrimci literatürle tanıştı. Gençlik derneklerine katıldı, illegal bildirileri ve broşürleri sakladı ve dağıttı, politik tutuklular için bağış topladı. Ludmila'nın devrimci çalışmasının söylentileri müdüriyete kadar ulaştı ve Gimnazi'den (Liseden) çıkarıldı. O zaman, o da sağlık memurluğu kurslarına katıldı ve onları başarıyla bitirdi.

Anılarında şöyle yazar: "*Çocukluğum burjuva ailesinde geçti, peki niçin birden bire 1896-1897 yıllarında bolşevik oldum?*" Ve devamla şöyle der: "*Bizim dairemiz o yıllarda misafir devrimciler için barınak idi... Gençler dairemizde toplanırdı, devrimci tartışmalar yaparlardı. "Emeğin Kurtuluşu" grubunun yayınladığı Marksist literatürün ortaya çıkmasıyla, biz o literatürü koruyup saklamaya başladık, kütüphane kurduk. Literatürü okumaları için*

gençlik ve işçiler arasında dağıttık... Pavel Toçiski[1] benim öğretmenlerim arasında idi, bu beni etkiledi, onunla en arkadaşça ilişkiler içinde idim."

Ludmila ailedeki varlıklı yaşamı bırakır ve kalıcı olarak devrimci hareketle birleşir.

1895 yılında, sosyal-demokrat grubun verdiği görev üzerine doğduğu kentten, Omsk'a gider. "*Stepnoy Kray*" (Step Diyarı) gazetesi ile işbirliği yapar. Bir yıl sonra artık Moskova'dadır. İlk sosyal-demokrat çevrelerle ilişki kurar, illegal bildirileri çoğaltır, propaganda yapar.

İşçi sınıfı için önemi olan bir işi basitçe, alçak gönüllüce, sessizce yerine getirmeyi bilir.

Moskova'da, narodniklerle Marksistler arasında ateşli tartışmaların yapıldığı ortamlar olan, öğrenci toplantılarında sık sık bulunur. Ki kendisi de hararetli bir biçimde Marksistleri destekler. Partinin verdiği görevle Moskova'dan Tver'e, Nijniy Novgorod'a ve diğer kentlere gider.

Ludmila Stal Marksist literatürü hırsla okur, yaşamının sonuna kadar bağlı kaldığı, Leninist düşüncelerin kılavuzluğu altında dünya görüşü biçimlenir.

90'lı yılların sonuna doğru L. N. Stal'ı izlemeye başlarlar, ona yönelik ilk arama taramayı da 1899 yılında yaparlar. Yoldaşlarının tavsiyesi üzerine Fransa'ya göçer. Fakat vatandan uzakta Fransa'da yaşam ona zor gelir ve Rusya'ya, canlı Parti çalışmasına dönmeye karar verir. Moskova Parti örgütünün gizli buluşma adresini almak için Münih'e gitmesi gerekir. O zaman, Leninist "*Iskra*" orada yayınlanmaktadır ve Ludmila Stal onu Rusya'ya ulaştırmayı üstlenir. Fakat sınırda tutuklandığından dolayı bunu yerine getiremez. Onun çifte tabanlı bavulundaki "*Iskra*"nın yeni baskılı sayfalarını bulurlar. Ağır soruşturmalardan sonra Moskova'ya göndermeye karar verirler. İki jandarmanın eşliğinde bir kentten diğerine gider. Her kentte Onu jandarma idaresine götürürler, makbuzla teslim ederler, oradan da hapishaneye, bir süre sonra yeniden tren garına ve

1 Pavel Toçiski, 1884 yıllarında "Petersburg Ustalarının Yoldaşlığı" adı altında sosyal-demokrat bir dernek kurdu.

yeni jandarmaların eşliğinde bir sonraki kente kadar süren yolculuk. Böylece daha yolda iken öğrenir Varşova kalesinin rutubetli, karanlık koğuşlarını ve Minsk kadınlar hapishanesine gelir.

Yorgun, bitkin Ludmila Stal'ı nihayet Moskova'ya getirirler. Sorguda delil göstermeyi reddeder. Monoton hapishane günleri akar geçer. Tutuklularla bağlantı kurar. Adi suçluların ve gardiyanların yardımı ile birbirlerine not gönderirler, kütüphane kitaplarına sözleşmeli işaretler yaparlar, duvarlara vurarak işaretleşirler. Çok geçmeden Ludmila Stal kaldığı yer olan Taganka'da üç kız kardeşinin de -Liza, Luba ve Anna- bulunduğunu öğrenir.

Birgün hapishanede isyan patlak verir. İsyanı başlatan olay şudur: Bir yıldır hapishanede olan bir siyasî tutuklu, annesinin ölüm haberini öğrenir, umutsuzluk içinde koğuş penceresinin kalkanını kopartır, bundan dolayı da onu üç günlüğüne karanlık hücreye kapatırlar. Tutuklular bunu öğrenince, yoldaşlarının gecikmeden hücreden çıkarılmasını talep ederek, gürültü çıkartır, camları kırmaya, taburelerle duvarları, kapıları dövmeye-çalmaya başlarlar. L. Stal isyanın elebaşları arasındadır. Hapishane idaresi bu talebi yerine getirmeyi reddeder. O zaman tutuklular açlık grevine başlar. Hapishanede savaş durumu ilan edilir. Koğuşların önüne silahlı nöbetçiler konur. Açlık grevinin üçüncü gününde, kadınları teker teker sorguya çekmeye başlarlar, ancak isyanın elebaşlarını sorgulamak yerine başka hapishanelere aktarırlar. Ludmila Nikolayevna Stal, kendisini Butirski hapishanesinde bulur. Burada, Kuzey İşçi Birliği davasından tutuklu Olga Afanasyevna ile tanışır. Butirski hapishanesinde çeşitli parti ve görüşten insanlar kalıyordu; işçiler ve entelektüeller, Iskracılar ve sosyalist-devrimciler, asiler ve anarşistler. Kimi askerler arasındaki çalışmaya katılmış, kimi yeraltı matbaası davasından, kimi 1902 yılı Martov sosyal-demokrat konferansı davasından idi.

"Biz dostça, yoldaşça ilişkiler kurmaya çalıştık ve çok geçmeden de başardık. Dışarıdan getirilen her şey -paketler, paralar- ortak kazana giriyor ve ortaklaşa dağıtılıyordu. Eğitime koyulduk. Sadece işçi kadınlar değil, entelektüeller de öğreniyordu... İşçi kadınlar genel-politik sorunlar üzerine düzenli-programlı derslerden

başka, genel-eğitim dersleri ile de meşguldüler. Olga Afanasyevna Rusya'daki devrim hareketi üzerine seminer veriyordu. Yeterince sıkça elimize, yeraltı literatürü -Iskra ve sosyalist-devrimcilerin (sr'leri) Devrimci Rusya gazetesi- geçiyordu. Literatürleri çeşitli yollardan alıyorduk; pişirilen börek arasında da, ringa balığının karnına sokulmuş olarak da, görüşmelerde de, gizlice elden ele de. Bu gazetelerin okunması bazen, özellikle de, Iskra'da terörün zararına dair makale yer aldığında olağanüstü keskin bir karakter kazanan büyük tartışmalara yol açıyordu."[1]

Bir yıl kalır hapishanede Ludmila Stal. Hapishane süresinin dolmasından sonra eline, "En yüksek emir gereği üç yıllığına Doğu Sibirya'ya sürgün edilecek", yazılı bir kâğıt verirler.

Sert-zorlu Verholenski bölgesindeki ilk günden itibaren L. Stal kaçış planı üzerinde düşünmeye başlar fakat kaçmak aşırı derecede karmaşıktır. O'da ahali arasında çalışmaya başlar. Eski mesleği sağlıkçılık, köylülerle hızla ilişki kurmasına yardım eder. Duyarlılığı ve yardıma hazır oluşu ile onların sevgisini ve güvenini kazanır ve onlar da sürgünden kaçmasına yardım ederler.

Üç ay sonra L. Stal Petersburg'a döner. Onu çalışmaya, Nevskaya kenar mahallesine, Obuhovski fabrikasındaki propaganda derneğini yöneteceği yere gönderirler. Fakat çok geçmeden büyük bir yıkım Ludmila Stal'ı gözaltı evine götürür. Burada iken gençlere sorgulamalarda nasıl davranmaları gerektiğini öğretir, tutuklulara bu "zararlı etkisinden" dolayı, Onu, Petropavlovskaya kalesine sürerler. Kalede 17 ay kalır, fakat jandarmalar onun kimliğini tespit etmeyi yine de başaramaz.

Petropavlovskaya kalesinden sonra, Ludmila Stal 1904 yılı Aralık ayında, Vologodskaya iline sürülür, fakat yolda kaçar ve Odesa'ya gider. Burada, "Mariya İvanovna" parti-lakabı altında kent bölgesi organizatörü ve bolşeviklerin Odesa komitesi üyesi olarak çalışır. Ludmila Stal mitinglerde, toplantılarda konuşmalar yapar, grevler örgütler. 1905 yılı Mart'ında onu bolşeviklerin yı-

1 L. Stal, *Hapishane Parmaklıkları Gerisinde Bir Yıl*, Devlet Yayınları, 1926 sayfa 18-19

kıma uğrayan örgütünün yeniden örülmesi için Nikolayev'e gönderirler.

Gayretli dört aylık çalışma ve onu tekrar tutuklarlar. Bu kez polis gözetimi altında Kursk'a sürgün edilir. Fakat Moskova'da büyük devrimci olaylar olgunlaşırken o Kursk'da kalabilir miydi acaba?

Yeni bir kaçış daha ve o Moskova'dadır. Burada Butirski Mahallesi örgütçüsü olarak çalışır ve çok geçmeden onu bolşeviklerin Moskova komitesi üyeliğine seçerler.

Rusya genelindeki demiryolları Ekim grevinden sonra Ludmila Stal'ı, büyük bir çalışmayı sürdüreceği, Bolşeviklerin Petersburg askeri örgütünün olduğu yere, seçimsiz-doğrudan doğruya Parti'nin Petersburg komitesi üyeliğine atarlar. Bu örgütle ilgili 1906 yılında açılan dava üzerine yeniden tutuklanır. L. N. Stal yedi ay hapishanede kalır ve mahkeme öncesinde kefalet karşılığı serbest bırakırlar. Devlet dumasının Bolşevik grubu, çalışması için onu Ekaterinoslav'a, bolşevik gazetesinin yayınını düzenleyeceği ve Parti örgütünün sağlamlaşması için çalışacağı yere yollar. Çok geçmeden yeni tutuklama gelir. İki aylık hapislikten sonra Ludmila Stal'ı Ekaterinoslav'dan sürerler. Petersburg askeri örgütünün yargı süreci beklenirken, Ludmila Finlandiya'dadır ve Parti MK'nın verdiği görevi yerine getirmektedir. Nihayet davanın hüküm kararı verilir, O kürek (ağır iş) cezasına çarptırılır ve yeniden göçmenliğin yolu görünür.

Ludmila Stal, bolşeviklerin Rus şubesinde; organizatör ve propagandist olarak Fransız Sosyalist Parti'sinde çalıştığı yere, Paris'e yerleşir.

Fransız Sosyalist Parti'sinin kadınlar kolunun üyesi olur. Uluslararası kadın hareketinin sağlamlaşmasına pek çok güç katar.

1912 yılında Rusya'nın işçi kadınları için özel bir dergi yayınlamaya yönelik hazırlık başladığı zaman, Ludmila Stal, onun hazırlıkları üzerinde şevkle çalışmaya girişir. Inessa Armand'la birlikte derginin planını yapar, makale konularını işaretler, Rusya'daki yoldaşlarla yazışmayı sürdürür.

"Biz, Piter'den (Petersburg'dan) kadın hareketinin güncel haberlerini, işçi kadınlardan mektuplarını, hammaddeyi, materyalleri nasıl alacağımızı, onların üzerinde nasıl çalışacağımızı, edebi güzel bir görünümü nasıl vereceğimizi hayal ediyorduk." diye yazar.

I. Dünya Savaşı patlak verdiği zaman, Ludmila Stal Fransız Sosyalist Partisi'nin kadınlarından, emperyalist savaşın savunucularına meydan okumaya karar veren, küçük bir grup organize eder. Onlar kendilerine, "şovenizme karşı, barış için mücadele grubu" adını verir. Savaşa karşı her kelime için hapse attıklarından, bu grup illegal bir biçimde toplanır.

Ludmila Stal yeraltı çalışmasındaki büyük tecrübesini kullanır. Sosyalist Fransız kadınlara illegal toplantılar yapmayı, muhbirlerden sakınmayı, bildiri yayınlamayı vb. öğretir. Çalışmanın bu dönemine dair Ludmila Stal şöyle yazar:

"Biz bu bildirileri tamamen Rusyadaki usule göre dağıttık. Paris yörelerinde geceleri işçi mahallelerinin karanlık dar sokaklarında yürüyor ve bildirileri posta kutularına atıyor, duvarlara yapıştırıyorduk. Bir keresinde şansımız yaver gitti: Bir Rus sosyalist yoldaş Konstantin bizi kendi otomobilinde götürdü, biz yakalanmayı göze alarak, hızla giden otomobilden Clara Zetkin'in savaşa karşı ünlü çağırısını etrafa fırlattık.

İllegal çalışma, savaş zamanı yabancı bir devlette olağanüstü riskli idi. Fransa hükümeti her an bizi Almanya casusluğu ile suçlayabilirdi. Bu nedenle, Fransa Sosyalist Parti'sinde uzun yıllar çalışmış olan, kadın işçi Luiza Simonye bizim bildirileri kendi adıyla imzalıyordu. İzlenmemize, mitingler ve toplantılar yasaklanmış olmasına rağmen her geçen gün daha da güçleniyorduk, sendika üyeleri (özellikle de metal işçileri) arasında gittikçe daha çok taraftar kazanıyorduk. Savaş karşıtı hareket güçleniyordu."

1915 yılında, Clara Zetkin, N. K. Krupskaya, Inessa Armand, Ludmila Stal Bern'deki Uluslararası Kadınlar Konferansına birlikte katıldılar.

Bu konferanstan sonra "Barış için şovenizme karşı mücadele grubu" ajitasyon çalışmasını daha da geniş yaygınlaştırdı. Polis te-

tikteydi. Kadın işçilerin hepsi polisin listesinde idi. Luiza Simonye tutuklandı.

Ludmila Nikolayevna İsviçre'den döndüğü zaman, çalışma direktifi almak için, hep Lenin'in yanına giderdi, günlerden birinde masada askeri sorgu yargıcının celbi duruyordu. Ludmila'yı sorguya çağırıyorlardı. Anti-militarist faaliyetinden dolayı tutuklanma tehlikesi altında idi. Gizlice Paris'ten Londra'ya gitmeyi başardı.

"*İngiltere sınırı Folkestone'da titiz bir aramadan sonra sorguya davet edildim. Rusya'da pek çok kez sorgudan geçmiştim fakat İngiliz centilmenleri arasında karşılaştığım gibi böylesine iki-yüzlü-sinsi davranışla hiçbir zaman karşılaşmamıştım.*" diye anar Ludmila Stal.

Londra'da Ludmila Nikolayevna Stal, hapishanede fahişelerle aynı koğuşta tutulan Luiza Simonye'nin kurtarılması için basında enerjik bir kampanya yükseltir. O günlerde artık bakanlık koltuklarında yer alan Fransız sosyalistlerini deşifre eder. Bu "sosyalistlerin" Luiza Simonye'ye karşı alaylı tutumlarına dair haber İngiliz, İtalyan, İsviçre basınında dolaşmaya başladığı zaman, Fransız hükümeti bu defteri aceleyle kapatır ve Luiza Simonye'yi hapishaneden serbest bırakır.

1916 yılı sonunda Ludmila Stal Lenin'in verdiği görev üzerine, Rusya ile ilişkiyi düzenlemek ve literatürün nakliyesini oradan örgütlemek için Stockholm'e gider.

Rusya'ya Ludmila Nikolayevna Şubat devriminden sonra döner. Kadınlar arasında çalışmaya büyük bir güç verir, sık sık işçi toplantılarında konuşur. Sestroretskaya gidiş-geliş raporu için Petrograd komitesine gittiğinde, Lenin'in o gün Petrograd'a geleceğini öğrenir. Sestroretskaya'da Ludmila Stal havadisi işçilerle sevinçle paylaşır. "Lenin'i karşılamayı organize etmek için, Beloostrov'a gitmeli," diyen sesler her taraftan duyulur. Trenden bir vagon güçlükle sağlanır. Herkes Lenin'i karşılamak ister. Herkes için yer bulma olanağı olmadığından, seçim yapmak gerekir.

Beloostrov'da Vladimir İlyiç, sosyalist devrim için mücadeleye çağıran bir konuşma yapar. Beloostrov'dan Lenin ile aynı

vagonda gelen L. Stal bu karşılamayı şöyle anlatır. *"İşçilerin ve köylülerin hayranlık dolu selamlarının sonu gelmeyecek gibiydi. Tren sanki istemeye istemeye yavaş yavaş yürür. İşçiler kızıl bayraklarla yavaş yavaş gecenin içinde kaybolur. Başkente yaklaşıyoruz. İşte, Petrograd. Tüm kent Lenin'i karşılamaya atılıyor. Yığılıyorlar, çocuklar yüksek yerlere çıkıyorlar. Hayranlık dolu yüksek sesle "ura" haykırışlarının sonu gelmiyor. Krostand'lılar şeref kıtası oluşturuyor Lenin zırhlı trenden ünlü konuşmasını yapıyor. Yavaşça giden otomobilin arkasından koşuyor halk. Herkes İlyiç'in elini sıkmak, gönlünden kopanı söylemek, sevincini ifade etmek istiyor İşte yaşlı bir işçi koşuyor. Boynundaki kırmızı atkıyı çekip alıyor ve "İşte, al bunu, sakla ve çıkarlarımızı daima koru" diyerek Lenin'e sunuyor."*

Lenin'in ünlü Nisan Tezleri, Parti'ye ve Proletarya'ya, burjuva-demokratik devrimden, sosyalist devrime geçişin açık planını veriyordu. O tezlerin tartışıldığı Nisan konferansında Ludmila Stal delege idi ve onların savunulması için hararetli bir şekilde konuştu. Konuşmasında: *"Lenin'in şiarını kabul edince, hayatın kendisinin bize söylediğini yapmış olacağız."* diyerek fikrini ifade etti.

İşçilerin ve köylülerin Rusya'da iktidarı eline alabileceğinden ve proletarya diktatörlüğü kurabileceğinden şüphe duyanları şiddetle eleştirdi.

Ekim silahlı ayaklanmasının gergin hazırlık günlerinde L. N. Stal Kranştat'ta çalıştı, *"Kranstad Pravdası"*nı redakte etti, bolşeviklerin Kranştad komitesinin üyesi ve Ekim Devrimi'nden uzun süre önce bolşevik olan Sovyet İcra-Komitesinin üyesi idi. Ekim silahlı ayaklanması sırasında Kranştad Sovyeti 12 bin silahlı bahriyeli ve askeri, devrimci Petrograd'ın yardımına gönderdi. Başkente yaklaşma yerlerini korumak için Kranştadlılar "Yastreb" (Şahin) gemisini, "Zarya Svabodı" (Özgürlüğün Şafağı) zırhlı savaş gemisini ve Kışlık Saray'a hücumu başlatmaya yazgılı "Aurora" zırhlısını gönderdiler.

Ludmila Stal 1917 yılı Kasım'ında A. Kollontay, K. Nikolayeva, K. Samoylovna ve diğerleriyle birlikte Petrograd'da ilk kadınlar konferansını gerçekleştirir. Bu konferans MK'nin politikasını

selamlamak ve menşeviklerle sosyalist-devrimcilerin hükümetine katılmayı talep eden Zinovyev ve Kamenyev'in bozgunculuğunu rezalet çarmıhına germek için, kendi delegasyonunu Smolni'ye gönderir.

Ludmila Nikolayevna işçi kadınların bu delegasyonunun mitralyözlerle çevrili Smolni'ye gelişini ve Lenin tarafından kabul edilişini şöyle anar: *"Lenin'i hiçbir zaman böyle yorgun görmemiştim, fakat bizim konferanstan işçi kadın Klavdiya Nikolayeva söz alıp, bizi gönderen 80 bin işçi kadının destek vaat ettiklerini ve bozgunculuğu devrimin rezalet çarmıhına gerdiklerini söylediği zaman Lenin'in yüzü gülümseyişle aydınlandı."*

"Eğer işçi kadınlar bizimle yürürse, devrimin zaferi garantilendi." der Vladimir İlyiç.

1918 yılı başlangıcında Ludmila Nikolayevna Stal *"Soldatskaya Pravda"* (Asker Gerçeği) gazetesine redaktör olur, iç savaş yıllarında ise ordu gazetelerini ve Çekoslovakya, Kolçak ve diğer cephelerdeki bültenleri redakte eder ve keza ordunun politik bölümlerinde çalışır. Kızıl Ordu ile birlikte Rusya'nın kentlerinden, köylerinden geçer. Nikolo-Berezovka'da, Sarapul'da Elebuga'da Ludmila'nın çalışmaları hakkında sıcak anılar kalır. Ufa'da il komitesi üyesi, Vyatok'ta il komitesi büro üyesi ve 12. Ordu'nun *"Mücadele"* adlı gazetesinin redaktörüdür. Ordunun politik şubesinden onu, İşçi Kadınların Genel-Rusya Kongresi ve Köylerde Çalışma Konusunda Genel-Rusya Kongresi, sonra da Parti'nin VIII. Kongre delegeliğine seçerler. Sonrası Kuzey Kafkasya'da çalışma dönemidir. O burada, Birinci Kuzey-Kafkasya Konferansının, Dağlı İşçi Kadınların Birinci Kongresinin delegesidir. Daha sonra yeniden Moskova ve orada Komintern'in Uluslararası Kadınlar Sekreterliği'nde çalışma.

Ludmila Stal şaşırtıcı derecede hareketli, yorulmak-dinmek bilmeyen biridir, daima Parti'nin en zor işlerinin üzerine atılır. Dosdoğru, kararlı, zaman zaman hatta sert-keskindir, örgütlemeyi ve insanları peşinden sürüklemeyi bilir. 1921 yılı yazında Povolje'yi (Volga bölgesini) açlık kapladığı zaman, açlık çekenlere tahıl toplamak için Sibirya'ya gider. Sovyet iktidarının oluşum yıllarında

Parti görevlerini yerine getirerek bulunduğu bütün kentleri saymak zor fakat onun faaliyetlerinin merkezinde daima propaganda, kadınların örgütlenmesi ve basım işleri vardır. Sık sık yazar niteliği ile konuşmalar yapar. Onun tarafından daha çok çocuk broşürleri ve gazetelere, dergilere birçok makale yazıldı. "İşçi-Köylü Kadın Kütüphanesi" onun redaksiyonu altında çıktı.

Ludmila Stal ile sık sık karşılaşmam gerekiyordu. Ben onu, daima işe gömülmüş büyük bir politik ve aynı zamanda çok sade ve candan biri olarak tanıdım. Onunla 1933 yılında, Faros'daki -Kırım'ın mucizevî köşelerinden birindeki sanatoryum- karşılaşmam aklıma yer etti. Ludmila Nikolayevna Stal, büyük sempati duyduğu Blagoyeviye kız kardeşlerin -Bulgar Komünist Kadınların- eşliğinde parkta ve deniz kenarında sık sık geziyordu. Doğayı seviyor ve hassasça hissediyordu, güneşin batışını ve dalgaların kıyıya çarpışını ayrı bir hazla seyrederdi ve Kırım göğünün ve denizinin mucizevî renklerindeki ince ayırtları ile beni şaşırtırdı. "*Şuna bak, nasıl da parlak ateş gibi bir bulut. Böylesini Kuinca'nın tablolarında görmüştüm.*" ya da: *"Nasıl da firuze mavisi bir renk, tıpkı Ayvazovski'nin paletindeki bir fırça darbesi."*

Yakınlarına mektuplarında Güney'in güneşini, denizin kokusunu, dalgaların kıyıyı dövüşünü yazardı. Kırım'ı seviyordu, doğayı ve yaşamın güzelliğini seviyordu.

Ludmila Nikolayevna'nın duyarlılığı ve sadeliği, insanları ona doğru çekerdi. İşçi ve köylü kadınlar ayrıca-özellikle can atardı ona. Onlarda öğrenmeye hevesi uyandırmaya çalışır, öğrenmelerine ve yetişmelerine yardım ederdi. Her insandaki yeteneği sezmeyi bilirdi, onların kendilerini bulmalarına sık sık yardım ederdi. Yarı okur-yazar köylü kadını Vaşenzeva'ya kendi gücüne ve kabiliyetine inanmayı nasıl öğretebildiğini hatırlıyorum. Ludmila Stal'ın etkisiyle, Vaşenzeva kendi yaşam hikâyesini yazdı. Bu kitap sonraları "*Arinkina'nın Yaşamı*" adıyla basıldı ve işçi köylü kadınlar arasında büyük bir başarıyla kullanıldı.

Ludmila Nikolayevna Stal 1939 yılında öldü. O, yaşamak mücadele etmek demektir diyen insanlardandı, insanlığın ışıltılı geleceği için, komünizm için dövüşen mert savaşçıların şanlı Leninist öncülerindendi.

MARİYA MOİSEYEVNA
ESSEN

☆

S. BERDİÇEVSKAYA

☆

MARİYA MOİSEYEVNA ESSEN

☆

Mariya Moiseyevna Essen'in devrimci faaliyete başladığı dönem, unutulmaz Vladimir İlyiç Lenin'in yönetimi altında Parti'mizin, yeni tip bir partinin doğduğu, yapılanmaya başladığı zamandır.

Yirmi yaşlarındaki bir kız olarak girdi devrimci harekete, 19. yy. sonunda ve 20. yy. başında da Lenin'in yönetimi altında çalışmak, onun verdiği görevleri yerine getirmek nasip oldu ona.

Mariya Moiseyevna, Bolşevik Partisi'nin özellikle bu dönemde en aktif elamanı, profesyonel bir devrimci idi. II. Kongreden sonra Parti'nin MK'nın kadrosuna girdi, 1905-1907 yıllarının ilk Rus devrimine doğrudan katıldı.

Mariya Moiseyevna Essen, yoldaşlarının O'nu hatırladıkları partideki lakaplarıyla "Zver" (Vahşi), "Sokol" (Doğan), "Nina Livona", Brest-Litovsk'ta 1872 yılında küçük bir demiryolu memurunun ailesinde doğdu.

Aile büyüktü ve yoksulluk içinde yaşıyordu.

"*1881 yılı özellikle zordu. Ülkede açlık hüküm sürmekte idi, ekmek, odun, gıda maddeleri korkunç derecede pahalılanmıştı, babamın maaşı 7 kişilik aileye yetmiyordu. Annem bütün gücüyle çırpınıyordu fakat yoksulluk üstün geliyor ve bizde sürekli açlık çekiyorduk.*" diyerek anar Mariya Moiseyevna.

Mariya Moiseyevna çocukluğunda köy ilkokulunu bitirdi fakat daha sonra sistematik eğitim alması mümkün olmadı. Sahip olduğu büyük bilgiyi kendi kendini eğitmekle edindi. Kader, Mariya Moiseyevna'nın yüzüne gülmedi, çocukluk ve gençlik yılları ağır şartlar içinde geçti.

O yıllar hakkında, Mariya Moiseyevna: "Kitaplar ve doğa aşkı kurtardı, beni" diye yazar. Başlangıçta okuduğu her şeyi anlamasa da, gelişigüzel-sistemsiz, eline ne geçerse okur, fakat kitaplar eğitim eksikliğini gidermeye yardım eder.

Kendi kuşağının pek çok diğer kızları gibi, Mariya Moiseyevna da devrimci bilincinin biçimlenmesini etkileyen, Nekrasov'un, Çernişevski'nin ve diğer devrimci demokratların eserlerini seviyordu. "*Benim için Nekrosov, yaşamı kavramanın bitmez tükenmez kaynağı idi... Onun şiirlerini su gibi ezberliyorduk ve onları tekrar etmekten hiçbir zaman yorulmuyorduk... Bu, bizim yaşamımızın güzelliği idi*" diyerek yazar Mariya Moiseyevna anılarında.

Çerniçevski'nin "*Nasıl Yapmalı?*" romanına dair Mariya Moiseyevna tüm varlığını sarstığını söyler. "*Bu romanda işaret edilen, eski dünyaya meydan okuyan, yeni insanlar, yeni ideolojinin, yeni ahlakın ve muazzam iradenin insanları, örnek alınması gereken, kendilerinden bir şeyler öğrenilmesi gereken, canı gönülden izlenmesi gereken kişilerdir İnsanlığın büyük ideallerine göre inşa edilen, yeni yaşam uğruna amansızca mücadele, onurlu bir görevdir, uğruna yaşam feda etmeye acınmaz.*"

Mariya Moiseyevna yaşamının amacını, mücadele etmede, halkın kötü yazgısını değiştirmede, ona yararlı olmada görür.

"*Kitap bana, köhnemiş ücra ve sapa taşra bölgesinden ayrı, bir de mücadele dünyası olduğunu gösterdi... Sınırlanmamak, tam tersine halk yaşamının derinliğine nüfuz etmek, onu öğrenmek-incelemek ve zor yönlerini değiştirecek yolları bulmak gerektiğini anladım.*" diyerek yazmaya devam eder, Mariya Moiseyevna.

1891 yılında Rusya'da, 1881 yılındakinden daha büyük bir açlık patlak verir. O zamanın ilerici insanları, halkın felaketinin boyutlarını görerek, açlık çekenlere yardım etmeye çalışırlar. Mariya Moiseyevna, Ekaterinovka Samarskaya ilinin bir köyüne yollanır ve açlık çekenler için, L. N. Tolstoy'un topladığı paralarla açılan yemekhanede çalışır.

Köylülerin durumu korkunçtu. Bazen açların isyanı ortaya çıkıyordu. İsyancılar, süngü ve kamçıyla, hapishane ve kürek cezası ile yatıştırılıyordu.

Uzun açlık kışından sonra, insanları biçen tifo, kolera salgını başladı. Halkın felaketini sakince gözlemeye tahammül edilemezdi. Hastaların bakımıyla ilgili ilk bilgileri alınca Mariya Moiseyevna 1892 yılında yeniden Ekaterinoslav'a (Dnyepropetrovsk'a) gitti ve kolera barakasında çalışmaya başladı.

Halkın sınırsız ıstırabını gözlemleyen Mariya Moiseyevna, halk yazgısını kolaylaştırmanın nasıl mümkün olduğu üzerinde gittikçe daha sık düşünür. Bu soru genç kızı heyecanlandırıyor fakat o buna cevap veremiyordu.

Salgınla mücadele çalışmasından sonra Mariya Moiseyevna işçi olmaya karar verir ve diğer işçi kadınlar gibi gayri insani sömürüye uğrayacağı şapka atelyesine girer. Yoğun sezonda kadın şapkacılar günde 18 saat çalışıyorlardı, geri kalan zamanda da daima işsizlik korkusu altında yaşıyorlardı.

Ekaterinoslav'da, Mariya Moiseyevna devrim yoluna koyulur. Sosyal-demokrat bir öğrenci kanalından illegal parti literatürü alır. K. Marx ve F. Engels'in "*Komünist Manifesto*"su, Marx'ın "*Kapital*"i eline geçer. Üyeleri inatla bu konuları inceleyen-öğrenen, yerel sosyal-demokrat derneğe girer. Kendi anılarında Mariya Moiseyevna şöyle yazar: *"Kendimizden geçercesine okumuştuk "Kapital"in birinci cildini. Zordu, fakat teslim olmamıştık... Çağların bütün hikmeti bizim için bu kitapta yoğunlaşmıştı. İnsan toplumunun tüm tarihinin felsefesi, gelişiminin kanunları bunda idi. Kapitalist toplumun tüm ayrıntılarıyla tahlili, sınıflar mücadelesi, gelecekteki devrimde işçi sınıfının rolü onda verili idi."*

Daha geniş eylemler Mariya Moiseyevna'yı çeker ve büyük işletmelerin ve atelyelerin bulunduğu Odesa'ya gitmeye karar verir.

Yaklaşık iki yıl, Odesa'nın çeşitli atelyelerinde çalışır ve aynı zamanda toplumsal kütüphanede devrimci hareketin tarihi, ekonomi-politik üzerine kitapları, Plehanov'un felsefe çalışmalarını gözüne kestirerek daha büyük bir gayretle uğraşır.

1896 yılında Mariya Moiseyevna, sosyal-demokrat Galubyevi'lerle tanıştığı ve arkadaşlık ettiği yer olan Sartov'a gelir. Burada Marksist çevrenin çalışmalarına katılır ve çok geçmeden de propaganda çalışmasını kendisi sürdürmeye başlar. Ken-

disini tamamen parti çalışmasına vermeyi, profesyonel devrimci olmayı hayal eder. Mariya Moiseyevna, devrimci çalışma tecrübesi kazanmak için daha büyük parti organizatörleri ile ilişki arar. Bu amaçla 1897 yılı sonunda, Kiev-"İşçi sınıfının özgürlüğü için mücadele birliği"ne üye olacağı yere, Kiev'e gelir.

Birlik, Rusya'nın büyük merkezi ile ve "Emeğin Kurtuluşu" grubunun yurt dışındaki unsurlarıyla bağlantılı idi. İşletmelerin ve demiryolu atelyelerinin işçileri ile ilişkisi vardı.

Kendi propaganda çalışmasında Mariya Moiseyevna dinleyicilerini materyalist dünya görüşü ile tanıştırmaya çalışır, onlara sınıf mücadelesini, sosyalizm için mücadelede işçi sınıfının rolünü anlatır. Grev hareketine de aktif bir biçimde katılır; diğer sosyaldemokratlarla birlikte greve çıkan işçilerin taleplerini hazırlar-işler, teksirde bastıkları bildirileri düzenler ve işçiler arasında dağıtır.

Yeraltı çalışmasında biriktirdiği tecrübeyi Mariya Moiseyevna, çok sayıda işçinin olduğu herhangi bir büyük sanayi bölgesinde kullanmak ister. Ural onu çeker. RSDİP'in I. Kongresinden kısa bir zaman önce, Petersburg'daki "İşçi sınıfının kurtuluşu için mücadele birliği"nden yoldaşlarla Ural'da Parti çalışmasının örgütlenmesine ilişkin danışmalarda bulunmak için, Petersburg'a yollanır. Onlar, onun Ural'a gitme niyetini ve o bölgeye yönelik hazırladığı çalışma planını onaylar, illegal parti literatürü ve yoldaş adresleri sağlarlar. Petersburg'daki "İşçi sınıfının kurtuluşu için mücadele birliği", Mariya Moiseyevna'ya her türlü yardım sözü verir. Ural'a gittikten sonra, çok geçmeden ona, Parti'nin I. Kongresinin materyallerini gönderirler, yeraltı matbaası için gerekli teçhizatı sağlayarak, düzenlenmesine yardım ederler.

Mariya Moiseyevna, Ekaterinburg'a (şimdiki Sverdlovsk'a) yerleşir ve diğer yoldaşlarla birlikte propaganda çalışmasını yaygınlaştırır.

Anılarında şöyle yazar Mariya Moiseyevna: "*Birlikte okuyarak sohbet etme metodunu değiştirdim, asıl olan hızla pratik çalışma içine çekmekti. Dernekçiler işçilerle ilişki kurmama yardım ettiler, toplantılar organize ettiler, teksir için materyal verdiler, bildirilerin basımı için güzel bir yazı ile yeniden yazdılar, sonra,*

basılınca da uygun düşen yerlere yapıştırmak için fabrika ve atelyelere yöneldiler"

Çok geçmeden Ekaterinburg'da, Ural'daki ilk sosyal-demokrat örgüt kurulur. Verhne-İsetski fabrikasının, Zlokazovski çuha fabrikasının, Yatis atelyesinin, demiryollarının işçileri örgüte girer. Sosyal-Demokrat D. Kremlev kanalından Madencilik Okulu dinleyicilerinin, -maden ocağı ve atelye işçileri arasında ilişkileri olan Siromolotov, Varniçyev, Yakobson, Loskov, Savatin ve diğerlerinin- çalışmaya katılmaları sağlanır. İşletmelerde, üyeleri illegal çalışmaya cezbedilen gençlik dernekleri kurulur. Onlara çeşitli görevler verilir, onlar da azimle yerine getirir.

İşçi toplantıları kural olarak şehir dışında ormanında gezi görüntüsü altında düzenlenir.

1898 yılı 1 Mayıs'ında Ural'da, ilk defa, 1 Mayıs'ın önemini, işçi sınıfının sömürülüp ezilişini ve haktan hukuktan yoksun oluşunu, köylülüğün perişanlığını, ülkenin büyük merkezlerindeki işçi sınıfının mücadelesini anlatan bildiri, "*Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz!*" şiarı ile dağıtılır.

Bildiri: "Kahrolsun mutlakiyet, Yaşasın Sosyal-Demokrat İşçi Partisi!" sloganı ile sona eriyordu. Bu bildiri teksir ile çoğaltılmış ve gece vakti fabrikalara, atelyelere, telgraf direklerine yapıştırılmıştı.

Çok geçmeden, aynı şekilde "Ural İşçilerine!" başlığıyla bir bildiri daha yayınlandı. Bu bildiri işçi sınıfının görevlerine dair kendi türünde bir manifesto idi.

Ekaterinburg örgütü, Zlatoustom, Votkinski, Kusinski ve Sısertski fabrikaları ile bağlantılı idi. Sosyal-demokratların Genel-Rusya kongresine çağrı yapmak ve yerel örgütü biçimlendirmek niyetinde idi. Komite matbaa kurma görevini, kendi önüne koymuştu.

Matbaada çalışan Emelyanov işçilerinin yardımı ile puntolar hurufat (matbaa materyali) toplamaya başlarlar. İki ay içinde iki pud'dan[1] fazla toplanır fakat bu matbaa için azdır ve Mariya Mo-

1 Pud: Eskiden Rusların kullandığı 16,3 kg'lık bir ağırlık birimi.

iseyevna Petersburg'a yollanır. Yolda Samara'ya, yayını tasarlanan "*Proletarya Mücadelesi*" derlemesinin yazı kurulunun olduğu yere uğrar.

Matbaa için eksik kalan donanımı Ekaterinburg'a ulaştırmak yeterince riskli idi, fakat pek çok telaştan sonra, yük yerine ulaştırıldı. Nihayet, Çelyabinsk'e yakın Bişkil'de altın madenlerini yöneten N. N. Kudrin'in yardımı ile matbaa örgütlendi.

Bu, Ural'daki iyi donanmış ilk yeraltı matbaası idi.

Başlangıçta Mariya Moiseyevna matbaa işini başka yoldaşlara aktarıp, Ekaterinburg'da kalmak istiyordu ancak hemen hemen tüm örgütün yıkımı neticesinde Ekaterinburg'dan Bişkil'e gitti ve tamamen matbaa işine koyuldu.

Mariya Moiseyevna, Samara'ya gider gelir, işçi hareketine dair, köyde çalışmaya dair makaleler alır. Kudriniy ve diğer yoldaşlarla beraber derlemeyi toparlamaya ve yayınlamaya başlar. Elbet tüm bu çalışma sıkı gizlilik içinde yürütülür.

Matbaada, Mariya Moiseevna dizgi işini öğrendi. Bu daha sonraları da işine yaradı: Cenevre'de bir süre "*Iskra*"nın matbaasında dizgici olarak çalıştı.

600 nüsha basılan "*Proletarya Mücadelesi*" derlemesi, örgütlerde dağıtılmak üzere Petersburg'a gönderildi. Ele geçme tehlikesi yüzünden matbaa, örgütün görevlilerinden birinde -matbaa ile ilişkili Demonov'da- saklanmıştı. Oysa o bir provokatörmüş ve matbaa örgütlenmesine katılan herkesi, ilk sırada da Mariya Moiseyevna'yı ele verdi.

Mariya tutuklanır ve Ufimskaya hapishanesinde hemen hemen iki yıl yalnız başına kalır. İlk altı ayda ona kitap bile vermezler. Sonra İncilleri ve Marx'ın "*Kapital*"inin üçüncü cildini olağan bir ders kitabı sayıp verirler. Mariya Moiseyevna, muazzam bir keyifle "*Kapital*"i derince incelemeye girişir.

Bir gün hapishane gardiyanı ile arasında çatışma meydana gelir. İdare de, onu hapishane hücresine koymaya karar verir. Mariya Moiseyevna bu talimata uymayı reddeder ve direneceğini ifade eder. Onu zorla hücreye taşımaya kalkıştıkları zaman karyolanın kenarına yapışır. Birdenbire, karyoladan kopan bir demir parçası,

Mariya Moiseyevna'nın elinde belirir. Gardiyanlar korkarlar ve koridora kaçışırlar. Onlar koğuştaki tüm eşyaların çıkarılmasını, tutukluya sadece kuru ekmek ve su verilmesini, sıcak yemekten, mektuplaşmaktan mahrum edilmesini emrederler. Bu rejim iki aydan daha fazla sürer.

Mariya Moiseyevna hastalanır. O zaman, hapishane doktorunun ısrarı üzerine O'nu revire naklederler, havalandırmaya çıkarmaya başlarlar, yatağını geri verirler. Hızla iyileşmeye başlar.

Soruşturmanın sona ermesi üzerine Mariya Moiseyevna'yı 5 yıl süreyle Doğu Sibirya'ya sürerler.

Aleksandrovsk'a kadar genellikle adi suçlularla tıklım tıklım dolu tutuklular treninde gidilmesi gerekti. Sonra sürgünleri yağmurda, çamurda zar zor soluklandırarak jandarma nezareti altında sevk ettiler.

Krasnoyarsk'ta, Mariya Moiseyevna'yı hapihaneye yollar ve tek kişilik hücreye koyarlar. Burası, fareli karanlık bir yerdir. Anılarında şunları yazar: "*Ruhumda fareye karşı, hapishane idaresine karşı, sistemin bütününe karşı kudurmuşça öfke kaynıyor. Hayır, kendimi farelere yedirtmeyeceğim. Mücadele edeceğim. Bütün uzun gece boyunca demir parmaklıklı pencerede asılı durdum, her dakika durumumu değiştirerek, kendimi gevşetmeden, mümkün olduğunca çok gürültü yaparak, en sırnaşık fareleri tekmeleyerek kovaladım.*"

Mariya Moiseyevna, Krasnoyarsk'da kendisini Yakutiya'daki Olegminsk kentine gönderdiklerini öğrendi. Yayan yürünecek ve Lena nehrinde sallarda gidilecek uzun bir yol vardı. Bu durum, düşünmeye bir an bile ara vermediği kaçma işini zorlaştırıyordu.

1901 yılı Aralık ayında Aleksandrovsk'a gelir, sürgün yerine ise 1902 yılı Haziran'ında varır. Mükemmel bir ses sahibi, neşeli ve şendir, yolun güçlüklerine, kötü yiyeceklere ve konvoyun sarhoş komutanı ile çatışmaya rağmen Mariya Moiseyevna insanlara gayret ve şevk verir.

Sürgün yerine gelince, ne pahasına olursa olsun kaçmaya karar verir. Demiryolundan binlerce verst[1] mesafeden kaçmak çok

1 Verst: Mesafe birimi,1,066 km.

zordur, fakat Mariya Moiseyevna düşüncesini bir kenara atmaz. Sürgün kolonisinden yoldaşları ile planını paylaşır. Onu hararetle desteklerler ve o da kaçışa hazırlık yapmaya başlar.

Özellikle, Olekminsk'den alınan Leninist "*Iskra*"nın nüshası sürgünleri harekete geçirtir. Gazetenin her sayısı hararetle tartışılır. "*Iskra*"nın örgütleyici güç olmaya başladığı, Lenin'in yönetimi altında güçlü devrimci bir partinin yaratılmakta olduğu açıktır. Sürgünde uzun yıllar oturmak ve bitimine kadar pasif bir şekilde beklemek dayanılacak gibi değildir.

Mariya Moiseyevna ısrarla yoğun bir şekilde kaçış hazırlığı yapar. Bunun için paraya ihtiyaç vardır. Yeraltı matbaası davasından Mariya ile birlikte tutuklanan ve sürgün yerinden kaçan yoldaş Nikolay Nikolayeviç Kudrin yardımına yetişir. Lena buzla kaplandığı zaman İrkutsk'tan, Olekminsk'e gelir. Lena'da buzların arasında kayıkta 2000 verst kateder ve ona kaçış parasını getirir.

Manastırdan kaçan genç bir rahibeden kimlik temin ederler. Tabanı iki katlı bir kızak yapılır. Mariya Moiseyevna yolda, birinci ve ikinci tabanlar arasında yatar. Onun orada bulunduğunu arabacı bile fark etmez. İrkutsk'a yaklaşınca Mariya Moiseyevna artık açıkta gider, fakat tehlike henüz geçmemiştir. Hemen hemen iki hafta atlarda giderler. Bu yolculuk tüm gücünü yıpratır. *"Fakat fizikî sıkıntılardan daha çok başarısızlık ihtimaline dair düşünce azap veriyordu. Uzun yolun can sıkıntısını dağıtacak hiçbir şey yoktu. Kızaklar kapalı idi ve ilerde sadece karlı, bomboş yol görünüyordu. Gündüz gece koşturuluyordu."* diye yazar Mariya Moiseyevna anılarında.

İrkutsk'dan Mariya Moiseyevna artık vagondan çıkmadan, uykusuzluğunu gidererek trenle gider. Böylece Voronoj'e varır. Burada eski yoldaşlardan, sınırdan geçmesini sağlayacak yeraltı ilişkisini öğrenir. Parti göçmenliğinin merkezi olan Cenevre'ye gelir. Orada, "*Iskra*" taraftarlarının girdiği sosyal-demokrat grubu bulunmaktadır. Mariya Moiseyevna, Cenevre'ye, "*Iskra*" yazı kurulu ile bağlantı kurmak için, parti belgeleri ile tanışmak için, Iskracı örgütlerden birine yönelmek için gelir.

Cenevre'de Mariya Moiseyevna V. İ. Lenin'le tanışır. Bu tanışma üzerinde olağan dışı güçlü bir etki bırakır. Anılarında şöyle yazar: "*İlk karşılaşma anından itibaren gerçek bir lider, muazzam akıllı, bilgili ve iradeli bir insan ve yanında kendinizi derhal sade ve serbest hissedeceğiniz mükemmel bir yoldaş izlenimi bıraktı*".

O günlerde "*Iskra*"nın yazı kurulu partinin program ve tüzük projesini tartışıyordu, çeşitli sosyal-demokrat gruplarların temsilcileri ile hararetli tartışmalar yürüyordu. Parti yaşamı çok yoğun akıyordu, Batı Avrupa partilerinin sakin yaşam örneği gibi değildi. Mariya her şeyi daha derinden öğrenmek ve anlamak, yeri geldikçe söylenir söylenmez kavramak istiyordu. Cenevre'de bunun için her olanak vardı. Mariya Moisayevna da Lenin ve Plehanov'un çalışmalarını adamakıllı öğreniyordu.

Birtakım ilkesel sorunlar üzerinde Lenin'le sohbet eder. Bunu şöyle anlatır: "*Lenin'le sohbetler, parti üyelerine karşı istisnai derecede dikkatli davranışları, gerek Marksizm'in teorisi ile gerekse devrimci mücadele pratiği ile bağlantılı sorunları tüm ayrıntısıyla her yönden çözümleyebilmesi, bizi sağlamca silahlandırıyordu. Bu sohbetler bizler için, Parti'nin sıradan üyeleri için gerçek bir Marksist okuldu*".

1902 yılı sonunda Mariya Moiseyevna, Petersburg *Iskra* komitesine çalışmaya gönderilir. Mariya Moiseyevna, şu ya da bu Parti görevlisinin Rusya'ya gitme sorunu çözümlendiği zaman, Lenin'in onlarla sohbet ettiğini, öğütler, somut direktifler verdiğini anlatır.

Petersburg'da, Mariya Moiseyevna propaganda çalışmasıyla uğraşacaktı. Gelmesi ile birlikte vakit kaybetmeden bu işe girişir, fakat gerekli belgeleri olmadan ikametgâh kaydı yaptıramaz. Saratov'lu kız arkadaşı Yevgenye Semenovna'nın yardımıyla, -asilzade Deşina Zinaida Vasilyevna adına- bir nüfus cüzdanı edinmeyi başarır. O adla Mariya Moiseyevna kendisine, sesini eğitmeye gelen bir ses sanatçısı süsü vererek ikametgâh kaydını yaptırır. Petersburg merkezine yerleşir ve kendisini tamamen Parti çalışmasına verir.

Petersburg komitesinde Mariya Moiseyevna propagandanın örgütlenmesiyle uğraşır. Komite sekreteri E. D. Stasova'dır. İşçi mahallelerinde komitenin geniş bağlantıları olup, propaganda çalışmasına büyük bir dikkat ayırıyordu. 1903 yılı baharına doğru işletmelerde pek çok propaganda çevresi oluşturulur, bu çevrelerin üyeleri bir süre sonra propaganda çalışmasını artık kendileri sürdürürler.

Marksizm propagandasının sürdürüldüğü dernek örgütlerinin yanı sıra, komite yerel örgütçüler kanalından fabrikalardaki işçi hareketini yöneten, *Iskra* yanlısı hücreler kurar.

İşçiler, Petersburg *Iskra* komitesinin fikrini ve öğütlerini dinliyordu. İşçilerin açık gösterilerine hazırlık, Parti çalışmasının önemli bir momenti oldu.

Iskra komitesi, 1903 yılı 1 Mayıs gösterilerine hazırlanırken, eylem birliği için, -sloganları tartışmak, konuşmacıları, semtleri belirlemek için-, bütün sosyal-demokrat örgütlerin ortak toplantısını düzenlemeye karar verir. Fakat toplantıya bir de provokatör sızar ve toplantının tüm katılımcılarını tutuklarlar.

Mariya Moiseyevna, eğer kendisini tanıyacak olurlarsa ve Yakut'daki sürgünden kaçtığını ve başkasına ait nüfus cüzdanı ile yaşadığını polis tespit edecek olursa, en iyi ihtimalle Yakut'a daha uzun bir süreyle yeniden sürgün edileceğini ve belki de Petropavloski ya da Shlisselburg kalesine hapsedileceğini biliyordu.

Fakat konu, beklenmedik bir şekilde tersine gelişti. Asilzade kökenli oluşu ve müzikle uğraştığını gösteren nüfus cüzdanı sayesinde jandarmalar Mariya'nın toplantıya tesadüfen karıştığına karar verir. "Sizin ne işiniz var burada, sosyete kızı, geleceğin asilzadesi, hangi gösteriyle, hangi işçiyle ne işiniz var." der ona jandarma komutanı.

Birkaç ay sonra Mariya Moiseyevna serbest kalır. İçişleri bakanlığının üç yıllığına Olonetskaya iline sürülmesi önerisine karşın onu polisin açık gözetimi altında Odesa'ya sürgün ederler. Jandarma idaresinden geçiş belgesi alması gerekir. Yoldaşları oraya gitmemesi ve saklanması konusunda ısrar ederler, fakat Mariya Moiseyevna, geçiş belgesi almanın ve jandarmaların gözünün

önünde ayrılıp gitmenin, onların dikkatini uzun süre körelteceğini kavrayarak, risk alarak jandarma idaresine gider. Jandarma idaresinde gergin dakikalar geçirir, fakat gelecekteki illegal faaliyeti için özgürlüğüne kavuşur.

Mariya Moiseyevna sürgünden artık II. Kongreden sonra döner. Kongrenin seçtiği MK üyeleri Kiev'dedirler. Yeni görevler için oraya gitmeye karar verir.

Kiev'e gitmeden önce Mariya Moiseyevna, Iskra yanlısı yönelişin "ekonomistler" üzerindeki zaferi neticesinde Lenin'in ve eski "*Iskra*"nın çizgisinin desteklenmesine dair tavır alan Petersburg komitesinin oturumunda bulundu. Parti'nin II. Kongresine dair bilgiye, komite henüz sahip değildi. Kongredeki bölünme kongre için beklenmedik bir durumdu. Komitenin üyeleri kongre kararlarına azınlığın karşı çıkacağından ve bu nedenle parti örgütlerinin sağlamlaştırılması üzerinde ciddîyetle çalışılması gerektiğinden emindi. Lenin'in işaret ettiği gibi gerçek devrimci bir Parti'nin, yeni tip bir Parti'nin yaratılması için devrimci mücadeleyi yaygınlaştırmak gerekiyordu.

Mariya Moiseyevna, izleniyor olduğunu bilerek Kiev yerine önce Odesa'ya gitti. Yolda ajanlardan sıyrılıp kurtulmaya çalıştı, yerine ulaşınca Deşina adına nüfus cüzdanını ve geçiş belgesini yaktı ve dış görünüşünü tanınamayacak derecede değiştirdi (sarışınken, esmer oldu.) Jandarmaların izini kaybettiğine kanaat getirince Kiev'e gitti. Burada Mariya Moiseyevna, İnna Hristoforna adıyla bir otele yerleşti.

MK üyeleri, kongrenin delegelerine -Zemlyaçka'ya ve D. İ. Ulyanov'a- II. Kongrenin kararları hakkında Mariya Moiseyevna'yı bilgilendirme ve materyalleri ile de tanıştırma görevini verir.

Mariya Moiseyevna, her şeyi, kongrede neler olup bittiğini, kongrenin çalışma sürecinde hangi görüş ayrılıklarının ortaya çıktığını, mahalli komitelere ilişkin olarak çoğunluğun hangi tavrı aldığını vb. ancak burada yoldaşlardan öğrendi. Rusya'daki MK üyelerinin, onu diğer yoldaşlarla birlikte MK kadrosuna seçimsiz olarak aldıklarına dair bilgiyi de yine ilk kez ancak burada edindi. MK üyesi G. M. Krcicanovski'nin bazı kentleri, kongrenin kara-

rıyla ilgili raporla dolaşma teklifini Mariya memnuniyetle kabul etti.

Bu yolculuk esnasında Mariya Moiseyevna kongre çalışmasına dair raporlar üzerinden konuşmalar yapar, yoldaşları MK'nın çalışma planıyla tanıştırır, komitelerin kadroları ile bizzat tanışır, ihtiyaç durumuna göre görevlilerinin yeniden dağıtımını örgütler.

Komitelerin çoğunluğu bolşeviklerin ilkesel çizgisini onaylıyordu.

Yurtdışı merkezine gönderdiği haberlerinde Mariya Moiseyevna Parti örgütlerinin, Kongre kararlarını benimseme ve MK'ye bağlılık kararları aldığını yazıyordu. Çalışmanın canlandığını, işçilerde Parti'ye eğilimin kuvvetlendiğini, parti literatürüne talebin arttığını, işçilerin açık gösterilere yönelik eylemlere can attığını belirtiyordu.

Beş ay içinde Mariya Moiseyevna 15 kentte bulundu ve bazılarını iki kez olmak üzere 15 komiteyi ziyaret etti. Ajanlar adım adım izliyorlardı onu. Onları atlatmak için her türlü kıvraklığa başvurması gerekiyordu. Kâh, gizli polisin "Şahane" diye lakap takmasına neden olacak kadar sosyetik hanımefendi gibi giyiniyordu, kâh birdenbire elinde bohça köylü kadını tipinde beliriyordu.

Kentlerin dolaşılmasından sonra Merkez Komite, Parti çalışmasının Rusya'daki gidişatına dair rapor vermek üzere Cenevre'ye, Lenin'in yanına gitmesini ve Rusya'ya çağrılan MK üyesi Lengnik'in yerini de geçici olarak almasını önerdi Mariya Moiseyevna'ya.

1904 yılı Şubat'ı başında Cenevre'ye gitti. Oradaki durum son derece gergindi. Menşeviklerle keskin bir mücadele yürüyordu. Rusya'da, Parti örgütlerinin mutlak çoğunluğunun doğru tavırlar aldığına dair haberi Lenin sevinçle karşıladı.

Mariya Moiseyevna, Leninist konumda sımsıkı duruyordu.

N. K. Krupskaya anılarında: "*Essen, menşeviklerin yarattığı moral bozukluğunu dağıtan dinçliği-şevki getirdi. Sürgünden kopup, özgürlüğe kaçan "Vahşi", etrafındaki herkese bulaştırdığı enerji ile dolu idi. Onda, hiçbir şüphe, hiçbir sallantı izi yoktu.*

Bölünme nedeniyle için için soluyana, surat asana her türlü sataşıyor, başlarına kakıyordu."[1]

1904 yılı 1 Mayıs'ına doğru bolşevikler, menşeviklerle ortak bildiri yayınlamaya, uluslararası proletarya önüne tek cephe halinde çıkmaya karar verir. Bildiri taslağı Lenin tarafından hazırlanır. MK taslağı onaylar. Mariya Moiseyevna, bu konuda Plehonov'un onayını almakla görevlendirilir. Yanına varıldığında, Plehonov, MK'ye çullanır. Mariya Moiseyevna itiraz eder. Plehonov'a, Rusya'daki işçilerin moral durumunu, Parti örgütleri çoğunluğunun II. Kongre kararlarını destekleme yönünde aldıkları kararları, Parti örgütlerinin partili yaşamın karmaşık sorunlarını kendileri çözebilecek denli yetiştiklerini vb. anlatır. Plehonov'u sinirlendirmemesi ve bolşeviklerin yürüttüğü çalışma ile ilgilenmesini sağlamaya çalışması yönünde Lenin'in verdiği görevle sakin bir şekilde konuşur. Fakat bundan hiçbir sonuç çıkmaz. Plehonov, birlikte çalışmaya dair tüm önerileri reddeder.

Menşeviklerle görüş ayrılığı o denli kuvvetlenir ki, Lenin, bir yayın organı kurmak ve Parti'yi III. Kongreye çağırmaya hazırlanmak gerektiğine dair soruyu ortaya koyar.

1904 yılı Ağustos başında Mariya Moiseyevna, "22. Konferans" adıyla bilinen, Bolşeviklerin I. Konferansına katıldıktan sonra, III. Kongreye hazırlık çalışmalarını yönlendirmek için Rusya'ya gider. Rusya'ya gitmeden önce de Lenin'in verdiği görevle, bolşeviklerin gazetesi "*Vperyod*" (İleri) gazetesinin yazı kurulundaki çalışmaları hakkında bolşevik-edebiyatçılarla görüşmeler yapmak için Paris'e gider.

Kendi anılarında Mariya Moiseyevna, Vladimir İlyiç Lenin'le yurtdışındaki buluşmalarını olağanüstü canlı bir şekilde aktarır. Onunla çalışmanın nasıl bir mutluluk olduğunu hayranlık ve heyecanla anlatır.

Parti'nin III. Kongresinin hazırlıklarına katılmak Mariya Moiseyevna'ya nasip olmaz. Provokatör Citomirski'in ihbarıyla

1 N. K. Krupskaya, *Lenin'den Anılar*, Devlet Yayınları, 1957, sayfa 83.

Rusya hududunda tutuklanır ve Petersburg ön tutukluluk evine gönderilir

Mariya Moiseyevna'nın tutuklanışını Lenin ve Krupskaya gecikerek öğrenir. Nadejda Konstantinovna 14 Ağustos'da Moskova komitesine, L. H. Gobi'ye şöyle yazar: "*Zver (Vahşi) -Essen- yakalandı. İşlerin gidişatını bildirin... Hapishane ile bağlantı var mı? Zver hakkında bilmediğiniz ne var? 19/VII bunu sorduğumuz yerdeki mektup alındı mı?*"

Mariya İliniçna'ya mektubunda Nadejda Konstantinovna şunları sorar: "*Şahin hakkında ne biliyorsanız yazın. Morali nasıl?*" 30 Ekim'de Gobi'ye mektubunda Nadejda Konstantinovna: "*Şahin hakkında bildiğiniz her şeyi, onunla mektuplaşıp mektuplaşmadığınızı en ayrıntılı bir biçimde yazın.*"

Mariya Moiseyevna hapishaneden Cenevre'ye yazdığı mektupta tutuklanışım anlatır ve Berlin'deki nakliye grubu içinde provokatör bulunduğuna dair uyarır. Bu mektup ele geçer ve adreslerine ulaşmaz. Bu mektupta Mariya Moiseyevna devrimci mücadelenin dışında yaşayamayacağını belirtir. "*Yaşam bensiz de elbet yürür, bunu biliyorum, fakat bana gelince bu yaşamın dışında kalmak, yaşamak değildir.*"

Mariya Moiseyevna hapishanede kendi adını açığa vurmadı. Rusya'ya Uvarova adına düzenlenen pasaportla gelmişti. Elindeki fişlere göre polis, onun Deşina ve Gobi olduğu hükmüne vardı. Mariya kabullenmedi. O zaman, O'nu bir serseri gibi yargılamaya karar verdiler. Ancak bu, birkaç yıl kürek cezası (ağır iş cezası) almak demekti. Bunun üzerine Mariya Moiseyevna gerçek adını söylemek zorunda kaldı.

Mariya Moiseyevna'nın "Parti üyesi, MK üyesi olduğu ve Parti'de önemli bir rol oynadığı" polis idaresi tarafından tespit edildi. Fakat ellerinde maddî delil olmadığından içişleri bakanlığı, 5 yıl süreyle en uzak kuzeydeki Arhangelskaya iline sürgün eder. Sibirya'ya sürgün edilmemiş olmasının nedeni ise, o günlerde Japonya ile savaşıldığından Uzak Doğu'daki yolun asker sevkiyatı nedeniyle kapalı olmasıydı.

Mariya Moiseyevna'nın hapishanede Lenin ve Krupskaya'dan aldığı mektupta, Parti'de işlerin gidişatını, bolşevik gazete "*Vperyod*"un çıkmaya başladığını, olumlu pek çok gencin ortaya çıktığını yazıyorlardı. Bu mektupta Lenin'in bir ek notu da vardı: "*Bolşevik komiteleri birleşiyorlar, artık büroyu tuttular, şimdi de organ onları tamamen birleştirecek. Hurra! Moralini bozma, şimdi biz gittikçe daha çok canlanıyoruz ve canlanıyoruz. Şöyle ya da böyle, azcık daha erken ya da azcık daha geç sizi doğrudan doğruya göreceğimizi umut ediyoruz... Sizinle bizlerin o kadar da yaşlı olmadığımızı biliyorsunuz, her şey henüz ileride. Sizin Lenin.*"

Jandarmalar eşliğinde Arhangelskaya kentine giderken, yeni pek çok şey öğrendi. 1905 yılı Ocak olayları sırasında hapishanede iken, Mariya Moiseyevna ülkeyi kaplayan hareketin tüm genişliğini bilemezdi, hapishane gittikçe daha çok sayıda tutuklu ile doldukça, Ocak olayları bozgunla neticelenmiş gibi gelir ona.

"*Vperyod*" gazetesinin yerine, Parti'nin III. Kongre kararı uyarınca bolşevik "*Proletarya*"nın çıkmaya başladığını, trenin tutuklular vagonunda iken öğrendi. Gazete, devrimci hareketin sadece büyük sanayi merkezlerinde değil, köylülerin arasında da, orduda da, deniz kuvvetleri filosunda da büyüdüğünü yazıyordu. Gazete elden ele dolaşıyordu. Meydana gelen olaylar üzerine insanlar hararetle tartışıyorlar, muhafızlardan çekinmeden kendi görüşlerini açıkça ifade ediyorlardı. Bazı muhafızlar köylü hareketlerini, grevleri ilgiyle dinliyordu. İdarecilerin yaklaşması durumunda tutukluları uyarıyorlar, gazeteleri ve broşürleri saklıyorlar, tartışmaların ve politik ayrılıkların özünün, keza politik partiler arasındaki farkın açıklanmasını rica ediyorlardı.

Holmagori'ye gelince Mariya Moiseyevna, sağlığının bozukluğuna dair hapishane doktorunun verdiği tıbbi raporu yerel polis müdürüne gösterir, bunun üzerine bir hafta Holmagori'de kalmasına izin verirler. Polis müdürü, Mariya'nın kalacak olduğu Verkolskoye köyünün ölümcül bir yer olduğundan, oraya erkeklerin bile sürgün gönderilmediğinden bahisle sürgün yerinin yanlışlıkla belirlenmiş olup olamayacağını açıklığa kavuşturmak ister.

Bir hafta geçtikten sonra, Mariya Moiseyevna çamaşırlarının yıkanmakta olduğunu bahane ederek Holmagori'de bir gün daha kalmasına izin verilmesini rica eder, gece vakti iki sürgün yoldaşının yardımı ile kayıkla Arhangelsk'e kaçar, sonra da Petersburg'a ulaşır. Önce MK bürosunda, sonra Leninist konumunu sımsıkı sürdüren ve merkezi organ "*Proletarya*"yı destekleyen Petersburg komitesinde çalışır.

1905 yılının devrim günlerinde, toplantıların, mitinglerin, sunumların yapılabilmesi için, Eylül başında yükseköğrenim kurumlarının açılmış olması muazzam bir rol oynar. Petersburg komitesi Mariya Moiseyevna'ya tüm öğrenci örgütlerinin çalışmalarını yönetme görevini verir. İşçi ve öğrencilerin toplantılarını örgütler, konuşmacıları seçer, konuları işaretler, sunumcuları, ajitatörleri Petersburg komitesinin kararları yönünde materyallerle, ileri sürülen şiarlarla, vb. donatır ve bilgilendirir.

Bundan başka Mariya Moiseyevna'ya savaşçıl militanların örgütlenmesi üzerinde çalışmayı güçlendirme görevi verilir. Müfrezelerin biçimlendirilmesi büyük bir çaba ister, silah yetmemektedir, elde edilmesi zordur, atış eğitimi şehir dışından uzakta yapılabilmektedir. Moskova silahlı ayaklanmasının yenilgisinden sonra çalışma şartları karmaşıklaşır. Çar hükümeti saldırıya geçer. Aramalar-taramalar, tutuklamalar başlar, izlemeler kuvvetlenir.

Mariya Moiseyevna, A. M. Essen ve L. H. Gobi'nin yaşadığı dairede bir gün jandarmalar belirdi. Dairede çok sayıda tabanca saklanıyordu. Arama yüzeysel ve tabancalar bulunmamış da olsa jandarmalar A. M. Essen'i yanlarında götürdüler. Mariya Moiseyevna, L. M. Gobi ile birlikte silahları toparlayıp, daireyi hızla terk ettiler.

Mariya Moiseyevna illegal duruma geçer. Gittikçe daha az yapılan, büyük toplantılarda görünmeyi bırakır. Faaliyetini Vasilyeostrovski bölgesinde yoğunlaştırır. Tutuklamalar gittikçe sıklaşır. Gericilik çullanır. Çalışmalar kendi içine kapanır.

Moskova'da tutuklama dalgası meydana gelir. Orada polisin öğrenmediği hemen hemen hiç partili yoldaş kalmaz.

Çalışacak hiç kimse yoktur ve Merkez Komitesi, Mariya Moiseyevna'yı iki yoldaşla birlikte oraya gönderir.

Moskova'da Mariya Moiseyevna Parti'nin Moskova komitesine seçilir.

Moskova'da çalışmak zordu. Toplanılacak bir yer bile yoktu. Daha önce dairelerini toplantılar için, istekle sunan liberal burjuvalar kapıları çarparak kapatıyordu. Gece çayhanelerinde, tenha mahallelerin yollarında, şehir dışındaki parklarda toplanmak gerekiyordu. Yeraltına yeniden alışmak zordu.

Bolşeviklerin Moskova komitesi, büyük işletmelerin işçileri ile ilişkisini sağlamlaştırarak, çalışmasını semtlerde yoğunlaştırdı. Mariya Moiseyevna, çok sayıda kalifiye işçinin bulunduğu kent mahallesinin örgütçüsü idi.

1905 yılı Aralık silahlı ayaklanmasının yenilgisine rağmen Parti, Lenin'in çağırısı ile gelecekteki savaşlar için kuvvetlerini toparladı.

I. Devlet dumasının hükümet tarafından dağıtılmasından sonra Moskova komitesi, Mariya Moiseyevna'yı, partili çalışmanın tespiti konularında Lenin'le görüşüp/danışmak için Finlandiya'ya yollar.

Lenin'in yanına gelince, gericiliğin saldırdığı şartlarda oluşan durumu, entelektüellerin uzaklaşmasını, devrimin açıkça gerileyen halini anlatır. Vladimir İlyiç dikkatle, fakat Mariya'nın gözlemine göre hoşnutsuz ve yabancılaşmış bir şekilde dinler ve: "*Pekâlâ, ... Mücadele şimdilik yürüyor, yürüdükçe de orada ne konuşmuş olursanız olun, sızlanmamak, fakat faal olmak gerekiyor.*" der. Nasıl faal olunacağına dair bazı direktifler verir.

Finlandiya'dan dönünce Mariya Moiseyevna, Lenin'in yeni planlarla dolu olduğunu, enerji kaynadığını anlatır. "*Geçici yenilgi onun cesaretini kıramamış. Gelecekteki hücum için bundan ders çıkartılmasını önerdi.*" diye anlatır, Mariya Moiseyevna anılarında.

Moskova'da Mariya Moiseyevna, 1906 yılı sonuna kadar çalışır. Sonra O'nu, bir provokatörün örgüte sızdığı ve yenilgilerin birbirini izlediği yere, Petersburg'a gönderirler. Çok geçmeden

ağır bir şekilde hastalandığından ve hastaneye yollandığından çalışmayı geliştirip-yaymayı başaramaz. On yıllık yeraltı çalışması, hapishaneler, sürgünler, kaçmalar, kişisel düzeninin olmayışı etkisini gösterir.

Hastaneden çıktıktan sonra, aktif tüberküloz teşhisi konan kocası ile birlikte Kafkasya'ya gider ve aktif parti çalışmasından uzaklaşır.

1911 yılında Mariya Moiseyevna Cenevre'de idi ve burada V. İ. Lenin'le yeniden buluştu.

Anılarında bunu şöyle anlatır:

"Lenin daima, devrimci işçi sınıfının yaratıcı güçlerine derin bir inançla dolu idi. Onu 1911 yılında Cenevre'de gördüm. Bir rapor sunuyordu, dinçliği ve sunumun kehaneti-ileriyi görüşü beni hayran bıraktı. O günlerde bizden başkaları, gericiliğin uzun süre kökleşeceğini sanarak, karamsarlık içinde idiler. Lenin, yeni bir yükselişin yaklaştığı, işçi sınıfının devrim için, 1905 yılından daha olgun olduğu, köylülüğün proletarya ile ortak davranma gerekliliğini anladığı, örgütsüz ve dağınık çıkışlarının muhasebesini yaptığı, hükümetin ve egemen sınıfların hiçbir sorunu çözecek güçte olmadıkları, devrim için objektif ve subjektif şartların ortada olduğu, devrimin kaçınılmaz olduğu, Parti, işçi sınıfı ve köylülüğün 1905'deki hatayı tekrar etmeyeceği, tersine bu hatalardan gerekli dersleri çıkaracağı, devrimin başarısının garantisi olduğu... kanaatini besliyordu."

1917 yılının Şubat devriminden sonra, Mariya Moiseyevna, işçi vekillerin Tiflis Sovyet'inin vekili seçildi. 1921'den itibaren birkaç yıl süreyle Gürcüstan Komünist Partisi MK'nın ajitasyon şubesini yönetti, sonra da Parti'nin Tiflis komitesinin ajitasyan-propaganda şubesini, Kafkasya bölge komitesinin propaganda ve ajitasyon şubesini idare etti. "*Menşevizmin Deşifresi*" adlı broşür, pek çok makale, tarihi-partisel kitaplar üzerine eleştirel yazılar yazdı.

1927 yılından itibaren Mariya Moiseyevna MK bünyesindeki Parti Tarihi bölümünde çalıştı ve Partimizin tarihi ile ilgili belgelerin, anıların toparlanması için pek çok çaba sarf etti. "*Proletarya*

Devrimi" dergisinin yazı kurulu üyesi idi ve dergide tarih ve parti sorunları üzerine makalelerle, eleştirel yazılarla yer aldı.

Büyük devrimci-demokratların eserlerinin yayınlanışına pek çok güç kattı. Saltıkov Sçedrin'in 20 ciltlik eserlerinin baskısının yayın kurulu üyesi idi. Derlenip-toparlanan bu kitapların bazılarının önsözlerini yazdı.

Büyük Anayurt Savaşı esnasında Mariya Moiseyevna, 1938'den itibaren üyesi olduğu SovyetYazarlar Birliği'nde büyük bir çalışma sürdürdü. Sovyet Enformasyon Bürosu için pek çok makale yazdı. Bütün makalelerde Mariya Moiseyevna, Marksizm-Leninizm'e ideolojik düşmanlık güdenlere karşı ateşli bir yazar olarak karşı durdu.

Edebi-sanatsal çalışma, onun yaşamında büyük bir yer tutar. Ölümünden kısa bir zaman önce, "*Birinci Hücum*" kitabını yazar. Bu kitap, onun 1905 devrimine ve Lenin'e dair anılarıdır.

Mariya Moiseyevna, Lenin'i Devrimci Parti'nin yaratıcısı, oportünizmin uzlaşmaz bir düşmanı, dahi bir lider, mucizevî bir kişilik olarak gösterir.

Yaşamının son günlerine kadar Mariya Moiseyevna Leninizm'in ateşli bir propagandacısı olarak kaldı, Sovyetler Birliği'nin ve kahraman halkının yaşamındaki her şeyle ilgilendi.

Mariya Moiseyevna Essen 1956 yılında 85 yaşında öldü.

Sorun Yayınları

Ulyanovlar Ailesinin Kadınları ☆ Anna İlyiniçna Ulyanova-Elizarova
Vladimir İlyiç'in Kız Kardeşi ☆ Nadejda Konstantinovna Krupskaya
Clara Zetkin ☆ Inessa Armand ☆ Olga Afanasyevna Varenzova
Vera Mihaylovna Veliçkina ☆ Mariya Petrovna Galubyeva
Rosaliya Samoylovna Zemlyaçka ☆ Klavdiya İvanovna Kirsanovna
Lidiya Mihaylovna Knipoviç ☆ Aleksandra Mihaylovna Kollontay
Praskovya Franzevna Kudelli ☆ Klavdiya İvanovna Nikolayeva
Konkordiya Nikolayevna Samoylovna ☆ Vera Sluzkaya
Sofya Nikolayevna Smidoviç ☆ Ludmila Nikolayevna Stal
Mariya Moiseyevna Essen

18 TL.
ISBN: 978-975-431-183-9
9 789754 311839